

Lumină Lină

Revistă de spiritualitate și cultură românească

Gracious Light

Review of Romanian Spirituality and Culture

THE ROMANIAN INSTITUTE OF
ORTHODOX THEOLOGY AND
SPIRITUALITY
CAPELA SF. APOSTOLI PETRU
ȘI PAVEL

AN XXVI/ NR. 2
APRILIE – IUNIE 2021
NEW YORK

INSTITUTUL ROMÂN DE TEOLOGIE ȘI SPIRITUALITATE ORTODOXĂ

Capela Sf. Apostoli Petru și Pavel, New York

INCORPORATED IN AUGUST 1993

www.romanian-institute-ny.org

Președinte:

Pr. Prof. Dr. Theodor Damian

30-18 50th Street

Woodside, New York 11377

Tel./Fax: (718) 626-6013

E-mail: DamianTh@aol.com

Biserica:

14-22 27th Ave.

(14th Street/ 27th Ave.)

Astoria, New York

Subway N, W, bus Q 18

Revista *Lumină Lină* este membră a Asociației Revistelor, Publicațiilor și Editorilor (ARPE).

Lumină Lină. Gracious Light, a peer reviewed publication, is indexed and abstracted in World Laboratories and Scientific Resources Index and TLS Arhive.

Colegiul de redacție: Director: THEODOR DAMIAN, DamianTh@aol.com

Redactor șef S.U.A.: M. N. RUSU, nicrusu38@gmail.com

Redactor șef România: MIHAELA ALBU, malbu47@gmail.com

Secretar de redacție, tehnoredactare și paginare: CLAUDIA DAMIAN

Redactori: SORIN PAVĂL, ANDREEA CONDURACHE

Fotoreporter: ALEX MARMARA

Consilieri editoriali: DAN ANGHELESCU, GELLU DORIAN, IOAN GÂF-DEAC,

AUREL ȘTEFANACHI, MUGURĂȘ MARIA VNUCK, DAVID VNUCK

Contribuțiile pentru susținerea și publicarea revistei sunt binevenite și se scad la taxe. Ceurile pot fi făcute pe numele Institutului sau al Bisericii Sf. Ap. Petru și Pavel și trimise la adresa redacției:
Pr. Th. Damian, 30-18 50th Street, Woodside, New York 11377.

Revista este redactată trimestrial de către Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, Capela Sf. Apostoli Petru și Pavel și publică articole de teologie și spiritualitate, istorie, literatură și cultură, poezie și proză în limbile română și engleză.

Redacția revistei nu împărtășește neapărat ideile conținute în articolele publicate.

Materialele trimise spre publicare trebuie să fie dactilografiate la computer, cele în limba română cu caractere românești, și expediate prin e-mail (ca attachment). Textele nepublicate nu se înapoiază expeditorului.

Revista este distribuită în USA, România, Moldova, Ucraina, Rusia, Canada, Austria, Germania, Belgia, Olanda, Italia, Franța, Elveția, Spania, Suedia, Norvegia, Danemarca, Grecia, Cipru, Serbia, Ungaria, Israel, Australia.

ISSN 1086-2366

Lumină Lină • Gracious Light

Revistă de spiritualitate și cultură românească

An XXVI/ Nr. 2

Aprilie - Iunie 2021

TEOLOGIE

PR. PROF. UNIV. DR. THEODOR DAMIAN

Înviere și Euharistie7

PR. DR. NICOLAE NICOLESCU

Triadologia în gândirea teologică contemporană.....9

CRISTINA ONOFRE

Izvoarele dintre noi, Cuțitul, Cărciumile, Putineiu 17

Mărul mușcat, Pe roata morii, Colțuri, sobe și crăpături..... 18

Clopotul, Mama..... 18

ESEU

THEODOR CODREANU

Eonul raționalismului minor19

GABI NAN

Povestea unui om. Prima parte 37

ANCA SÎRGHIE

Destinul psalmistului Tudor Arghezi.....41

EMINESCIANA

DAN TOMA DULCIU

Șerban Eminovici la *Gleichenberg* în 186549

THEODOR DAMIAN

Unitatea dintre Biserică și națiune în concepția lui Eminescu.....67

ION IANCU LEFTER

Trenul de lut, E criză 71

Curier, Renunțare istorică..... 72

RESTITUIRI

ROY MACGREGOR-HASTIE

Prefață la Nichita Stănescu, *11 elegii*

(Editura Eminescu, 1970)

traducere în limba română de Petru Popescu 73

PROZA

FLORENTIN POPESCU

Acum 136 de ani, într-o toamnă... 75

MIHAELA MALEA STROE

America – dus-întors 77

ROXANA PAVNOTESCU

„O întâmplare a ființei mele” 85

VICTOR RAVINI

Untul 88

VIOREL DIANU

Paștele în umbra pandemiei 90

ELENA OLARIU

Bătrânii și... țara – de Ziua internațională a bătrânilor 95

CARMEN VOISEI

Biroul de închirieri, Criză, Certitudine, Identitate 97

Natură vie cu visuri, Nu știam, Nedumeriri, Primeniri, Vești 98

MIHAI BABEI

...pe umărul meu stâng s-a așezat întristarea...!!!

(poem de suferință și visare mută) 99

...mă voi trece și eu iubit...!!! 100

CĂRȚI ÎN AGORA

M. N. RUSU

Cătălina Hașotti, o scriitoare în ascensiune 101

CATALINA HAȘOTII

Câinele roșu 102

NICOLAE DAN FRUNTELATĂ
Portrete, ceață și fum. Ca o busolă a spiritului românesc
Convorbiri cu Theodor Damian de Florentin Popescu 103

MIHAELA ALBU
Patria din poezie
Patria din cer de Alexandru Ghe. Drăghici 105

MARIAN NENCESCU
Mărturiile hierofantului. O poveste „apocrifă” despre geografia
sacră a românilor
Arhivele transcendente. O peregrinare prin istoria
sacră a pământului românesc de Constantin Giurginca 108

HORIA ION GROZA
Poezia dragostei de Dumnezeu
Din poezia naivă a lumii de Dumitru Ichim și Adrian
Grauenfels 115

ANA DOBRE
Armele lui Max și armele Cătălinei Hașotti... 120

ION HAINEȘ
Iuliana Paloda-Popescu sau îngerul poeziei
Litanii de Iuliana Paloda-Popescu 123

ELA IAKAB
Dubla origine a iubirii
10 poeme în 10 limbi de Mihaela Albu 126

ION SCOROBETE
Feerie mov, Din nimic s-a ițit 128
Fotografie de sezon, Poezia în care locuiesc 129
Stridența după-amiezii 130

SAPIENTIA

ALEXANDRA ROCERIC
Sapientia 131

ISTORIE

CONSTANTIN SEVERIN

Școala de artă medievală de la Putna 133

MIHAI MERTICARU

Copilărie, Deltă 138

Spovedanie, O clipă unică, Șoaptă 139

UNIVERSALIA

MIHAI EMINESCU

The Lake

Translated by Fr. Ion Ioniță 140

MESUT ȘENOL

Sinaia's novel 141

Her teeth and dreams 142

OSMAN ÖZTÜRK

Neither Reunion nor Farewell 143

Autumn Solitude 145

English translation by Mesut Şenol

GEORGE FILIP, Canada

Truth

Translated from Romanian

by Muguraș Maria Vnuck and David Paul Vnuck 146

PASSIONARIA STOICESCU

The Poet

Translated from Romanian

by Muguraș Maria Vnuck and David Paul Vnuck 146

IN MEMORIAM

LUCIA OLARU NENATI

Aurora Cornu, personaj și personalitate 149

ANTOLOGIE DE CENACLU

Prinț și cerșetor de Loredana Carmen Levițchi 157

RECENZII

THEODOR DAMIAN

Ion Scorobete, reflecții de pandemie

Bagaj de mână cu sau fără izoletă de Ion Scorobete 159

Sintezele lui Ion Haineș

Synthesis de Ion Haineș 161

Un ghid spiritual pentru problemele lumii contemporane

Datoria de a rămâne viu: Teme de teologie și spiritualitate

ortodoxă de Nicolae Răzvan Stan 162

IOAN GĂF-DEAC

Passionaria Stoicescu: Cronica unui ecou pentru țipete și șoapte

Declarații pe propria răspundere. 20 de poeme din anul 2020

de Passionaria Stoicescu 165

VERONICA BALAJ

Marcel Miron: *Poeme din anticamera vieții* 167

REPORTAJE

AURELIA C. MITRESCU

Evocare Nichita Stănescu

Elena Mitru: Noi apariții editoriale 169

GALERIA SPIRITUS

VIORICA COLPACCI

O întâlnire binecuvântată:

Olivier Clément și Elena Murariu 171

ANUNȚURI 172

Pentru că trăim aici cu fața spre Înviere, de aceea rostim neîncetat în mărturisirea noastră de credință:
„Aștept învierea morților și viața veacului ce va să fie”,
trăire plină de curaj dar și de bucurie pentru că este întemeiată pe convingerea noastră fermă că

*Hristos a înviat din morți
Cu moarte pe moarte călcând
Și celor din morminte
Viață dăruindu-le.*

PR. THEODOR DAMIAN

Înviere și Euharistie

*Trupul lui Hristos primiți
și din izvorul cel fără de moarte gustați.*

Dorul de nemurire, visul de veacuri al omenirii, întreținut în legendele și în miturile sale esențiale, deci în adâncul sufletului omenesc, se concretizează, se împlinește în Învierea Domnului nostru Iisus Hristos.

Reiterăm aici învățătura Sf. Biserici că în timp ce chipul (rațiunea, voința, simțirea, conștiința, conștiința) i-a fost dat omului la creație în mod direct și imediat, asemănarea (sfînțenia și nemurirea) i-au fost date ca posibilitate pe care omul trebuia și trebuie să o realizeze prin propria sa contribuție și prin harul lui Dumnezeu.

Lucrurile se înșiruiesc logic: nemurirea (putința de a nu muri, *posse non mori*) se obține printr-o viață de sfînțenie, care viață este dusă de om în virtutea propriului arbitru și discernământ ce ține de darurile chipului divin după care Dumnezeu l-a făcut pe om.

Prin tot ceea ce a spus și a făcut Iisus în toată activitatea Lui pământească ne-a învățat în mod clar, simplu și concret ce înseamnă o viață de sfînțenie și cum se poate ea obține pentru a putea intra pe calea deschisă de El prin Înviere, în nemurire.

Venirea Fiului lui Dumnezeu în lume și încununarea activității Lui mântuitoare ce a culminat în Înviere este ca și cum Dumnezeu i-ar spune omului: Hai s-o luăm de la început! Dacă nemurirea a fost ratată în paradis și omul a păstrat numai amintirea posibilității ei, și aceasta încă în mod vag, Învierea Domnului vine ca un fel de atenționare: Iat-o! este aici!

Așadar visul de veacuri al omenirii despre imposibila nemurire, prin Învierea Domnului, dintr-o dată devine posibil.

Dar Mântuitorul a legat în mod indisolubil Învierea Sa de Sf. Euharistie căci a zis: „Dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea sângele Lui, ne veți avea viață în voi! (Ioan 6, 53), iar ceea ce a însemnat Domnul vorbind despre acest fel de mâncare și băutură a clarificat la Cina cea de Taină când a precizat luând pâinea și paharul: „Luați, mâncați, acesta este trupul Meu... Beți dintru acesta toți, acesta este sângele Meu” (Matei 26, 26-28).

Vorbim deci în ambele cazuri, Înviere și Euharistie, de o schimbare esențială: În Înviere, transfigurarea trupului Domnului iar în Euharistie, transformarea, prefacerea mistică a darurilor în trupul și sângele Său.

De ce prin mîncarea sfîntă se intră în Înviere, ne facem părtași acesteia și prin ea se intră în Împărăția lui Dumnezeu, evident, prin trăirea integrală a învățaturii Mîntuitorului adică prin ascultare? Pentru că prin mîncare și neascultare s-a căzut din Împărăție.

Cu alte cuvinte, mîncăm trupul și sângele Domnului pentru a fi restaurați în poziția pe care omul a avut-o înainte de cădere, iar odată cu mîncarea facem ceea ce protopărinții noștri au trebuit să facă în starea primordială: practicarea ascultării de Dumnezeu, lucru deosebit de important de vreme ce Însuși Mîntuitorul a dat exemplul total de ascultare față de Părintele ceresc, de aceea a și mărturisit: „Precum Tatăl mi-a poruncit așa fac” (Ioan 14, 31); „Eu am păzit poruncile Tatălui Meu și rămân întru iubirea Lui” (Ioan 15, 10).

Și suntem încredințați că prin ascultarea față de învățătura Domnului nostru cel înviat suntem restaurați în ascultarea față de Dumnezeu Tatăl pentru că Însuși Iisus spune: „Cuvântul pe care îl auziți nu este al Meu, ci al Tatălui care M-a trimis” (Ioan 14, 24).

Așadar ascultarea ne pregătește pentru Sf. Euharistică, iar aceasta ne întărește spre ascultare. Trupul și sângele Domnului acționează în noi ca un medicament care odată luat produce schimbări în trupul nostru în sensul scăpării de o anumită boală sau durere, dar și în sufletul nostru și în viața noastră spirituală în sensul protejării noastre de cel viclean, protecție care are menirea să ducă la o viață de curăție, de sfințenie, care prin Învierea Domnului ne deschide apoi calea Împărăției lui Dumnezeu, spre nemurire.

Legătura directă dintre Sf. Euharistică și Înviere, sau felul cum trupul și sângele Domnului devin pentru noi rampe de lansare spre nemurire, temelie, izvorul vieții veșnice, este semnificativ și plastic exprimată în cuvintele cântării din timpul Sf. Împărtășanii la Sfînta și dumnezeiasca Liturghie: „Trupul lui Hristos primiți și din izvorul cel fără de moarte gustați”, cuvinte ce amintesc de frumosul și folositorul îndemn al Psalmistului: „Gustați și vedeți că bun este Domnul” (Ps. 33, 8).

Așadar Învierea Domnului este atât calea cât și ușa. Calea spre dincolo trecând prin ușa „mormântului nesticăciunii”, cum iscusit formulează o cântare de la slujba marelui praznic, dar și ușa Împărăției pe care o așteptăm deschisă potrivit făgăduinței și divinei chemări: „Veniți binecuvîntații Părintelui Meu și moșteniți Împărăția care v-a fost gătită vouă de la facerea lumii” (Matei 25, 34).

Pentru că trăim aici cu fața spre Înviere, de aceea rostim neîncetat în mărturisirea noastră de credință: „Aștept învierea morților și viața veacului ce va să fie”, trăire plină de curaj dar și de bucurie pentru că este întemeiată pe convingerea noastră fermă că

„Hristos a înviat din morți
Cu moartea pe moarte călcînd
Și celor din morminte
Viață dăruindu-le”.

Triadologia în gândirea teologică contemporană

Teologul Vladimir Lossky, în lucrarea *După chipul și asemănarea lui Dumnezeu*, vorbind despre calea clasică a teognozei Sfântului Vasile cel Mare, de la Tatăl, prin Fiul în Duhul Sfânt, reiterează consubstanțialitatea celor trei ipostasuri, dincolo de orice aspect iconomic. El afirmă că „teologia Trinitară anteniceeană a fost suspectată de subordinaționism, tocmai datorită unui atașament exclusiv față de aspectul iconomic al Trinității, punând un accent special pe semnificația cosmologică a Logosului”¹.

În opinia profesorului Ioan Zizioulas, Părinții Capadocieni ar fi abandonat tacit, în teologia trinitară, limbajul substanțial al „consubstanțialității” (*homoousios*), în favoarea celui personalist al „comuniunii” (*kinonia*), dar această mutație categorială decisivă n-a fost receptată în Occident, care a rămas pe mai departe fidel substanțialismului².

Modelul patristic de referință la Zizioulas este cel trinitar capadocian și hristologic-calcedonian – Ipostasul eclesial – după ontologiile relaționale ale lui M. Buber și E. Levinas, în timp ce la Ch. Yannaras este cel palamit – apofatismul și relația persoană-energie, model M. Heidegger, cu ontologia fundamentală de tip existențial. Pentru marii gânditori ruși, preotul martir Pavel Florenski, S. Bulgakov și V. Lossky, este propriu „personalismul apofatic”³. Părintele profesor Dumitru Stăniloae a expus în *Iisus Hristos sau restaurarea omului* viziunea ontologică a persoanei. Paradoxul Ipostasului este acela de a fi în același timp atât o „realitate deosebită de ființă”, cât și „concretizarea și realizarea ființei”, odată cu rotunjirea în sine a ființei și relației cu ceilalți – intenționalitate spre comuniune⁴.

În secțiunea hristologică din *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. I, 1978, în subcapitolul: „Sensul Ipostasului și al firii”, părintele Dumitru Stăniloae spune: „Esența spirituală supremă nu este un subiect conștient singular, ci o comunitate de subiecte deplin transparente, Treimea

¹ Vladimir Lossky, *După chipul și asemănarea lui Dumnezeu*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 8.

² Diac. asist. Ioan Ică jr.: „Persoana sau/și Ontologie în gândirea ortodoxă contemporană”, în: *Prinos de cinstire preotului profesor academician Dumitru Stăniloae*, Editura Arhiepiscopiei Ortodoxe a Sibiului, Sibiu, 1993, p. 370.

³ *Ibidem*, pp. 360-367. A se vedea Ioannis Zizioulas, *Ființa Ecclesială*, Editura Bizantină, București, 1996.

⁴ Prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Tipografia diecezană, Sibiu, 1943, pp. 101-119.

Persoanelor divine, de esență divină, fără ca cele trei Persoane să se confunde în unitatea Esenței”⁵.

În manualul de *Dogmatică* pentru Institutele teologice (1978), vol. I, (la paginile 390-397), se face explicarea terminologiei trinitare: termenii trinitari în general; termenii care se referă la ființă; termenii care se referă la ipostasuri.

Sfinții Părinți au expus învățătura Bisericii bazându-se nu numai pe Revelație, ci ajutându-se și de termenii luați din filosofia contemporană, arătând că în Dumnezeu, deși există o singură Ființă, sunt Trei Persoane și că Unitatea Ființei nu nimicește Treimea Persoanelor și nici Trinitatea nu suprimă Unitatea⁶.

La Unitate se referă cuvintele: ființa, esența, substanța, natura, *essentia, substantia*, iar la Treime: persoană, ipostas, subzistența, *persona, substantia*. Când termenii s-au precizat și înțelesul lor a devenit clar, definitiv, prin *ousia* și *fisis* se înțeleg ființa, substanța, esența sau natura dumnezeiască, deci ceea ce e comun celor Trei Persoane dumnezeiești, iar prin *ipostasis* și *prosopon* se înțelege fiecare Persoană Dumnezeiască⁷.

În filosofia greacă, la Aristotel termenul *ousia* are două sensuri: a) „Esență concretă”, existența individuală, obiect al expresiei imediate, de exemplu: cutare persoană umană, Petru, Pavel etc. Aceasta o numește Aristotel prima esență. b) „Esență abstractă”, natura specifică realizabilă în mai mulți indivizi de aceeași specie, ceea ce e comun în toate, noțiunea generală. Aceasta este esența secundară. Sfântul Vasile cel Mare spune despre esență că este „fondul naturii comune a mai multor indivizi, de exemplu: om, umanitate, omenitate, pentru toți indivizii speciei noastre”⁸.

Deci, pentru exprimarea esenței sau Ființei dumnezeiești s-au folosit în mod amestecat o vreme cuvintele: *ousia* și *ipostasis*. Sfântul Epifanie, în tratatul *Contra ereziilor*, consideră în mai multe locuri ale scrierilor sale acești doi termeni ca echivalenți. La fel face și Sfântul Atanasie cel Mare, pe care l-a reproduș într-un mod deosebit preotul martir Pavel Florenski în lucrarea *Stâlpul și Temelia Adevărului*. Sinodul I Ecumenic de la Niceea considera ca sinonime aceste cuvinte după cum se vede din *Anatema anexată la Simbolul credinței* și prin care sunt condamnați toți cei ce învață că Fiul este de alt ipostas sau esență decât cea a Tatălui și Duhului⁹.

⁵ *Idem, Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. I, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, p. 295.

⁶ Nicolae Chițescu et al., *Teologia dogmatică și simbolică*, vol. I, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1958, p. 390.

⁷ *Ibidem*, p. 391. (Vezi și Pr. prof. D. Stăniloae, „Ființa și Ipostasurile în Sfânta Treime după Sfântul Vasile cel Mare”, în *Ortodoxia*, XXXI, 1979, nr. 1).

⁸ *Ibidem*, pp. 391-392.

⁹ *Ibid.*, p. 393.

Sfântul Vasile cel Mare, în scrisoarea adresată fratelui său Sf. Grigorie de Nyssa, explica deosebirea dintre termenii *ousia* și *ipostasis*: „Esența, zice Sf. Vasile, este fondul naturii comune a mai multor indivizi, de exemplu: om, umanitate, omenitate, pentru toți indivizii speciei noastre. Ipostasul este individul subsistent, Petru sau Pavel. Între indivizii aceleiași specii fondul naturii este unul: indivizii subzistă fiecare pentru sine. Aplicând aceasta la Ființa Divină, trebuie să recunoaștem același fond al naturii divine, aceeași substanță divină; aceasta este dogma de la Niceea; și trei subzistenți în natura divină, aceasta este dogma trinitară”¹⁰.

Referindu-ne la cuvântul *ipostas*, care o vreme a fost considerat ca echivalent cu *ousia*, mai târziu a început să-și aibă sensul lui propriu, diferit de *ousia*. Sfântul Vasile cel Mare zice că ipostasul este individul determinat, existând aparte, care posedă, dar este opus, așa cum este particularul la general, ca individul speciei¹¹.

Părintele profesor Ioan Ică sr, într-un studiu privind doctrina Fericitului Augustin despre Sfânta Treime, elaborat după tratatul *De Trinitate*, releva câteva aspecte doctrinare importante legate de Taina Treimică, precum conceperea unității ființei divine ca o unitate numeric una și nu ca o unitate generică și elucidarea problemei trimiterilor divine și a teofaniilor vechi-testamentare. Prin aceasta „se dădeau ultimele lovituri de grație arianismului”¹², în ciuda accentului pus mai mult pe unitatea ființei decât pe trinitate, nepierzându-se însă din vedere „distincția și realitatea Persoanelor Treimice”¹³.

Sfinții Părinți învață că cele Trei Persoane, fiind veșnice, au una și aceeași esență. Esența lor nu este împărțită și Ele nu o au numai parțial, ci total. Ființa Lui este însăși dumnezeirea Lui. Unitatea este concretă¹⁴.

Sfântul Chiril al Alexandriei, combătând erezia nestoriană, afirmă dependența Duhului față de Fiul: „Duhul purcede din Dumnezeu-Tatăl ca dintr-un izvor, dar este trimis creaturii de către Fiul”, contrar expresiei: „Duhul este o putere sfințitoare care provine din Cei Doi”¹⁵.

Sfântul Grigorie de Nyssa spune că numai Persoana Tatălui are facultatea de a fi cauza în Dumnezeu și prin aceasta principiu al unității divine¹⁶. Duhul

¹⁰ *Ibid.*, p. 394.

¹¹ *Ibid.*, p. 395.

¹² Magistratul Ică I. Ioan, „Doctrina Fericitului Augustin despre Sfânta Treime după tratatul „*De Trinitate*”, în *Studii teologice*, nr. 3-4, XII 1961, p. 186.

¹³ *Ibidem*, p. 187.

¹⁴ N. Chițescu, *op. cit.*, p. 392.

¹⁵ Paul Evdokimov, *Prezența Duhului Sfânt în Tradiția Ortodoxă*, Ed. Anastasia, București, p. 71. (Vol. 40 din colecția *Părinți și Scriitori bisericesti* în traducerea Părintelui Dumitru Stăniloae cuprinde lucrarea Sfântului Chiril al Alexandriei „Despre Sfânta Treime”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994).

¹⁶ *Ibidem*, p. 73.

Sfânt, primește Ființa din Tatăl, dar subzistă prin Fiul și chiar în Fiul. Distincție subtilă, dar fundamentală a Sfântului Grigorie al Ciprului. Părintele J. Meyendorff distinge între ideea de cauză și aceea de „rațiune de a fi”¹⁷.

Am ținut să accentuez Taina Treimică, mergând și pe linia de reflecție a Sfântului Ioan Damaschin, care, în *Dogmatica* sa, are un capitol (VIII) dedicat Sfintei Treimi, prin care anunță axiomatic „Adevărul Veșnic, dumnezeirea Cea fără de început, cunoscută în Trei Ipostase desăvârșite, adorată într-o singură închinăciune”¹⁸, fiind cu neputință să se găsească în lume o imagine care să exemplifice în ea însăși în chip exact modul de existență al Sfintei Treimi”¹⁹.

Vladimir Lossky, în lucrarea *Introducere în Teologia Ortodoxă*, în capitolul „Treimea”, vorbește despre rădăcinile evanghelice ale triadologiei. El spune: „Izvorul principal al cunoașterii Treimii sunt Prologul Evangheliei după Ioan, precum și prima epistolă a acestuia”, punând Întruparea în corelație nemijlocită cu Triadologia. El arată legătura indisolubilă între Evanghelie și teologie. „Cel ce s-a întrupat nu este altul decât Cuvântul, adică cea de-a doua persoană a Treimii”²⁰, Fiul Dumnezeului Celui Viu, „Unicul Fiul al Tatălui Dumnezeu egal cu Tatăl, dumnezeire identică și persoană diferită”²¹.

VI. Lossky, în „Essai...” și în articolul „La notion theologique de perssone humaine”, susține teza caracterului prin excelență „metaontologic” și „apofatic” al persoanei, atât al celor trinitare, cât și al celei umane. Această poziție și-o însușește și Panagopulos²².

Părintele profesor Dumitru Stăniloae, în secțiunea consacrată antropologiei din *Teologia dogmatică*, face însă referire nuanțată la înțelegerea persoanei în gândirea lui Lossky, pe urmele lui mergând Zizioulas și Yannaras, la existența unei așa-zise opoziții între persoană și natură, între „natura umană propriu zisă” și „starea desfigurată a naturii”, prin păcat²³.

Preot profesor Dumitru Popescu, vorbind despre apofatismul trinitar arată că „distincția dintre natura divină și energiile dumnezeiești necreate (în sensul palamit) presupune caracterul absolut personal al Divinității”²⁴.

¹⁷ *Ibid.*, p. 77.

¹⁸ Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. de preot D. Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993, p. 24.

¹⁹ *Ibidem*, p. 28.

²⁰ Vladimir Lossky, *Introducere în Teologia Ortodoxă*, Ed. Enciclopedică, București 1993, p. 43.

²¹ *Ibidem*, p. 44.

²² Diacon, asist. Ioan Ică jr., *op. cit.*, p. 370.

²³ Preot prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă...*, pp. 116-119.

²⁴ Dumitru Popescu, *Ortodoxie și contemporaneitate*, Ed. Diogene, București, 1996, p. 13. Vezi și Lucian Turcescu, „Sfântul Grigorie Palamas și Teologia Trinitară”, în *Studii teologice*, nr. 4-6, 1995.

Christos Yannaras, într-un capitol din lucrarea *Abecedar al credinței*, intitulat „Provocarea filosofiei”, arată cum Biserica, în necesitatea ei istorică, a fost determinată să interpreteze și să exprime experiența Dumnezeuului Treimic prin limbajul filosofic²⁵. Atât în terminologie, cât și în metodă. „Corifeii ai acestei extraordinare reușite trebuie considerați cei trei mari capadocieni: Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigorie de Nazianz și Sfântul Grigorie de Nyssa. Predecesori ai Părinților Capadocieni sunt Sfinții Ignatie de Antiohia, Irineu de Lugdunum și Atanasie al Alexandriei. Continuator și creator al unei sinteze filosofice mai depline poate fi socotit Sfântul Maxim Mărturisitorul, a cărui operă a fost pregătită de Leontiu de Bizanț și Teodor Raithul, în timp ce Sfinții Ioan Damaschin și Fotie cel Mare o duc la sistematizarea desăvârșită. Totul va conduce la ultima mare înflorire a teologiei grecești, în secolul al XIV-lea, datorită Sfinților Grigorie Palama, Nil Ascetul și Nicolae Cabasila”²⁶.

Exprimând taina dumnezeirii, în unitatea Ființei Sale se arată, în același timp, unicitatea absolută a Celor Trei Persoane dumnezeiești, care dau sensul comuniunii în misterul intratrinitar și interpersonal.

Deci justețea Adevărului veșnic trinitar, care posedă în Sine taina fundamentării și care pătrunde în lume prin lumina dumnezeiască veșnică și prin energiile divine necreate, determină misterul hristologic al jertfei răscumpărătoare prin Fiul, în actul mântuirii pentru întreaga umanitate.

Sfânta Treime, taina mântuirii noastre

Trinomul Presoană-Treime-Comuniune rămâne pentru noi un mister de nepătruns. Prin El însă trăim integralitatea tainei persoanei, luminarea și înțelegerea ei.

Părintele profesor Dumitru Stăniloae îl citează pe omul de știință și preotul martir Pavel Florenski, cu lucrarea monumentală, *Stâlpul și Temelia Adevărului*, Moscova, 1990, în *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 1, dezvoltând și adâncind două reflecții fundamentale pe această temă.

1. „Subiectul adevărat este o raportare a Celor Trei, dar o raportare care apare ca esență, o raportare esențială”.

2. „Voi fi întrebât: De ce există tocmai trei Ipostasuri? Eu vorbesc de numărul trei ca de unul immanent adevărului, inseparabil de el; eu nu pot exista în afara relației cu tine și tu în afara relației unui orizont care ne confirmă [...] numai în unitatea celor trei primește fiecare o unitate absolută. În afară de trei nu există confirmare (în adevăr), nu există subiect al adevărului”.

²⁵ Christos Yannaras, *Abecedar al credinței. Introducere în teologia ortodoxă*, trad. preot dr. Constantin Coman, Ed. Bizantină, București, 1996, p. 37.

²⁶ *Ibidem*, p. 39.

Părintele profesor Dumitru Stăniloae vorbește de esența spirituală supremă care subzistă într-o comunitate de subiecte deplin transparente. Treimea Persoanelor ține de esența divină, iar Cele Trei Persoane nu se confundă în unitatea esenței. Sfinții Părinți nu cugetă Ființa Supremă separată de Persoană. Se desprinde din taina ființei, subzistentă concret în Persoană, faptul de a fi bună, de a-și manifesta o însușire esențială, aceea a bunătații și, totodată, a bucuriei una de cealaltă. Într-o subiectivitate pură nu există o asemenea bucurie și bunătațe.

Intersubiectivitatea Eurilor divine dă plenitudine existenței, prin totala primire și dăruire, prin cuprinderea reciprocă a Eurilor, care rămân distincte în acea cuprindere²⁷.

Prin iubire, persoanele se afirmă reciproc și personal, precizează cu atâta limpezime părintele Stăniloae, iar în iubirea Treimică, din veci, Tatăl îl confirmă în existență pe Fiul, pentru că iubirea ține de existența ființială a lui Dumnezeu, cum, de altfel, exprimă acest fapt și părintele Florenski. Dar părintele Stăniloae dezvoltă actul raportării ființiale la Cele Trei Persoane dumnezeiești: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, care constituie, în același timp, iubirea reală, iubirea desăvârșită, unde nu există superior sau inferior. Actul divin ființial este și act-relație în Taina Sfintei Treimi, mai presus de ceea ce este deosebirea între unitate și relație la noi, oamenii. La Dumnezeu raportarea reciprocă este un act ființial al egalității veșnice dumnezeiești, prin care Paternitatea și Filiația adumbrite de Persoana Duhului Sfânt sunt într-o distincție veșnică și totodată reciprocă în actul comun al raportării unei Persoane la Cealaltă Persoană dumnezeiască²⁸.

Analizând următorul citat, referitor la numărul „trei”, care dă confirmarea subiectului adevărului, părintele Dumitru Stăniloae spune că în taina Treimică, Persoanele se mențin distincte și în deplină comuniune într-o simultaneitate a relației Celor Trei Persoane dumnezeiești: noi-tu, eu-voi, dar și eu-tu-tu. „Al Treilea reprezintă tot ceea ce poate fi dincolo de Ei, toată realitatea prin care se pot confirma cei Doi”²⁹.

Persoanele omenești sunt mărginite și au nevoie de îmbogățire spirituală permanentă, fiindu-și necesare una alteia pentru a se împlini și a se afirma într-o interrelaționare și reciprocitate a tainei existenței lor. La Dumnezeu se confirmă obiectivitatea distincției personale a Eurilor, care sunt veșnice: „Treime desăvârșită, din Trei desăvârșiți”, cum spune Sfântul Grigorie de Nazianz.

Duhul Sfânt întărește în Adevăr și confirmă în Adevăr, pentru că prin Duhul, ca al Treilea, se adevărește existența lui Dumnezeu, fiind „Duhul vieții”, „Dăătorul de viață”, „Mângâietorul”, „Duhul Sfânt”, „Sfințitorul” (Ioan 15, 26; 16, 13; 17, 17, 19). „Duhul este Duh al Adevărului și

²⁷ Preot prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă...*, p. 204.

²⁸ *Ibidem*, pp. 204-205.

²⁹ *Ibid.*, p. 215.

Mângâietor: prin aceasta a arătat că în Duhul este Treimea desăvârșită” (*Epist. I către Serapion*, P.G. 26, col. 589)³⁰.

Prin Duhul se adeverește întărirea Cuvântului Tatălui față de Fiul născut din Pururea Fecioara Maria, Maica Dumnezeului Celui Viu.

„Duhul reprezintă întoarcerea Dumnezeirii în Sine”, conchide părintele Stăniloae, „așa-zicând, readunarea Ei pe planul modului de existență în comuniune personală. Fără să anuleze acest mod Dumnezeirea se arată prin Duhul ca structură (structură a supremei iubiri), ca matcă interpersonală a Dumnezeirii infinite, evitând atât lipsa de «generozitate» a ființei încuiate ermetic în întunericul existenței impersonale cât și dezordinea pluralității infinite ca număr”.

Atât primul fapt, cât și cel de-al doilea ar umple totul de o esență neliberă, panteistă, neiubitoare, incapabilă de creație, supusă unor legi oarbe, lipsite de sens³¹.

Din această perspectivă a iubirii Treimice veșnice se dezvoltă în lume focare ale iubirii, în care se concentrează sfințenia și care sunt semnele distincte ale unui cer ce se „va deschide pentru a izbucni din el sensul, rațiunea tuturor celor ce au fost săvârșite pe pământ”³².

Prin ei (prin sfinți) e „vizibil Cel ce vine ca printr-un ocean. E aici o nuanță nouă, unică, apocaliptică”³³, a centralității lui Hristos, prin care Duhul iradiază pretutindeni din trupul Său înviat, devenit distinct Ipostas sacramental la Cincizecime, pentru mântuirea noastră.

Această iubire obiectivată finală va da aspectul desăvârșit și universal al relației de iubire între eu și tu în planul eshatologic, cu distingerea sinei fiecăreia prin care trupul devine unul în viața de obște, cum se exprimă preotul martir Pavel Florenski în interpretarea părintelui Stăniloae, reflecție dezvoltată apoi în paginile despre „întregimea personală a trupurilor înviate și unirea între ele”, în multiplicitatea pluriipostatică după chipul Sfintei Treimi.

În viața de dincolo „vor fi desăvârșire și universalizare a relației de iubire între eu și tu (în percepția fratelui nostru), în care, pe de o parte, fiecare se simte reprezentând și purtând întregul dual, neexistând decât ca parte a

³⁰ Preot prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Sfânta Treime sau La început a fost iubirea*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993, p. 65.

³¹ *Ibidem*, pp. 64-68.

³² Preot prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 3, ed. a doua, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 253.

³³ P. Florenski, *Stolp i Utverjdenie Istini*, Berlin, 1929, p. 125, apud Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 3..., p. 253.

acestui întreg, pe de alta distinge sinea proprie de sinea celuilalt, eu și tu rămânem eu și tu”³⁴.

Prin trinomul: Persoană-Treime-Comuniune se dezvăluie persoana, relația, comuniunea și taina mântuirii, pe care Fiul lui Dumnezeu, a doua Persoană Treimică, a realizat-o pentru întreaga umanitate, prin jertfa supremă pe Cruce și prin învierea din morți. Prin El participăm la autentică viață spirituală, care unifică totul în existență, iar drept criteriu al acestei vieți este iubirea, iubire în care nu există schismă după spusele unui teolog contemporan. „Viața spirituală constă în a vedea, prin Duhul Sfânt, într-o lumină nouă viața noastră, această lume și această istorie”³⁵. Părintele Pavel Florenski privește „slava unei ființe, învelișul suprem în luminozitatea din jurul ei, iar lumina este frumusețea ei cea mai pură. Duhul Sfânt este măsura cea mai mare a îmbrăcăminții purtătoare de lumină a personalității spirituale, iar El este Frumusețea și Izvorul Frumuseții, ce împodobește totul prin Sine”³⁶.

Frumusețea amintește de făptura primordială prin care energia dumnezeiască se deschide în iubire, în care lucrează însăși Divinitatea Triipostatică. Când nu mai trăiești, când se răcește dragostea, îți recunoști în străfundurile ființei tale păcatele săvârșite, pentru că din cauza ta și numai a ta s-a creat o oarecare stare dureroasă pentru persoana simțitoare și care știe efectiv ce este iubirea în fundamentul ei și nu vei persista mult în această stare dacă cel care te-a iubit cândva recunoaște și el la rândul său că s-a făcut într-un anumit fel vinovat de diminuarea conținutului propriu-zis al iubirii. Ce taină este iubirea sufletească și cât de marcat poți să fii în câmpul de pustiire ce-l oferă anumite situații, în care cel pe care l-ai iubit și pretinzi că-l iubești în continuare suferă că i-ai marginalizat dragostea, care era totul pentru el, care îl făcea fericit în limitele sale pământești și care-l încarcă de gândul copleșitor, de responsabilitate și de înălțimea persoanei sale!

Dumnezeu este Treime de Persoane și Treimea este Monada de viață, deoarece viața Ipostasurilor lui Dumnezeu este realizarea propriu-zisă a iubirii și unitatea de nezdruncinat a ei. „Adevărul Dumnezeului Treimic este răspunsul Bisericii care privește viața și moartea, este luminarea tainei existenței și descoperirea posibilității vieții celei adevărate, libere de timp și de stricăciune”³⁷.

³⁴ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol.3 ..., p. 275.

³⁵ Marco Ivan Rupnik, *Cuvinte despre om. Persoana, ființă a Paștelui*, Deisis, Sibiu, 1997, p. 71.

³⁶ P.A. Florenski, „Filosofia cultului”, în *Blogoslovskie Trudî*, 17, Moscova, 1977, p. 220.

³⁷ Christos Yannaras, *op. cit.*, p. 51.

Izvoarele dintre noi

Peste țarcul caprelor, al oilor,
peste ciubăre, peste scaune,
peste fânul galben,
peste fânul plin cu raze,
mai coboară și acum
liniștea lăsată de bunicul meu.
Mi-l amintesc așa cum stătea
în țarcul oilor,
răsucindu-și în foița subțire tutunul
și cerându-mi în fiecare zi
să-i aduc apă de la izvor
într-un vas mare de lut.
Citeam în ochii lui, uneori,
că aștepta cu o nerăbdare însoțită
de un zâmbet ușor
ca odată și odată să sparg
vasul acela plin cu apă,
pentru a rupe astfel
tăcerea ascunsă
în apele izvoarelor dintre noi,
în apele izvoarelor fără de număr.

Cuțitul

Cuțit,
cu plăsele de os,
bătut în ținte de argint,
îți speli fața în ziua neînceptă,
curată și limpede,
urmându-ți povestea,
sângele mereu
dinspre tine curgând...

Cârciumile

Doamne,
odinioară,
cârciumile erau palate
cu aroma lor de lămâiță,
cu aromă de dojană
și cântare.
Erau palate de vorbe
aruncate-n aburindul apus
al băuturii.
Numai atunci era pururea
tânăr soarele,
când bătea între sprâncene
și făcea să lucească privirile
cum numai privirile mierii lucesc...

Putineii

Albul cel mai liniștit
din adâncurile ierburilor,
albul laptelui călduț,
pus în putineii din lemn de brad.
Mai tarziu, bunica
rostogolea din el
roți subțiri de unt
pe o masă luminată din cer,
sub ochii mei uimiți,
sub zâmbetul în șirag al bunicii.

Mărul mușcat

Mușcam dintr-un măr.
Coaja lui avea semne
coborâte din ceruri
odată cu diamantele transparente
ale ploilor rezezi.
Este o poveste de demult.
O poveste de dragoste
dintre un luptător ascuns
în sâmburele de măr
și o parfumată
și albă mușcătură.

Pe roata morii

Bunica
se trezea înainte de răsăritul soarelui.
Se îmbrăca în cămașa ei de borangic,
cămașa ei cusută cu dimineți văratice,
cu fire alese din șuvoaie rezezi de ape.
Bunica mergea la moară,
apoi venea acasă
pentru a ne vindeca pe toți
cu îngerii ascunși în cămașa ei
de borangic,
îngeri luați din stropii
de pe roata morii.

Colțuri, sobe și crăpături

Și acum mai număr locurile
unde bunica modela parcă lutul,
în cămărilor toate, prin colțuri,
la sobele toate, prin crăpături,
cu aripile rezezi ale degetelor ei.
Și acum mai număr locurile-acelea...

Clopotul

La vecernii și utrenii,
în încăperea de taină
a unei sfinte duminici de iarnă,
bătaia clopotului
înlocuia cântecul lovit al
trupului,
ca pe niște oase ale unui timp
ce nu mai voia să plece.
Îl recunoșteam de departe.
El însoțea cu bătăile lui,
rugăciunile subțiri
ale călugărilor,
făclii de sunete coapte,
izgonind tunetele de pierzanie
ascunse până și în livezile
de măslini
ale altarelor,
rugăciuni ce se împleteau în aer
până dincolo de
hotarele cerurilor.
Și mult mai departe.
Mereu, mult mai departe.

Mama

Ea a fost întotdeauna
o tainică pădure a mea,
mereu zâmbete rătăcind
peste răzvrătita răcoare
a merilor sălbatici,
în uimirile proaspete
ale sufletului meu de copil,
ale sufletului meu
plin de pădure.

THEODOR CODREANU

Eonul raționalismului minor

Evanghelia necredinței

Secularismul occidental a născut, aparent surprinzător, între altele, și reacția convertirilor la ortodoxie, cu atât mai mult, cu cât s-a produs, oarecum, și pe fondul masivelor imigrări din țările estice. E vorba însă aici de pătrunderea fenomenului în rândurile mediilor intelectuale, acolo unde teologia romano-catolică și cea protestantă au devenit poate prea sofisticate sau aride, după străvechea tradiție scolastică, în ciuda pragmatismul protestant. Unul dintre cazurile emblematice este al teologului, filosofului, eseistului și scriitorului american David Bentley Hart (n. 1965), convertit la ortodoxie sub influența elvețianului Hans Urs von Balthasar (1905-1988), teolog catolic, care, la rândul-i, suferind de neoscolastică, i-a redescoperit pe Sfinții Părinți. Apoi, Hart a fost marcat profund de teologia Sfântului Grigorie de Nyssa, a Sfântului Maxim Mărturisitorul, ca și de cea a englezului anglican (convertit, la rândul-i, la un ortodoxism radical), John Milbank (n. 1952). Traducător al Noului Testament (2017), autor a numeroase cărți de teologie și filosofie, exeget de gust borgesian al lui Vladimir Nabokov, Charles Baudelaire, Victor Segalen, Leon Bloy, William Empson, David Jones ș.a., una dintre cărțile de răsunset ale lui David B. Hart, de o actualitate stringentă, este *Atheist Delusion. The Christian Revolution and its Fashionable Enemies*, New Haven, C.T. Yale University Press, 2009. Lucrarea a fost tradusă și-n limba română: *Ateismul: o amăgire. Revoluția creștină și adversarii ei* (versiune de Eva Damian, ediție îngrijită de Dragoș Mîrșanu, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Teofan, Mitropolitul Moldovei și al Bucovinei, Iași, Editura Doxologia, 2017, cu un *Cuvânt înainte* al autorului la ediția în limba română).

Secularismul scientist (Noul Ateism) este o formă de euforie *sans rivages* a raționalismului minor, epigonic. David Hart îl asociază metadiscursului „epocii neomoderne despre sine însuși: despre triumful rațiunii critice asupra credinței «irationale»” (p. 16). Se vrea o revoluție împotriva creștinismului, deși, în realitate, este „o contrarevoluție – o întoarcere reacționară către o confortabilă, dar dezumanizantă înrobire, mentală și morală, față de natura primară”, altfel spus, vrându-se „„întreruperea creștină» a tradiției occidentale” (pp. 16, 17). Secularismul a devenit *evanghelia necredinței*, o visătorie a rațiunii care a răstălmăcit până și titlul celebrei capodopere a lui Goya, tălmăcindu-l ca *Somnul rațiunii naște monștri*, când, în realitate, cum observă Vintilă Horia, foarte bun cunoscător al limbii spaniole, e vorba despre cum se iluzionează, în visurile ei utopice,

rațiunea minoră. Monștrii acestei rațiuni visătoare au fost, în secolul modernității depline, comunismul și nazismul, *visătorii* redeșteptate de ceea ce se numește neomarxismul „corectitudinii politice”: „S-ar putea crede că acestea sunt timpuri exuberante pentru cei mai îndârjiți oponenți ai religiei; rareori au putut cunoaște un moment atât de plin de perspective amețitoare” (p. 23). Euforia raționalismului minor răzbate în „îndrăzneța și fermecătoarea speranță că am putea pași într-o epocă de aur a atacurilor neînfriccate asupra inveteratei sclavii a umanității față de «dogma irațională» și «tribalismul credinței»” (*ibidem*). Dacă ar fi să luăm în considerație ambiguitatea cuvântului din titlul gravurii lui Goya, atunci el vizează momentul când *mica rațiune* umană uzurpă locul *marii rațiuni divine*, inaccesibilă ateilor. Euforicii triumfători cu care se confruntă Hart sunt, între alții, autorii de *best-seller* ca Daniel Dennett, Richard Dawkins, Sam Harris, Philip Pullman, Christopher Hitchens, Whitbread Prize, Dan Brown ș.a.m.d., unii dintre ei traduși, cu voluptate ideologică, și-n românește. Între raționaliștii frenetici erijați în istorici „demitizanți”, șade bine la noi, de vreo două decenii, Lucian Boia.

Învingătorii aceștia nu trec prin clipe de îndoială. Întrebat de către un reporter de la *New York Times* (2005) care ar fi cea mai neagră invenție din istoria umanității, Peter Watson a răspuns foarte „afabil”, sigur de sine: „Fără nici un dubiu, monoteismul etc... acesta este responsabil pentru bigotism și pentru cele mai multe războaie din istorie”. Evidențele sunt cu totul altele, dar raționalismul minor nu poate ieși din obsesie. În vechime, Biserica a avut critici „originali și civilizați”, arată Hart, precum Celsus, Porfir, David Hume, Edward Gibbon, între cei mari strălucind Nietzsche. Cei recentii cred că rațiunea scientistă le este suficientă. Daniel Dennett se consideră un *dezvrăjitor* în materie de religie, catalogând-o un *fenomen natural* (ceea ce și este!), putând fi explicată cu ajutorul unui materialism filosofic, dar imposibil de verificat, observă Hart. Există un număr impresionant de sisteme religioase, însă creștinii se abat de la regulă, urmând „o excepție miraculoasă de la legea naturală”. Mai mult, ei „nu cred în religie; mai degrabă, ei cred că Iisus din Nazaret, răstignit de Pontiu Pilat, a înviat din morți și este, prin puterea Duhului Sfânt, și acum prezent în Biserica Sa ca Domn. Aceasta este o afirmație concomitent istorică și spirituală, și a dat naștere unei extraordinare diversități de forme naturale de exprimare: morale, artistice, filosofice, sociale, legale și religioase. Totuși, gândirea creștină admite în general că «religia», ca atare, este un impuls comun tuturor societăților, și că multe dintre manifestările sale sunt violente, superstițioase, imorale, degradante și false” (p. 28). Dennett consideră însă că orice credință e fără fundament și, de aici, principala cauză a violenței, divizării și opresiunii, „și prin urmare, ar trebui să fie abandonată de dragul păcii și al toleranței” (p. 30). Teza este contracarată astfel de Hart: „Adevărul este că religia și ateismul sunt variabile culturale, în timp ce uciderea este o constantă umană” (p. 34).

Uzurpatorii

René Girard argumentează că secularismul încearcă, prin atacurile la adresa creștinismului, să uzurpe întreaga revoluție creștină din istorie, însușindu-și fraudulos marile ei merite pe care le atribuie ateismului „iluminist” care a pus capăt Evului Mediu creștin *întunecat*: „Inaugurarea maiestruoasă a erei «postcreștine» e o glumă. Ne aflăm într-un ultra creștinism caricatural care încearcă să iasă de pe orbita iudeo-creștină «radicalizând» preocuparea pentru victime într-un sens anticreștin” (*Prăbușirea Satanei*). Până și un istoric ca Jacques Le Goff (*Civilizația Occidentului medieval*) se vede ispitit să creeze imaginea insidioasă a spitalelor creștine ca joc al pisicii (Biserica) cu șoarecele (bolnavii de lepră), îngroșând ceea ce Gibbon numise „întunericul și confuzia Evului Mediu”. Acestor imagini false, Hart le opune contribuțiile caritabile și umanitare ale unor Sf. Efreem Sirul (306-373), Sf. Vasile cel Mare (329-379), Sf. Benedict de Nursia (480-547), Ioan Hrisostomul (347-407) ș.a. Instituția spitalelor a fost creația creștinismului, care mai este acuzat de multe alte rele, între care respingerea noțiunii *drepturilor omului*, meritul fiind exclusiv al erei iluministe, numită de David B. Hart „modernitate timpurie”, care s-a autoproclamat ca trecere de la „vârsta credinței” (întunecată), la „vârsta rațiunii”, cea menită să elibereze umanitatea occidentală din starea de prizonieră, supusă și ignorantă, a „Bisericii Mamă”, care a condamnat Europa la stagnare, obscuritate: „Aceasta este [...] o poveste simplă și încântătoare, ușor de urmărit și extrem de captivantă în acuratețea explicațiilor; singurul ei defect e acela că se întâmplă să fie falsă în fiecare detaliu” (p. 56). În realitate, concepte ca „drepturile omului, justiție economică și socială, grijă pentru nevoiași, egalitate în fața legii sau demnitate umană fundamentală, noțiuni pe care cultura occidentală precreștină le-ar fi considerat nu atât nebunești, cât de neînțelese”, toate sunt creația creștinismului (p. 55). Istoricii adevărați nu vorbesc în jargonul raționaliștilor minori aflați în majoritate. Aceștia din urmă, bunăoară, nu cunosc marea civilizație a Imperiului de Răsărit, nici renașterea carolingiană din secolele VII-VIII, „de un dinamism considerabil în artă, științe umaniste, inginerie, agronomie, arhitectură, drept, filosofie și științe naturale” (p. 57).

La modă sunt totdeauna „popularii”, demascatorii „noptii rațiunii”, precum Jonathan Kirsch (*God against the Gods*, 2004), care a dat impresia că a rezolvat problema arderii Bibliotecii din Alexandria, în 390, de către „o gloată de creștini zeloși”, distrugând 700 000 de volume și suluri de papirus, încât „pierderea suferită de civilizația occidentală este inestimabilă și inimaginabilă” (*Apud* Hart, p. 59). Mai mult, tot nenorociții de creștini, prin împăratul Teodosie I, ar fi poruncit „distrugerea Serapeionului, un templu magnific care era altarul principal al lui Isis și Serapis”. Grozăviile descrise de Kirsch au intrat în mentalitatea publică prin senzaționalul lor. David B. Hart demontează, liniștit, toate măsluirile lui Kirsch, care nu-i istoric și care

vehiculează o poveste auzită de el și declarând-o reală. Mai mult, comasează două povești despre două biblioteci în una singură. În 390, Biblioteca din Alexandria nu mai exista (p. 61). Fusese distrusă, probabil, din greșeală, de către Iulius Caesar în 47 sau 48, în războiul contra lui Pompei, când a dat foc cartierului general, „ceea ce a distrus bibliotecă parțial sau în întregime”. Lucrurile rămân spre elucidare istoricilor profesioniști. Încă Gibbon atrăsese atenția că se vorbește despre fapta „creștinilor”, despre jefuirea și distrugerea bibliotecii „cu o ciudată încredere”, de fapt, o „ficțiunea pură” care ignoră, de pildă, invazia califului Omar, prin generalul Amr ibn al’As (642), în Alexandria, care era „cel mai violent oraș din cel mai violent teritoriu imperial, într-o epocă extrem de violentă, și nu de puține ori a fost condusă – nu doar tulburată – de gloatele răsculate de păgâni, evrei sau creștini” (p. 63). Pe de altă parte, creștinii de aici au fundat Școala din Alexandria, cu mari personalități precum Clement Alexandrinul (150-213), Origen (185-254), acesta din urmă luând parte la prelegerile lui Ammonius Saccas, supranumit „Socratele neoplatonismului”.

O altă mistificare a raționaliștilor minori este asasinarea brutală a Hypatiei (360-415), profesoara de matematică și filosofie, a căreiucidere și dezmembrare a fost atribuită *parabolanilor* din Alexandria (frăție creștină caritabilă, pentru bolnavi și săraci) sub motivația că ar fi împiedicat apropierea dintre patriarhul Chiril (375-444) și prefectul imperial Orestes. Mistificarea anticreștină susține că resentimentarii creștini violenți s-au răzburat împotriva păgânismului și geniului ei. Legenda a intrat până și în *Enciclopedia Britanică*. Gabriel Liiceanu o evaluează ca pe una dintre marile crime ale creștinismului, fără să clipească (*Isus al meu*, București, Editura Humanitas, 2020). Maria Dzielska, în cea mai echilibrată reconstituire a faptelor (*Hypatia of Alexandria*, 1995), arată că Hypatia n-a fost o fanatică a păgânismului politeist, aflându-se în bune relații cu învățații creștini, între studenții ei fiind și mulți creștini. Era bună prietenă cu Synesius de Cyrene, neoplatonist convertit la creștinism, devenit episcop de Ptolemais (409). Istoricul creștin Socrate i-a făcut un cald portret. Cea mai apropiată imagine despre sfârșitul ei tragic, arată Maria Dzielska, vine de acolo că s-a implicat în conflictele politice dintre facțiunile beligerante din Alexandria, foarte violente și frecvente, conflicte care făceau din viața orașului o perpetuă aventură. Așadar, Hypatia n-a fost ucisă de frăția creștină caritabilă, din pricini politeiste, ci în conflictele politice violente ale vremii.

Prada uzurpatoare cea mai consistentă a „raționaliștilor progresiști” este „prăpastia” dintre creștinism și știință, dintre păgânismul antic și religie, prăpastie salvardată norocos de Islam, timp de vreo patru secole, singurul care și-ar fi însușit patrimoniul cultural și științific al Greciei antice. Se ignoră faptul că înainte de „ascensiunea islamului creștinii sirieni au purtat înțelepciunea filosofică, medicală și științifică a Greciei spre Răsărit și începuseră deja să traducă texte grecești într-o limbă semită. Academiiile creștine de la Edessa și apoi cele de la Nisibis și Jundishapur au devenit

principalele vehicule ale migrației gândirii grecești spre Orient, după secolul al V-lea” (p. 76). De acolo, s-a produs migrația aceluiași patrimoniu către Italia (Veneția și Pisa), care erau „în contact constant – diplomatic, comercial, teologic și științific – cu Curtea de la Constantinopol”, grecoitatea trecând, din secolul al XI-lea în latină. Căderea Constantinopolului (1453) a grăbit intensificarea traseului spre Vest. Încă învățatul bizantin Bessarion (1403-1472) și-a dăruit imensa bibliotecă senatului venețian, devenind, apoi, cardinal, numit de papa Eugeniu al IV-lea. Mai înainte, Mihail Psellos (1018-1078) reformase învățământul din Constantinopol sub auspiciile unei renașteri platoniciene, moștenirea Bizanțului grăbind Renașterea italiană: „Mult mai multe ar fi de spus dacă cineva ar dori să descrie așa cum se cuvine extraordinar de complexa istorie a deplasării textelor Antichității grecești spre Occidentul creștin de la sfârșitul Evului Mediu. Însă ceea ce este important de accentuat aici este ce parodiare crudă a istoriei medievale o reprezintă a vorbi despre miraculoasa retragere a unei ere întunecate creștine, a «obscurantismului, stagnării și terorii» în fața vijeliei purificatoare a civilizației islamice” (p. 78). Adevărul e că Islamul „a fost beneficiarul creștinătății răsăritene și creștinătatea apuseană, la rândul ei, a fost beneficiara ambelor”. O epocă de rară măreție culturală și spirituală în care au strălucit cei mai mari retori, stilști novatori ca Ioan Hrisostom, Grigorie din Nazianz, Sf. Augustin, Sf. Ieronim, Sf. Ambrozie, Sf. Maxim Mărturisitorul, acesta din urmă căzut victimă nu fraților creștini, cum se vehiculează, ci unui împărat care n-a înțeles hristologia lui împotriva ereziei monotelite (p. 79).

Dar să revenim la „războiul” dintre credință și știință, numit și „războiul împotriva rațiunii” dus de Biserică. La sfârșitul secolului al XIX-lea, două cărți au făcut epocă spectaculoasă: John William Draper, *History of the Conflict between Religion and Science* (1874) și Andrew Dickson White, *History of the Warfare of Science with Theology in Christendom* (1896). Ambii au urmat metoda unde lipsesc dovezile, născocirea literară înflorește. În 2003, istoricul diletant Charles Freeman reactualizează mistificările celor doi în *The Closing of the Western Mind*, „un compendiu aproape perfect al tuturor denaturărilor despre creștinismul primar, începând de la Gibbon” (p. 83). Stilistic, Freeman utilizează silogismul *uzurpării*, indignat de supunerea oarbă față de „credința irațională” care a înăbușit progresul, vreme de un mileniu, „flacăra înțelepciunii” salvată fiind, în vremea creștinismului primar, doar de Islam: de la ultima observație astronomică a grecului Proclus (410-485) până la Copernic (1473-1543), odată cu publicarea lucrării *De revolutionibus orbium coelestium* (1513). Este o pură fabulație că Nicolaus Copernic îi continuă pe Proclus sau pe Aristarh din Samos (310-230 î.Hr.). El, Tycho Brahe, Galileo Galilei, Kepler, Newton ș.a. au fost savanți creștini, formați în universitățile creștine. Încă Părinții Bisericii s-au opus interpretării literale a Bibliei într-o perspectivă științifică, apreciată, așadar, ca „tratat științific”

(p. 91). Mai înainte, filosofia și „știința” greacă își aveau rădăcinile în *mitologie*, încât „Chiar ideea că a existat vreodată «știință» greacă sau romană în accepțiunea modernă este iluzie pură” (p. 95). Arthur C. Clarke sau Carl Sagan, în mod cu totul hazardat, credeau că știința greacă evolua, la vremea ei, în sens modern: „nașterea fizicii și a cosmologiei moderne – atrage atenția David Hart – a fost realizată de Galileo, Kepler și Newton, eliberându-se nu din temnița strâmtă a credinței (toți trei erau, într-un fel sau altul, creștini), ci de sub greaua povară a activității milenare a științei aristotelice. Revoluția științifică a secolului al XVI-lea și al XVII-lea nu a fost un reviriment al științei eleniste, ci înfrângerea ei definitivă” (p. 97).

Știința aristotelică a fost o capodoperă de construcție mitologică, fascinând generații întregi prin perfecțiune geometrică: era vorba, la Aristotel și la Ptolemeu, de „inventarea unui sistem extrem de complicat și genial de mișcări și axe secundare și terțiare” (p. 85). Până și Copernic, când și-a „purificat” sistemul heliocentric, a admis mișcarea în cerc a planetelor spre a păstra ceva din perfecțiunea aristotelică, fapt evitat de Tycho Brahe după multă observație și cercetare. Contemporanii nu au fost suficient edificați asupra teoriei lui Copernic, fiindcă dovezile aduse de el „nu reprezentau o evoluție față de cele ale scolasticii” (p. 89). Cât privește prigoana Bisericii, ca instituție, secundată de Inchiziție, îndreptată împotriva lui Galileo Galilei, silit să abjure și nevoit să trăiască, până la moarte, izolat într-un castel, nu se datorează creștinismului ca atare, ci faptului că procesul a fost tributar jurisprudenței vremii, complicat de invidiile colegilor universitari.

Persecuții și intoleranță

Acestea arată supraviețuirea mitologiei și, desigur, a egoismului uman, crud, în sânul creștinismului. René Girard demonstrează, cu o arguție impresionantă, că biruința creștinismului a însemnat victoria (niciodată deplină, din păcate) împotriva mitologiei antice fundată pe stăpânirea violenței prin mecanismul victimei ispășitoare (faimosul *țap ispășitor* din mitologia tragică a lui Eschil, Sofocle și Euripide, la care literatura a ajuns cel mai aproape de enigma persecutorilor). Noul Testament se dovedește a fi *textul victimar* cel mai complex și mai limpede din istoria omenirii. Mitul dă dreptate întotdeauna *persecutorilor*, pe când crucificarea lui Iisus *victimei ispășitoare*, cu precizarea capitală că adevărata schimbare la față a omului creștin pune capăt transformării victimei în persecutor, după legea seculară a istoriei concentrate de Eminescu în fraza din *Împărat și proletar*: „Povestea-i a ciocanului ce cade pe ilău”. De aici, poetul român trage concluzia că nici o revoluție nu mai este posibilă după aceea a „blândului nazarinean”, fiindcă toate „revoluțiile” seculare nu sunt altceva decât rotirea la cârma lumii dintre persecutori și persecutați, rotire căreia îi pusese capăt

Crucificarea și Învierea lui Iisus. „Înainte de Biblie, spune Girard, nu existau decât mituri. Nimeni, înainte de biblie, nu era capabil să pună la îndoială inovăția victimelor condamnate de comunitățile lor unanime”.

David Hart recunoaște că lumea creștină oricând poate recădea în mitologie, în violența victimei ispășitoare: „Societatea creștină nu s-a descotorosit niciodată pe de-a-ntregul de cruzime și violență, dar nici nu a născut niciodată nenorociri comparabile prin ambiție, amploare, precizie sistematică sau lipsă de milă cu lagărele, gulagurile, foametea forțată sau brutalitatea absurdă a războiului modern” (p. 139). Uzurpatorii raționaliști s-au năpustit însă asupra zonei mitologice supraviețuinde în Instituția Bisericii – Inchiziția, vorbind de un „timp al inchizitorilor” care ardeau pe rug mii de vrăjitoare și deeretici. Adevărul e că moda vânării de vrăjitoare s-a ivit, surprinzător, în zorii modernității timpurii din secolele XVI-XVII, când s-a declanșat „un extraordinar entuziasm pentru căutarea și urmărirea vrăjitoarelor” (p. 105). Din mijlocul secolului al XV-lea până în mijlocul secolului al XVIII-lea se consideră că au căzut victime ispășitoare între 30 000 și 60 000 de vrăjitoare, dar nu totdeauna cu aprobarea Bisericii Catolice, care urmărea să le reducă la tăcere publică și, astfel, „să limiteze cruzimea tribunalelor seculare și să asigure iertarea în fiecare dintre cazuri”, prin penitență și reconciliere cu Biserica. Este perioada apariției primelor simptome ale căderii în precreștinism, când s-a produs, ca reacție, și Reforma (aceasta în numele rațiunii biblice), pregătind, pe alte căi, revoluția rațiunii minore a Iluminismului semănător de violență exacerbată. Inchiziția venea și pe urmele prigonirii evreilor, mai ales în Spania, acuzați, ca în cea mai pură mentalitate antică a victimei ispășitoare, că au adus ciurma printre creștini, otrăvindu-le fântânile: „Și desigur, cea mai cumplită perioadă a evreilor europeni de-a lungul întregului Ev Mediu târziu a fost când căutarea unui țap ispășitor era acerbă: ciurma dintre anii 1348-1349, atunci când evreii au fost acuzați în diferite zone că au otrăvit fântânile din care beau creștinii” (p. 107). Papa Clement al VI-lea (cca 1291-1352) a fost nevoit să dea un decret (1348) în apărarea evreilor, cu argumentul că victime ale ciumei erau și evreii! (p. 108). Pe un traseu persecutor necreștin au fost și alte crize, precum cea a catarilor sau cea din Noaptea Sfântului Bartolomeu (1572).

Inchiziția spaniolă s-a născut ca „un element al politicii Coroanei și un serviciu al statului” (p. 115), fiind autorizată de papa Sixtus al IV-lea la presiunile regelui Ferdinand (1414-1484) și ale reginei Isabela (1451-1516), la sfârșitul ocupației musulmane, sub motivul făuririi unei instituții care să întărească unitatea națională. Inchiziția s-a dovedit atât de brutală, încât Roma a dat o bulă papală împotriva ei. În 1483 însă, Ferdinand l-a forțat pe papă să cedeze controlul instituției către tronul regal, având ca dirigiuitor pe Marele Inchizitor (anticreștin, prin excelență, cum l-a văzut Dostoievski, în romanul *Frații Karamazov*). Cel dintâi Mare Inchizitor a fost faimosul Tomás de Torquemada (1420-1498), de o cruzime rară, care, între altele, a

expulzat un mare număr de evrei. Scandalizat, papa Alexandru al VI-lea (1431-1503) l-a demis.

Cu întărirea statului secular, „vedem că violența a crescut direct proporțional cu gradul de suveranitate pretins de stat și că atunci când Biserica medievală a încredințat puterii seculare autoritatea morală, in justiția și cruzimea au propășit” (p. 117). Așa s-au deschis, în secolele XVI-XVII, porțile războaielor „de unificare, revoluții, escapade imperiale, colonialism, renașterea sclaviei, iredentism nesfârșit, frenetice ucideri în masă inspirate ideologic, culte naționaliste, terorism politic,, războaie mondiale – pe scurt toate faptele glorioase ale politicii europene de după apusul creștinătății” (p. 120). În Occident, papalitatea era „singura autoritate transnațională universal recunoscută, care putea rivaliza sau chiar răsturna puterea monarhului” și de aceea „trebuia redusă la o organizație națională, un departament al statului sau doar o instituție socială” (p. 121). Așa se face că „Odată cu apariția modernității și cu sfârșitul unității creștine în Occident, ultimele rămășițe ale acelei autorități au fost efectiv măturate” (p. 130). Iar măturarea acelei autorități s-a pretins a se fi făcut împotriva Întinericului credinței și în numele Luminii, odată cu Marea Revoluție Franceză de la 1789. Astfel a triumfat o istorie falsă, distorsionată de veacuri, cu arma „științei pure” devenită ideologia ultimelor două-trei veacuri. S-a dovedit astfel slăbiciunea Bisericii Occidentale, etichetată ca Epoca Întinericului: „A existat vreodată fantezie mai nesăbuită? Trăim acum în vârtejul celui mai monstruos și violent secol din istoria umanității, în care ordinea seculară (deopotrivă a dreptei și stângii politice), eliberată de autoritatea religiei, și-a manifestat voința de a ucide la o scară fără precedent și fără nici o mustrare de conștiință. Dacă vreodată o epocă a meritat să fie numită epoca întinericului, cu siguranță a noastră este aceea. Chiar există tentația de a concluziona că guvernarea seculară este singura formă de guvernare care s-a arătat a fi prea violentă, capricioasă și lipsită de principii pentru a-i mai da credit” (p. 138).

Uzurparea valorilor creștine și înlocuirea cu surogate caricaturale, cum le-a numit Girard, a învins pe deplin: „Regimurile violente cele mai crude și ipocrite din istoria modernă – în Occident și în alte părți ale lumii contaminate de cele mai rele concepții ale noastre – au fost cele care au alungat, în modul cel mai explicit, viziunea creștină asupra realității și au căutat să o înlocuiască cu un set de valori mult mai «umane»” (p. 140). Ghilimelele de la „umane” arată contrariul.

Revoluția creștină

David B. Hart, după cum ne atrage atenția, nu face teologie în cartea sa, ci o istorie creștinismului aflat în luptă cu dușmanii lui. Ultimele două părți arată de ce creștinismul a fost și este singura revoluție reușită din istoria umanității, în ciuda faptului că, acum, pare spulberată de postcreștinismul

profitor de neîmplinirile de după *schimbarea la față* de pe muntele Tabor. Eminescu a surprins foarte bine paradoxul, cu adâncă îngrijorare: „De două mii de ani aproape ni se predică să ne iubim, și noi ne sfâșiem. De multe mii de ani Buddha-Çakya-Muni visează împăcarea omenirii, liniștea inimei și a minții, îndurarea și nepizmuirea, și cu toate aceste de tot atâtea mii de ani, de la începutul lumii, războaiele presură pământul cu sânge și cu cenușă. În locurile pe unde au înflorit odinioară cetăți frumoase pasc pe risipe turmele, și ceea ce necesitatea au ridicat, ura a dărâmat; ba, chiar în numele celuiia care propovăduia iubire, s-a ridicat în nenumărate rânduri sabia și chiar astăzi aceeași cruce, același simbol de mântuire e în ajunul de a încurca (ca protest, nu negăm) Europa într-un război al cărui sfârșit nici un muritor nu-l poate prevedea”¹.

Aparent, creștinismul a început în prelungirea misterelor antice, convertiții păgâni trebuind să treacă treptele până la primirea botezului, candidatul parcurgând condiția de *catehumen* pentru însușirea învățaturii hristice, neavând acces la Taine, părăsind adunarea duminicală de după Liturghie, spre a fi pregătit pentru botez în ajunul Paștilor, după ritualul lepădării de Satana, moment în care devenea înrolat în lupta pentru Hristos. Derulându-se în universul complex al religiilor păgâne, Evanghelia se arăta politeiștilor o adevărată *nelegiuire*, apostolii fiind considerați... „atei” (p. 149). Celsus (*Despre adevărata doctrină*), combătut de Origen în *Contra lui Celsus*, era scandalizat de lipsa legăturii dintre noii credincioși și poporul lor, apărând ca alt neam în sânul propriului neam prin căutarea transcendentului dincolo de etnie și rasă, universalismul creștin fiind antipoliteist, supus doar lui Hristos. E ciudat cum acest universalism este plagiat și caricat, astăzi, de noii atei. Politeismul roman tolera multe culte, dar nu și diversitatea de religii, monoteismul iudeo-creștin și cel evreiesc fiind respinse cu duritate. Creștinii s-au văzut persecutați și martirizați din pricina respingerii sacrificiilor umane: „întotdeauna ordinea sacră a societății romane a fost hrănită de anumite forme acceptate de sacrificiu uman. Execuția unui criminal, de exemplu, era, deseori, o ofrandă explicită adusă zeului ale cărui porunci le-a încălcat criminalul” (p. 155). Iulius Cezar a considerat, de pildă, execuția a doi soldați drept ofrandă adusă zeului Marte. Nu mai vorbim de săngeroasele lupte de gladiatori asociate cu răstigniri, torturi, sfâșieri de către fiarele sălbătice (tradiția *munera mortis*, tribut plătit morților, *mani*). Tacitus ne-a lăsat istoria uciderii lui Pedanius Secundus (anul 61 d.Hr.) de către unul dintre sclavii săi, eveniment care s-a sfârșit cu uciderea tuturor sclavilor săi, aproximativ 400 de bărbați, femei, copii (p. 157). Luptele de gladiatori au fost interzise abia în anul 404 de către împăratul Honorius, după un deceniu de la oficializarea creștinismului de către Constantin cel Mare și după 90 de ani după ce același împărat încercase să le declare ilegale. În fața tuturor atrocităților păgâne, creștinismul s-a dovedit o adevărată „revoltă cosmică”,

¹ M. Eminescu, *Opere*, vol. X, , Editura Academiei, București, 1989, p. 77.

nu o simplă înlocuire a unui cult cu altul, „ci inventarea unui nou univers de potențialități umane, morale, sociale, intelectuale, culturale și religioase” (p. 159).

Nietzsche a înțeles marea răsturnare de valori a creștinismului, dar resentimentul său față de Biserică a susținut că Evanghelia ne-a secătuit de robustețea păgână de tip dionisiac, îngenunchindu-ne slabilor și sclavilor, toți invalizi spiritual. David Hart, dimpotrivă, consideră „lumea păgână, în mod plauzibil, ca una de o permanentă tristețe” (p. 167), pradă omniprezenței tragicului și destinului. Jacob Bruckhardt (1818-1897) a respins imaginea romantică a grecilor antici (al cărei susținător a fost, în definitiv, Nietzsche), ca popor vesel, debordând de viață, opunându-i o imagine de popor *auto-flagelant*, „neînchipuit de resemnat în fața durerii neînduplecate și a lipsei de siguranță” (p. 168). Dar, paradoxal, un fel de „tristețe glorioasă”, culminând cu „tristețea maiestooasă a *Iliadei*, fatalismul sublim al tragediei atice, meditația sinistă a poeziei lui Horațiu” (p. 169). Concluzia e că lumea în care a apărut creștinismul „a fost una a declinului moral și spiritual larg răspândit”, având simptomatologii ca aceea a lui Nero: „neobișnuita distracție a de a privi un actor ucis cu adevărat pe scenă” (*ibidem*).

O altă acuză mincinoasă adusă creștinismului: *lupta cu trupul și cu simțurile*. Evanghelia nu-i poziționează pe creștini în opoziție cu trupul, de vreme ce Dumnezeu *se întrupează*, părăsind pura transcendență pentru intrarea în istoria vremelnică a omului, aducând vestea cea bună, *bucuria* în lume, opunând-o tristeții tragice păgâne. Nu creștinismul a disprețuit trupul, ci sectele gnostice crescute din mitologie, gnosticismul aducând ființa umană într-o profundă criză, „într-o lume întunecată a deznădejdiei universale și a năzuinței religioase”: „În plus, departe de a predica o Evangheliie a eliberării de trup, propovăduirea principală a creștinismului era Învierea adevărată a lui Hristos, trup și suflet, și eliberarea pe care o oferea această proclamare consta într-o transfigurare fundamentală a trupului și proslăvirea întregii creații (așa cum spune Apostolul Pavel în capitolul 8 din Epistola către Roman)” (p. 181). Asimilarea gnosticismului cu variante de creștinism este o deformare din care s-au nutrit raționaliștii minori. Teza că o variantă gnostică (vezi evangheliile apocrife, Toma, Iuda ș.a.) ar fi putut lua, cu noroc, locul creștinismului este o farsă a ateilor: „Când neoplatonici precum Plotin (205-270) și Porfir au atacat gnosticismul, aceștia nu l-au tratat ca pe o formă de creștinism, ci l-au recunoscut ca o filosofie distinctă, una ale cărei caracteristici distincte o diferențiau de orice altă școală de gândire” (p. 173). Nu creștinismul, ci variantele gnostice au disprețuit trupul, în numele unui Hristos gnostic, reluat de ereziile de mai târziu care au incriminat trupul ca închisoare a sufletului.

Mesajul eliberator antignostic implică două întrebări, crede David B. Hart: 1) creștinismul este un *mister* mai atrăgător decât vechile mistere grecești, norocos de a fi fost adoptat de împăratul Constantin? 2) Evanghelia a adus, cu adevărat, marea transformare, revoluția creștină? Nietzsche a

răspuns afirmativ, recunoscând schimbarea de paradigmă, dar la modul negativ, deoarece învățătura lui Hristos dădea câștig de cauză celor slabi, nemulțumiților, sclavilor, bolnavilor, adică tuturor persecutaților. Ramsay MacMullen, critic acerb al revoluției creștine, decreta succesul noii religii doar prin împăratul Constantin. Mai mult, creștinismul n-ar fi ameliorat cu nimic poarta săracilor și a sclavilor, vorbind și de eșecul creștinilor antici de a se comporta după poruncile religiei lor (p. 196). Învinuirea că noua credință ar fi „patriarhală” (vehiculată și de ideologia feministă contemporană), în defavoarea femeilor, este o simplă obtuzitate, căci creștinismul s-a deschis universal către bărbați și femei, cetățeni liberi și sclavi, ca egali care se roagă împreună, transcendând diviziunea socială. „Celsus – ne reamintește David Hart – considera că numărul exagerat de femei din rândul creștinilor era o dovadă a iraționalității și vulgarității creștinismului” (p. 198). Iulian Apostatul îi apostrofa pe bărbații creștini că îngăduiau atâtea femei în rândurile lor. În schimb, împăratul Iustinian, sprijinit și de soția sa, Teodora, a extins drepturile și protecția femeilor, „la un nivel fără precedent” (p. 200). Valoarea capitală a creștinismului primelor secole era *milostenia*: „Cred că este cinstit a spune că, din secolul I și până în secolul al IV-lea, nici un alt aspect al învățăturii morale creștine nu a fost mai consecvent și imperios decât porunca milosteniei” (p. 204).

Scavia a fost cea mai gravă formă păgână a lipsei de milostenie. Sclavul nu era considerat om, cu atât mai puțin *persoană*, în accepția recunoașterii demnității publice. Latinescul *persona* înseamnă mască, chipul cu care erai recunoscut ca stare civilă în societate. Sclavul era masca celui „fără de chip”, fără nici un drept legal, proprietate a stăpânului, aidoma animalelor domestice. Masca celui fără de *persona* era una sălbatică și grotescă, pe care o purtau, în batjocură, actorii de comedie. Creștinismul, recunoscând persoana și în sclavi, a trezit și mai teribil indignarea păgânilor. Din păcate, o minte genială ca a lui Nietzsche „a făcut tot posibilul să împărtășească repulsia nobililor păgâni față de scursurile societății pe care le aduna Biserica timpurie în bazilicile sale...” (p. 208). Ridicarea sclavilor la rangul de *persoană* a stârnit disperarea unor Celsus, Eunapius din Sardis, Iulian Apostatul, care vedeau în asta surparea fundamentelor ordinii divine, „antrenând totul în ruină și în mizeria unei umanități comune” (*ibidem*). În tratatul *Împotriva galileenilor*, Iulian reclama că sunt ridicați în funcții „cele mai vicioase, rău famate și mai vrednice de dispreț persoane, oferind doar botezul ca remediu pentru ticăloșia lor, de parcă apa ar putea să curețe și sufletul” (p. 209).

Sf. Grigorie de Nyssa va avea deplina conștiință a monstrozității sclaviei, condamnând-o ca atare: „nu le reproșează enoriașilor săi maltratarea sclavilor, ci în primul rând îndrăzneala de a-și imagina că au dreptul de a fi stăpâni ai altor ființe umane” (p. 217). Vedeă în sclavie cea mai mare aroganță păgână, o groaznică sfidare și prădare a lui Dumnezeu, cel care, prin întrupare, a devenit pentru totdeauna *Chipul celor fără de chip*, ridicând

pe fiecare om la demnitatea de „comoștenitor al Împărăției” (p. 219). În ignoranța lor păgână, atei nu știu nimic despre Sf. Grigorie de Nyssa și cred că ideea drepturilor omului a început cu Iluminismul. Faptul că sclavia a durat până în Evul Mediu, iar în America până în secolul al XIX-lea, când Abraham Lincoln (1810-1865) a reușit abolirea ei, plătind, în cele din urmă, cu moartea. Cu viața, moartea și Învierea „blândului nazarinean”, „Toate miturile omenirii, toate iluziile despre putere au fost zguduite din temelii de Înviere, chiar dacă mulți creștini nu au putut înțelege aceasta pe deplin” (p. 221).

Nimic însă nu pledează mai surprinzător, deși pare invers, pentru biruința revoluției hristice decât împăratul care a încercat întoarcerea la mitologia politeistă, fiind supranumit Iulian Apostatul sau Păgânul (331-363), cu domnie între 361-363. Apostazia s-a produs în anul 351, prin aderarea la un neoplatonism monoteist. A încercat să reconstruiască Templul din Ierusalim, un proiect grandios eșuat însă. Iulian avea o vastă cultură și talent dovedit în multe opere.

Spre deosebire de revoluțiile violente, care reușesc cel mai puțin sau eșuează complet, în pofida aparențelor, cea creștină face parte din categoria rarisimă a celor reale, care „convertesc mințile și voințele”, „remodelează imaginația și reorientează dorința, care răstoarnă tiraniile din suflet” (p. 223). Iar biruința deplină a avut loc, mai întâi, în Răsărit. O confirmă Pliniu (112, d.Hr.), Tertulian (197), Dioclețian, cel îngrijorat de numărul „dreptilor”, Maximus (312), care motivează revocarea persecuțiilor bisericilor răsăritene fiindcă „aproape toți” locuitorii abandonaseră adorarea zeilor, chiar dacă obiceiurile păgâne au supraviețuit, însă adaptate noii religii, astfel de rămășițe semnalate de papa Leon (440) sau de Ghelasie I (495). Prin 350, se estimează că peste jumătate din populația imperiului era creștină. Într-un asemenea context vine Iulian Apostatul, nepot al lui Constantin cel Mare, îndârjit să producă întoarcerea la zei, hotărât să răzbune cruzimea vărului său Constanțiu, care, la urcarea pe tron, i-a măcelărit familia. S-a agățat, pentru asta, de neoplatonismul mistic și magic al lui Maxim din Efes, convertindu-se în 351, la 20 de ani, arătându-se ca slujitor devotat al zeilor precreștini. A dovedit preocupare și blândețe față de supuși, motiv pentru care a fost supranumit Caesar și recunoscut ca Augustus (împărat), în 360. Însă versiunea sa de păgânism era departe de cel antic, cultivând o *metanoia* apropiată de Liturgia creștină: „«păgânismul» pe care-l promova era atât de îmbibat de idealuri și speranțe creștine, și atât de simțire creștină, încât nu s-ar fi putut niciodată coagula într-un sistem solid de gândire sau credință. Religia lui Iulian ar fi supraviețuit doar imitând punctele forte ale creștinismului; doar atunci ar fi fost o contradicție și un mister pentru sine însuși, singura soluție fiind o reîntoarcere la credința în Hristos” (p. 226). Pe de altă parte, era prea credul, lăsându-se impresionat de ritualurile teurgice ale Hecatei practicate de Maxim, căzând și-n patima sacrificiilor de tauri. Eșecul a venit inevitabil: „Tranziția culturală de la păgânism la creștinism

s-a produs firesc – și inexorabil – de-a lungul secolelor și Iulian (apărând atât de târziu) nu a mai putut face nimic pentru a o împiedica. Ceea ce dorea el era pur și simplu imposibil. Nimeni nu poate face foc din cenușă” (p. 233).

Răscrucea „biruitoare”

Între 379-395, împăratul Teodosie I (347-395), stăpânitor al Orientului, al Macedoniei și Daciei, supranumit Teodosie cel Mare, pune capăt definitiv păgânismului, alături de Grațian al Apusului (359-383). În 380, se proclamă creștinismul, definitiv, ca religie oficială, în spiritul simfoniei bizantine, în întreg Imperiul Roman. Templele păgâne sunt transformate în muzee (382). În 389, vechiul calendar al sărbătorilor păgâne a fost interzis, iar în 392, au fost eliminate definitiv toate ofrandele închinatelor zeilor. Edictul din 380 a stabilit corpul doctrinar prin „autoritatea unei ierarhii de episcopi, drept exponentul adevăratului creștinism, căruia chiar și puterea imperiului îi era, într-un anumit sens, supusă” (p. 235). Acum însă se creează posibilitatea faliei dintre comuniunea euharistică a Bisericii și a instituției administrative structurată ierarhic: „Este tentant a citi această istorie doar ca pe cronică tristă a modului cum marele val inițial al tulburării create de revoluția creștină în istoria umanității a fost într-un final potolit și absorbit de o societate care, preț al propriei victorii, era gata să primească botezul formal; și despre cum Biserica a fost redusă la un instrument al puterii temporale și al ordinii lumești; și despre cum Evanghelia a fost capturată și coruptă de mecanismul statului” (*ibidem*). Clipa paradoxală este iarna din 390, când împăratul Teodosie a fost umilit de către episcopul de Milano, Ambrozie. În călătoria de la Milano, Teodosie a primit vestea de la Tesalonic despre o revoltă răzbușătoare a unui grup împotriva unui cunoscut competitor al curselor de cai, arestat motivat. Teodosie a declanșat represalii militare în urma cărora vreo șapte mii de tesalonicieni au fost masacrați pe hipodromul orașului. Deși împăratul a regretat imediat, văzând consecințele, episcopul Ambrozie nu s-a mulțumit cu căința și a condiționat participarea la Liturghie de la catedrala milaneză de o penitență. Spre surprinderea tuturor, Teodosie s-a întors la Milano peste câteva săptămâni în haine cernite, mărturisind public vina, rugându-se pentru iertare. Faptul nu mai cunoscuse un precedent: supunerea puterii cezarice față de Biserică: „Era clar acum că singura comunitate sfântă era Biserica, că până și conducătorul temporal era doar un membru al ei și că în cadrul său chiar și imperiul era doar o regiune «locală»” (p. 237). Altfel spus, „Statul nu se va mai bucura niciodată de autoritatea sau legitimarea divine incontestabile pe care le avusese înainte de răspândirea creștinismului”. Astfel, impunerea „ortodoxiei catholice” de către Teodosie, prin acceptarea umilirii provocată de Ambrozie, devenea, paradoxal, „cea mai mare înfrângere a revoluției creștine (și așa trebuie considerată)”, însemnând, totodată, și „o lovitură iremediabilă dată

caracterului fundamental al statului; iar Biserica a transmis-o timpurilor viitoare” (*ibidem*). Urmare: „fermentul, fecunditatea și frământarea istoriei occidentale târzii – politice, sociale, ideologice ș.a.m.d. – au luat naștere în momentul când mariajul nefericit dintre Biserică și stat a început, pe neașteptate, să desacralizeze statul”. S-a pierdut/contrazis, altfel zis, porunca lui Iisus: *Dați Cezarului ce-i al Cezarului și lui Dumnezeu ce-i al lui Dumnezeu!* Cu alte cuvinte, s-au distrus bazele simfoniei bizantine dintre creștinism și stat. Sau cum zice David Hart: „Cu siguranță, începând de atunci, a fost inevitabilă lupta celor două orânduiri aliate, dar fundamental ireconciliabile, pentru supremația uneia în fața celeilalte. Și abia la începutul perioadei moderne a fost decis rezultatul acestei lupte, prin reducerea Bisericii la un cult de stat, ca parte a tranziției Occidentului la cultul statului în modernitatea târzie”.

Dacă în decursul Evului Mediu Biserica catolică a avut cele mai multe momente privilegiate față de stat, dominându-i pe cezari, cu modernitatea timpurie și sfârșind cu postmodernitatea, revanșa raționalist-ateistă s-a dovedit a fi a statului secularizat complet, ceea ce în realitatea dramatică a Europei și a lumii creștine se numește, astăzi, *postcreștinism*. Sau struțocămila numită grotesc-conciliant *creștinism fără Biserică!* Vina poate fi identificată chiar în umiliința acceptată de către împăratul Teodosie cel Mare, cu penitența lui poruncită de episcopul Ambrozie. Arguția aceasta mi se pare a fi pagina cea mai adâncă din întreg demersul cercetării lui David B. Hart, capitală pentru destinul creștinismului occidental și care a tras după el și ortodoxia răsăriteană, singura care, prin câteva biserici (între care Biserica Ortodoxă Română), a conservat ceva din simfonia bizantină, de-a lungul veacurilor.

Paradoxul e că Iulian Apostatul a presimțit primejdia dramatică a existenței creștinismului: „Adevărata dovadă a lucrării Evangheliei în primele trei secole este Iulian însuși, din moment ce el a fost manifestarea în toată splendoarea a credințelor sale păgâne. De la Constantin la Teodosie, împăratul cel mai autentic creștin în simțire – în sentimentul moral, în fervoarea spirituală și temperamentul personal – a fost Iulian Apostatul. Cel puțin nimeni nu merită o admirație mai mare din partea unui creștin de bună credință. Este pur și simplu una dintre marile ironii ale istoriei că tot ceea ce Iulian a dorit din partea credinței pe care a ales-o – eliberarea personală și purificare, o cultură spirituală unică, o civilizație revitalizată, regenerare morală pentru el și pentru poporul său – a fost posibil numai prin lucrarea în timp a religiei pe care a disprețuit-o atât de frenetic. Și cred că nimic nu dă o mărturie mai bună despre cât de măreață și totală era victoria pe care adevărata revoluție creștină o repurtase până la timpul lui” (p. 239).

Altfel spus, în falsa lui lepădare de creștinism biruia, împotriva „necredinței” lui, marea schimbare la față a creștinismului. Eminescu sublinia, într-o accepție tulburător de asemănătoare, efectul muzicii creștine asupra ateilor apostatați sau a păgânilor, luând exemplul muzicii lui Palestrina:

„Fie cineva ateu sau păgân, când va auzi muzică de Palestrina, sentimentul întunecos, neconștient al creștinătății îl va pătrunde și păgânul sau ateu va fi, pe cât ține impresia muzicii, creștin până-n adâncimile sufletului”².

Poetul nostru viza profunzimea ontologică ale creștinismului, la care raționalismul minor modern n-are cale de acces.

Umanismul creștin și anamorfozele raționalismului minor

În mica rațiune triumfătoare, atei jubilează în fața capacității lor de a „demitiza” dogmele creștine, „iraționale”, „absurde”. În realitate, marile progrese în istoria umanității se fundează pe „absurdul” rațiunii divine. Noica (*De Dignitate Europae*, 1988) arată că întreaga civilizație a Europei s-a clădit pe „absurditatea” dogmei Sfintei Treimi. În raționalismul lor minor, anticii n-au reușit să înțeleagă cum Unu este Trei, căci faptul contrazicea flagrant logica lui Aristotel. Până la sinodul ecumenic de la Niceea (325), pricinuit de arianism, problema teologică a Treimii a fost îndelungat dezbătută, culminând cu secolul al IV-lea, în joc fiind teologia mântuirii, căci numai Dumnezeu tripostatic ne poate uni cu Dumnezeu monoteist: „Aceasta este o idee ciudată, îndrăzneță și strălucită, una care cu greu și-a făcut loc în mințile anticilor”, devenind „una dintre cele mai extraordinare achiziții intelectuale ale tradiției creștine”, reconfirmată și la sinodul de la Calcedon (451). Numai Hristos Dumnezeu deplin și om deplin putea duce la mântuire reală. Hart invocă subtilul și elegantul aforism al lui Grigorie din Nazianz, desprins din *Scrisoarea către Cledonius*: „Ceea ce nu a fost asumat [de Hristos] nu a fost vindecat, dar ceea ce s-a unit cu dumnezeirea Sa a fost mântuit”, continuând: „Aceasta înseamnă că, dacă vreun aspect natural al umanității noastre – trup, minte, voință, dorință – i-ar fi lipsit Dumnezeului întrupat, atunci firea noastră nu ar fi intrat niciodată în comuniune cu a Sa și nu ar fi fost reînnoită în El. Astfel că, urmând această logică către rezultatele sale cele mai radicale, teologii care participau la dezbaterile hristologice au fost conduși la o și mai profundă apreciere a umanității lui Hristos; și, de-a lungul procesului, în mod necesar au fost atrași spre o mai profundă înțelegere a ceea ce înseamnă pentru fiecare dintre noi a fi uman și au desfășurat o și mai precisă cercetare a tuturor acelor sfere ascunse în care Dumnezeu (credeau ei) ne-a unit pe noi cu El Însuși” (pp. 251-252). Este o mostră, aici, de rațiune a profunzimilor teologice prin comparație cu superficialitatea raționalismului minor a ateismului. David Hart contrapune raționalismului minor gândirea complexă a Sfântului Maxim Mărturisitorul (secolul VII), „de o extraordinară complexitate și adesea o uimitoare capacitate de pătrundere psihologică” (p. 253). Adică ceea ce n-a reușit să vadă un maestru al raționalismului ateu, filosoful Gabriel

² M. Eminescu, *Opere*, XIII, Ed. Academiei, București, 1985, p. 113.

Liiceanu, pentru care Sf. Maxim Mărturisitorul n-a fost decât un biet călugăr de care nimeni nu și-ar mai fi amintit dacă nu era mutilat la porunca unui împărat care nu era de acord cu hristologia lui. Mai mult, ghilotina raționalistă cade asupra tuturor Părinților Bisericii: „Tot ce-a urmat cu Sfinții Părinți și cu nașterea teologiei și a «dogmaticii» este cea mai barocă bătaie de câmpi (*sic!*). Cum se mai căzneau bieții episcopi capadocieni să brodeze cu limbajul filozofiei eline pe canavaua Evangheliilor!”³.

Cum observa și Eminescu, umanismul hristic este cea mai înaltă formă de umanitate din întreaga istorie: „Învățăturile lui Buddha, viața lui Socrate și principiile stoicilor, cărarea spre virtute a chinezului Lao-tse, deși asemănătoare cu învățămintele creștinismului, n-au avut atâta influență, n-au ridicat atâta pe om ca Evanghelia, această simplă și populară biografie a blândului nazarinean a cărui inimă a fost străpunsă de cele mai mari dureri morale și fizice, și nu pentru el, pentru binele și mântuirea altuia. Și un stoic ar fi suferit chinurile lui Hristos, dar le-ar fi suferit cu mândrie și dispreț de semenii lui; și Socrate a băut paharul cu venin, dar l-a băut cu nepăsarea caracteristică virtuții civice a antichității. Nu nepăsare, nu dispreț: suferința și amărăciunea întreagă a morții au pătruns inima mielului simțitor și, în momentele supreme, au încolțit iubirea în inima lui și și-au încheiat viața pământescă cerând de la tată-său din ceruri iertarea prigonitorilor. Astfel a se sacrifica pe sine pentru semenii săi, nu din mândrie, nu din sentiment de datorie civică, ci din iubire, a rămas de atunci cea mai înaltă formă a existenței umane, acest sâmbure de adevăr care dizolvă adâncă dizarmonie și asprimea luptei pentru existență ce bântuie natura întreagă”⁴. Iar David B. Hart îl confirmă: „Hristos este o Persoană dumnezeiască, care posedă în mod deplin ce este propriu dumnezeirii și tot ce este propriu umanității, fără a știrbi integritatea niciuneia, și care astfel face posibil ca fiecare persoană umană să devină părtașă la forma divină fără a înceta să rămână omenească. Concluzia extraordinară ce poate fi trasă din această învățătură este că personalitatea este cumva transcendentă naturii” (p. 253). Prin Hristos, „Într-un anumit sens, Dumnezeu și lumea au fost ambii eliberați: Dumnezeu era acum înțeles ca deplin transcendent ordinii create –, iar lumea era înțeleasă cu desăvârșire ca un dar” (p. 255). Nici o religie n-a ridicat ființa umană la demnitatea de *persoană*, așa cum a făcut-o creștinismul: „Această imensă demnitate – această înfinită calitate – sălășluiește în fiecare persoană, indiferent de circumstanțele care ar putea acum părea că o limitează la un destin sau altul. Nici o altă viziune apuseană despre ființa umană nu reușește nici pe departe să se asemene cu aceasta și nici o alta nu a reușit să cuprindă deodată întreaga categorie a firii umane finite, în toată complexitatea dimensiunilor sale interioare și exterioare, afirmând, în același timp, posibilitatea transcendenței și extraordinara măreție din fiecare persoană” (p. 254).

³ Gabriel Liiceanu, *Isus al meu*, București, Editura Humanitas, 2020, p. 110.

⁴ *Timpul*, VI, nr. 81, 12 aprilie 1881, p. 1.

Umanul, rezumă David B. Hart, este „invenția absolută a creștinismului” (p. 288), orice altă măsură, de la umanismul clasic și modern până la transumanismul postmodern constituie, în trepte, surrogate caricatural uzurpatoare care duc spre violență și degradare. Invențiile seculare ale rațiunii minore sunt tratate de David B. Hart în ultima parte a cărții sale. Ele sunt susținute de „doctrinari” precum Christopher Hitchens prin cărți cu titluri de consum mediatic de felul *Dumnezeu nu este mare: Cum otrăvește religia totul* (2007), titlu narcisiac, de vreme ce este strict valabil pentru propria operă. Noul Ateism cataloghează tot ce nu-i place, drept „religii politice”, lipsite de orice responsabilitate, tot narcisiace fiind și asemenea atribute. „Chiar și în termeni practici, zice Hart, să disprețuiești religia în abstract este o vanitate fără sens” (p. 263).

Noii Atei sunt convinși că gândirea seculară, de îndată ce va reuși să elimine total religia din viața publică, va crea o lume dreaptă, umană, rațională, uitând că marxism-leninismul promitea exact aceleași gogoși otrăvite. Marile crime ale umanității s-au produs odată cu invazia secularismului împănate cu o nesecată vorbărie umanitaristă. Primejdia a fost presimțită de un adversar prodigios al creștinismului, ca Friedrich Nietzsche, rezultatul fiind, zice el, „pierderea oricărei aspirații transcendente” fără de care nu se pot crea „grandioase opere ale imaginației culturale” (p. 272). Aceleași primejdii le intuia Heidegger, filosoful care a meditat, cu profund discernământ, la „originea și natura nihilismului” (p. 273). Cu atât mai mult, cu cât raționaliștii minori cred că utopiile lor sunt realizabile prin știință: „Cunoașterea ca putere dezlegată de legea dragostei sau de simpla direcție a unei tendințe morale prudente” ar putea fi „adevărul ultim” către care gravitează „cultura postcreștină” (p. 276).

Visătoarea rațiunii minore creează, într-adevăr, monștri. Iată, mai jos, câteva monstruoziități radiografiate de David B. Hart. Nietzsche credea că omul creștin slăbănog va fi înlocuit de supraom. Noii Atei anamorfizează ideea visând la supraoameni cibernetici creați prin biotehnologie. Ca în imaginarul nazist, nașterea nu va mai fi un drept al indivizilor umani, ci un standard al statului secular, atotstăpânitor. Joseph Fletcher (1905-1991), filosof american bioetician (!), s-a plâns public că medicina modernă nu ia atitudine împotriva bagajului genetic uman inferior, propunând chiar interzicerea nașterilor în mediile inferioare, „famate”, prin obligativitatea avorturilor (p. 276). Până și un savant de talia lui Linus Pauling (1901-1994), dublu laureat Nobel (chimie și pace!), a putut cădea în mrejele ideologiei, propunând o politică segregționistă de eliminare a celor „inferiori” și înlocuirea cu o castă selectă, prin manipulare genetică. Aceștia n-au fost voci izolate. Filosoful australian Peter Singer (n. 1946), bioetician și el, vrea să se reînvie practica păgânilor antici de a sacrifica copiii născuți cu defecte, elaborând teoria dreptului la infanticid. Alături de James Rachels (1941-2003), și acesta filosof etician, a militat pentru dreptul la eutanasiere, în

numele unor principii „neîmpovărate de mistificările creștine arhaice privind caracterul sacru al vieții” (p. 277).

Mai novatori se dovedesc „transumanștii”, de felul biologului american Lee Silver (n. 1952), care proclamă dobândirea supremului drept al omenirii pentru asumarea propriei evoluții, prin libertatea alegerii sexului și a conformației trupului, ajungându-se până la o poligeneză post-umană, care pariază pe ștergerea diferențelor între om și celelalte specii animale, prin crearea de specii hibride (de felul struțo-cămilei cantemiriene!?): „oameni cu auz canin și colți de elefant, femei cu aripi și tentacule de sepie, androgini capabili să vadă pe întuneric, să respire sub apă, să-și schimbe culoarea și să-și lingă solzii de pe spate. Posibilitățile sunt infinite” (*ibidem*). Sunt probe irefutabile ale somnului rațiunii minore în stare să nască monștri, cărora, desigur, deocamdată, ar trebui să nu le dăm nici o atenție, dar, încet-încet, cum se vede, numărul „persoanelor din mediile academice și medicale” care le împărtășesc ideile se află în creștere: „nu știi de unde vine această nevoie urgentă de a «îmbunătăți» rasa”, dar surpriza e că până și persoanele atinse de temutul sindrom Down au o viață mai bogată și mai plină de sens decât „a bioeticienilor academici”: „Acesta este unul dintre multele motive pentru care cred că actuala «epocă a rațiunii» este în multe privințe o epocă a perfecte irraționalități, una întotdeauna aflată într-un echilibru precar pe marginea celui mai pur barbarism (și uneori chiar căzând în el). Suspectez că, într-un grad mult mai mare decât ne putem imagina, am abandonat rațiunea în favoarea magiei: fie magia fanteziei oculte, fie magia unei idolatrii amorale a propriei noastre puteri asupra realității materiale. Rațiunea, în sens clasic și creștin, este un mod de viață, nu stăpânirea simplă și limitată a anumitor tehnici de manipulare materială și, cu siguranță, nu copilăreasca certitudine că o astfel de stăpânire dovedește doar realitatea materială” (pp. 278-279).

Poate că înverșunatul secularism postcreștin are ceva din „imposibila întoarcere”, ca să-l invoc pe Marin Preda, a lui Iulian Apostatul la timpul revolut al păgânismului politeist. Nietzsche, ca profet, „aproape singurul dintre inamicii creștinismului”, „a înțeles că efortul de a elimina credința creștină în timp ce sunt reținute cele mai bune și mai dragi elemente ale moralei creștine este destinat eșecului și că până și prețuitele virtuți ale «Iluminismului» s-ar putea într-un final să se dovedească a fi doar paraziți ai unor înclinații culturale moștenite aflate în declin, astfel încât și ele vor fi date uitării” (pp. 280-281). Așa cum a fost dată uitării apostazia lui Iulian, invocată contextual de David B. Hart: „Și cred că acesta ar putea fi considerat momentul revoluționar ultim al creștinismului antic: rebeliunea (de tip iulian, n.n.) împotriva propriului său succes, păstrarea celor mai prețioase și pure aspirații spirituale ale sale în fața propriei puteri temporale (poate ca o pregătire pentru ziua când nu va mai avea acea putere), respingerea oricărei valori născute din lumea căzută care ar putea lua locul iubirii din centrul credinței creștine” (pp. 283-284).

Ultimul capitol al cărții lui David B. Hart lasă în urmă o nostalgie prelungă după ceea ce nu se mai poate întoarce în acest eon al raționalismului mistificator și minor. Răsare însă din adâncuri plinătatea luminii taborice: „Cu siguranță, aceasta nu ar trebui să fie o sursă de deznădejde pentru creștini, din moment ce ei trebuie să aibă convingerea că credința lor nu este doar o logică culturală, ci un adevăr cosmic ce nu poate fi niciodată învins. Chiar și așa, se poate ca creștinii care trăiesc printre ruinele vechii creștinătăți – poate locuind la frontierele îndepărtate ale unei civilizații creștine care prinde formă în alte locuri – să fie nevoiți să învețe să continue misiunea vechii revoluții din pustie, unde, în diferite vremuri, credința a găsit adesea de cuviință să se retragă” (p. 284).

Criza uriașă provocată de pandemia Coronavirus nu întâmplător se asociază cu o adevărată ofensivă a statului secular, penetrat, acum, de Noii Atei, împotriva Bisericii Ortodoxe Române, văzută ca ultimă redută în calea contrarevoluției neopăgâne. Dacă în Occident Biserica, exceptând încă Vaticanul, a fost alungată până și din mărețele ei catedrale, redusă fiind la starea de anexă instituțională a statului secular, exemplul Ortodoxiei românești, asediată din varii direcții, poate să însemne trăinicia *creștinismului cosmic* (de care vorbește și David B. Hart, pe urmele știute și neștiute ale lui Mircea Eliade), care încă mai arată *Calea, Adevărul și Viața*.

GABI NAN

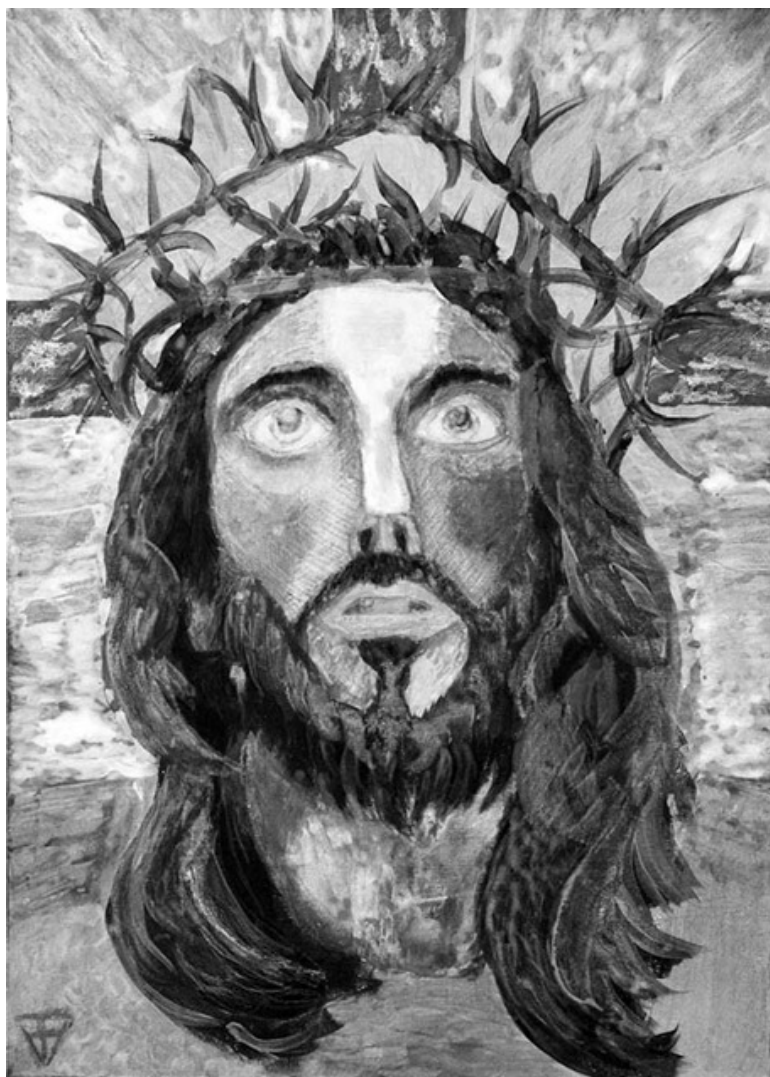
Povestea unui om

Prima parte

*Lumina tunsă, croia contur grădinii moarte.
Mâna mea stângă se straduia să șteargă de pe geam
imaginea stupului înghețat.
Dinspre munte coborau în galop hergheliile crivățului.
Singurătatea împletea funiile norilor peste orizont.
Copilăria n-a mai revenit demult să-mi plimbe oboseala pe poteci.
Un corb se înconvoia să-mi ciugule din suflet mumia primăverii.
Atât de tare doream să-l văd pe Dumnezeu,
încât credeam că inima mea
o să-și despletească mătasea printre gârbove tăceri și-o să pier.
Auzeam focul în sobele vecinilor
de atâta dârză ascultare.
Clipoceau congelându-se ecurile cuvintelor Lui sub bruma de afară.*

Trecuseră secole lungi și aproape pierdusem auzul.
Ca după patru zile fără apă
am privit adâncul fântânii cu atâta sete
că au pornit a șuiera izvoarele sub glia înghețată.
Pustiul se-mbulzea din toate unghiurile,
dar El n-a venit.
Așa de mult îl doream să-l văd
că într-o seară am pornit spre lacuri.
Poate oglinda lor îl vor prinde o clipă zăbovind printre stele.
Dar stelele atârnavu împușcate în liniștea apei
ca un vis în descompunere, cu mii de răni.
Am suit apoi înălțimile semețe din nord,
acolo unde vulturii au săpat tuneluri dinspre moarte spre lumină.
Poate se mai roagă pe munți ascuns de mulțime, gândeam.
Ce mult vroiam să-l văd!
Dar vulturii sfârtecaseră ultimul cuib de speranță.
Crivățul sfărâmas luna în așchii aruncându-le în calea lupilor.
Dar El nu era nici pe înălțimi.
Golul înghețat era parcă viu,
cu imense tentacule agitate.
Inutil încercam să cobor.
Deasupra mea pustiul infinit îmi smulgea răsuflarea.
Cremenea universului neagră și rece
mă zidea în trupul vecinicului întuneric.
Pe marginea piscului, lângă prăpastie,
a fulgerat deodată,
și-a apărut înfășurat în foc
așa pe neașteptate Dumnezeu.
Pe umerii lui erau flori și porumbei ce se odihneau între ele.
Doamne! Să nu cazi! Am strigat,
și-am dat să-l apuc de picioare.
Ai cerut să mă vezi! Mi-a răspuns.
Ai strigat un mileniu de-a tremurat nectarul măslinilor din rai.
Așa mi-au transmis lacul, grădina și munții,
Așa mi-a șoptit pustiul, fântâna și norul ce ți-a pansat pulsul!
Doamne, i-am spus, voiam să te pun în ramă de aur,
Să te port peste văi populate de șerpi,
prin pustiuri cu scorpioni sau șacali,
și să te așez apoi pe perete sub lămpar,
peste fumul singurății mele!
Mi-era dor Doamne mai mult decât foame!
Atunci Dumnezeu m-a pus pe umăr lângă porumbei,
și-a coborât cu noi printre sloiurile negre din munți,
până la cuibul unei capre negre,

ce sufla căldură spre puiul căzut.
A pus lângă ea un rug aprins și i-a spus:
Trăiește chiar și-n zăpezi, tu trăiește!
Vulturii mușcau umbrele speriați și se ascundeau sub armuri de rugină.
Dumnezeu cobora, cobora...
se oprea și-ncălzea arici, veverițe și urși,
cuiburi de sticleți, copii fără mame,
apoi zeci de măslini și de duzi.
Doamne ce frumoși sunt porumbeii tăi! am rostit.
Deschide! mi-a zis când am ajuns la bordei.
Unde-i rama de aur să m-așez pentru veci?
Să te lauzi prin vecini că mă ai,
că tu m-ai văzut!
Dă-mi o ramă cât de mică s-o porți în buzunar!
O! Doamne! am oftat.
Cum să te fac așa de mic?
Ce vor face copiii și duzii și caprele din munți?
Dar Dumnezeu privea înguste mele odăi,
își trecu brațul lui peste masa cea strămtă și peste cutii,
peste spațul meu cu umbre din străbuni
apoi a privit peste uscata lumină din grădini
și-ncepu a crește.
A crescut, și-a crescut până la tavan,
până la acoperiș.
Doamne să nu cazi! Am strigat.
Și odaia mi-a rămas ca o coajă de sămânță de unde El tot creștea.
Doamne! Am strigat.
Fă o ramă din sufletul meu!
Mare,
tot mai mare, că să poți să crești!
Tălpile lui au umplut grădina,
Deodată crescuse cât munții.
Copiii și animalele alergau către El.
Ulcioarele cu primăveri s-au spart,
și potecile s-au umplut de muguri.
Pustiul se făcuse cât o casă de melc,
purtată de izvoare.
Era așa cald și Domnul atât de mare,
că nimic nu mai avea rost dincolo de El...
...Mi-a fost așa de rușine!
Dar tare frumos mai era Dumnezeu!

Vlad Iulian Fodor, *Iisus*
(50 x 70 cm, tehnică mixtă pe pânză)

Destinul psalmistului Tudor Arghezi

Receptarea lui Tudor Arghezi, reformatorul de grație al limbajului poetic românesc la începutul secolului al XX-lea, s-a făcut prin raportare la reperul absolut al liricii naționale și în termeni superlativi pentru epoca ce i-a urmat aceleia. G. Călinescu a consemnat apariția lui Arghezi ca „bolid” la debutul său editorial din 1927, cu volumul *Cuvinte potrivite*, când fusese desemnat „un nou Eminescu, socotit de unii cel mai mare poet de la cântărețul *Luceafărului*. Această glorie târzie și repede a avut un larg efect asupra liricii contemporane și înrăurirea a fost profundă.”¹ Al. Philippide va nuanța ideea călinesciană, dovedind că tocmai datorită forței sale covârșitoare de înnoitor al poeziei românești, „Arghezi este inimitabil”². Pe poetul care a iscat frumosul estetic din „bube, mucegaiuri și noroi”, Eugen Lovinescu îl vedea ca „suflet faustian”, iar Vladimir Streinu saluta noua estetică la acest vraci al cuvintelor, socotindu-l ca poet proteic imposibil de prins într-o formulă. Din bogata literatură a temei, să mai selectăm fie și numai faptul că la debutul din 1927, Mihai Ralea recurgea la similare formulări superlative, el plasându-se în pleiada criticilor literari care îl socoteau pe Arghezi „cel mai mare poet al nostru de la Eminescu încoace”. După 4 decenii, el nutrea satisfacția confirmării previziunii sale, căci „Tudor Arghezi a devenit azi un poet popular, cel mai mare poet în viață al românilor.”³ La scurt timp, respectiv în cartea Tudor Arghezi, *Scrieri*, vol. I din 1967, criticul literar Pompiliu Constantinescu prelua intuiția de a-i da poetului său contemporan creditul celui mai îndreptățit urmaș al lui Eminescu. În replică, Arghezi îi mărturisea aplicatului exeget al operei sale Șerban Cioculescu, într-o formulare exclusivistă, lipsită de delicatețe, că „Singura lucrare substanțială despre mine a dat-o Pompiliu Constantinescu”⁴. Așa aprecia poetul și nimeni nu putea să-i schimbe opinia. Iată o constantă a unei întregi pleiade de critici literari care îi confirmă talentul covârșitor, pe care trecerea sa prin timp, până la vârsta de 87 de ani, i-a dat răgazul să îl împlinească creator.

Rezervele critice ale tradiționaliștilor, pe care aici nu găsem răgazul să le enumăr, și cele de public, au fost la fel de categorice, cu referire la

¹ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația Europeană Drăgan, Editura Nagard, Madrid, Paris, Roma, Pelham, NY, p. 725.

² Al. Philippide, „Întâlnire cu poezia lui Arghezi”, în *L-am cunoscut pe Tudor Arghezi*, Editura Eminescu, București, 1981, p. 259.

³ Mihai Ralea, Cuvântul înainte „Tudor Arghezi” la vol. *Versuri*, Editura de stat pentru Literatură și artă, Biblioteca pentru toți, București, 1960, p. III.

⁴ Șerban Cioculescu, „Vorbea întocmai cum scria”, în *L-am cunoscut pe Tudor Arghezi*, Editura Eminescu, București, 1981, p. 103.

limbajul de mahala, la cel al pușcăriașilor cu universul infernal din închisori⁵, dominând ciclul *Flori de mucigai* din 1931. Lexicul său ne surprindea și pe noi, generațiile de liceeni ai deceniului al VII-lea din veacul XX, care îi citeam poetului nostru contemporan cu stupeoare, cum îmi amintesc și acum, versurile poeziei *Duduia* din ciclul *1907-Peizaje*. Dacă l-am parafraza pe Călinescu, am putea afirma că tinerii cititori de atunci nu aveau încă cerul gurii pregătit pentru gustul unor imagini aspre cum erau, spre exemplu, cele din versurile: „Femeie, nefemeie, la bine și la rău, / Turtită ca o tavă și-un sul de rogojină. / Sătulă de-ntunerice, scârbită-i de lumină, / Făptură nemplinită și fată fătălău.” Gustul nostru pudibond de atunci, nutrit de imagistica clasicilor Eminescu și Coșbuc, nu putea accepta asemenea descriere a unei tinere. Nu, un asemenea croi de contur feminin era de neconceput, chiar dacă despre o boieroaică noi trebuia să ne formăm o opinie oribilă, după cum Arghezi se văzuse obligat să ne îndemne din rațiuni ale politicii comuniste. În 1965 el devine posesorul Premiului internațional Herder la Viena, care îi deschidea indubitabil drumul spre universalitate. Abia la sfârșitul vieții lui, se pune capăt unor restriști felurite, nu numai celor din timpul cât Ion Theo a fost călugăr la mănăstirea Cernica, unde s-au pus bazele crizei sale mistice, extinsă pe întreaga-i existență, ci și celor din dialogul său cu regimurile politice ori militare ce i-au afectat ideea de libertate a cuvântului.

Acum tocmai se împlinesc 140 de ani de la nașterea lui Tudor Arghezi și ni se pare firesc să ne întrebăm: Ce se întâmplă la început de secol XXI cu autorul *Cuvintelor potrivite* ? Deși a devenit, pe bună dreptate, scriitor canonic, în mod practic Arghezi a intrat într-un con de umbră, surclasat evident în gustul noilor generații de Lucian Blaga, de Nichita Stănescu, Ana Blandiana și de alții. După opinia lui Nicolae Balotă „fiecare generație, fiecare epocă trebuie să-și merite poezii. A-l merita pe Arghezi înseamnă a găsi acele căi de acces spre scrisul său, acele modalități de exprimare, de formulare, acele valori și structuri, acele echivalențe prin care să ne putem apropia această operă, sau, altfel spus, prin care ea să devină pentru noi o prezentă.”⁶ După o bună jumătate de secol în care a căzut regimul comunist în România, s-au inversat parametrii ideologici, ceea ce s-a resimțit și în planul artelor. Cum se explică plafonarea lui Tudor Arghezi, care în prezent nu mai este studiat cu integrala ciclurilor fundamentale, ci el apare în manuale școlare, dar numai cu un *Psalm* și ciclul *Flori de mucigai* la cl. a

⁵ Arghezi a cunoscut atmosfera închisorilor când a fost condamnat pentru colaboraționism cu ocupanții germani ai Bucureștiului în Primul Război Mondial, executând un an de detenție din cei cinci la care fuseseră condamnați publiciștii germanofili. Apoi, pamfletul *Baroane*, scris împotriva ambasadorului Germaniei la București, von Killinger, i-a adus alte câteva luni de condamnare.

⁶ N. Balotă, „Prolog” la *Opera lui Tudor Arghezi*, Editura Eminescu, București, 1997, p. 9.

X-a și cu *Testament* la cl. a XII-a ? Ca profesor de literatură timp de 51 de ani în licee și universități, consider că în fapt este cu totul sărac acest „bagaj” arghezian cu care tinerele generații⁷ pornesc în viață.

O reluare prin lectură a psalmilor arghezieni este astăzi un deliciu. Versurile curg clare, fiecare cuvânt fiind așezat de poet într-un loc unic, ca într-un puzzle în care elementele componente nu se pot confunda și înlocui. Măiestria de bijutier al slovei face din ele o capodoperă a genului. Psalmii sunt, în mod îndubitabil, cel mai înalt platou al frământatei cugetări argheziene pe o temă existențială. Aceasta justifică atracția pe care ei au constituit-o pentru noi nu numai în exercițiul didactic, ci de-a lungul ultimelor decenii și ca temă de cercetare⁸ ori ca subiect al unor conferințe, cum a fost cea de la Câmpul Românesc din Hamilton, Canada din iulie 2018 și al unei comunicări prezentate la Congresul internațional, ediția a XI-a, din 28 iulie-3 august 2008 la Universitatea de la Helsinki, în Finlanda, eveniment desfășurat sub genericul *The Theological Dimension of Language as Ground for the Dialogue Between Religion and Science*. Tocmai importanța acestei teme argheziene evidențiază retroactiv manipularea ideologică la care erau supuși în egală măsură profesorii și liceenii sau studenții învățământului socialist din deceniile VI-VII ale secolului al XX-lea. În studierea acestui „ciclu” liric se prezenta drept concluziv *Psalmul* („Călare-n șa, de-a fuga pe vânt, ca Făt Frumos”)⁹, încheiat într-o accepție materialistă, una de totală respingere a credinței în Dumnezeu cu versurile: „Înverșunat de piedici, să le sfărâm îmi vine; / Dar trebuie,-mi dau seama, să-ncep abia cu tine.” La Facultatea de Filologie din Cluj, ca să dau un singur exemplu, dar valabil pentru tot învățământul românesc socialist, profesorul nostru, o celebritate a domeniului, pe care mă bucur să-l salut cu respect la împlinirea vârstei de 90 de ani¹⁰, îl analiza drept „ultimul psalm” arghezian și așa l-au păstrat în memorie zecile de promoții ale studenților aceluși anotimp tarat al culturii

⁷ În prezent, din programa specialității Literatura română la clasele de liceu, la care sunt prevăzute câte 3 ore săptămânal, a fost scos subiectul tratat încă în anii trecuți *Marile teme ale liricii argheziene*, așa cum niciun poet român nu mai dispune de o tratare monografică, ci sunt reduși la două texte, spre a face loc comunicării cu modalități de argumentare, socotite mai utile pentru viitorul tinerilor români.

⁸ Anca Sîrghie, „Poezia de inspirație religioasă în literatura română și cazul lui Tudor Arghezi”, în *Tabor*, An II, nr.10, ianuarie 2009, Cluj-Napoca, p. 48-53. „Actualitatea psalmilor lui Tudor Arghezi”, în *Lumina slovei scrise*, vol. XX, Editura TechnoMedia, Sibiu, 2018, p. 82-89; în *Tabor*, an XI, nr.10, octombrie 2017, Cluj-Napoca, p. 35-38; în *Portal Măiastra*, an 14, nr. 21551, Tg. Jiu, 2018, p. 9.

⁹ T. Arghezi, „Psalm”, în *Luceafărul*, an 11, nr. 3, 1959, p. 5. Poezia va fi încadrată în vol. *Frunze*, Editura pentru Literatură, București, 1961. Vezi și antologia de autor Tudor Arghezi, *Scrieri*, 3, *Versuri*, Editura pentru Literatură, București, 1963, p. 288.

¹⁰ Semnalăm ca exemplară evocarea profesorului clujean sub titlul *Ion Vlad, Alternative la memorii*, semnată de Daniela- Maria Pânăzan în revista „Vatra veche” Tg. Mureș, an XII, nr. 6 (138), iunie 2020, pp.38-41.

românești. Deveniți apoi profesori, ei au dezinformat, la rândul lor, zeci de ani pe liceenii și studenții români. Se cerea inoculată ideea că în 1959 Argezi a ajuns la o convingere ateistă, ce convenea regimului comunist din România socialistă. Era vremea când, pe tema educației ateiste, se organizau periodic sesiuni materialist-științifice cu profesorii tuturor disciplinelor de studiu, materialele didactice seoseau în țara noastră numai din Uniunea Sovietică și atmosfera în școli devenise intolerantă în toxicitatea ei sub raport ideologic.

Realitatea infirmă o asemenea supoziție a ateismului arghezian, atestat în 1959. A fost necesar să citesc în 1979 cartea lui Nicolae Balotă *Opera lui Tudor Arghezi*, reeditată după 20 de ani, ca să înțeleg că adevărata cifră a ciclului este de 17 psalmi, nu 10, cum crezuseră multe promoții la rând. La aceștia se cer adăugate și textele în proză în care apare atitudinea dubitativ religioasă a lui Tudor Arghezi. De la sine înțeles este adevărul că filonul zbererii „între credință și între tăgadă” apare și sub alte titluri în creația sa. În poezia *Psalmistul* din volumul *Frunze* (1961) se reia tema la mod retrospectiv: „Te-am dus de-a lungul vremii, în mine, ca un semn, / Și, făr’a te cunoaște, mi-ai fost îmbold și-ndemn.”¹¹

Se știe că din punct de vedere etimologic, cuvântul psalm (derivat din gr. *psalmos*) înseamnă cântare de laudă, amintind de cuvântul „mizmor”, care era un text interpretat cu acompaniament muzical¹². Istoria biblică precizează că regele David, care era muzician și crea poezii, a introdus acompaniamentul instrumental în rostirea psalmilor. Specificul lor ca specie este să conțină elemente imnice împletite cu rugăciunea către Pantocrator, versurile fiind vestimentate artistic. Psalmii biblici emanau o atitudine religioasă. În cartea sa *Poezia religioasă românească*, Maria-Daniela Pănăzan¹³ analizează versurile unor texte lirice, pornind de la identificarea chiasmului din interiorul structurii lor. Argezi transformă ideea religioasă, asupra căreia se oprește în meditația sa din toate etapele creației, într-o dramă existențială. Dependența ontologică a omului de Dumnezeu e explicată clar de Martin Buber sub forma unor raportări esențializante: „Nu există nici un Eu în sine, ci numai Eu din cuvântul fundamental Eu și Tu, și Eu din cuvântul fundamental Eu și Acela.”¹⁴ Omul este creația lui Dumnezeu, idee ce transpare și din psalmii arghezieni.

Psalmii cuprinși în volumul *Cuvinte potrivite*, deci anteriori anului 1927, și unul din *Alte cuvinte potrivite* (ediția *Versuri*) dovedesc o zbatere

¹¹ Tudor Arghezi, *Psalmistul*, în *Scrieri*, 3, *Versuri*, Editura pentru Literatură, București, 1963, p. 298.

¹² Din familia cuvântului „psalm” fac parte „psaltire” (o culegere de psalmi), „psalterion” (vechi instrument muzical), „psaltichie” (muzică vocală orientală) etc.

¹³ Maria-Daniela Pănăzan, *Poezia religioasă românească*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2006, pp. 275-288.

¹⁴ Martin Buber, *Eu și tu*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 31.

acerbă. Este cea mai dramatică din întreaga noastră literatură, mai ales că frământarea între credință și tăgadă se extinde pe aproape întreaga durată creatoare a vieții poetului. Ea debutează cu îndepărtarea de Dumnezeu din primul *Psalm* (*Aș putea vecia cu tovărășie*), unde printr-o formulare imperativă Arghezi i se adresează Creatorului, mărturisindu-i: „Vreau să pier în beznă și în putregai, / Nencercat de slavă, crâncen și scârbit. / Și să nu se știe că mă desmierdai / Și că-n mine însuși tu vei fi trăit.” Poetul parcurge drumul spre răzvrătirea din *Psalmul* (*Sunt vinovat că am râvnit*), unde își recunoaște păcatul prometeic-luciferian: „Cercasem eu, cu arcul meu, / Să te răstorn pe tine, Dumnezeu! / Tâlhar de ceruri, îmi făcui solia / Să-ți jefuiesc cu vulturii tăria. // Dar eu râvnind în taină la bunurile toate, / Ți-am auzit cuvântul, zicând că nu se poate.” Religiozitatea crește în *Psalm* (*Tare sunt singur, Doamne, și pieziș!*), debutând cu trecerea psihologiei poetului blestemat în plan religios, unde el, cuprins de o demiurgică suferință, implora dumnezeirea să i se reveleze. Față de *Evangelie* unde apare întrebarea „Dumnezeul meu, pentru ce m-ai părăsit?”, Arghezi făcea apel la clemență pentru robul uitat de Pantocrator: „În rostul meu tu m-ai lăsat uitării / Și mă muncesc din rădăcini și sânger. / Trimite, Doamne, semnul depărtării, / Din când în când, câte un pui de înger. // Să bată alb din aripă la lună, / Să-mi dea din nou povața ta mai bună.” În *Psalmul* (*Te drămuiesc în zgomot și-n tăcere*) căutarea sisifică ajunge la extenuare și nemaimulțumindu-se cu revelația, poetul îl somează pe Dumnezeu să i se arate, ca o confirmare concretă a existenței lui: „Pentru credință sau pentru tăgadă, / Te caut dârz și fără de folos. / Ești visul meu, din toate, cel frumos / Și nu-ndrăznesc să te dobor din cer grămadă.” Acerba dorință a întâlnirii față în față cu Pantocratorul ia forma unei confruntări: „Singuri, acum, în marea ta poveste, / Rămân cu tine să mă mai măsoar, / Fără să vreau să ies biruitor, / Vreau să te pipăi și să urlu: Este!”

Față de biblica luptă a lui Goliat cu David, cu care ar putea semăna ca tensiune, înfruntarea poetului cu Dumnezeu era alta, Arghezi mizând tocmai pe o înfrângere. În antologia de *Versuri*, realizată în 1960 la Editura de Stat pentru Literatură și Artă în colecția Biblioteca pentru toți, nu mă mir că ultimul text inclus este *Psalm* (*Călare-n șa, de-a fuga pe vânt, ca Făt-Frumos*). Ca un soi de *quod erat demonstrandum*, acest psalm sintetizează întreaga experiență existențială argheziană, îmbrăcând-o într-o impresionantă hlamidă imagistică, una de-a dreptul cinematografică. Prin asemenea imagini impresionante, Arghezi reconstituie căutarea lui sisifică: „Te-am urmărit prin stihuri, cuvinte și silabe, / Ori pe genunchi și coate târâș, pe patru labe. / Zărind slugărnicia și cazna mea umilă / Ai să primești flământul, mi-am zis, măcar de milă. // Încerc de-o viață lungă, să stăm un ceas la sfat, / Și te-ai ascuns de mine de cum m-am arătat. / Oriunde-ți pipăi pragul, cu șoapta tristei rugi, / Dau numai de belciuge, cu lacăte și drugi.” Bine justificată prin argumentarea prealabilă, ca o ghilotină ce cade neiertător, apare ideea luptei finalizate prin contestarea divinității supreme

în distihul concluziv: „Înverșunat de piedici, să le sfărâm îmi vine; / Dar trebuie,-mi dau seama, să-ncep de-abia cu tine.”

Nicolae Balotă a cercetat în lucrarea citată și ciclul *Printre psalmi*, după cum semnaleză un text intitulat *Psalm în ciclul Ce-ai cu mine, vântule?* din 1937. Spre deosebire de marii poeți religioși ai lumii, T. Arghezi nu recurge la imagini ale sentimentului amoros, ca mirele și mireasa spre a exprima ideea legăturii dintre Biserică și Dumnezeu. Se cer diferențiate religiozitatea textuală de cea a eului poetic, sens în care cele mai edificatoare exegetul le consideră pe cele din ciclul *Printre psalmi*. Finalitatea rugăciunii argheziene urmează să fie una „net cognitivă”.¹⁵ Poetul scrie psalmi spre a-și înțelege rostul existențial. Căutarea Sacrului se identifică la Arghezi cu cea a sensului existenței și răspunsul la întrebările retorice puse vine tot de la natură, într-o viziune panteistică. Interogațiile dialogului sunt formulate printr-o parabolă: „- Ce-ai făcut cât ai umblat? m-au întreat, întors acasă, greierele, șoarecele și șopârla.-Mai bine nu mă duceam și m-aș fi mulțumit cu glasurile voastre mici.” Dojana vine de la înțeleptele făpturi nevinovate: „Ce-ți veni să cauți pe Dumnezeu prin lumea toată?”. Poetul este identificat cu Rătăcitorul, cu Peregrinul pe care vatra îl muștră întrebător: „Ce vrushi tu să iasă din tine? ... Cine te-a pus să te iei după mine, după vânt? Ce-ți lipsea ca să fii fericit ca sfecla-rod muncit în brazdă și îngrijit?”¹⁶ Fără să ocolească dimensiunea eshatologică a existenței în ciclul *Printre psalmi*, Arghezi termină prin a exprima mulțumirea pentru cadoul pe care Dumnezeu i l-a făcut, oferindu-i cuvintele: „Dar mi-ai dat cuvintele, ca să mă vaiet și să te întreb. / Iartă, Doamne, comoara asta e mai mare...”¹⁷

Așa cum era de așteptat, în manualele postdecembriste atitudinea lui Arghezi față de Dumnezeu este nuanțată, conform interpretării lui Eugen Simion, care semnală patru dintre dimensiuni, respectiv pe cea religioasă, gnoseologică, etică și estetică.¹⁸ Comparativ, se aduc în atenția liceenilor de astăzi și opiniile lui Lucian Blaga sau Nicolae Balotă la tema dată, făcându-se apel la discernământul și la experiența existențială a noilor generații de tineri studiosi. Este o idee pe care țin să o apreciez, ca șansă dată adolescenților viitorului de a-și forma o opinie proprie pe o asemenea temă fundamentală asupra existenței.

În evoluția poeziei românești, după Mihai Eminescu, autorul frumoasei *Rugăciuni*, Tudor Arghezi a dat pentru prima dată în mediul laic prestigiu exemplarității temei rugăciunii, care devine prin desacralizare un prilej de meditație existențială. Timp de 40 de ani, Arghezi a publicat 17

¹⁵ Nicolae Balotă, *op. cit.*, p. 197.

¹⁶ *Ibid.*, p. 212.

¹⁷ *Ibid.*, p. 214.

¹⁸ Vezi: „Marile teme ale liricii argheziene”, în *Limba și literatura română*, manual pentru clasa a XI-a, Editura didactică și pedagogică, București, 1996, p. 85.

psalmi, dintre care 3 au titluri dezvoltate: *Psalmul mut*, *Psalmul de tinerețe* și *Psalmul de taină*, cu conținut erotic. El nu se roagă implorator, ci iscodește, caută cu înfrigurare. Este o „Vox clamantis in deserto”, cum demonstrase și eseistul Nicolae Balotă cu intuiție în cartea sa.

La începutul secolului al XXI-lea se revitalizează psalmul, ca specie literară prin care rugăciunea, (ca adresare către Dumnezeu îmbrăcată în haina unor imagini artistice), este descoperit, între alții, frecvent în versurile lui Șerban Foarță, Paul Aretzu, Dorel Vișan, Dumitru Ichim, Marcel Miron, Adrian Munteanu și Th. Damian. În cartea Aurei Christi intitulată simplu și provocator *Psalmi* (Editura Contemporanul, București, 2016), Dumnezeu este o prezență aleatorie, nefiind centrul meditației, ca în psalmii scripturistici sau în cei arghezieni. Aleg psalmul *Ca un sfârșit de elegie*, pentru ca departajarea să fie clară: „Ca un sfârșit de elegie - / aceste încinse dimineți / crescute din vacarmul / rostogolit din noapte. / Dintr-o pictură naivă / mă privește Dumnezeu. / Ce voi face mai departe? / Silabisind răspunsul / iscat cu neînțeleasă întârziere, / lunec în vârtejul refrenului / până atunci știut pe dinafară: / „De mine însumi / apără-mă, Doamne”.¹⁹ Dumnezeu este la Aura Christi o entitate certă, devenind martora frământării lăuntrice a poetei, care are propria încercare, fiind atrasă ca într-un turbion de lupta cu refrenul, simbol al creației înseși. Drama ei se desfășoară pe tărâmul artisticului, ca ecou al unei năprasnice zbateri existențiale.

În literatura românească există poeți care au creat cicluri autonome, așa cum fuseseră *Pastelurile* lui Vasile Alecsandri, *Noaptea* lui Alexandru Macedonski, care fusese și primul nostru psalmist, sau *Cântecele țigănești* ale lui Miron Radu Paraschivescu. Înțelegerea importanței psalmilor, pe care Tudor Arghezi i-a scris fără intenția de a constitui un ciclu de sine stătător, nu se poate împlini fără să avem în vedere, ca reper, și versificările psalmilor biblici din *Cântarea Cântărilor*, din *Cartea lui Iov*, din *Cartea psalmilor*, din poeziile realizate în spațiul literar interbelic de Vasile Militaru, iar în contemporaneitatea noastră de Șt. Aug. Doinaș, Dorel Vișan, Eugen Dorcescu și Șerban Foarță, ca să numesc doar pe cei mai vrednici dintre poeții care au consacrat tema. Desigur că aceștia nu sunt singurii. Dana Oprea a publicat admirabilul volum *Întâia poruncă. Psalmi necanonici*. Cu fantezie reverberantă, Nicolae Băciuț stă *La taclale cu Dumnezeu* și o face inspirat și cu vibrantă simțire. Preluând cu o nouă pace lăuntrică dramatica zbatere a lui Tudor Arghezi în *Psalmi*, poetul din Tg. Mureș mărturisește în *Paralele inegale*: „Numai tu nu spui nimic, / numai tu spui totul, / numai tu ești pleoapă, / numai eu sunt ochiul, / numai tu ești iarnă, / fără de zăpezi / eu sunt doar lucarnă / când doar ziduri vezi, / eu sunt trup de aer, / când tu ești veșmânt, / eu sunt doar silabă, / când tu ești cuvânt.” Poetul Dumitru Ichim scrie psalmi de o vădită originalitate imagistico-lexicală, chiar dacă din rațiuni estetice îi metamorfozează uneori în sonete. Tema aceasta poetică

¹⁹ Aura Christi, *Psalmi*, Editura Contemporanul, București, 2016, p. 8.

este o chemare permanentă pentru viitorul liricii românești, așa cum sunt și întrebările nedezlegate cu care în prezent se înfruntă gândirea umană. Nu ezit să dau chiar eu un răspuns inedit la o temă de neliniște general omenească: „Nu dezlegarăm taina legilor de Sus / Dar viața ca un fagur ne-a fost plină / De ne-mpresoară umbre de apus / Cu-ncredere vom merge spre lumină.”

BIBLIOGRAFIE:

- Anania Bartolomeu, *Introducere la Psalmi în Biblia*, Ediție jubiliară, versiune diortosită după *Septuaginta*, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, Editura IBMBOR, București, 2001.
- Balotă, Nicolae, *Opera lui Tudor Arghezi*, Editura Eminescu, București, 1997.
- Cartoian Nicolae, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Minerva, București, 1980.
- Ciobanu Ștefan, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Eminescu, București, 1989.
- Doinaș, Ștefan-Augustin, „Prefață” la Martin Buber, *Eu și tu*, Editura Humanitas, București, 1992.
- Negrici Eugen, *Poezia medievală în limba română*, Editura Vlad & Vlad, Craiova 1996.
- Pânăzan Maria-Daniela, *Poezia religioasă românească*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2006.
- Scarlat Mircea, *Istoria poeziei românești*, vol. I, Editura Minerva, București 1982.
- Sîrghie Anca, „Actualitatea psalmilor lui Tudor Arghezi”, în *Lumina slovei scrise*, vol. XX, Editura TechnoMedia, Sibiu, 2018, pp. 82-89.
- Vianu Tudor, *Arghezi, poet al omului. Cântare omului în cadrul literaturii comparate*, Editura pentru literatură, București, 1964.
- ***. *L-am cunoscut pe Tudor Arghezi*, Culegere de evocări alcătuită de Nicolae Dragoș, Editura Eminescu, București, 1981.

DAN TOMA DULCIU

Șerban Eminovici la *Gleichenberg* în 1865

Frățânii Eminescu, Șerban și Mihai, s-au cantonat în mintea noastră ca eroi de înduioșătoare și aureolate episoade de viață juvenilă, trăite frenetic la Ipotești, apoi la Cernăuți unde, în perioade diferite, au bătătorit culoarele sobrului *Obergymnasium* sau au împărtășit în singurătate situații patetice, la Viena sau la Berlin.

Când Mihai, cel de-al șaptelea copil al familiei căminarului din Ipotești abia împlinise doi ani, cel mai mare dintre frații Poetului, Șerban (*oacheș, adică brunet, constituție debilă, vindicativ*¹) era deja înscris elev în clasa a III-a la Pensionul „*Ladislasv Ferderber*”² din Botoșani (1852), apoi primea pașaport regulamentar pentru a urma cursurile *Liceului German* din Cernăuți (*Ober Lyceum*).

Cum căminarul avea pretenții ca toți băieții săi să învețe carte serioasă, dacă se poate nemțească, făcând eforturi numai de el știute, aceștia sunt porniți și ei peste graniță spre Cernăuți, prin punctul de vamă (*zastava*) de la Mihăileni, astfel încât la un moment dat, nu mai puțin de cinci frați Eminovici (Șerban³, Nicolae, George/Iorgu, Ilie și Mihai) figurau în cataloagele *Școlii Primare Greco-Orientale (Ortodoxe) (National Hauptschule)*, începând cu anul 1857.

Aglae este înscrisă, la rândul ei, în *Pensionul Zielinski* din Botoșani. Era copilul adorat al mamei, fiind frumoasă, talentată, aprofundase pianul și avea chiar talent actoricesc, dar o altă perspectivă asupra vieții împiedică părinții să o susțină la Conservator, aceștia acceptând ca Aglae să se căsătorească, la 18 ani, cu profesorul Drogli, un bărbat având cu 20 de ani mai mult decât delicata sa soție⁴.

Mihai a purtat o intensă corespondență cu Aglae, dar epistolele nu s-au păstrat, pierzându-se din păcate și numeroase mesaje dintre frații Mihai și Șerban.

„Șerban urmase șase ani, lipsind unul, ca să repare efectele repetenției și, pe când Mihai isprăvea clasa a treia primară, sfârșea și el pe a șasea liceală.”⁵ Aceasta se întâmpla în anul 1859. Toți frățânii Eminovici locuiseră la dascălul A. Pumnul, în Feldgasse nr. 17, unde se țineau numai de șotii copilărești, așa că au trebuit să își caute gazde mai primitive.⁶

Cum roadele la învățătură întârziău să apară, la 3 August 1860 Gheorghe Eminovici solicită *Departamentului Treburilor Străine* un pașaport pentru *Imperiul Habsburgic*, intenționând să înscrie pe cei trei fii (Șerban, Nicolae și Ilie) la școlile din Sibiu.⁷

Mihai, la rândul lui, se împotmolise în Golgota complicatei școli de rit teutonic, repetând clasa a II-a. Revoltat, inadaptatul elev abandonează studiile, în 16 aprilie 1863, părăsind și el acest de netrecut *Gimnaziu din Cernăuți*, spre mânia și disperarea tatălui, ce exercită chiar metode aspre, pentru a-l întoarce pe Mihai la gânduri mai bune.

Mecanismul de învățământ, rigid și greoi, dar mai ales strictețea profesorului de matematică îl aduseră la disperare pe învățacelul Mihai Eminescu, acesta hotărând să își ia câmpii.

În acest timp, Nicolae fusese înscris la *Academia de Drept*⁸ din Sibiu iar Ilie a fost admis la *Liceul german* din același oraș, pentru a absolvi clasa a III-a, având a trece mai întâi corigența, urmând a termina ulterior clasa a IV-a⁹, ca elev ordinar.

Există știri conform cărora același Șerban, ajuns un înger păzitor al fratelui său Mihai, a avut o idee mântuitoare, îndemnându-l pe disperatul său tată să-l trimită la Sibiu și pe cel de a-l șaptelea copil al familiei, oraș de strălucire spirituală, unde crezul în sufletul românesc era mai prezent în școlile de aici.

Drept mărturie, redactorii Revistei *Fântâna Blanduziei* publicau în 1889 un document aflat în posesia unuia Tălășescu, nume adus recent în discuție, dar în alt context biografic eminescian (dr. Al Tălășescu, preparator la *Institutul Babeș*, în 1889, dar credem că este o simplă coincidență), din care reiese că Poetul a trecut clasa a treia, înscris la cursuri fără frecvență, la *Gimnaziul catolic din Sibiu* (probabil între 21 martie - 4 octombrie 1864)¹⁰. Plauzibil, fiindcă aici se afla și fratele său, Nicolae, student la Drept.

Șerban Eminovici un agronom ratat ?

Pentru a pricepe traseul sinuos, aproape neverosimil, al vieții acestui frate atât de puțin cunoscut, ispitesc cititorii să revadă întâmplările anului 1864. La începutul anului (ianuarie-martie), îl găsim pe Mihai Eminescu la Botoșani, solicitând un subsidiu care să îi dea șansa de a face studii în acest oraș, în clasa a II-a gimnazială. Insistența acestuia în a procura un stipendiu ne determină să bănuim că legăturile cu înverșunatul său părinte erau destul de încordate, că orgoliosul său fiu dorea să confirme tatălui că poate lua viața pe cont propriu, așa cum avea să o facă și în anii următori.

Însă, apelul semnat de adolescentul Mihai Eminescu primește o rezoluție potrivnică din partea administratorilor ministeriali, ca urmare a scriptologiei nesuferite sau a lipsei de resurse.

În luna februarie 1864 descoperim un gest cutezător din partea lui Șerban Eminovici. Năzuind să își ocrotească fratele și râvnind în a-i spori sorții de izbândă, adresează și el ministrului *Cultelor și Instrucțiunii Publice*, Dimitrie Bolintineanu, un memoriu plin de empatie, solicitând mărinimia acestuia pentru acordarea unei burse de studiu strict necesară fratelui său,

Mihai. Din cuprinsul rugăminții scrise aflăm cu uimire că Șerban Eminovici era student intern în București, la Școala de Agricultură din Pantelimon¹¹.

Principatele Unite Române
Domnule Ministre,

Neconținută persecutare a soartei atât în timpul studiilor gimnaziale cât și după terminarea acestor studii, începute de odată eară și cu rigurozitate, care-mi răpea și chiar mezele de susținere; după ce am invocat de mai multe ori indulgența și generozitatea foștilor D-ni Miniștri de Culte și Instrucțiune Publică, dară în zadar, fui constrâns de a intra elev intern la *Institutul național de Agricultură*, unde mă aflu și până în prezent.

Pe cât timp eram elev la Gymnaziul din Cernăuți în Bucovina: căci Cernăuții sunt mai aproape de Botoșani, locul nașterii mele, de cât Iassy, unde chiar și traiul este cu mai multe costuri împreună decât în Cernăuți: m-am susținut atât pe mine însumi, cât și pe fratele meu Mihai Eminovici, care, fiindcă s-a înființat și în Botoșani un colegiu, se află acum acolo, dară îmi este imposibil de a-l mai susține, pentru aceea Vă rog Domnule Ministre, ca să bine-voiți a lua în considerare triste circumstanțe, în care mă aflu și a prenumera și pe fratele meu în numărul bursierilor.

Bine-voiți, Vă rog Domnule Ministre, a primi încredințarea profundului meu respect. 1864 februarie 8.

Șerban Eminovici. Sf. Pantelimon.

Onor. D-sale Domnului Ministru Secretar de Stat la departamentul de Culte și Instrucțiune Publică.¹²

Parcurgând rândurile de mai sus, deducem că în anul 1864 Șerban Eminovici se număra printre studenții *Institutului Național de Agricultură*, că până atunci se descurcase de unul singur, fără nici un sprijin părintesc, și nici din partea statului, căruia îi ceruse în repetate rânduri același drept la bursă, nu primi nici un răspuns. Mai spune în suplica sa Șerban că în acest răstimp îl susținuse la învățătură și pe celălalt frate, Mihai Eminovici, aflat acum la Botoșani, unde se înființase un colegiu. Fiind în imposibilitatea de a-i mai acorda vreun ajutor, *în aceste triste circumstanțe*, cere o bursă și pentru fratele său mai mic.

Sigiliul Școlii Naționale de Agricultură
Pantelimon

Explicația acestui demers neașteptat poate fi următoarea: Invocând o pauperitate verosimilă, pe care însă căminarul nu ar fi putut să o evoce cel puțin din trufie răzeșească, gestul frățanelui Șerban exprimă precauțiuni justificate: cine să creadă că un funcționar al fiscoi, așa cum era căminarul din Ipotești, ar fi un mofluz atârnat de mila statului, în schimb unui student i se da crezare mai lesne ! De aceea, suplica este semnată de fratele mai mare, care își atribuie calitatea de întreținător/sușinător de fapt al lui Mihai Eminescu.

La aceasta a contribuit, probabil, și zgârcenia adevărată de parcimoniosul tată, care îl zorește și pe fratele mai mare, Șerban, să își întrerupă, la rândul său, cursurile urmate la *Școala de Agricultură din București*, un precursor al *Institutului de Agronomie*. Aici, plâpândul copil fusese trimis de un părinte având râvnita îndeletnicire de taxidar dar și administrator de moșii, deși bietul fiu Șerban nu simțea nici o tragere de inimă față de această instituție de învățământ.

La rândul său, neavând alte mijloace de trai, și până își va rezolva situația încurcată la școală, Mihai Eminescu se angajează practicant la *Tribunalul din Botoșani* (octombrie 1864), apoi copist la *Comitetul Permanent județean*.

În anul 1865, apărând perspective ceva mai optimiste (să fi fost un an agricol cu belșug abundent, ori, cine știe, *Zeița Fortuna* și-a revărsat cu dărnicie prisosul din cornul îndestulării în conturile familiei căminarului?), Mihai Eminescu revine la Cernăuți, în calitate de „privatist”¹³, sau, cum am spune azi, „student la partii”. Și de data aceasta, Șerban, ca un veritabil întreținător, va încasa cu procură la mână leaful lui Mihai pe luna februarie 1865, tain cuvenit pupilului său (250 lei), simbric destul de bunicică pentru acele vremi, mărturie că în administrație se trăia destul de convenabil, încă de pe atunci. Și tot el, fratele mai mare, cu autoritate de fiu și doctorand model al familiei, îl va convinge pe căminar, câțiva ani mai târziu, să concureze substanțial la cheltuielile de școlarizare la Viena ale fratelui Mihai, fugarul rătăcitor cu trupe teatrale, adus pe calea cea bună a studenției, în toamna anului 1869.

Să vedem însă ce aduce anul 1866 în viața celor doi frați? Mihai debutează ca poet¹⁴, dar în iunie pleacă definitiv din Cernăuți, se aciuiază la Blaj, unde îl prinde luna septembrie, face un popas la Sibiu și se îndreaptă spre București, unde se înverșunează în a arăta familiei că își poate duce singur traiul.

Firavul și neînțelețul Dr. Șerban Eminovici la Gleichenberg

Lepădându-se de aspirația greșită de a se îndeletnici o viață cu muncile câmpului, Șerban își urmează destinul spre o profesie față de care nutrea o neîndoielnică chemare: aceea de medic. Să observăm că, într-un scurt interval de timp, Șerban Eminovici a devenit subiectul unei schimbări surprinzătoare, renunțând la peisajul deloc idilic al Comunei Pantelimon, de lângă București, pentru atmosfera citadină din Erlangen, München sau Viena.

Am indicat în studiile anterioare reperele temporale ale participării studentului medicinist, respectiv doctorandului Șerban Eminovici, la universul Almei Mater în Bavaria (1866-1868), apoi am urmat pașii săi întortocheați pe străzile Vienei și Berlinului¹⁵.

Încă din anul 1940, medicul V.M. Plătăreanu clarifica parțial situația studiilor medicale ale lui Șerban, primind din partea Secretariatului Universității din Erlangen următoarea înștiințare: „Șerban Eminovici (Scherban Eminowicz), născut în Bottuschany-Moldau a fost înmatriculat ca student în medicină în timpul semestrului de iarnă 1865/1866, semestrul de vară 1866, semestrul de iarnă 1866/1867 și semestrul de vară 1867. Dincolo de această dată, numita universitate nu a mai găsit nimic în legătură cu Șerban Eminovici”¹⁶.

De asemenea, în recentele mele articole am adus atestări documentare, conform cărora Șerban Eminovici a fost student al Universității Erlangen (Bavaria) dar, în bunul obicei al cunoscutei „peregrinatio academica”, acesta a urmat și cursurile Facultății de Medicină, la Universitatea Ludwig Maximilian din München, începând cu anul universitar 1867-1868. De asemenea, avem certitudinea, fundamentată pe documente, că Șerban era înscris la un doctorat în medicină la Universitatea Ingolstadt-Landshut - München, fapt necunoscut până în prezent¹⁷.

Aceste detalii ne fac să presupunem întâmplarea că familia Eminovici avea acum ceva mai sigure și consistente resurse materiale, din care să angajeze plata spezelor școlare și altor anagare subsidiare.

Studiind acest subiect, am descoperit încă un detaliu neobișnuit: în vara anului 1865 îl găsim pe Șerban Eminovici la..... Gleichenberg, una dintre cele mai exclusiviste stațiuni ale protipendadei din Imperiul Habsburgic¹⁸ și nu numai !

Este destul de verosimil ca prezența lui Șerban Eminovici în această stațiune să fi fost hotărâtă de existența unei anumite beteji a sănătății, doftorii recomandându-i să se caute aici.

Nu este de mirare, fiindcă știm, de asemenea, că membrii familiei căminarului căpătaseră deprinderea să meargă în străinătate (nu numai pentru studii, la Cernăuți, Viena, Praga, Berlin, Erlangen) dar și pentru căutarea sănătății, cum vom arăta mai departe, fapt pentru care cereau cu asiduitate pașapoarte de voiaj.

Astfel, aspirând să se înscrie la cursurile Universității pragheze Carolina, a doua ca reputație în Imperiul Habsburgic, unde se găsea și Șerban, fratele cel mare, Mihai, Aglae, însoțiți de părinții lor, Gheorghe și Raluca, sosesc în orașul de reședință al Boemiei Centrale, în jurul datei de 13 Septembrie 1869. La 10 Septembrie au plecat cu trăsura din Botoșani, pentru a ajunge în gara Dornești, apoi au luat trenul, prin Lemberg, spre Praga. În timp ce Mihai aștepta verdictul mai marilor universități aulice pragheze, ceilalți membri ai familiei Eminovici au petrecut la băi, timp de 2 săptămâni. Acum, Mihai Eminescu a locuit cu fratele său, în gazdă, în apropiere de Universitatea de Medicină. Gazda se afla în Nové Město (Orașul Nou), pe str. Lipova nr. 471/6, la doi pași de clădirea Spitalului Universitar (Str. Nemocnice 499/2).

Așadar, în toamna lui 1869, Șerban, tânăr doctorand, se afla la Praga. În preajma acelor ani, îl vom întâlni și la Viena, unde a locuit în apropiere de vechiul Spital AKH, din Alserstrasse nr. 25, acolo unde avea cabinetul și mentorul său, profesorul și medicul Johann Oppolzer.

În Erlangen, viitorul medic a conviețuit în Karlstrasse nr. 376, iar la München avea locuința în Müllerstrasse, 3/2.

La Berlin, acesta își găsisse gazdă în Albrechtstrasse nr.6.

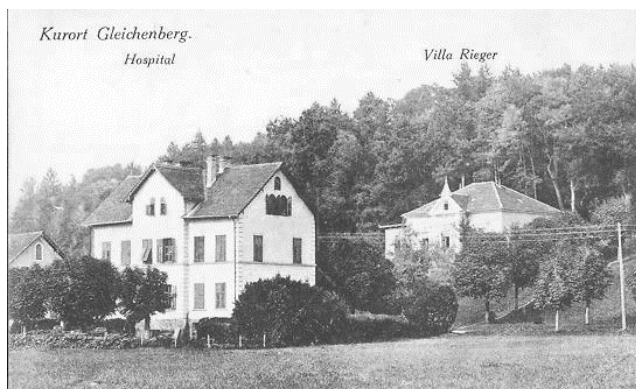
Așadar, toate aceste tihne în străinătate ale membrilor familiei Eminovici presupuneau cheltuieli, nu glumă. De pildă, după cum ne încredințează G. Călinescu, „la 29 iunie 1870, Harieta și Aglae treceau granița, urmate la 30 august și de Gh. Eminovici”.

Într-un alt an, însăși Harieta se internase într-un spital din Viena, pentru îngrijire medicală, după cum aflăm dintr-una dintre mărturisirile sale epistolare.

În sfârșit, prezentăm încă o întâmplare convingătoare: în anul 1874, surorile Harieta și Aglae se găseau la băi la Teplitz (localitate din Boemia, situată la 12 ore de mers de la Viena). Terminând tratamentul, acestea ajung la Praga, unde se molipsesc de morbul temutului tifos. Disperat, tatăl lor pleacă să dea de urma acestora, fiindcă de mai bine de 35 de zile nu mai primise nici un semn de viață din partea fiicelor. „În vremea cât fuseseră la băi cheltuiseră mai mult de trei mii fiorini, care sumă reprezintă venitul total al bătrânului meu de doi ani”, iată cum descrie Mihai Eminescu, într-o scrisoare, starea strâmtorată a tatălui său, în toamna aceluia trist an 1874.

Vă dați seama ce însemna această sumă față de cei 18 galbeni, așteptați lunar de studentul Mihai Eminescu, sosit la studii la Viena, în 1869, așa cum au fost promiși de tatăl său ca ajutor?

Neavând deocamdată posibilitatea să studiez documentele Actienverein, (societatea pe acțiuni care a administrat stațiunea Gleichenberg), înregistrate în arhivele orașului Graz, în special listele de vizitatori, maladiile și tratamentele urmate de pacienți, mi-am propus să efectuez o vizită în această localitate, aflată la circa 180 km de Viena, ceea ce am și reușit să fac, în vara anului 2020.

Sanatoriul în care s-a cazat Șerban Eminovici

Înainte de aceasta, am studiat presa locală din Graz, cunoscând că aceasta publica în mod sistematic listele de vizitatori ai stațiunii.

În stațiunile importante ale Imperiului, listele de călători, Kurlisten (Curlisten, Badelisten), erau ținute la zi, menționându-se numele turiștilor autohtoni sau străini care soseau la odihnă sau tratament. Aceste liste erau întocmite în special de către hotelieri, care le comunicau și ziarelor. Tradiția aceasta începe în secolul al XVII-lea, fiind o formă de politețe la adresa persoanelor nobile sau de rang înalt. De obicei, erau trecute numele, statutul social sau rangul/demnitatea, precum și țara de origine a călătorului/turistului, pentru înscrierea în listă plătindu-se o taxă de 12 creițari. Desigur, călătorii discreți sau circumspecți ori grijulii cu banii puteau refuza trecerea în această listă, dar dacă acceptau și doreau o copie completă a listei, trebuiau să plătească ceva mai mult: 1 florin și 24 de creițari.

Știind aceste proceduri, caut listele de călători străini în ziarul *Grazer Abendpost*. Spre surprinderea mea, descopăr în numărul din 1 iulie 1865 al acestei publicații, la rubrica „Liste cu străinii care au sosit în Sanatoriul din Gleichenberg”, numele lui Șerban Eminovici, student din Botoșani, Moldova („Scherban Eminowicz, Studierender, v. Bottuschau in der Moldau”).

În această listă găsesc și alte nume, care astăzi nu ne mai spun nimic dar, desigur, persoane cu bani: C. Murgulescu, Locotenent din București, Alexandru Constantinescu persoană privată, George Polizu, din București, Ștefan Zazuka din Țara Românească precum și doamna Mathilde Gansl, soția unui comerciant din București.

Continuând studierea acestor liste, descopăr în ziarul *Tagespost* din Graz, din data de 2 august 1870, lista nr. 20, conținând numele oaspeților sosiți în stațiunea Gleichenberg în perioada 24 - 28 iulie 1870, iar printre aceștia și numele lui „Jakob Negruzzi, Dr. în Drept și Advocat”.

Grazer Abendpost.

(Beilage der Grazer Zeitung)

Tageskalender.		Abend	1. Um 2. Uhr.	3. Uhr.	4. Uhr.	5. Uhr.	6. Uhr.	7. Uhr.	8. Uhr.	9. Uhr.	10. Uhr.	11. Uhr.	12. Uhr.

Abendpost
 Die Redaktion: Graf von Spreti.
 Druck: J. G. Spreti.
 Vertrieb: J. G. Spreti.
 Preis: 10 Kreuzer.

Abendpost
 Die Redaktion: Graf von Spreti.
 Druck: J. G. Spreti.
 Vertrieb: J. G. Spreti.
 Preis: 10 Kreuzer.

Abendpost
 Die Redaktion: Graf von Spreti.
 Druck: J. G. Spreti.
 Vertrieb: J. G. Spreti.
 Preis: 10 Kreuzer.

Abendpost
 Die Redaktion: Graf von Spreti.
 Druck: J. G. Spreti.
 Vertrieb: J. G. Spreti.
 Preis: 10 Kreuzer.

Abendpost
 Die Redaktion: Graf von Spreti.
 Druck: J. G. Spreti.
 Vertrieb: J. G. Spreti.
 Preis: 10 Kreuzer.

Abendpost
 Die Redaktion: Graf von Spreti.
 Druck: J. G. Spreti.
 Vertrieb: J. G. Spreti.
 Preis: 10 Kreuzer.

Abendpost
 Die Redaktion: Graf von Spreti.
 Druck: J. G. Spreti.
 Vertrieb: J. G. Spreti.
 Preis: 10 Kreuzer.

Abendpost
 Die Redaktion: Graf von Spreti.
 Druck: J. G. Spreti.
 Vertrieb: J. G. Spreti.
 Preis: 10 Kreuzer.

Abendpost
 Die Redaktion: Graf von Spreti.
 Druck: J. G. Spreti.
 Vertrieb: J. G. Spreti.
 Preis: 10 Kreuzer.

Abendpost
 Die Redaktion: Graf von Spreti.
 Druck: J. G. Spreti.
 Vertrieb: J. G. Spreti.
 Preis: 10 Kreuzer.

Abendpost
 Die Redaktion: Graf von Spreti.
 Druck: J. G. Spreti.
 Vertrieb: J. G. Spreti.
 Preis: 10 Kreuzer.

Abendpost
 Die Redaktion: Graf von Spreti.
 Druck: J. G. Spreti.
 Vertrieb: J. G. Spreti.
 Preis: 10 Kreuzer.

Acest detaliu ne permite să glosăm pe marginea cunoscutului text al lui Negruzzi - *Amintiri de la Junimea*-, care evocă prima întâlnire a sa cu Mihai Eminescu:

Având a pleca în acea vară la băi în Austria, hotărâi să mă opresc la Viena câțva timp pentru a face cunoștință cu Eminescu și a petrece cu dânsul o bucată de vreme. Dar nu l-am înștiințat de sosirea mea, voind să-i fac o surprindere. Ajuns la Viena mă dusei la cafeneaua Troidl din Wollzeile, unde știam că este locul de adunare al studenților români și mă așăzai la o masă deoparte lângă o fereastră, de unde fără a fi băgat în seamă, puteam observa pe toți tinerii ce vorbeau între dânsii românește.

Dar când și unde anume voia Negruzzi să ajungă la băi în Austria?

În lucrarea citată mai sus găsim numele stațiunii *Gleichenberg*, nume evocat în contextul farsei jucate cosmopoliților de la *Convorbiri Literare* de către B. P. Hașdeu.

Întâi ne-a trimes (Hașdeu, n.n.) în anul 1870 o poezie intitulată *El și Ea*, tradusă din *Gablitz* sub iscălitura I.M. Elias, spre a dovedi, zice el, că nu este galimatias pe care l-am fi publicat noi, dacă autorul este neamț sau evreu. În lipsa mea, care mă dusesem la *Gleichenberg în călătorie de nuntă*, și a lui Maiorescu, care era la Berlin, s-a și publicat poezia în *Convorbiri*. Când am primit acel număr la băi, țin minte că am fost foarte surprins să văd așa proaste versuri publicate și am scris îndată la Iași să cer lămuriri. Astăzi încă, după atâția ani, nu am putut afla dacă atunci a fost o simplă eroare a administratorului tipografiei, care a pus să culeagă poezia *El și Ea* ce-i venise prin poștă, cum ar fi dat orice altă materie, sau dacă n-a fost cumva re-credință la mijloc. În adevăr câțiva prieteni au susținut mai târziu că publicarea aceasta a fost fapta d-lui I. Scipione Bădescu, român din Ungaria, aflător în Iași, care frecventa adunările noastre. Redactor pe acea vreme la *Curierul din Iași*, el se găsea zilnic în tipografie și ar fi putut pune ușor să se imprime poezia *El și Ea* în *Convorbiri*, în lipsa mea (Iacob Negruzzi, *Amintiri din Junimea*).

Analizând aceste liste, constatăm că I. Negruzzi spune parțial adevărul.

Într-adevăr, în vara anului 1870, Negruzzi se afla la *Gleichenberg*, dar nu în călătorie de nuntă, cum afirmă în amintirile sale, fiindcă viitoarea sa soție, Maria Rosetti, supranumită „Consoarta Convorbirilor”, nu figurează în registrul de turiști, așa cum l-am găsit pe soțul său. Putem, în egală măsură, să presupunem că viitoarea doamnă Negruzzi a călătorit ori s-a înregistrat la hotel sub un nume fictiv, dar și mai plauzibil este faptul că redactorul șef al *Convorbirilor Literare* a confundat anul 1870 cu anul 1871.

Mai degrabă înclinăm să acceptăm cea de-a doua variantă, fiindcă poezia buclucașă a apărut în anul 1871.

Pe de altă parte se știe că, în a doua jumătate a lunii Iulie 1870, Mihai Eminescu se afla la Viena, întâlnindu-se la Cafeneaua Troidl cu Iacob Negruzzi, acesta fiind în drum spre băile de la *Gleichenberg*. Ceea ce corespunde adevărului.

Totodată, aceleași evidențe hoteliere arată că Iacob Negruzzi revine la băile *Gleichenberg* în anul următor, de data aceasta împreună cu soția. Aceasta se întâmplă în perioada 23 - 27 iulie, după cum precizează ziarul *Grazer Tagblatt* din data de 7 august 1871: „Jacques Negruzzi, cu soția, din Iași”.

Acesta se întoarce spre țară, poposind din nou la Viena, unde îl găsim cazat la Hotel Național, începând cu data de 11 Sept. 1871. Prin urmare, șederea la băi a tinerei familii ieșene a durat mai mult de o lună și jumătate.

Câteva cuvinte despre începuturile „scaldei” de la Gleichenberg

Stațiunea se află în Stiria – *Steiermark* - unul dintre cele nouă state federale ale Austriei - fiind cunoscută ca „Inima Verde a Austriei”. Orașul balnear *Gleichenberg*, înființat ca atare în 1834, este cel mai vechi centru balnear din Stiria. Puterea de vindecare a izvoarelor din *Gleichenberg* erau cunoscute încă de pe vremea romanilor¹⁹. Deși se află într-o regiune care a fost altădată vulcanică (40 de vulcani), aceasta a beneficiat din plin de calitățile curative ale apelor termale și ale climatului mediteranean, stabil și blând, fiind situată la 300 m deasupra nivelului mării.

Izvoarele sale vindecătoare au fost redescoperite în 1833 de medicul Dr. Ignaz Werle din Graz. Stațiunea a fost dezvoltată de către Mathias Constantin Reichsgraf (Conte) von Wickenburg (1794-1880), guvernator al Stiriei din 1830 până în 1848.

În anul 1834, Wickenburg a înființat o societate pe acțiuni, care a finanțat cumpărarea și amenajarea izvoarelor, precum și achiziționarea de terenuri pentru a construi clădirile necesare unui centru *spa* și cazării oaspeților. Până la moartea sa, în 1880, Wickenburg a acționat ca președinte al „*Gleichenberger Johannisbrunnen Actien-Verein*”, care a avut sediul la Graz până în 1875, apoi la *Gleichenberg*.

Localitatea s-a dezvoltat rapid ca una dintre cele mai căutate și respectate stațiuni de sănătate din monarhie. Ca locație de faimă internațională, *Gleichenberg* a fost considerată o perlă de lux a monarhiei habsburgice, alături de *Bad Gastein*, *Bad Ischl*, *Bad Aussee*, *Baden bei Wien*, *Karlsbad*. Stațiunea a fost vizitată în mod frecvent de către membrii caselor regale europene, aristocrația internațională, clasa mijlocie, ofițeri superiori, oameni bogați din Viena sau din țările înconjurătoare. Aproape întreaga nobilime europeană a vizitat nou-înființatul oraș balnear. Aici erau atrași de ape tămăduitoare, de aerul ozonat, dar și de legendara cafea *Rüdesheimer*.

Centrul stațiunii *Gleichenberg*

În *Gleichenberg*, sezonul începe în luna mai și se sfârșește în luna octombrie. În afară de apa curativă binefăcătoare, tratamentele constau și în consumul de lapte de capră sau de vacă, proaspăt muls, ori alte preparate naturale: zer, chefir și iaurt.

Sanatoriul *Gleichenberg* este înconjurat de un parc de 20 de hectare, având numeroase soiuri exotice, ca o grădină peisagistică engleză. Evitarea îngrășămintelor artificiale permite și înflorirea plantelor sălbatice. *Stejarul Regelui*, amintește vizita Regelui Milan al Serbiei în această stațiune.

În stațiune poate fi admirată statuia întemeietorului stațiunii, contele Mathias Constantin Wickenburg, dezvelită solemn la 22 mai 1887, realizată în marmură albă, fiind creată de sculptorul academic Anton Schmiedgruber la Viena.

Întăile clădiri din *Gleichenberg* au fost deja finalizate în 1835/36: prima casă a fost așa-numită *Ohmeyer'sche Haus* (mai târziu *Villa Triestina*). Aceasta a fost prima unitate de cazare din noul oraș balnear. Ulterior, structura din lemn a fost dărâmată și *Villa Triestina* a fost reconstruită.

În 1837, sub patronajul contesei Emma Wickenburg, soția guvernatorului, au fost amenajate grădinile *spa* și au fost finalizate alte clădiri²⁰.

Stațiunea *Gleichenberg* găzduia câțiva dintre cei mai buni medici timpului. Iată câteva nume de doctori și cabinetele unde acordau consultații în vremea în care Șerban Eminovici se afla la tratament: Dr. Alexander Zăvori, *Villa Grazerhaus*; Dr. Paul Hönigsberg, *Villa Wienerhof*; Dr. Eduard Brühl, *Villa Max*; Dr. Willibald Rauch, *Villa Triestina*; Dr. David Kaufer,

Villa Streichenwein; Dr. Max Kuntze, *Villa Brünnerhaus*; Dr. M. Lazăr, *Villa Max*; Dr. Stanislaus Bulikowski, *Villa Possenhofen*; Dr. Josef Kentzler, *Villa Annahof*; Dr. Emil Ziffer, *Villa Charlottenburg*; Dr. Martin Szigeti, *Villa Carlsruhe*.

Pentru a ajunge în stațiune, transportul feroviar era asigurat de compania *Südbahn* (curse spre Graz, ș.a.). Celelalte companii feroviare din *Imperiul Habsburgic* erau: *Nordbahn* (curse de la Viena spre Pesta și de acolo spre Timișoara, Baziaș, Odessa, Constantinopol, Praga, Cracovia, Lemberg ș.a.) și *Westbahn* (trenuri spre Salzburg, Linz, München etc).

Cei 1500 km care separau *Bukovina de Gleichenberg* puteau fi parcurși în circa 2 zile, cu trenul, fie prin Viena, fie prin Pesta. Zilnic, existau două curse de tren spre *Gleichenberg*, cu punct terminus la *Feldbach*, fiindcă stațiunea nu dispunea de gară proprie. Călătoria cu o *fiakră* (trăsură), de la *Feldbach* la *Gleichenberg*, dura aproximativ 1 oră și 45 minute, cea de la *Purkla* aproximativ 2 ore. De la *Feldbach* se plătea 80 kr. pentru o persoană iar de la *Purkla* prețul unui bilet era de 1 fl. și 20 kr., fără bagaje.

Pentru a ne face o părere despre suma plătită de Șerban Eminovici la *Gleichenberg*, arătăm prețul camerelor în cele 80 de case și vile, având 1160 de camere.

În sezonul de vârf, o cameră cu un pat costa 1 fl. până la 3 fl. pe zi, în restul sezonului 80 kr. până la 2 fl. pe zi. Serviciul de întreținere pentru o persoană costa 20 kr., pentru două persoane 30 kr., pentru trei persoane 40 kr. pe zi. Fiecare pat suplimentar costa 40 kr pe zi. Lumânarea costa 10 kr., iar încălzirea 20 kr.

Deoarece un sejur complet dura minim 3 săptămâni, înseamnă că studentul român avea de achitat minim 30 de florini, doar cazarea, iar mâncarea transportul și tratamentul mai adăugau cel puțin 10 florini, în total 40 florini !

Desigur, Șerban Eminovici a ales cea mai ieftină cazare posibilă, fie s-a internat în Sanatoriul deschis de *Gleichenberger Johannisbrunnen Actien-Verein*, în baza asigurării de student. Este cunoscut faptul că pentru tinerii aflați la studii, care se îmbolnăveau, asociațiile de studenți achitau o parte din cheltuielile de spitalizare.

Această situație ne face să presupunem că Șerban Eminovici era destul de bolnav, încă din anul 1866.

Într-adevăr, în anul 1874, când boala de plămâni a lui Șerban Eminovici ajunsese în stadiul terminal, Mihai scrie următoarele:

Șerban, după cum prevăzusem, e alienat și totodată *în stadiu foarte greu a boalei de plămâni*. Încă înainte de-a intra în spital, îmi scrie d. secretar al agenției, se observară semne de alienațiune a minții, care însă, crescând din ce în ce, au ajuns la un grad foarte mare. *Întreținerea sa în spital costă opt napoleoni pe lună, sumă de care eu nu dispun.*

Gleichenberg atrage interesul românilor

Încă în prima jumătate a secolului al XIX-lea, boierii moldoveni începeau să frecventeze băile din *Imperiul Habsburgic*: Gh. Asaki sau Barbu Știrbei, de exemplu, preferau să petreacă odihnitoare concedii la Karlsbad (Karlo Vivary), Al. I. Cuza obișnuia să se trateze la Hall, Reichenhall, Bad Ischl, ș.a.m.d

Dar cum au aflat românii despre acest loc minune de tratament, situat în Stiria, lângă Graz ? *Organul Luminărei - Gazetă Bisericească, Politică, și Literară*- din 13 sept.1847 își anunța cititorii că „Maiestatea Sa în călătoria sa, ce întreprinsese acum de curând în Stiria,și ajungând în Graz, cu cea mai mare liberalitate ajutoră și *Spitalul de Gleichenberg* împreună cu alte instituite”.

În anul 1864, Dionisie Pop Marțian, întemeietor si doctrinar al naționalismului economic românesc, ajunge la tratament, la *Gleichenberg*, suferind de o gravă boală de plămâni. Din păcate, era prea târziu, murind în iulie 1865 la München.

Mihai Locusteanu, fiul col. Grigore Locusteanu, suferind de o boală asemănătoare, se tratează timp de 3 săptămâni la *Gleichenberg*, începând cu 2 Iunie 1865. Din păcate, și pentru acesta, maladia de care suferea era una fatală.

La rândul său, în 1883, Ciprian Porumbescu, grav bolnav, intenționa să meargă la *Gleichenberg*, ca o ultimă șansă, motiv pentru care cere prelungirea concediului medical²¹. Până să primească aprobarea, se stinge din viață la Stupca.

Tot la *Gleichenberg*²² ajunge însă Ștefan, fratele lui Ciprian Porumbescu, însoțit de sora sa, Mărioara, ulterior căsătorită Rațiu. După un consult făcut de dr. Kanderes, asistentul prof. Bamberger, Ciprian află „că boala lui Ștefan nu e atât de periculoasă. Plămânul stâng, în lobul de sus, e atăcat și e potrivit a-l trimite la *Gleichenberg*”.

Și Episcopul Ioan Metian petrece la „scaldile” din *Gleichenberg* (1877)²³, loc deja cunoscut multor pacienți din Transilvania, printre ei și omul politic Alexandru Mocioni, prezent la 1 iunie 1890 în această stațiune de odihnă și tratament, de unde trimite un program de acțiune vizând unirea tuturor liderilor și facțiunilor românești într-un front politic comun.

Din păcate, la *Gleichenberg* își găsește obștescul sfârșit Dumitru Axente, student la medicină, membru al *Societății România Jună* (31 iulie 1889), decesul acestuia fiind anunțat în presa din țară²⁴.

Alexandru Macedonski, la *Gleichenberg*

Fiind cu 4 ani mai tânăr decât Eminescu, Al. Macedonski ajunge la Viena în 1870 cu intenția de a se înscrie la Universitate, însă greutatea limbii germane îl determină să abandoneze acest proiect²⁵. Este posibil ca în această perioadă Mihai Eminescu și Al. Macedonski să își fi intersectat pașii fie la Universitate, fie cu prilejul întâlnirilor asociațiilor culturale românești.

Deși acest prim contact cu pulsul viu al Capitalei habsburgice s-a soldat cu un eșec, Macedonski va reveni aici, de data aceasta ca refugiat politic. Publicând în *Telegraful român* (23 mai 1873) poema antidinastică *10 mai (Sunt opt ani de suferință care astăzi s-a mplinit...)*, diatribă împotriva Domnitorului Carol, familia decide să îl expedieze precipitat în străinătate, pentru a nu fi acuzat și condamnat pentru ofense aduse împotriva suveranului. De aceea, viitorul poet simbolist va pleca precipitat la Viena și apoi la *Gleichenberg*, apoi în Italia.

Revine ulterior, impresionat de frumusețea stațiunii din Stiria, scriind poezia „La Gleihen-Berg”, datată 12 iunie 1879, *Gleichenberg*, Stiria.²⁶

O copie a stațiunii Gleichenberg – în România.

În aceeași perioadă, la Solca, în Bucovina, se înfiripa o stațiune rivală celei din *Gleichenberg*, dar spațiul nu ne permite să evocăm însemnătatea acesteia, ajunsă după 1989 o jalnică ruină, ca majoritatea celor ce constituiau o bogăție de neprețuit (Herculane, Vatra Dornei, Călimănești etc).

Stațiunea Solca își leagă începuturile de activitatea dr. Hermann Poras, medic afirmat la Rădăuți, care a luat hotărârea de a înființa un sanatoriu, inaugurat în luna mai 1892.

Sanatoriul dr. Poras a fost conceput după planurile lui George Bardel, arhitectul stațiunii *Gleichenberg*, fiind vizitat chiar de către Împăratul Franz Josef, având dotări similare sanatoriilor moderne. Stabilimentul de sănătate deținea o clădire principală, în care se află localurile pentru terapie și anexele pentru întrebuințarea băilor speciale, un restaurant și, la primul etaj, 20 camere frumoase, pentru pacienți.

Apa terapeutică de la *Gleichenberg* are aceleași calități ca și Izvorul *Hebe* de la Sângeorz, ori apele de la *Zizin* sau *Bixad*. În sanatoriul de la Solca au poposit pentru tratament Ștefan Porumbescu, fratele lui Ciprian, încă din anul deschiderii *Institutului doctorului Poras* precum și alte nume reprezentative: poetul Traian Demetrescu, în 1894 și 1895, Nicolae Iorga (1904), Ion Grămadă (1910), Liviu Rebreanu, la începutul lunii iunie, 1935.

1869: Lt. G. Eminovici – prezent la Viena, deodată cu fratele său Mihai

Rememorez ceea ce se știe până în prezent despre acest frate ce a îmbrățișat cariera armelor, cunoscut când sub numele Gheorghe, când sub numele Iorgu Eminovici. Se spune că a făcut studii militare la Berlin, că a fost trimis cu o misiune în Germania, informații cunoscute în mare parte din relatările lui Caragiale. În anul 1873 se afla la Ipotești, bolnav, ceea ce îl îngrijora tare mult pe Mihai, acesta neprimind răspuns la scrisorile ce i le trimitea de la Berlin.

Pentru a nu-mi irosi eforturile, căutând un nume eronat în arhive (Gheorghe, Iorgu sau George Eminovici), doresc a clarifica mai întâi acest aspect al numelui oficial al fratelui lui Eminescu. De aceea, îmi propun să parcurg mai întâi presa vremii, respectiv ziarul *Românul*, din 13 oct. 1867, p.877, unde găsesc faptul că, în documentele oficiale, numele său apare sub forma *George Eminovici*.

De asemenea, prenumele George apare și în *Monitorul Oficial* nr.227/oct.1867, care face trimitere la *Decretul 1440* din 7 oct. 1867, de înaintare în grad.

Probabil că nici cei apropiați lui Mihai Eminescu nu știau acest amănunt. Astfel, la câteva zile după trecerea în eternitate a *Luceafărului*, I.L.Caragiale scrie primul portret scriitoricesc al ilustrului dispărut, rememorând momente ale întâlnirilor și dialogurilor avute cu tânărul Mihai Eminescu.

Referindu-se la anul 1869, acesta spune

Mai în urmă, l-am întâlnit tot aici (București, n.n.) pe Eminescu, cu un frate al lui, ofițer. Plecau amândoi în străinătate — el la Viena, celălalt la Berlin. Militarul era frate mai mare; tot așa de frumos, de blând și de ciudat — o izbitoare asemănare în toate. Acela a mers la Berlin; în câteva luni a speriat Academia Militară cu talentele-i și a dat un examen care l-a făcut pe mareșalul Moltke să se intereseze foarte de aproape de soarta lui, hotărât să-l ia pe lângă dânsul²⁷.

Presupunem că, după un timp relativ îndelungat, memoria îi putea juca feste lui *Nenea Iancu*, cu excepția detaliilor fizionomice și psihologice reținute în ceea ce privește pe fratele militar (*tot așa de frumos, de blând și de ciudat — o izbitoare asemănare în toate*), încât este de înțeles unele lacune dar și inadvertențe, cum ar fi acelea privind sfârșitul tragic al lui G. Eminovici. De aceea, știind că detaliile biografice privindu-l pe acest frate ofițer nu au fost nici infirmate, nici confirmate, îmi propun să le analizez din nou.

Așadar, Caragiale își aduce aminte că G. Eminovici – ofițerul – și Mihai Eminescu au plecat împreună din București, unul spre Viena, altul

spre Berlin, neprecizând anul („mai în urmă”), dar presupunem că este anul 1869.

Pe de altă parte, însă istoria literară ne spune că, în toamna anului 1869, Mihai Eminescu a plecat spre Praga, însoțit de familie (părinți și soră) și, neavând aici sorți de izbândă, a ajuns la Viena, în cele din urmă.

De aceea, pentru a elimina această incertitudine, caut în evidențele străinilor care s-au cazat în toamna anului 1869 în hotelurile din Viena, și, spre marea mea surpriză, găsesc în ziarul vienez *Fremden-Blatt* din data de 4 noiembrie 1869, p.12, că „Lt. G. Eminowicz, din România” a ajuns la Viena, cazându-se la *Hotelul Schröder* din Leopoldstadt.

Este vorba de actualul *Hotel Stephanie*, situat în Tabor Strasse nr. 12, din *Leopoldstadt*, proprietatea lui Johann Schröder, cunoscut loc de cazare al călătorilor ce veneau din România, la mijlocul secolului trecut²⁸.

Inițial, hotelul se numea „*Zum Weissen Ross*” (*La Calul Alb*), loc ales de desfășurare a petrecerilor de *Anul Nou*, organizate de românii din capitala Austriei, în anii 1864, 1865 și 1871. Aici a avut loc, la 31 Decembrie 1871, primul bal orânduit de studenții Societății „România Jună”, în număr de peste 100, cu invitați de marcă din rândul coloniei românești, unde Mihai Eminescu a rostit un toast în onoarea suveranului României.

Deci, putem să spunem cu certitudine că, în primele zile ale șederii tânărului student Mihai Eminescu la Viena (locuind în Porzellangasse nr.9), alături de el s-a aflat și G. Eminescu, ofițerul, un fapt inedit!

NOTE:

¹ Cf. „*Omagiu lui Mihail Eminescu*”, Socec, București, 1909, p. 153.

² D.J.A.N., Iași, *Comitetul de Inspecție Școlară Iași*, Dos. 760, f.6, orig.

³ Șerban, deși mai mare cu 2 ani, a fost coleg de clasă cu fratele său, Nicolae. Nu a avut rezultate strălucite: 1852/3 absolvă clasa I; 1853/4 cl. II, cu o medie generală rea; 1854/5 cl. II, - repetent; 1855/6 cl. III, absolvită cu o medie generală rea; 1856/7 absent; 1857/8 cl. V; 1858/9 cl. VI, obținând o medie generală rea în ambele semestre; de aici, înainte, nu mai este în scripte.

⁴ Cu toate că nu încheiase cu tomnatecul ginere nici un zăpăsit dotal, Gheorghe Eminovici promite lui Drogli, drept zestre, două mii de galbeni, deși cunoștea prea bine că nu avea suma făgăduită la cununia încheiată la începutul lunii ianuarie 1871. Cuvântul fiind dat, pentru a evita consecințele rușinoase ale unui proces, Gheorghe Eminovici a înstrăinat o parte din proprietatea de la Ipotești, pentru a acoperi datoria promisă ginerelui la nunta Aglaci.

⁵ Ion-Ionescu Bucovu, „Eminescu la Cernăuți”, în *Națiunea*, 6 Aprilie 2017.

⁶ La A. Pumnul locuiau Șerban, Nicolaie, Gheorghe și Ilie, după cum rezultă din scrisoarea adresată de Pumnul, în „*28 Octomvre c(alendar) n(ou) 1858*”, lui Iralie Porumbescu, document publicat în *Junimea Literară*, anul XII, 1923, nr. 10-11, pp. 308-312.

⁷ D.J.A.N., Iași, Col. Documente 555/11, orig.

⁸ Oana Rusu, „Pe urmele lui Eminescu la Sibiu”, în *Lumina*, 14 ian. 2012. În anul 1864 Mihai l-a vizitat la Sibiu pe fratele său, Nicolaie, student la Drept.

⁹ Alexiu Tatu, *Eminescu și Sibiul în documente*, p. 1,

http://www.prefecturasibiu.ro/resources/Colegiul-prefectural/4_ianuarie.pdf.

¹⁰ La rubrica *Ecouri* din seria a doua a „*Fântâni Blanduziei*” se anunța publicarea autografelor lui Eminescu, deținute de către Tălășescu, certificatul școlar de la Sibiu și o serie de poezii inedite. Cf. N. Iosub, „Mihai Eminescu și Revista Fântâna Blanduziei”, în *Lucașăru*, 02.09.2018.

¹¹ Este vorba de „Școala Națională de Agricultură de la Pantelimon” (cunoscută și sub denumirea de “Institutul Național de Agricultură de la Pantelimon”), instituție de învățământ înființată în anul 1852 de domnitorul Barbu Știrbei.

¹² *Arhivele Centrale de Stat București*, fond *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice*, Moldova, dosar 285/1861, f. 307 cf. Pavel Țugui, *Eminescu - Creangă. Documente inedite*, Edit. Vestala, București, 1996.

¹³ În primăvara anului 1865 Mihai Eminescu cere și obține pașaport pentru a reveni la Cernăuți, unde stă în gazdă la profesorul Aron Pumnul, îngrijind de fondul de carte al acestuia.

¹⁴ N. Georgescu („Din nou despre debutul lui Eminescu”, în *România Literară*, nr.46/2020), evocă ipoteza unei alte date a debutului ca poet al lui Eminescu, și anume în revista școlărească *Rândunica*, scoasă la Cernăuți, în 1865, precizări prezentate de Octav Minar într-un manuscris aflat la Biblioteca Municipală - București, pe care l-am făcut cunoscut în anul 2014 (Octav Minar, *Eminescu Poet – Filozof. Cultura – Personalitatea – Poezia* (Mss. XX638) Vol. I, studiu introductiv Dan Toma Dulciu, București, 2014).

¹⁵ Dan Toma Dulciu, *Eminescu la Berlin Coordonate biografice în repere topografice*, Viena, 2019.

¹⁶ V.M. Plătăreanu, „Medicii Șerban și Ilie Eminovici” (frații Poetului Eminescu), în *Mișcarea Medicală Română, Acta Medica Romana*, An XIII, r.7-8 1940, pp. 419-425.

¹⁷ Dan Toma Dulciu, „Date noi despre Șerban Eminovici”, în revista *Floare Albastră*, 09.11.2020

¹⁸ Împăratul Franz Joseph a vizitat această stațiune climaterică de câteva ori. Aici obișnuiau să petreacă Marile Ducele ale Rusiei, Elena și Ecaterina Mihaelovna, Regina Carola a Saxoniei, Împăratul austriac Ferdinand cu soția sa, Arhiducele Johann și fiul său, Franz Graf von Meran, prinții din Liechtenstein, Schwarzenberg, Fürstenberg, Auersperg și Windisch-Graetz, Regele Milan al Serbiei, care a fost însoțit mai târziu de fiul său Alexandru. Din 1882 până în 1889, monarhul sârb a petrecut la *Gleichenberg*, vindecându-se de catarul său bronșic.

¹⁹ Romanii au fost primii care au folosit apa curativă, dovadă fiind cele 72 de monede datate perioadei 14 - 284 d.Hr. precum și „Fântâna romană”, care poate fi văzută astăzi lângă *Muzeul stațiunii* (fosta sală de băut). Inelul fântânii a fost descoperit în 1845 în timpul lucrărilor de construcție.

²⁰ *Villa Süß* - astăzi *Villa Sophie* - a fost construită în 1845 de către omul de afaceri din Graz cu același nume; *Villa D'Orsay*, înconjurată de un mic parc, construită în 1847; *Hotel Milan* a fost construit în 1844/45; *Villa Louise* se numea anterior *Haus Zürich*, din 1844 *Villa Bellevue*; *Hubertus Hof*, construit între 1848 și 1850; *Brunnenhalle* construită deasupra *Izvorului Constantin* în 1834 din pietre solide sculptate și acoperit cu un pavilion spațios, sprijinit pe două coloane; *Villa Weihnachts Baum* (azi *Villa Gleichenberg*). Această casă a fost construită de secretarul guvernatorului de atunci, Mathias Constantin Graf von Wickenburg, în 1845, și vândută contelui Wickenburg în 1862; *Stadt Frankfurt*, vilă construită în 1848, având de închiriat mai întâi camere de oaspeți în casă și apoi s-a construit un magazin universal la parter; *Vereinsterrasse*. Terasa a fost construită în 1839 de *Gleichenberger Aktienverein* pentru divertisment (spectacole, muzică, dans).

²¹ „Concediul care a binevoit Prea Onorata Eforie a mi-l da pentru căutarea atăcatei mele sănătăți expirează cu finea lunii acestea, însă, durere, sănătatea mea nu este restabilită și, după cum îmi spun și medicii, sub a căror îngrijire continuă mă aflu, nici n-am speranță a fi curând așa de sănătos, ca să pot reîncepe activitatea oficiului meu, ci desprimăvărându-se bine, mai trebuie, mumaidecât, să fac o cură la Gleichenberg, în Stîria.”

²² Sosit la Viena, având aceeași maladie ca și fratele său, Ștefan este cercetat de cei mai buni doctori de aici. Conform prescripțiilor medicale, Ștefan a plecat la sanatoriul indicat de medicii vienezi, iar Mărioara, după mai multe zile de petrecere la Viena, îl va urma. La *Gleichenberg* vor sta cam până pe la mijlocul lunii August.

²³ Cf. *Biserica și Școala*, Arad, Nr. 23, Iul., 1877. p.183.

²⁴ Cf. *Familia*, nr.31, 1889.

²⁵ Mihai Zamfir, „Macedonski și Eminescu”, în *România Literară*, nr. 35/2019.

²⁶ În vol. *Poesii*, Ed. I.G. Haimann/Schonfeld, București, 1882, p. 254.

²⁷ I. L. Caragiale, „In Nirvana”, în *Constituționalul*, 18 Iunie 1889.

²⁸ Dan Toma Dulciu, *M. Eminescu, Itinerar vienez*, Viena, 2018, pp. 141, 146.

Unitatea dintre Biserică și națiune în concepția lui Eminescu

Preliminarii

Identitatea este o problemă existențială. Ea ține de întrebarea „cine sunt eu?” și implicit de întrebarea: „ce mă face să fiu cine sunt și așa cum sunt?” Teologic vorbind, primul răspuns trebuie să fie legat de crearea omului după chipul lui Dumnezeu și de înțelegerea adecvată a ideii de chip. Sociologic și antropologic vorbind răspunsul este legat de faptul că omul este ființă socială – *zoon politikon anthropos* – după Aristotel, dar și ființă gregară. Așadar turma, grupul, societatea imprimă omului trăsături identitare indelebile. De asemenea, locul geografic, alături de condițiile de viață și alte elemente, conduce spre un anumit tip de identitate. De aici diversitatea dar și unitatea în diversitate la nivel de grup, de neam, un neam distinct între alte neamuri, fiecare cu distincția sa, dar și la nivel de individ, un individ distinct în mozaicul unui neam.

Identitatea personală și de neam, națională, este o valoare umană fundamentală. În decursul întregii lor istorii oamenii au luptat și au murit pentru identitatea de grup, de trib, de neam. Termenul „neam” are conotații mai puternice decât cel de națiune. Pe lângă unitatea de limbă, tradiții, credință, obiceiuri, istorie comună, aspirații comune, ideea de neam indică apartenența la grup pe baza înrudirii, a legăturii de sânge, posibil, cea mai puternică dintre toate. Și cu cât istoria unui neam este mai veche, cu atât sensul apartenenței și al identificării cu neamul este mai profund. Astfel, cazul neamului românesc este special, deși nu unic, datorită vechimii sale istorice, această vechime neîncepând cu Dacia perioadelor Imperiului roman, ci cu mult înainte, cu precursorii acestora, așa cum demonstrează cercetarea istorică, pre-istorică, arheologică din epoci trecute dar și din zilele noastre. Unul dintre acești cercetători de renume mondial este Prof. Dr. Maria Gimbutas care în studiile ei demonstrează vechimea și continuitatea locuitorilor vechii Europe în spațiile existențiale ale strămoșilor noștri daci.

M. Eminescu era perfect conștient de lucrul acesta. El vorbea cu admirație despre Daci, recunoștea continuitatea de neam dintre ei și poporul în care s-a născut și a crescut și pe care l-a iubit și slujit cu devotament sacrificial. Dar vedea și decăderea politico-morală a timpului său, iar aceasta, contrastată cu virtuțile politico-sociale ale strămoșilor daci, l-a făcut să exclame că „totul trebuie dacizat”.¹

Acesta este contextul în care Eminescu înțelege rolul fundamental pe care Biserica ortodoxă l-a avut timp de aproape două milenii atunci, în

¹ În articolul „Distinguendum est” din *Timpul*, 29 iulie 1881.

cultivarea virtuții, a credinței în Dumnezeu, a dragostei de frați și de neam, fiind astfel un factor stabilizator la nivel psihologic și social.

Ceea ce l-a făcut pe Eminescu să se vadească un membru statornic al Bisericii creștine, ortodoxe la noi, a fost înțelegerea adecvată a esenței învățaturii creștine, mai ales în urma studiului comparativ al religiilor. Iată textul celebru dintr-un articol publicat în ziarul *Timpul* în 1881: „Învățăturile lui Buddha, viața lui Socrat și principiile stoicilor, cărarea spre virtute a chinezului Lao-tse, deși asemănătoare cu învățămintele creștinismului, n-au avut atâta influență, n-au ridicat atâta pe om ca Evanghelia, această simplă și populară biografie a blândului nazarinean a cărui inimă a fost străpunsă de cele mai mari dureri morale și fizice, și nu pentru el, pentru binele și mântuirea altuia. Și un stoic ar fi suferit chinurile lui Hristos, dar le-ar fi suferit cu mândrie și dispreț de semenii lui; și Socrat a băut paharul cu venin, dar l-a băut cu nepăsarea caracteristică virtuții civice a antichității. Nu nepăsare, nu dispreț: suferința și amărăciunea întregă a morții au pătruns inima mielului simțitor și, în momentele supreme, au încolțit iubirea în inima lui și și-au încheiat viața pământească cerând de la tată-său din ceruri iertarea prigonitorilor. Astfel a se sacrifica pe sine pentru semenii săi, nu din mândrie, nu din sentiment de datorie civică, ci din iubire, a rămas de atunci cea mai înaltă formă a existenței umane, acest sâmbure de adevăr care dizolvă adâncă dizarmonie și asprimea luptei pentru existență ce băntuie natura întreagă.”²

Această întemeiată apreciere față de Iisus Hristos este în deplină concordanță cu cea avută față de Biserică, față de rolul ei vital în formarea și păstrarea limbii și culturii române, cum citim, între altele, în articolul intitulat „Cu timpul au început a se recunoaște”, unde poetul mărturisește: „Biserica au creat limba literară, au sfințit-o, au ridicat-o la rangul unei limbi hieratice și de stat.”³

În acest sens, într-un articol din ziarul *Timpul* din 2 februarie 1879, Eminescu precizează: „Biserica răsăriteană e de optsprezece sute de ani păstrătoarea elementului latin de lângă Dunăre. Ea a stabilit și a unificat limba noastră într-un mod atât de admirabil încât suntem singurul popor fără dialecte propriu-zise; ea ne-a ferit în mod egal de înghițirea printre poloni, unguri, tătari și turci, ea este încă astăzi singura armă de apărare și singurul sprijin al milioaneilor de români cari trăiesc dincolo de hotarele noastre. Cine-o combate pe ea și ritualurile ei poate fi cosmopolit, socialist, republican universal și orice i-o veni în minte, dar numai român nu e.”⁴

² *Timpul*, VI, nr. 81, 12 aprilie 1881, p. 1, citat în Theodor Codreanu, *Eminescu incorect politic*, Editura Scara, București, 2014, p. 80.

³ M. Eminescu, *Icoane vechi și icoane nouă*, Ed. Floarea darurilor, București, 1996, p. 75. Vezi Theodor Damian, *Ideea de Dumnezeu în poezia lui Eminescu*, Ed. Eikon, București, 2016, p. 132.

⁴ Mihai Eminescu, „Liber cugetător, liberă-cugetare”, în *Timpul*, 2 februarie 1879, în *Opere*, 1989, vol. X. p. 187, citat în Irina Nastasiu, „Eminescu, un apărător al

Eminescu este convins și convingător în stabilirea relației intrinsece dintre limbă și neam, despre rolul unificator al limbii, deci și despre rolul Bisericii ortodoxe în păstrarea și cultivarea limbii noastre naționale, cu alte cuvinte despre mariajul sacru dintre Biserică și națiune la români.

Coexistența nemijlocită de secole între Biserică și neam poate fi înțeleasă ca un fel de unire ipostatică indestructibilă între cele două realități sau fenomene, distincte dar inseparabile, ca o relație perihoretică, cum într-un dans ontologic desfășurat pe scena istoriei, ca o întrupare a Bisericii în neamul românesc și a neamului românesc în Biserica lui Hristos. Acest lucru îl observă și Teodora Sorina Coca într-un articol unde prezintă și interpretează o serie de texte și referiri ale lui Eminescu la doctrina și credința creștină, la ortodoxie și la Biserica ortodoxă în special, unde afirmă tranșant:

„Respectul pentru creștinism și ortodoxie este nemărginit, poetul fiind într-o permanentă luptă cu cei care ponegresc și atacă Biserica și credința ortodoxă. Poetul este un creștin autentic, care stabilește o relație profundă între ortodoxie și patriotism.”⁵

Noțiunea de patriotism are la Eminescu o dimensiune sacră tocmai pentru că este legată de faptul că, și de modul în care Biserica lui Hristos a plămădit ființa neamului, adică a tuturor generațiilor consângene din istorie, numite cu o expresie care înflorează și stârnește cel mai mare respect totodată, „moșii și strămoșii”, adică până la daci și mai departe, și la care Biserica face referire într-un mod absolut impresionant și copleșitor în consacrată expresie „Dumnezeul părinților noștri”.

Aceeași simbioză generatoare de dragoste de neam este indicată și de identificarea „din moși strămoși” a legii românești cu legea creștinească sau invers, adică a unui mod de a crede, a gândi și a fi, înscris cu litere de aur, dacă vrem, „cu degetul lui Dumnezeu” în sufletul neamului nostru.

Eminescu este clar în această privință:

„Când dumnealor ne zic nouă că nu suntem români, râde lumea care știe că ne ținem grapă de părinți ce neam de neamul lor au fost români,⁶ deci și creștini.

Cum zicea și Coșbuc: „Știm și noi o lege sfântă/ Și de-un veac de ani acum/ Stăm cu ochii tot spre țintă/ Mergem tot pe-același drum/ Pentru sfânta lege-a crucii/ Pentru limba ce-o vorbim/ Ce de-oțel pe săbii lucii/ Pus-am noi de când trăim” (*Țară avem și noi sub soare*).

Iată de ce Eminescu numește Biserica „maica spirituală a neamului românesc”, pentru că ea este bastionul de rezistență împotriva tuturor tendințelor de deznaționalizare venite din diverse fronturi, atunci ca și acum

Ortodoxiei”, în *Credința Ortodoxă*, an XIX, Nr. 1 (2015), ianuarie 2015, Bacău, p. 16. Vezi Th. Damian, *op. cit.*, p. 132.

⁵ Teodora Sorina Coca, „Adevărul creștin în publicistica lui Mihai Eminescu”, în *New York Magazin*, An XIV, Nr. 679, 28 iulie 2010, p. 16.

⁶ Mihai Eminescu, „Liber cugetător ...”, p. 150. Vezi și Th. Damian, *op. cit.*, p. 132.

ea devenind un turn de veghe dar și o cetate de apărare pentru românii din țară și de dincolo de hotarele ei.

Intr-un articol din ziarul *Timpul* Eminescu vorbește despre „Biserica lui Mateiu Basarab și a lui Varlaam, maica spirituală a neamului românesc, care a născut unitatea limbii și unitatea etnică a poporului, ea care domnește puternică dincolo de granițele noastre și e azilul de mântuire națională în țări unde românul nu are stat.”⁷

O altă afirmație care demonstrează indubitabil convingerea lui Eminescu despre rolul salutar al Bisericii ortodoxe în menținerea ființei neamului românesc este făcută în contextul criticii aduse de Poet față de încercările de suprimare a limbii române în unele școli din Transilvania. Citim: „Noi românii, formăm o biserică națională, și ca societate religioasă, ca biserică ortodoxă română, suntem un cor matur și compact pentru a ne împotrivi la orice tendințe care ar jigni libertatea conștiinței și cultura noastră națională”.⁸

Este important a se vedea aici cum Eminescu nu zice că Biserica reprezintă un cor matur... etc, ci zice, „noi”, el deci recunoscându-se a fi înrolat în rândurile militanților ortodoxiei, ca făcând parte integrantă, organică, a unei biserici luptătoare pentru aspirațiile vitale de libertate și respect între alte culturi și națiuni, ale culturii și neamului nostru.

Ca român autentic, Eminescu nu a vorbit despre Biserică dinafara ei, ci din interior, el identificându-se cu neamul său, deci cu legea moșilor și strămoșilor lui ridicăți de Biserică la un anumit rang de sfințenie.

De aceea scrie Vintilă Horia, că „Eminescu fost atât de creștinește (s.m.) legat de românism și de omenie”,⁹ atât dragostea de neam cât și omenia fiind, în istorie, caracteristici fundamentale ale poporului nostru.

Concluzii

Conservativ în mentalitate și acțiune, admirator al virtuților istorice ale românilor sub vredniciei și admirabilii săi domni și voievozi în trecutul vechi și recent, Eminescu a văzut în Biserica ortodoxă, și ea, prin definiție, conservatoare a valorilor de credință, gândire și viață, un factor esențial în păstrarea identității și unității poporului său, în dezvoltarea sănătoasă a spiritului neamului românesc.

⁷ În *Timpul*, (V), 14 august 1882; vezi M. Eminescu, *Opere*, vol. XIII, *Publicistica*, Ed. Academiei, București, 1985, pp. 168-169.

⁸ Cf. Arhim. Mihai Daniliuc, „Jubea Eminescu Ortodoxia românească?”, în *Credința ortodoxă*, Revistă de cultură, atitudine și spiritualitate a Episcopiei Alexandriei și Teleormanului, An XVIII, Nr. 1 (203), ianuarie 2014, p. 16.

⁹ Vintilă Horia, „Peste încă o sută de ani: tot Eminescu”, în *Stindardul românilor*, Nr. 25-26, aprilie 1989, München.

Trenul de lut

*Sunt pasagerul unui tren de lut,
mecanicii, conductorii-s de humă,
prin labirintul vremii ne-am pierdut
și nimenea nu ne mai dă de urmă.*

*Biletul galben este perforat
de colții unui vechi calculator
și-amân mereu, precum am amânat
într-o anume haltă să cobor.*

*Plătesc amenzi, parale nu mai am
s-achit biletul în continuare,
din când în când mi-apare umbra-n geam
și câte-un mare semn de întrebare.*

*Vagoanele-s fără lumină, -i frig,
cred că prin mii de stații am trecut
dar am uitat, iubito, să te strig
spre-a deraia cernitul tren de lut.*

E criză

*E criză grea de aer, lumină și de nori,
petrolul fierbe-n burta rechinilor gazați,
e-ncoronat deșertul de ploaie și ninsori,
nisipul se îndoaie spre Alpi și spre Carpați.*

*Copacilor și ierbii li se usucă vâna,
se ofilește grâul ca un tuberculos,
opriți această crimă, mi se usucă mâna,
pădurilor, le cântă bacilii morții-n os.*

*Ca niște iceberguri lovește ploaia-n lume,
lua-vor foc și polii Planetei, în curând,
câmpiile sunt, iată, un detergent în spume,
și razele solare-s omături tremurând.*

*Nu mai avem rezerve de aer și lumină,
de ape-nrourate și nori imperiali,
în parte, fiecare e sângerat de vină,
căci ne-am purtat cu ele precum niște vandali.*

Curier

*Sunt hăituit de-un vis, Eternitate,
un vis frumos, coroană - curcubeu,
lumina-n pori ca metronomu-mi bate
secundele zburând spre Dumnezeu.*

*Și-alerg spre catedrala ta drogat
de seru-amețitoarelor culori,
de innuri și de ode-s arestat
ca-ntr-o hlamidă albă de ninsori.*

*Eternitate-ntruchipată-n piață
în busturi și statui de fier,
ești, poate, cea mai tragică piaiă
din toate câte-au fost mai sunt și pier.*

*dar eu, de tine, sunt mereu flămând,
ca lupii care crapă-n ochi de ger,
și mă îndrept spre tine sângerând
al cosmosului singur curier.*

Renunțare istorică

*Nu mai gândesc sonete, balade și idile,
romanțe și gazeluri sau păsări migratoare,
Istoria, bătrână, mi se dărâmă-n file
căci nu mai sunt țărani s-o ducă în spinare.
Mereu se pustiește câte-un voievod
ca i-o ia, cu-o clipă, înainte,
dar care lasă-n urmă ogoare fără rod
și-o Limbă pustiită de cuvinte.
În locul lui, pe tronuri, sar potlogari de rând
și bișnițarii care comerț fac cu idei,
nu i-am văzut, vreodată, în lacrimi asudând
la temelia Țării ca niște Dumnezei.
Mă lamentez, de-aceea, și zac în renunțare,
uneltele, hârtia și versu-s la gunoi,
de-o să reziste, însă,-a iubirilor dogoare,
voi mai cânta, iubito, din fluier, pentru noi.*

ROY MACGREGOR-HASTIE

**Prefață la Nichita Stănescu, *11 elegii*
(Editura Eminescu, 1970)
traducere în limba română de Petru Popescu**

Oriunde ar trăi și ar scrie, poetul contemporan are aceeași problemă: frustrația ocazională de căutarea unui punct de referință extern. Nu are importanță dacă poetul e roșu, alb, albastru sau de cine știe ce altă culoare, nici dacă trăiește în Africa, Asia, America, Australia ori Europa. Nu contează nici dacă poetul e într-o relație de simpatie cu mediul social, economic ori politic (cum este Nichita Stănescu), sau dacă, dimpotrivă, manifestă față de el o ostilitate intelectuală ori emoțională. Punctul de referință căutat de orice poet e tocmai cel ce creează o relație semnificativă între originea poeziei și destinația ei.

Iată, pentru majoritatea poezilor, o problemă liniară, care se rezolvă prin pura experimentare liniară și filozofică: la un moment dat, va avea loc intersecția experienței cu poezia adevărată. Intersecția e însă mai greu de găsit atunci când poetul transformă această problemă într-o tangentă a poemului liniar și a complexului ciclic al poetului.

Imagina simbol care domină cele *Unsprezece elegii* e aceea a sferei, explicită în *Elegii* (ceea ce și face ca elegiile să fie atât de importante pentru înțelegerea poetului), implicită în celelalte poeme. Ideea, care e originea poemului, se dezvoltă, dar nu liniar, ci mai degrabă ca undele unui lac în care a fost, în loc de o piatră, aruncată o idee, într-un complex de planuri interdependente. Iată prima dificultate critică pe care o întâlnim încercând să elaborăm o critică a acestei poezii: căci nu există nici o garanție că „undele vor începe să se propage, să crească, spre exterior, de la primul vers. *A șaptea elegie* începe cu secvența a treia: „Întind o mână, care în loc de degete...”. A cincea elegie, cu sfârșitul liniar „...și mă condamnă, indescifrabil, / la o perpetuă așteptare, / la o încordare a înțelesurilor în ele însele / până iau forma merelor, frunzelor, / umbrelor, / păsărilor.” Poate că doar *Elegia a noua* începe cu începutul liniar, ca o recunoaștere, poate a matematicianului Ion Barbu și a oului său dogmatic.

La prima vedere, această „explicare” poate ului. Am văzut în ochii unor oameni inteligenți o privire confuză după prima lectură a poemelor lui Nichita Stănescu. Cheia se află în cuvântul „vedere”. Așezarea spațială, perceperea vizuală pot provoca o confuzie inițială, așa cum ne zăpăcim aruncând o privire unei partituri din Simfonia a cincea de Beethoven. Elegiile trebuie cunoscute cu urechea, și abia după aceea redescoperite cu ochiul.

Lucrul e neîndoielnic pentru oricine l-a auzit pe Nichita Stănescu „interpretându-și” poemele.

Astfel, se impune de la sine o afinitate între poetica lui Stănescu și a lui Dylan Thomas. E vorba de aceeași „dificultate”, care devine însă inexplicabilă atunci când poemul e „desfăcut”. Lucrul e firesc. Nu trebuie să smulgi cartoful din pământ ca să vezi dacă a mai crescut. În *Elegia a șasea ori în Fern Hill* de Dylan Thomas limba a fost dislocată pentru a face loc sensului. Sensul e indivizibil. Dar limba, orice limbă, este și trebuie să fie lucrată de poet cum e lucrată grădina de grădinar. Pământul trebuie deschis, să încapă în el sămânța, și întors apoi cu delicatețe. Când sensul s-a copt, când poetul, poemul și omul căruia îi e destinat poemul sunt tangente, problema s-a rezolvat.

Poate că trebuie să ne întrebăm: „Avem oare voie să dislocăm o limbă atât de grijuliu construită de gramaticieni?” Dar autorii de gramatici nu sunt poeți. Preocupările lor de limbă se consumă în laborator. Poziția lor e literală. Un mod de interpretare care, sigur, nu atinge înțelesul unei poezii. Ce înțeleg ei dintr-un vers ca: „Te salut spirit ferice, pasăre ce n-ai fost niciodată?” Pentru ei, pasărea e o pasăre clasificată lexical, încadrată gramatical, căci altă pasăre pentru ei nu există, și Shelley ar trebui să se decidă odată, să nu mai încurce lumea cu păsări imposibile. La fel: „El este înlăuntru desăvârșit, / interiorul punctului mai înghesuit / în sine decât însuși punctul!” (*Elegia întâia*). Ia te uită ce-i trece prin cap lui Stănescu asta! Cum poate fi cineva închis într-o sursă punctiformă? Și așa mai departe.

Importanța concepției lui Stănescu constă în universalitatea ei. Împărțită lexical și gramatical, iată o poezie destinată lumii. O asemenea poezie e poate singura speranță de unitate a lumii. Poate, când vom fi ars ultimul dicționar, ne vom apropia de ceea de Goethe numea *Weltliteratur*, de esența literaturii însăși.

*Nota bene: Acest text se publică la sugestia Dlui M. N. Rusu.
Comentarii în numărul viitor.*

FLORENTIN POPESCU

Acum 136 de ani, într-o toamnă...

... într-un sat de pe Valea Buzăului, la Pârscov se naștea unul dintre cei mai citați și îndrăgiți scriitori – Vasile Voiculescu, cel care avea să îmbogățească literatura națională cu un fermecător buchet de sonete, „Ultimele, închipuite ale lui Shakespeare”, cu un florilegiu de proze fantastice și cu un roman, *Zahei Orbul* – toate de un farmec aparte, indicibil. El dovedea, alături de o suită întreagă de alți mari scriitori că arta adevărată și valoroasă trebuie să se sprijine pe fondul istoric și etnologic al țării în care a fost creată.

Că opera lui V. Voiculescu a fost și a rămas o revelație pentru criticii și istoricii literari de-a lungul timpului este astăzi un adevăr ce nu mai trebuie demonstrat. S-au scris cărți, s-au alcătuit antologii din creația lui, s-au elaborat studii, eseuri etc., semnatarilor lor fiind la unison în ce privește valoarea, dar și perenitatea operei acestuia.

De câte ori vine toamna, când frunzele aurii ale pomilor formează covoare pe pământ, mă gândesc la V. Voiculescu. Și o fac de prin anii 1982-1983, de când i-am citit creațiile și am purces la scrierea uneia din primele monografii ce i-au fost consacrate.

De atunci a trecut mult, aceluși prim volum reușind să-i adaug alte șase, fără a avea sentimentul că am spus totul despre acest scriitor atât de drag sufletului meu. M-au urmat și alții, cu alte cărți. În acel deceniu, 1980-1990, pe care l-aș numi „Deceniul redescoperirii și valorificării operei lui V. Voiculescu”, într-o benefică efervescență în satul lui natal s-a reconstruit casa în care a văzut pentru prima oară lumina zilei și s-a dezvelit un bust realizat de Oscar Han; apoi s-a încetățenit obiceiul de a se organiza „Zilele V. Voiculescu”, la care participau specialiști, somități în materie, se făceau comunicări, se organizau recitaluri de poezie și altele. S-a inițiat chiar și un concurs literar purtând numele poetului și care se mai desfășoară și azi.

Privind în urmă, la acei ani (nu *cu mânie*, ci *cu nostalgie*) și apoi la ce se mai întâmplă azi la Pârscov, încerc un sentiment de tristețe greu de ostoit. D-na Zoe Dumitrescu Bușulenga, Ion Apetroaic, Valeriu Anania, Roxana Sorescu, Al. Oproescu, Victor Crăciun, Liviu Grăsoiu, apoi cei doi frați și sora poetului nu mai sunt. S-au dus, pesemne, să-l întâlnească pe cel care ne-a dat „Poemele cu îngeri”, sonetele și fermecătoarele povestiri fantastice.

Lângă ei, cu ei, la manifestările anuale de la Pârscov, mă simțeam parcă mai puternic, trăiam sentimentul că alcătuiam o „gardă” puternică și de neînvinc a scriitorului, venind (fiecare cu puterile și mijloacele lui, cu

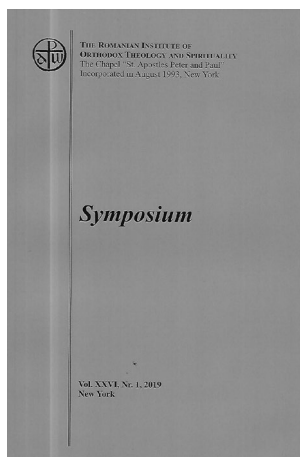
condeiu și vorba) să întărim ceea ce istoriile literare începuseră să scrie întru perpetuarea valorii literare a poetului, prozatorului și publicistului în timp și peste timp.

Azi mă închin în fața acelu conclav de oameni aleși, acum un conclav de umbre, aprind o lumânare întru amintirea lor, le citesc și recitesc paginile consacrate lui V. Voiculescu și asta îmi dă tăria de a crede că tot ce se făcea (și s-a făcut atunci) n-a fost zadarnic.

Aceste gânduri (și încă și altele!) mi-au fost prilejuite de o carte pe care am primit-o de curând de la autorul ei: *Tânărul Voiculescu între medicină și literatură*, de Gheorghe Postelnicu (Editura Teocora, Buzău, 2020).

Pentru cei mai puțin sau deloc inițiați în studiile voiculescologice mă simt dator să precizez că dl. Gheorghe Postelnicu, fost profesor la Pârscov, el însuși un prozator și critic literar de valoare, editor al unei frumoase reviste, *Întrezăriri* (care apare de opt ani în satul poetului), este astăzi unul dintre „ultimii mohicani” – cercetători ai vieții și operei marelui scriitor, cu descoperiri importante privind arborele genealogic al lui V. Voiculescu.

Volumul trimis mie cu prietenie devoalează firide și aspecte mai puțin sau chiar deloc cunoscute din biografia marelui consătean al autorului, ceea ce înseamnă mult. În alte vremuri și poate și cu alți responsabili culturali la județ această carte ar fi constituit pe bună dreptate un adevărat eveniment cultural, sărbătorit public ca atare. Dar așa, dl. Gheorghe Poestelnicu pare a fi ignorat, nefiind nici măcar cooptat în juriul festivalului ce poartă numele celui mai mare scriitor pe care l-au dat meleagurile buzoiene. Păcat!

America – dus-întors

Era în 1980, an în care absolveam, la Cluj, Facultatea de filologie și, ca prin minune, primisem viza română pentru o vizită de cinci săptămâni în Canada. În paranteză fie spus, am „ajutat” puțin minunea, în complicitate cu secretara facultății. Multă vreme n-am spus nimănui cum am procedat, ca să nu-i fac necazuri doamnei secretare. Pe scurt, tatăl meu adoptiv, un om de o rară bunătate și un meseriaș strașnic de priceput, lucra la Uzina „Tractorul” care exporta (chiar exporta masiv pe-atunci!) tractoare, inclusiv în vestul „capitalist”, unde asigura și echipe de muncitori, tehnicieni și ingineri pentru *service*. Așa ajunsese tata la Saskatoon și, pentru că șederea depășise un an, a avut dreptul să-și cheme în vizită familia. Mama deja plecase, eu, fiind în an terminal, am așteptat să închei anul. Dreptul legal al tatălui meu de a mă invita în Canada se lovea însă de altă lege, care nu permitea studenților din an terminal și proaspeților absolvenți ieșirea din țară. Cererea mea către rector (Ion V.) se întorsese cu rezoluție negativă la vreo două zile după ce încheiasem anul. După o noapte de nesomn, am rupt foaia cu pricina, m-am dus la secretariat, am povestit secretarei ce șansă de plecare am și cum se împiedică șansa de refuzul (conform legii, nu-i vorbă) rectorului. Am rugat-o să-mi dea o adeverință simplă, antedatată, că sunt studentă în anul IV (chiar fusesem până cu foarte puțin în urmă). A acceptat zâmbind complicitatea, mi-a eliberat adeverința pe care am adăugat-o la dosar pentru serviciul pașapoarte, sperând ca cei de acolo să nu știe că „anul IV” înseamnă, la filologie, an terminal. Se pare că n-au știut și micul tertip a funcționat. Am primit viza.

Scăpasem de interdicții, ieșeam în lume, și nu oriunde, ci în occidentul devenit în imaginația noastră de prizonieri ai regimului totalitar spațiul raiului terestru. Eram uimită, curioasă și fericită. Apropiatii mă întrebau în șoaptă „te mai întorci?”, iar eu răspundeam, tot în șoaptă, „nu știu, întâi să văd cum e acolo!”. În august am pornit în zbor spre spre „tărâmul făgăduinței”, fără alte bagaje decât o geantă pe umăr și o sacoșă de mână.

O escală la Amsterdam mi-a prilejuit prima întâlnire cu occidentul, e drept că numai în aeroport. Curățenie, scări și benzi rulante, lumini, culori vii, magazine luxoase, o construcție elegantă care făcea ca bietul nostru Aeroport Internațional Otopeni să pară o autogară cenușie, de provincie. Altminteri, nimic șocant. Eram încă în Europa.

Avea să urmeze prima întâlnire cu New York-ul, vreo două ore petrecute în așteptarea cursei spre Canada, în imensul aeroport „J.F.K.”

Despre primele ore petrecute pe tărâm american n-ar fi multe de spus. Poate doar că, deîndată ce am coborât din avion, am avut sentimentul straniu că pătrund, prin pânza unui ecran panoramic, într-un film ce devine parte a vieții mele, într-o lume supradimensionată, șocantă pentru un european.

M-am mirat că oamenii care populau această lume nu erau niște giganți, de mărime direct proporțională cu aceea a clădirilor trufașe construite de ei. N-am fost copleșită de emoții admirative ci, mai degrabă, apăsată de nepotrivirea dintre ce visasem și ce aflam dincolo de ocean. Aterizarea pe „J.F.K.” a fost, la propriu și la figurat, o coborâre din nori... cu picioarele pe pământ.

Întâlnirea cu primul cetățean american a fost nu atât plăcută cât dilematică. Vameșul pus să verifice bagajele călătorilor (în cazul meu – geanta și bagajul de mână), făcuse figură de ofițer auster și meticulos, aproape ostil, dar (paradox??!!) trecusem pe sub nasul lui ca prin brânză, având în bagaj o interzisă sticlă cu țuică de prune de (a)casă și câteva caise, tot interzise, pe care o mătușă (sora mamei) din București mi le înghesuise în sacoșă la plecare („că sunt proaspete, azi le-am cules din grădină, le mănânci pe drum”). Nu le mâncasem. Și nici nu le trecusem în declarația vamală. Îmi pregătisem o scuză străvezie (*I don't understand English*) dacă aș fi fost luată la întrebări. Dar n-a fost cazul. Nu mi-e limpede nici acum dacă vameșul a fost superficial și neatent sub masca unei austere meticulozități sau îngăduitor și a încălcat voit, sub masca ostilității, niște restricții semiabsurde.

Singura bucurie, în primele ore de popas american, a fost că, în aeroport, mi-am reîntâlnit, după ani și ani, o profesoară din gimanziu. Ne-am recunoscut, eleva și dascălița, ne-am îmbrățișat și am exclamat la unison „ce mică-i lumea!!!”. Era (deja!) bucuria întâlnirii printre străini cu cineva de-acasă. Fie și o întâlnire fulgurantă, în sala de așteptare...

Cam atât a fost la dus. La întoarcere avea să fie ceva mai mult și ca timp, și ca experiență.

Al doilea popas – Montreal. Am ajuns seara, târziu, urmând să iau a doua zi avionul spre Winnipeg, apoi, de acolo, alt avion spre Saskatoon. N-am avut timp să vizitez orașul, dar am avut timp să constat relațiile „amicale” dintre canadienii *franco-* și *anglo-*foni. La vamă, la două intrări, călătorii împovărați de bagaje, din avionul cu care sosisem de la N.Y., formaseră cozi lungi. Pesemne aș fi avut de așteptat câteva ore. Am observat că mai era o intrare, unde doi vameși stăteau relaxați la taclale. M-am îndreptat spre ei. Unul mi-a aruncat o privire încruntată și-a mormăit *Please, keep the line!*, indicându-mi ferm locul la coadă. Am zâmbit, m-am eschivat: *Excusez moi, je ne parle pas...!* A fost ca un miraculos „Sesam, deschide-te!” Imediat au devenit de o amabilitate cuceritoare, m-au întrebat dacă sunt din Franța, nu le-a venit să creadă, până nu le-am arătat pașaportul, că sunt româncă. S-au mirat de franceza mea – „impecabilă”, au zis – (pe-atunci așa era, între timp am cam uitat-o) și iarăși nu le-a venit să creadă când le-am spus că am studiat franceza în România, nu la Paris, cum au presupus ei. Învățământul românesc funcționa bine. S-au arătat foarte dornici să stăm la povești, dar le-am sugerat că mă grăbesc. Trebuia, după ce primeam viza de ședere, să mă întâlnesc cu un coleg de-al tatălui meu, care promisese să mă

conducă la hotelul unde aveam rezervare, iar dimineața să mă ia de acolo și să mă conducă la aeroport. Nu știam cum arată, nu stabiliserăm nicio convenție ca să ne recunoaștem, îi uitasem numele... Unul dintre vameși m-a condus la biroul de imigrări, pentru viză. Acolo, funcționara, care scria ceva într-un registru, mi-a aruncat o privire-sloi peste rama ochelarilor și i-a spus colegului ei să aștept până termină de scris. A fost de-ajuns precizarea însoțitorului meu „domnișoara vorbește franțuzește” că doamna, subit înșeninată, a lăsat deoparte ce făcea și s-a ocupat de mine. I-am spus că am nevoie de viză până pe 15 septembrie, dar ea s-a oferit, chiar a insistat, să-mi acorde viză pentru șase luni! Întrucât am refuzat-o politicos, mi-a dat o carte de vizită, s-o pot contacta dacă mă răzgândesc. Apoi m-a ajutat să-l reperez pe colegul tatălui meu, anunțând la microfon: „Persoana care o așteaptă pe domnișoara Malea din România este rugată să se prezinte la biroul de informații!” Reversul l-am întâlnit în timpul șederii în zona de limbă engleză. Am încercat de câteva ori, la magazin, să explic sau să cer ceva în franceză dacă nu-mi găseam cuvintele în engleză. Mi-am dat seama repede că... mai bine nu! Interlocutorul se mohora, de parcă l-aș fi jignit, și-i pieria instantaneu amabilitatea.

Hotelul din Montreal (o clădire foarte înaltă și subțire, ca un biscuit uriaș împlântat în asfalt) – elegant, curat, dar altminteri deloc ieșit din comun.

Zborul spre Winnipeg – banal comparativ cu traversarea oceanului. Am stat lângă o grecoaică și fiul ei adolescent. Am conversat în engleză (puțin mai greu pentru mine), dar ne-am înțeles. Marea amărăciune a mamei: fiul refuză să mai vorbească limba maternă, pe care nici n-o stăpânește foarte bine pentru că n-a dorit s-o învețe. Mai târziu, în vizită la comunitatea românească din Regina, aveam să întâlnesc aceeași amărăciune: tinerii nu mai știu și nu mai vor să vorbească limba română. George și Kae Banda, liderii comunității, proprietarii, dacă am înțeles bine, unui restaurant de specific românesc, aflând că sunt profesoară de română, mi-au propus să rămân acolo și să predau limba română tinerei generații. Poate că, fiind tânără, din aceeași generație, o să-i conving mai ușor să învețe limba de acasă. La restaurantul *Bokoria Place* („locul bucuriei”, ziceau ei), am fost primiți regește într-o seară, în aplauzele și urările de bun-venit ale gazdelor și consumatorilor – toți români –, bucuroși că au oaspeți din Țara Veche, de care le este atât de dor. Dor, de le dădeau lacrimile – semn că desprinderea de obârșii nu-i deloc ușoară, deznădăcinarea nu se vindecă nici după ani. Privind în ansamblu, părea tentant să rămân, totuși experiențe și povești mărunte, aparent nesemnificative, m-au făcut să refuz, în final, oferta.

Printre altele, a fost povestea unui român octogenar din Regina. Locuia de peste cincizeci de ani într-un duplex, la un capăt de stradă, cu un vecin canadian. L-am întrebat cum se înțeleg. A zis hâtru: „Bine! Treizeci și șapte de ani l-am tot salutat și mi-a răspuns mereu la salut. Acum cincisprezece ani, într-o dimineață, am vrut să văd dacă mă salută el întâi, că

e mai tânăr cu doi ani. De atunci... nu mai vorbim.” Pentru mine era de neînchipuit să schimb cu vecinii, atâta amar de timp, doar un salut zilnic!

Căutasem, imediat după ce am ajuns la Saskatoon, un apartament mai mare, în care să pot locui cu părinții pe durata celor cinci săptămâni. Ei stătuseră până atunci la un motel, „Sky-bird”, printre vecini tineri (fete și băieți), majoritar asiatici, coreeni și vietnamezi, foarte politicoși. Am intrat în mai multe agenții imobiliare. Engleza mea șovăielnică mă trăda repede ca „venetică”. Am remarcat cum privirile, inițial deloc prietenoase ale agenților, deveneau calde și zâmbitoare după ce le explicam că sunt turistă, în trecere prin țara lor, și că am nevoie doar temporar de o locuință. Chestiuni de nuanță, schimbările lor de atitudine, pe care poate altcineva le-ar fi ignorat, dar care pe mine m-au făcut să mă simt străină și nu tocmai dorită dacă ar fi fost să rămân definitiv pe-acolo.

Bineînțeles că m-au uimit magazinele mari și cu bogăție de marfă cum nu văzusem vreodată în lagărul nostru socialist. Prima impresie – excelentă! M-am repezit la sectorul fructe: piersici, struguri, mere, căpșuni, pere... toate mari, arătoase, o ispită irezistibilă. Dezamăgirea cea mare a fost când le-am gustat. Fade, fără pic de savoare. Căpșuni? Fără dulceață, fără parfum, parcă erau din plastilină cauciucată. Memoria mea olfactiv-gustativă a făcut repede un inventar (proustian?) cu aromele piersici de Medgidia, merele ionatane, poinice și pătule din grădina bunicilor, strugurii-căpșunică și caisele dulci din grădina mătușii de la București, care dădeau clasă de departe fructelor din marile magazine ale Saskatoonului. Singurele cu adevărat gustoase – bananele, ananasul. Și... nectarinele de care auzeam pentru prima dată! Tot în premieră, am găsit acolo, cu încântare, punguțe cu semințe de floarea-soarelui decorticate. Erau apoi câteva sortimente de ciocolată și de înghețată foarte bune, dar prăjiturile, dincolo de coloritul seducător și de formele ingenioase, s-au dovedit a fi doar... păcăleli dulci-leșioase. Cam aceleași dezamăgitoare constatări la sectorul legume: mari, frumoase, variate, demne de expoziție... și-atât. Cred că abia atunci am reflectat pentru prima dată serios la vorba aceea cu „gardul vopsit” și... leopardul, la fascinația pe care o pot exercita asupra noastră „ambalajul” și aspectul înșelător.

Întâmplare la „Army & Navy” – un alt mare magazin (textile, încălțăminte, cosmetice etc.) cu prețuri mici. Reduceri. Lume destul de multă, dornică să profite, chiar dacă nu zace în sărăcie, de orice ieftinire. Sau cu atât mai mult? O pană de curent a pus pe tușă casele de marcat. În câteva minute s-au făcut cozi lungi. Inițial nu mi-am dat seama de ce. Apoi am priceput. Casierelor le venea tare greu să calculeze fără... ajutorul tehnologiei. Mîntea lor se lenevise zdravăn. Abia răzbeau să facă adunări simple, pe hârtie. Noroc că pana a fost relativ scurtă, iar creierele umane au revenit la starea de repaos înainte de a se arde pe spuza aritmeticii de clase primare. M-am gândit imediat la vânzătoarele noastre care, neavând la vremea aceea cine știe ce „mijloace tehnice”, calculau „primitiv” – în minte! – cu o viteză de computer și te obligau și pe tine, cumpărătorul, la exercițiul

aritmetic rapid, dacă doreai să ții pasul cu ele și să verifici pe loc corectitudinea sumei de plată.

Altminteri, șederea în Canada a fost plăcută și cu folos. Am vizitat zone absolut minunate (Parcul Național Banff, ghețarul Athabaska, cu crevasele lui turcoaz, Prince Albert, o rezervație de buffalo, un muzeu al dinozaurilor, un parc-rezervație amerindian etc.), am fost la pescuit știucă, am și prins una mărișoară, dar i-am dat drumul... Am asistat, alături de echipa de *service*, la o demonstrație de performanțe – pe un deal abrupt – cu tractoare și alte mașini agricole (semănători, combine) importate din România. Publicul canadian a fost extaziat. Am dat examen și mi-am luat permisul de conducere pe un Ford Galaxy albastru, am făcut primele drumuri la volan. Era cât pe ce să-mi pierd permisul abia dobândit, pentru că, la cel dintâi drum, am mers liniștită, mai bine de o sută de kilometri, cu 80 la oră uitând că indicatorul de la bord era... în mile! Noroc că m-a atenționat tata înainte de-a da peste vreun radar. Mi-am îmbogățit cât de cât cunoștințele de engleză...

Lângă Banff Springs Hotel – o întâlnire tulburătoare, într-un magazin de suveniruri. Eram cu ai mei și cu un coleg de-al tatălui meu și, bineînțeles, vorbeam între noi românește. Am observat un băiețel (ulterior am aflat că avea opt ani) care ne tot dădea târcoale. „Ce-o fi cu micuțul ăsta?” ne-am întrebat cu voce tare. „Nu vă supărați”, ne-a abordat atunci mititelul într-o română cu accent străin, „vorbiți românește?” I-am aflat povestea: mama româncă, tatăl italian, stabiliți de doi ani și ceva în Canada. În casă se vorbea în italiană, la școală în engleză, românește – doar din când în când, la telefon, cu bunica din București. Era într-o clasă cu copii amerindieni, vietnamezi și canadieni, dar spunea, mâhnit, că nu are prieteni canadieni, doar de ceilalți s-a putut apropia. Tânjea să vină în țară, îi era dor de bunici, de foștii prieteni de joacă, de limba română. Începea s-o uite, de aceea ne întrebuse, nesigur, dacă vorbim românește. Se afla într-o tabără de pian și ieșise... în pauză. Însingurat, își umplea timpul uitându-se la suveniruri. Nu s-a dezlipit de noi cred că mai bine de o oră din cele două cât avea liber; râdea cu toată fețișoara și-i străluceau ochii de bucurie că, pe neașteptate, a întâlnit niște români.

Dintre toți canadienii cu care am discutat, trei au ziseră de România, ba știau și că are capitala – doi – la Sofia, unul – la Budapesta, iar nume de care aveau habar erau Ceaușescu, Nadia (Comăneci) și Ilie (Năstase).

Cinci săptămâni au trecut mai repede decât m-am așteptat. În preziua plecării i-am sunat pe soții Banda din Regina, să-mi iau rămas bun. Mi-au spus că oferta lor rămâne valabilă, mai am timp să mă răzgândesc înainte de a părăsi Canada și chiar de la New York m-aș putea întoarce, înainte de a mă urca în avion.

În 11 septembrie am pornit spre casă.

Am ajuns, tot pe „J.F.K.”, cu o cursă canadiană pe la 7 p.m. Legătura spre București – abia a doua zi, la 6 p.m. Îmi rămânea aproape o zi de petrecut în N.Y., cu vreo 40 de \$ în buzunar, pe lângă banii de cazare.

M-am instalat la un hotel din vecinătatea aeroportului, i-am uitat numele. Parcă „Tudor”?!? În cameră – aer cald, umed, greu respirabil. Am dat drumul aparatului de aer condiționat. Alt necaz: aparatul, probabil defect, hodoroagea ca un motor în agonie. Cum să dormi? Nu mi-a trecut prin gând să reclam la recepție, să solicit altă cameră. Nu aveam exercițiul revendicărilor.

Am ațipit abia spre zori când, între două rele, am pus pace cu aerul umed și am oprit „vocea” progresului tehnic. M-am trezit prea târziu ca să mai prind micul dejun inclus în prețul cazării. Amănunt neglijabil, întrucât mă aflu la N.Y., vremea era frumoasă, tentația de a vizita o parte din marele oraș – irezistibilă, iar ocazia – unică. Știam că, în câteva ore, nu puteam descoperi duhul Americii, dar metropola respira acolo, atât de aproape! Cum să pierd șansa asta?

Am coborât la recepție să predau cheia, să las bagajele (ceva mai consistente la plecare decât la venire) și să cer sfaturi turistice. Recepționera, extrem de amabilă, ai fi zis prietenoasă, m-a întrebat dacă mă aflu pentru prima dată la N.Y. și, întrucât am confirmat, a încropit o schiță a posibilului meu traseu: stații de autobuz, de metrou, străzi, câteva obiective... Schița a fost asezonată călduros cu alte „ingrediente”: să nu-mi țin geanta atârnată liber pe umăr, s-o țin în bandulieră, sub braț, să evit gangurile, să nu mă angajez în discuții inutile sau, la nevoie, să am mare grijă cu cine intru în vorbă, să încerc să par „de-a casei”, să cumpăr o hartă a N.Y.-ului, dar să o consult cât mai discret etc., etc., etc. Ascultând-o, începuse să mi se clatine hotărârea de a vizita orașul, condiția mea privilegiată de turist aducând dintr-odată cu aceea a potențialei victime. Totuși, am dat-o pe glumă și, în engleza mea modestă, i-am spus recepționerei: „well, if I have to die today in N.Y., so be it!” Ea a râs, eu am râs, am depășit momentul de ezitare și am pornit *all alone* în mica aventură.

Un taxi special, cu tarif (parcă 3 \$) standard și traseu fix m-a dus până la prima stație de metrou. Mă așteptam ca taximetristul să-mi spună o vorbă-două despre ceea ce merita văzut din mers de-a stânga și de-a dreapta șoselei, dar omul, cu multă amabilitate, a repetat la indigo avertismentele recepționerei: geanta, gangurile, intrarea în vorbă, harta..., grija de a nu mă trăda că sunt străină, sau, Doamne, ferește!, dezorientată.

Aha, mi-am zis: nu-i vorba de amicitie spontană transoceanică. Oamenii aceia erau amabili, politicoși, zâmbitori în virtutea meseriei, a statutului de „funcționari” în slujba turiștilor și, tot așa, din rutină, îi îngrijorase soarta mea. Grija lor venea dintr-o obligație de serviciu de care se achitau conștiincios, în vorbe învățate pe de rost. Nu știu ce sperasem, ce iluzii îmi mai făcusem după experiența canadiană, dar mă cuprinsese o ușoară dezamăgire.

Am ieșit repede din starea aceea. Urma prima mea călătorie cu metrourul. Am coborât destul de nonșalant în stația indicată pe schița recepționerei, am identificat linia și m-am așezat la coadă la un ghișeu de

unde se cumpărau – nu mai rețin exact – bilete sau fise de călătorie. Când am ajuns la rând – ghinion! Vânzătoarea, o afroamericancă simpatică, dar tare grăbită, mi-a returnat bancnota și... Dumnezeu! Ce debit verbal! Nu înțelegeam ce îmi tot cere, ba vorbind, ba gesticulând. Clar: eram în impas. M-am dat la o parte, simulând că aș căuta ceva în geantă și, pe furiș, am studiat coada, să văd cui aș putea cere ajutor fără să încalc indicația de a avea mare grijă cu cine intru în vorbă. Un domn cărunt, mititel și elegant, mi-a inspirat încredere. Când a ajuns la ghișeu, l-am rugat să-mi spună ce voia vânzătoarea de la mine. Ha, ha! Voia „mărunt”, nu avea să-mi dea rest la bancnotă! Și, americanul acela (evreu originar din Budapesta, aveam să afl) cunoștea unsprezece limbi, printre care – norocul meu! – și franceza. Ba mai mult, urma să coboare la stația unde trebuia să cobor și eu, iar de acolo o parte din traseul meu coincidea cu drumul lui la banca unde lucra. Amabil, politicoș și zâmbitor, mi-a venit în ajutor și n-a făcut-o din... obligație de serviciu. Conversația în franceză mi-a picat bine, a fost relaxantă. Domnul „bancher” mi-a arătat, din mers, cam ce ar merita să văd în peregrinarea mea prin *city* (zona Fifth Avenue, desigur), apoi am intrat într-o librărie de unde a cumpărat și mi-a dăruit o hartă a N.Y.-ului. La un moment dat am văzut o coadă enormă – am apreciat-o la peste 250 de persoane! Cozile, în țara mea, da, începuseră să se înmulțească (la ulei, la zahăr, la făină, la carne, la pâine), deși criza alimentară era încă departe de apogeu. O prevesteam. Dar aici, în centrul new-yorkez?! Domnul cel mărunțel m-a lămurit: era coadă la o expoziție de pictură, o amplă retrospectivă Picasso, un eveniment rar. Mi-am amintit că de retrospectiva asta, de pregătirea ei minuțioasă, cu multe măsuri de siguranță, auzisem acasă, prin primăvară, la radio Europa Liberă. Nu peste mult, m-am despărțit de ghidul meu *ad-hoc*. Am rătăcit de una singură pe străzi. Cu geanta atârând liber pe umăr, dar evitând gangurile și conversațiile inutile, consultând discret, când și când, harta. Și ceasul, ca să nu pierd avionul spre București.

Privit de jos în sus, spre vârfulurile contondente ale zgârie-norilor, N.Y.-ul mi se arăta rece, arogant, apăsător și... total nepăsător. Sugușând sfidător cerurile, limitând orizontul, sufocând respirația. Privit de sus în jos, spre pulsul străzii, mi se arăta pestriț, gălăgios, supra-aglomerat și mult prea grăbit, de parcă cineva sau ceva nevăzut îi fugărea pe trecători în toate direcțiile, ca pe niște suricate. M-am întrebat dacă oamenii aceia or fi știind ce înseamnă „tihnă și odihnă” și dacă fețele lor – majoritar senine totuși, destinse – n-or fi cumva doar măști din cauciuc fin, artistice, foarte izbutite. Privind tot de sus în jos, spre trotuare și caldarâm, am văzut un N.Y. murdar. Mi-a trecut prin minte că or fi gunoierii în grevă, de s-au adunat, în plin centru, atâtea gunoaie pe jos, mai multe decât în Brașovul meu industrial și provincial.

Mi se făcuse foame. Un prânz adevărat nu-mi permiteam. Am dat o avere, 3-4 \$, pe două inele de cocă prăjită în ulei ce aduceau, ca aspect, cu papanășii gustoși de acasă. Dar... bleah! Pe cât arătau de bine în rumeneala lor, pe atât erau de necomestibile! După două-trei tentative din care nu m-

am ales decât cu un oribil gust de amoniac, am aruncat achiziția la primul coș de gunoi. Mi-am cumpărat, mai apoi, patru nectarine uriașe, dulci și mustoase (californiene, dacă nu mă-nșel), care mi-au ținut și de foame și de sete până la masa din cursa de întoarcere.

M-am retras un moment din zarva metropolei, am aprins o lumânare, am tăcut în rugăciune și m-am recules în Catedrala St. Patrick. A fost clipita de tihnă în ziua aceea. M-am simțit bine, ca acasă, un acasă în conotațiile lui sacre, de dincolo de vremelniciile și hotarele lumești.

În drumul-retur spre hotel au mai fost două întâlniri de luat în seamă.

Una – în stația de metrou, când m-am interesat unde să cobor ca să iau autobuzul spre hotel. Selectând dintre cei de pe peron o persoană „de încredere”, m-am adresat unei doamne blonde, cu alură intelectuală. Mi-a răspuns cu o bunăvoință mai presus de conveniențe, am călătorit o parte din drum împreună, ne-am împrietenit și, câțiva ani buni după aceea, am corespondat. Era de origine poloneză. M-a invitat la nunta fiicei ei, în Anglia. I-am răspuns că îmi pare tare rău, dar nu pot merge, că e greu să ieși din țară. Nu știu de ce s-a așternut apoi tăcerea.

A doua întâlnire a fost pe stradă. Ieșisem din subteran și căutam stația de autobuz. Pe trotuar – mai nimeni. O doamnă, trecută bine de a doua tinerețe, venea din sens opus. Am apreciat că e de încredere și, pe când să ne intersectăm, am zâmbit, am dat să întreb unde e stația, dar n-am apucat să spun decât *excuse me, can you tell me...* că doamna a intrat vizibil în panică, și-a strâns (din reflex?!) poșeta sub braț, și, fără cuvânt, a grăbit tare pasul, privind cu jumătate de chip întors peste umăr (să vadă dacă nu cumva o urmăresc?!). În timp ce se îndepărta, am rămas locului, cugetând domol, ca ardeleanu', la scena abia petrecută. Figură feroasă – nu aveam. Îi zâmbisem firesc, neprefăcut. Mă adresasem pașnic, politicoș. Lumina zilei stăpânea strada. Nu mulți, dar mai erau câțiva trecători prin zonă, nu era absolut pustiu. Și, totuși, biata femeie a întruchipat instantaneu groaza și a luat-o urgent la sănătoasă. În ce fel de lume trăia?! Era, lumea ei, mai bună decât a mea? Oricum, era o lume mai sălbatică, mai agresivă decât cea din Canada. Au reverberat în gândul meu sfaturile, avertismentele standard ale recepționerei, ale taximetristului și n-am mai fost foarte sigură că America ar fi paradisul terestru închipuit și dorit de mulți.

Am găsit ușor stația, urmând indicațiile unei vânzătoare dintr-un magazin alimentară. Și n-am pierdut avionul întoarcerii la răul de acasă. Altul decât răul din străini, poate mai rău, dar mai... familiar, mai previzibil, un rău știut și, de aceea, parcă mai ușor de „păcălit”, de ocolit, de sabotat. Între două pâini rele, am considerat atunci că e preferabilă pâinea rea din țara mea. N-am avut „inimă” să rămân pe-acolo. Oricât mi-a fost de greu după aceea aici, n-am regretat niciodată că m-am întors acasă.

„O întâmplare a ființei mele”

Lumea era mică. Mică, strâmtă și aglomerată... Te izbeai la tot pasul de oameni grăbiți, nesuferiți, cu răutatea arsă în priviri. În timp, privirile s-au ascuțit și mai mult. Chiar și după ce vremurile nu se mai arătau atât de potrivnice. De ce? Nu știm de ce. Sau nu vrem să știm pentru că și cu noi se petrecea același lucru. Pentru că nu mai știam să trăim altfel. De la o vârstă, totul se deprinde foarte greu. Chiar și bunăstarea, fericirea. Cea care există și nu prea există, așa cum ar percepe-o fiecare.

Totuși, după-amiaza se arăta frumoasă, orbitoare. *Sorii albi se roteau liniștit, idolatru*. Stația de maxi-taxi se aglomera, pe măsură ce fata bălaie cu ochii rotunzi și verzi de albaștri era pe punctul de-a renunța și a o porni încet pe jos. Nu se grăbea. N-avea rost să aștepte, poate nici n-ar fi avut loc în prima mașină. Nu era genul să se înghesuie, să se posteze în fața ușii. Nu se putea pune cu experții care dovedeau orice vehicul de transport în comun, oricât ar fi fost de plin, prin forță, abnegație, cu cei atrași de perspectiva de-a pipăi niște funduri rotunde în procesul de penetrare a masei de călători. Nu se grăbea... și, totuși nu se putea hotărî să plece. Era tânără, foarte tânără și se închipuia *frumoasă ca umbra unei idei*. Nici ea nu știa ce o ținea acolo, *fără pricină*. Oamenii nu erau frumoși. Nu mai erau frumoși, așa cum îi crezuse odinioară. Nebuni, da. Dar, nu frumoși. Nu mai existau oamenii lui Fănuș Neagu ce căutau iubirea în libertate. Aștia par doar să caute libertatea în iubire. Singura lor libertate. Și aia falsă, ca și iubirea. *Frumoșii nebuni ai marilor orașe* au devenit mici, meschini și murdari, ca și orașul. Dar nebunia lor era molipsitoare. Privirile lor te atacau din toate părțile și te îndemneau să te uiți mai atent în oglindă. Să le recunoști rânjetul.

Fata nu se grăbea. *Nu se grăbea...* N. nu se grăbea nici să plece, nici să stea. După-amiaza se arăta vapoasă și strălucitoare, chiar dacă aerul ei era viciat, înecăcios. Aerul, dacă îl respiri adânc, îl dai afară cu aceeași vigoare. Te uiți în soare, la cer, și deloc în jurul tău, în felul ăsta te purifici cu fiecare respirație. Atunci când nu trebuie să te grăbești, viața curge lejer cu timpul ei galant și fluid. Atunci te afli, fără să știi de ce, într-un moment de grație. Ca într-un templu, sau într-un muzeu sau într-o pădure. Timpul tău nu e arestat. Timpul tău e fără ceas și cronometru. Aștepți nedumerit cu ochii mirați și umerii ridicați să se lase grația asupra ta. Oricum, acele nefaste vremuri treceau pe lângă tine, în grabă, cu nesimțire, pentru că era încă *leoaică tânără, iubirea*. Pe-atunci, căutai în disperare un loc gol, complet gol, *mai gol decât însuși golul / în care nimeni, niciodată n-a făcut dragoste*.

Prin aceeași stație de maxi-taxi, trece cu pasul zvelt, puțin tărăgănat, cel mai mare dintre poeți. Era tare bolnav de viață, de alcool și de poezie. Poetul ce trăia în obsesia timpului – o axă vulnerabilă a creației sale – a mai dus-o după această *întâmplare* doar *un anotimp, un an, un timp*. Se deplasa

haotic, cu mersul lui de felină, dar în același timp greoi, ca și cum ar fi dus în spate povara anotimpului ce nu se mai sfârșea... Privirea lui și a lui N. se întălesc. Se oprește și-și lasă greoi brațul pe umărul ei.

- *Ai fi de-acord să-mi faci cadou o după-amiază, fată frumoasă?*

- *Unde mergem?* întreabă ea, ca și cum i-ar continua cu grijă și în aceeași tonalitate versul.

N. se gândește că poate Nichita a recunoscut-o de la petrecerile *literare* la care poetul participa rar, dar pe care ea le frecventa cu fervoare. Se desfășurau în casa unui traducător – întotdeauna cu băutură și mâncare la discreție - undeva pe *Ana Ipătescu*. Casa era mai cu seamă plină de căldură, ajutată de un șemineu – în anotimpul rece – ceva neobișnuit pentru acele triste vremuri. Protipendada literară venea acolo să recite, să cânte și să danseze. Cineva șoptea din când în când nostalgic într-o chitară: „Vitea, Vitea!”. Esenin era poetul cel mai recitat. Nichita își făcea și el apariția ca un zeu, din când în când. Vorbea într-una. Erau cele mai intense momente. Vorbea ca un zeu beat de cuvinte și puțin și de alcool. De Crăciun, copiii gazdelor au împodobit bradul din curte. Bradul nu era singur. Cireșul chelit de anotimp din compania bradului trebuia și el onorat de ziua Mântuitorului. Ce magazin mântuia cireșe pe timp de iarnă în epoca de aur nu aveam nicio idee, totuși gazdele au reușit să le procure și să le atârne de crengile uscate - ca pe globuri. Erau la concurență cu bomboanele învelite în poleială ce atârnavă de ramurile coniferului. Căutătura și culorile slave din părul și ochii lui N. o făceau ușor remarcabilă printre oaspeții destul de compoziți ai casei. Și dacă a recunoscut-o într-adevăr sau nu, ce importanță mai avea? Era șansa vieții ei de-a dialoga pe îndelete cu Marele poet. Știa că dacă nu se va întâmpla *niciodată acum*, va fi pentru *totdeauna altădată*.

- *Hai să mergem la mine, locuiesc în apropiere!* Și pornesc amândoi înspre Piața Amzei, lăsând în urmă maxi-taxiul ce tocmai înghițea hulpav zecile de locuitori răbdători ai stației.

În drum spre locuința poetului, N. intră într-o florărie și apoi într-o cofetărie. Nichita o așteaptă de fiecare dată absent în stradă. Oare la ce se gândește? Dacă deodată așa cufundat în lumea lui, o pornește singur către casă și-o lasă pe ea în urmă cu prada ei de garoafe și fursecuri tâmpite? Obiceiuri idioate. Te duci pentru prima oară în casa omului, trebuie să te prezinți cu ceva. Garoafa cu petala ei inefabilă și crestată ca un tutu e măcar grațioasă, capabilă de o reverență când o așezi cuminte într-o vază, dar tâmpitele de fursecuri ce valoare pot să aibă pentru cineva care-și extrage esențele *necesare* din elixire. Îi treceau prin minte toate astea în timp ce Poetul își rezema simbolic tâmpla de geamul de sticlă al cofetăriei și privea la fata cu părul bălai.

Mergeau egal și absent spre locuința lui. Ca doi necunoscuți. N. și N. pășeau alături. Aproape și departe. Nu-și vorbeau și nu se priveau. Strada pe care locuia Nichita era străjuită de plopi, plopi înalți și puternici. Plopii pare că creșteau chiar atunci pe marginea drumului, se înălțau în urma lor ca

strigoii. Lumea se rotea. Nu-și mai amintește nici un schimb de cuvinte. Nici un vers. Sau nimic semnificativ. Își amintește doar de *liniștea ce-i însoțea ca o suită*. Și de surdele *cuvintele ce se roteau între ei înainte și înapoi*. Poate că memoria i-a slăbit cu anii, dar grația acelei amintiri a rămas intactă. O poartă și acum cu ea, ca pe darul unei după-amiezi inefabile ce a început într-o stație de maxi-taxi.

De pe prag, locuința te întâmpina goală și rece. Un apartament oarecare într-un bloc vechi. În sufragerie, un tablou uriaș, unul singur, aresta un perete întreg. Încercă să descopere cine i l-a făcut cadou. Nu semăna cu nimic în stilul artiștilor din anturajul Poetului. O masă fără scaune. Nimic altceva. Pe ce stătea Nichita când scria? Apoi s-a gândit la stilul lui peripatetic de-a compune versuri. Cuvintele rostite prindeau din când în când hârtia la o beție, la o plimbare, sau poate se scriau singure într-un vis auditiv. Se găsea mereu cineva prin preajmă care să „*scrie!*” - la comandă - după dicteul poetului. De aceea, versurile porneau de cele mai multe ori ca o dedicație. Chiar dacă nu aveau prea mare legătură cu persoana. Ocazionale fiind, se mișcau prin aer ca un buchet de flori. De la poet la persoana căreia i se dedica poezia. Nichita însuși oferea această explicație simplificatoare - ca un artist ce construia portrete abstracte după modele reale - realizând, poate, că fiecare vers al lui era un dar. Așa cum cuvântul *dar* rimează cu *har*. Rimează atât de perfect, încât în cazul ăsta se confundă. La ce folosea o masă fără scaune? Nici măcar o vază care să primească un buchet de flori, nu se odihnea pe ea.

I-a întins cumva jenată florile și pachetul frumos ambalat cu fursecuri. Ochiul Poetului nu au atins pachetul. El nu exista. L-a ignorat ca pe o bucată de anti-materie. A apucat, însă, famelic florile și le-a molfăit una câte una până la tulpină cu o viteză înfricoșătoare. Apoi a aruncat buchetul decapitat pe jos. Așa o masă fructuoasă trebuia înecată în ceva lichid. I-a făcut semn să aștepte - bineînțeles în picioare - și s-a întors cu o sticlă de bere și un singur pahar, pe care i l-a întins lui N. Pesemne, era deja în interdicția de vodcă impusă de Dora. Nicio tărie nu mai trecea de ușa apartamentului fără percheziția ei.

Au ieșit pe balcon, pentru că după-amiaza luminoasă și strălucitoare nu reușea deloc să intre în casă. Locuia sus, poate la ultimul etaj. Plopii străzii se înclinau pe rând pe sub privirea indiscretă a poetului. A rugat-o pe fată să-i numere. Apoi a întreat-o la ce număr s-a oprit. Plopii nu erau puțini, dar nici foarte mulți, erau numărabili. Fata însă n-a vrut să-i răspundă. Simțea cum începe să *gândească ca iarba în linii*. Ce număra ea nu era totuna cu ce vedea poetul. N-a vrut să-l dezamăgească.

Chiar și inofensiva bere a avut aerul să-l amețească mai mult decât probabil era deja. Privirea îi devenise un pic mai tulbure. Nu-și putea aminti de ce, pachetul cu fursecuri nu era pe masă. Zăcea pe jos în forma lui imponderabilă ce nu-și putea găsi locul în pustia locuință. Foamea de cuvinte fusese deja potolită. Poetul dădea semne de oboseală... Apoi s-a gândit că la

un moment dat i se va face totuși foame. N-ar fi fost imposibil să-l fi devorat într-un târziu, după plecarea ei, cu hârtie cu tot.

.....

- *Nu știu de ce, mi s-a părut dintr-odată că avea aerul unui om înfrânt. Mă fixa îndelung cu ochii lui languroși, în timp ce a scuipat pe loc o poezie. Poezia aluneca discret și elastic pe la colțurile gurii. Gura era a unui „leu mâncat de o gazelă”. Nu-mi amintesc mai mult de unul dintre versuri care suna cam așa:*

„*Uitându-mă la tine mă simt ca un portar la fotbal, care tocmai a luat un gol*”.

Apoi a urmat un fel de tăcere stupefiantă. Mă uitam la ora cum se înclină și bate cu secunde tot mai rare. Simțeam că dacă mai rămân, timpul se va opri în loc. Mai recunoșteam în privirea lui albastră de fiară rănită „dezîmblânzirea”:

„*Vino tu fără de tine
Ca să fiu cu mine, mine
O răσαι, răσαι, răσαι
Pe infernul meu, un rai
O rămâi, rămâi, rămâi
Palma bate-mi-o în cui
Pe crucea de carne
Când lumea adoarme.*”

VICTOR RAVINI

Untul

Era coadă la alimentară la Leonida. M-am oprit. „Ce se dă?” / „Unt.” Stăteam pe gânduri. Să iau, să nu iau? Aveam unt acasă, aveam destul. Dacă nu iau, cine știe când mai vine unt? Poate mai dau unt la careva din prieteni. Eu le dădeam ceva, ei îmi dădeau altceva, când aveau. Știam că mama avea unt în congelator. Nu se găseau congelatoare în comerț, dar mama cumpărase congelator cu aprobare de la Nicu Costea, care era nu știu ce ministru adjunct, după cum spunea el, la Ministerul Energiei. Nevasta lui, Matilda, îi venea cam nepoată, dinspre rudele noastre de la țară. Mi-au fost nași la nuntă. Am rupt-o cu ei imediat după cununie, dinaintea popii, înainte de a pleca de la altar. Am rupt-o și mai categoric cu ei, când am refuzat să-mi boteze ei fata. Ministrul adjunct i-a trimis mamei mele congelatorul acasă, fără să mai treacă prin magazinul de electrice.

Cum stăteam eu așa pe gânduri, să cumpăr unt, să nu cumpăr, hop, Dan Tărchilă. În loc de salut, a strigat încă de departe: *Les grands esprits se rencontrent*. Da, doi scriitori, unul mare și unul mic, se întâlneau la coadă la

alimentara. La restaurantul de la Uniunea Scriitorilor se găsea salam de Sibiu, de Sibiu-Sibiu, nu contrafăcut cu soia sau ce alte mizerii mai băgau în salam, dar nu se găsea unt. M-am simțit onorat cu acest salut și l-am înțeles ca o formă discretă de critică a sistemului. Dan Tărchilă a intrat grăbit în alimentară. Am intrat și eu, ca să mai vorbim. El de fapt voise să se ducă la florăria din Piața Romană, la coloane, ca să cumpere flori, să dea actorilor, că tocmai i se juca în seara aceea premiera la una din piesele sale, la Teatrul Național. I-am spus că eu veneam de la florărie, voisem să cumpăr flori, pentru că luasem banii de la casieria Uniunii, pentru o carte, și aveam buzunarele de la haină doldora cu pachete de sute. Dar la florărie nu aveau nicio floare. „Nici păpădii?” a întrebat dramaturgul, expert în replici. „Nici măcar *Ciulinii Bărăganului*”, am răspuns eu, ca să creadă că citisem romanul lui Panait Istrati. Untul se vindea cu buletin de capitală, două pachete de căciulă, nu ca de obicei. Câtă generozitate din partea regimului! Regimul politic se ocupa de regimul nostru alimentar. Cumpăr cele două pachete și i le dau domnului Dan Tărchilă. Nu voia să le primească. L-am asigurat că aveam acasă unt „căcălău măria ta”. Așa îi răspunsese un țăran lui Carol I, când regele l-a întrebat cum se făcuse porumbul. Pentru cei ce au uitat întâmplarea ce făcuse ocolul regatului, Brătianu era cu regele în trăsură și îl învățase cum să-l întrebe pe țăran. Carol l-a întrebat pe Brătianu: „Cacalau? Was ist das cacalau?” Brătianu i-a explicat în germană că înseamnă: mult, foarte mult. Regele a băgat la cap cuvântul și a zis în parlament pe românește, pe cât putea el să pronunțe mai bine: „Eu iubesc poporul român căcălău.”

Dan Tărchilă a primit untul, l-a băgat în servietă peste hârtiile unui manuscris și mi-a dat două bilete pentru premiera la piesa ce urma să se joace în seara aceea. Nu mă puteam duce la premieră, pentru că aveam de făcut nu mai știu ce. Am strigat în alimentară că dau două bilete la Teatrul Național pe două pachete de unt. Imediat s-au repezit câțiva. „Pentru când?” / „Astă seară, premieră. Nu știu ce piesă este, dar e de Dan Tărchilă.” Desigur că nu le-am mai spus că autorul piesei era chiar acolo, de față. Cum au auzit numele dramaturgului, au sărit mai mulți să-mi ofere porția lor de unt pentru cele două bilete. M-am uitat cu subînțeles apreciativ în ochii lui Dan Tărchilă, ca și cum l-aș fi felicitat că lumea sărea să dea untul pe bilete la piesa lui. Am dat unuia cele două bilete, mi-a dat untul, i l-am înmănat lui Dan Tărchilă. Dânsul mi-a șoptit că mai avea bilete. „Mai am bilete!” am strigat eu. „Și eu vreau. Și eu vreau!” Eu le dădeam biletele, iar oamenii îmi întindeau pachetele lor de unt. Îmi întindeau untul. Până când dramaturgul a terminat biletele și a umplut servieta de unt. Ca să facă loc untului, a luat manuscrisele sub braț. Dan Tărchilă a oftat ușurat, că a scăpat dintr-o situație dificilă. Era fericit că putea să felicite actorii la scenă deschisă, cu câte un pachet de unt, în loc de flori.

Ce or fi zis spectatorii care își recunoșteau pachetele de unt? Dar ce or fi zis ceilalți, care nu fuseseră la coadă la unt și mai ales dacă nu aveau unt acasă?

Paștele în umbra pandemiei

Pregătirile de Paște au început acum șapte săptămâni. Pentru soții Craina, sârbătoarea însemna evenimentul cel mai important și mai râvnit de peste an pe care îl așteptau, respectarea postului și a ritualurilor bisericești ce îl însoțesc fiind mai presus de discuție. Împărtășirea de Florii era un obicei sacru de la care nu se abăteau.

Din nefericire, pandemia din anul acesta a deturnat lucrurile de pe făgașul normal și a stricat buna orânduială. Slujba religioasă din întâia Duminică de post a fost ultima la care Pavel și Lena au mai participat, iar de împărtășanie nici n-a mai fost vorba.

După ce, la începutul lui februarie, virusul necurat a dat buzna în vestul european, unde a făcut ravagii, în scurt timp a luat-o spre răsărit, poposind și pe plaiurile mioritice. Deși virusul s-a manifestat aici mai cu clemență, măsurile luate de autorități au fost la fel de drastice ca oriunde, iar începând cu 15 martie președintele a instituit pentru o lună starea de urgență.

Fie datorită supușeniei oamenilor și eforturilor medicilor, fie datorită voinței lui Dumnezeu – desigur, în primul rând grație Lui –, epidemia nu a făcut prăpăd. Dacă în țările etalon din vest victimele se numărau cu zecile de mii, aici n-au ajuns nici la cinci sute. Firește, și un singur mort conta, e un om, dar situația catastrofică din alte părți nu s-a lățit și înspre părțile astea.

Pericolul a fost și pare că s-a cam dus. Totuși, măsurile de austeritate nu s-au îmblânzit. Ba, alaltăieri, președintele a mai prelungit starea de urgență cu o lună.

Neîmpăcarea cea mare a Crainienilor era că bisericile rămăneau în continuare închise. De Florii, au stat sechestrați în casă, fiindu-le interzis să meargă la Patriarhie pentru sfânta cuminecătură – e drept că și spovedaniile erau interzise –, așa cum o fac de douăzeci de ani. În Joia Mare au urmărit liturghia online, fiecare în câte o cameră. Pavel a ascultat cele Douăsprezece Evanghelii în dormitor, stând în genunchi la marginea patului, cu fața spre icoanele Maicii Domnului și Mântuitorului, agățate în perete. Precum ar fi stat și la biserică. Vineri, la Prohod, s-a mutat în sufragerie, să fie cu Lena, și s-a așezat pe scaun, la birou, cu dipticul dinainte și ascultând cu soția cântările la televizor.

Au mai avut în Săptămâna Mare și de treabă: au făcut piața și curățenia generală în casă, au înroșit ouăle și au pregătit bucatele pentru masa festivă. Dar gata, mâine e Paștele.

– Cum luăm lumină la noapte, bărbate? îl întrebă Lena pe Pavel. Te-ai gândit?

– Ne-o aduc voluntarii.

– Au!... Cum ne-au adus și paștele.

Săptămâna trecută, guvernanții au hotărât ca paștele și lumina sfântă să le fie duse oamenilor la domiciliu de polițiști. A ținut hotărârea câteva zile, stârnind comentarii și glume. Părea prea de tot, luându-se aminte la vremurile nu de mult apuse, când milițienii îndeplineau de Paște și Crăciun sarcini mai adecvate, iar astăzi, polițiștii sunt campioni ai amenizilor. Și, atunci, după consultările ministrului Velcea cu patriarhul, s-a convenit ca acest lucru să-l facă în fiecare parohie câte cinci voluntari desemnați de biserică... Paștele – pâinea sfințită cu agheasmă și vin – n-a ajuns. S-au filmat doar câteva cazuri cu care li s-au scos ochii oamenilor. Crainienii s-au înțeles însă cu vecina de apartament, doamna Despina, să le aducă ea, fiindcă se cunoștea cu preotul de la biserica pe care o frecventa. Și le-a adus patru bucățele de pâine sfințită într-un șervețel, dintre care Lena le-a rezervat două copiilor, chemând-o pe Ruxandra să le ia. Acum așteptau lumina. Apartamentul lor, situat la parter, avea ferestrele de la dormitor orientate chiar spre strada la capătul căreia se afla biserica. Pavel cu Lena au început să vegheze de pe la unsprezece noaptea. Uită-te, uită-te..., ioc! Atunci s-a îmbrăcat Pavel să iasă în fața blocului. Ori să ochească vreun voluntar pe undeva, ori să se repeadă el însuși până la biserică. Afară, a dat de administratorul de bloc, Stanomir.

– Și dumneavoastră așteptați voluntarii?

– Nu. A plecat să ia lumina domnul Luca, de la etajul patru.

– Mai sigur așa... O clipă mă gândisem și eu la aceeași soluție.

Stanomir a zâmbit, imaginându-și – de altfel își imaginase și Pavel – cum ar fi scos-o la capăt el, un bătrân, dacă dădea nas în nas cu polițistul care, din potențial purtător de lumină, l-ar fi fericit acum cu amendă, ca legist veritabil ce se cheamă.

Nu așteptară mult și zăriră o luminiță, care se mai abătea pe la câte un bloc.

– Vasăzică ar fi venit voluntarii, zise Pavel.

– E domnul Luca, dă și la alții...

Când l-a văzut că o ține drept spre ei, Pavel s-a convins că e vecinul. L-a recunoscut după ce s-a apropiat suficient, ducând în palmă o candelă portabilă. Stanomir a vrut să ia primul lumina, dar Luca, observând că acesta are în mână tot candelă artizanală, s-a îndreptat spre Pavel, care își luase din casă o lumânare obișnuită, mai lesne de aprins. De la ea, Pavel i-a dat lumină și administratorului.

Au intrat cîteșitrei în scara blocului, unde le-au găsit pe Lena și Despina, care avea de asemenea candelă. I-a aprins-o Pavel și ei.

– Hristos a înviat! a rostit el tare.

– Adevărat a înviat! au răspuns cu toții puternic, de a răsunat scara blocului.

S-au uitat în sus să vadă capete pe la uși...

– Le duceți și celorlalți? i-a întrebat Pavel.

– Le ducem, dar ne-ar fi mai bună o lumânare ca a dumneavoastră.

– Da... Adu, Lena, una din casă.

Soția s-a grăbit s-o aducă și Pavel a aprins-o, apoi i-a înmânat-o lui Luca.

– Poftim, dați la cât mai mulți.

S-a bucurat că lumânarea asta se va perinda pe la toți din bloc.

Intrând în apartament, Crainienii au luat-o spre bucătărie. Pregătise deja Lena candela cu ulei de la icoana Maicii Domnului. El a aprins-o.

– Cu lumânarea ce facem? a întrebat după aceea, neîndurându-se parcă s-o stingă.

– Dacă vrei, o punem în sfeșnic și o ținem până arde toată... Lumina sfântă de la Ierusalim a ajuns și în casa noastră.

– Mulțumim lui Dumnezeu!... Dar copiii, ce crezi, se vor fi descurcat să aibă și ei lumină în casa lor?

– Îi vom întreba mâine, la telefon.

Pavel căzu în reverie:

– Ce minunat mai era când mergeam împreună cu Mihai la Patriarhie, de aprindeam acolo lumânările. Pe esplanadă, om lângă om. Pe urmă, când coboram spre Piața Unirii, aleile ne păreau râuri curgătoare de lumină. Iar Piața – o mare înflăcărată, cu bulevardele ca niște raze strălucitoare. Ziceai că a coborât cerul pe pământ cu toate stelele lui...

Câteva clipe, o fură și pe Lena amintirea. Apoi reveni la realitate.

– Dacă ai zis de Patriarhie, hai să mai ascultăm slujba.

– O să vedem pustiu.

În pridvorul Paraclisului, Preafericitul Părinte rostea predica. În juru-i, episcopii vicari, în mână cu făclii aprinse, preoți și diaconi. Esplanada – goală. Coborârea cu toții treptele Paraclisului și o porniră în alai spre Catedrală. Nava Catedralei, tot goală. Doar cântăreții, doi și trei, în strane, de-o parte și de cealaltă.

– Da, se edifică Lena.

– Ce a putut să facă pandemia asta! Ce nu s-a văzut de când e biserica biserică. Ce nu și-ar fi închipuit nimeni în veci de veci, întrecându-se închipuirea. Și, iată, s-a întâmplat imposibilul.

Dimineața, Lena a fost în picioare prima, ca întotdeauna. Pavel, mai trăgând de somn, o auzi clinchetind vasele la bucătărie.

– Sus, dragule, sus, că e Paștele! veni ea pornită și îi dădu pătura la o parte.

Ce ar mai fi dormit! Însă era Paștele, într-adevăr. Cu neputință să mai adaste.

Se sculă și își deretică patul, se spală și se îmbracă. Intrând în bucătărie, spuse rugăciunea în fața Preacuratei. Ardea frumos candela. Sigur mai umblase Lena la ea, potrivindu-i fitilul și mai adăugând ulei. În schimb, lumânarea, după ce va fi ars, o înlocuise cu alta roșie, decorativă, și adusese sfeșnicul la masă, apoi aranjase și bucatele. Pavel se așeză de-a gata, ca prințul. Recunosc:

– Să nu crezi că nu văd tot ce ai făcut...

– M-am trezit de la ora nouă și n-am mai avut somn. Atunci, mi-am zis să nu te mai las nici pe tine să dormi. O dată pe an sărbătorim Învierea.

Paștele se afla pe farfurioară. Luă fiecare câte o bucățică de pâine sfințită și o gustă. Ciocniră ouăle roșii – „Hristos a înviat!”, „Adevărat a înviat!” –, se sparse al lui Pavel, care începu să-l dezghioace. Lena îl puse pe al ei, intact, înapoi în coșuleț.

– Tu nu-l mănânci? se miră Pavel.

– O să-mi iau felia asta de drob, cu ou în ea...

Pavel desfăcu sticla de vodcă, turnă în pahărele și sorbiră două înghițituri. El își savură oul cu pască, iar Lena își puse salată de vinete pe pâine, pe care o legumi până își sfârși el oul și întinse, la rându-i, vinete pe pâine. Sorbiră și restul de vodcă. Apoi mâncară câte o felie de drob, a lui fără ou. După ele, merse vinul: jumătate din pahar. Cealaltă jumătate, Pavel o bău cu cozonac, să-i alunece mai ușor pe gât. Lena își termină întâi cozonacul, pe urmă goli paharul. Și cam atât.

– Ne ajunge? vru să se asigure ea dinspre partea bărbatului.

– Oho!... După atâta post, să se ghiftuiască îi trebuie omului.

Atâta post!... Nici postul nu mai fusese ca alteori. Dacă știau că n-or să se împărtaşească, îl mai îndulciseră ba cu lapte sau brânză, ba cu pește... Nu friptane și mici, în orice caz. Și nici ouă.

Strânseră masa amândoi.

– Te mai culci, să mai tragi un pui de somn? îl întrebă ea.

– Nu, nu cred. O să mă joc la tabletă...

– Și eu o să-mi caut un serial, în sufragerie. Iar la ora douăsprezece vedem A doua Înviere.

Neapărat, neapărat...

An de an mergeau la Catedrală să asiste la serviciul religios. Era atât de fastuos! După ce, în Săptămâna Mare, preoțimea purtase veșminte cernite, acum, de la diacon la patriarh, straiete aurite străluceau ca soarele. Iar Preafericitul îi aduna pe episcopii vicari și pe alți preoți luminați să citească, în douăsprezece limbi, din *Sfânta Evanghelie cea după Ioan*, pericopa care povestește momentul când li se înfățișează Iisus apostolilor prima dată după Înviere. Intrând în camera cu ușile zăvorâte, unde stăteau ei închiși de frica iudeilor, le arată mâinile și coasta sa, adevărindu-le Învierea și umplându-i de bucurie. Apoi suflă Duh Sfânt asupra-le. Toma, care nu era de față, s-a îndoit când a aflat, spunând că până ce nu va vedea însuși semnele cuielor în mâinile Înviătorului și nu-I va pipăi coasta, nu va crede... Deși nu erau decât șapte versete, repetate în douăsprezece limbi durau destul de mult. Dar poporul dinăuntru asculta fără murmur, părând a înțelege toate graiurile. Ceea ce era impresionant.

Cu jocurile de pe tabletă și cu filmele, se scurse repede timpul. Pavel se mută în sufragerie, să urmărească împreună cu Lena slujba. Dar spre deosebire de toți ceilalți ani, când megreau ei la Catedrală, de data asta numai

patriarhul cu episcopii și preoții lăcașului citiră *Evanghelia*. Desigur, aceeași pericopă, însă nu în douăsprezece limbi, iar biserica goală-golală, fără popor... Pavel cu Lena se priviră neconsolați. Cât de nemiloasă era pandemia, ducă-se pe pustii!...

Sună brusc telefonul.

– Copiii, zise Lena.

Fugi la bucătărie, să audă, cu Pavel după ea.

– Da, Ruxandra... Adevărat a înviat!... Ne uitam la slujba religioasă de la Patriarhie, Vecernia Paștelui sau A doua Înviere, cum i se mai spune. Voi ați urmărit-o?... I-a lipsit vibrația pe care o avea totdeauna când participa lumea... Acum ne așezăm la masă... Avem bucate din belșug, numai să le răzvim... Sarmale o să vă dăm și vouă. Și salată de vinete... Nu, noi salată boeuf n-am preparat și, dacă ne aduci tu, o mâncăm cu plăcere... Ia spune, că s-a întrebat tata, lumina sfântă de la Ierusalim a ajuns și în casa voastră?... Foarte bine. Transmite-i mulțumiri Mirelei și de la noi, că v-a adus... Dă-mi-l și pe Mihai... Alo, ce faci, dragule?... Tare mult am fi vrut să vă avem cu noi la masă... Da, când îl vom sărbători pe tata de ziua lui, la vară, o să petrecem sigur împreună. Uite, vorbește și cu el.

– Alo, Mihai, ne bucurăm că ne-ați sunat. Baremi la telefon să ne auzim, dacă la masă nu s-a putut. Noi, bătrânii, suntem tratați ca niște ciumați: nu avem voie să ne întâlnim, necum să ne atingem cu fiii și nepoții... Andrei e în camera lui?... Da, cheamă-l... Alo, cum merge școala online, Andrei?... Bravo!... Știu, olimpiadele naționale la care te calificaseși și tu s-au suspendat. Dar vin altele la anul și le câștigi pe alea... Pofțim, vorbește.

Telefonul trecu din nou la soție.

– Te sărut, puiele, și îți doresc sărbători fericite!... Vă iubim pe toți. Spune-le și lui tati și mami... La revedere!

Lena cu Pavel rămaseră un răgaz tăcuți.

– Ștefan cu Virginia și cu Steluța, din Canada, or să ne sune mai târziu, rupse el tăcerea Acolo e încă noapte.

– Da...Hai să pregătim masa.

Ea aprinse aragazul și puse la încălzit ciorba de miel, sarmalele și friptura din mușchiuleț de porc și copane de pui. Mai așternu pe masă față curată. Pavel se ocupă cu aranjamentul. Scoase din dulapul de jos, în care țineau vesela de douăsprezece persoane, două farfurii întinse și două adânci, iar din cutia cu tacâmuri de argint, folosite tot la sărbători, linguri, furculițe și cuțițe. Sub cuțițe, șervețele. Merse la vitrina șifonierului din dormitor și aduse pahare pentru băuturi. Din frigider, vodca, vinul și Coca-Cola. Șampania cu tortul, la sfârșit. Vor încorona masa. Se așeză pe scaun. Dacă mai trebuia ceva... A, sfeșnicul cu lumânarea roșie, pentru care luă lumină de la candelă.

– Aperitive servim? îl încercă soția.

– Nuu... Poate diseară.

Lena puse între pahare coșulețul cu pâine, solnița cu sare și doi ardei iuți, care mergeau cu ciorba. Dintr-un borcan scoase pe o farfurioară câțiva ardei capia conservați, pentru friptură. Verifică din nou dacă s-au încălzit mâncărurile. Încă nu. Iar ciorba de miel era bună un pic fierbinte. Se mai așează pe scaun, ca Pavel.

Amândoi priveau în gol. Erau încă sub impresia convorbirii cu copiii. Locuiau la șapte minute unii de alții și nu se aflau în jurul aceleiași mese în cea mai sfântă sărbătoare a anului.

– Ce mai Paște! zise Lena.

– Mda!...

Poftă bună!

ELENA OLARIU

Bătrânii și... țara – de Ziua internațională a bătrânilor

Măine!, își spuse bătrânul. Măine, va fi o nouă zi când, limpede, mintea va discerne binele de rău. Cine sunt eu să judec pe ceilalți?! Ce vină are fratele meu, indiferent de vârstă și statut social, că astăzi, poate nervos, poate neînțeles a umilit un bătrân pe stradă, pe mine adică... Vinovat nu este el. Vinovat sunt eu. I-am apărut în cale când țara forfotea: de ambiguități, de neliniște, de declarații peste declarații, de manipularea prin internet sau televizor, ori miile de mobile, smartfoane, care îi detașează pe tineri de lume... De noi, ceștilalți.

Cine sunt eu să ofensez un tânăr care are figura de față – i-au crescut pletele și că ele, doamnișoarele își cosesc jumătate de creștet, lăsând cealaltă golașă, golașă. Ca și mintea. Cum să cutez eu să fac observație unui tânăr care a uitat să dea „Bună ziua!” Poate sunt învechit în idei; poate părinții fiind dincolo după bani, bani și iarăși bani, nu știu că odraslele lor au rămas fără cei șapte ani de acasă. Pardon, s-a înființat clasa pregătitoare. Așadar, fără cei cinci ani de acasă.

Un bătrân vetust. Alerg după himere și aş voi ca civilizația să se desfășoare conform principiilor de viață trăite de mine. De noi. Nu. Am devenit copil cu mintea! Acum suntem civilizați. Am intrat într-o organizație care ne cere supunere. Supunere totală. Și tinerii acceptă sclavagismul acesta modern. Și se supun. Iar bătrânii – câți au mai rămas, sunt marginalizați. Au boli grave ori sunt duși la azile unde vai, nu se știe din ce motive, iau foc și sucombă. Asfixiați.

„Măine!”, își spuse bătrânul, și plapuma veche de ani, îi acoperă trupul slăbit până sub bărbie. Este din lână, de la oile sale, făcută cu multă

migală de nevăstă. S-a prăpădit biata de ea și, ca și cum o vână de apă vie țâșnește din pământul reavăm, o lacrimă, apoi alta și-ncă una, țâșnesc din ochii secați de vedere ai acestui trecător prin timp...

Își sprijină creștetul cu mâna piele și oase, și privește în tavan. Becul îi luminează fața ștearsă de vechimea anilor dar preferă să vadă – încă, această lumină să nu-l copleșească întunericul. Nu. Nu că s-ar teme de întuneric. Sau de moarte. Într-o zi tot va pleca. Se teme de nimicnicia omului. S-a înmulțit răutatea pe pământ și patima banului nemuncit a crescut. A crescut nemunca, răutatea copleșește, omul este lipsit de credință și bodegile s-au născut la fiecă cinci sute de metri. Tineretul citește online iar cărțile, prăfuite de vechime, stau cumiți pe rafturi... Civilizația înseamnă supunere. Oarbă. A citi înseamnă a reuși să descifrezi calea pe care ar trebui s-o urmeze omul să nu cadă în mocirlă. Mocirla timpului.

„... mâine!”, își spuse bătrânul, încercând să adoarmă. Este singur. Singur cu gândurile lui, cu nopțile albe, cu dorința de a vorbi – acum socializa, cu semenii. Copiii, dincolo, și-au făcut casă aici iar el, bătrânul rămas în bătătură aduce cu un fel de câine credincios care păzește acareturile acestora. Căci Lăbuță, prietenul său a murit de bătrânețe. Acuși îi vine și lui rândul...

Și începe a se gândi la moarte. Și începe a se gândi la viața de apoi, la cele lumești, trecătoare și la cele spirituale, ce țin de suflet... Dar cui să mai împărtășească gândurile sale, dacă satul e golit de bătrânii care și-au aflat menirea plecând încet, încet iar ei, tinerii te privesc ca pe un paria?...

Cui să mai vorbească de Dumnezeu, de sacrificiul Mântuitorului pentru ca noi, oamenii să dănuim în timp, de Maica Sa Sfântă, Fecioara Maria, care a acceptat suferința continuă, poate și umilință din partea onora, să dănuie vața pe pământ? Bisericele sunt goale, tinerii nu mai îmbrățișează religia, nu caută să afle ce se găsește dincolo de scoarța terestră... S-au învățat să tot primească cardul pentru rechizite, bani de calculator, bani de liceu, bani de bani...

Se întoarce bătrânul cu fața la perete simțind că în sfârșit vine somnul pe la gene. Și-și spuse în gând: „Mâine voi vedea ce mai este de făcut..!” Într-un târziu, între somn și veghe, simte o înțepătură în piept. Dă să se ridice, dar rămâne cu mâna întinsă spre cana cu apă...

Biroul de închirieri

*S-au epuizat listele de solicitări:
aștrii binevoitori, îndrăzneții
exploratori,
lumea piticilor inventivi,
frumoasele lapone,
cosânzenele melancolice,
animalele fioroase,
căutătorii de aur, perversii,
prostituatale, da, chiar și zodiile
s-au închiriat mai pe nimic;
ar mai fi un oraș ofilit,
o sală de bibliotecă, rolul
unui cerșetor de vise,
un poem încă nescris,
cuvintele sunt cam tocite,
dar merită, merită, dacă
nu ai ceva mai bun de făcut.*

Criză

*Culoarea unui vers,
cuvintele irizând,
iată aici malurile
orei de așteptare,
intrarea în labirint.
Nicicând dincolo, dincolo,
numai prezent și prezent,
nicicând dincoace,
numai cuvântul absent.*

Certitudine

*Secolul trecând în mileniul
înserării de iarnă,
sfârșind mult mai devreme.
Cum? Poate în oul secundeii?
Lumină sau întuneric?
O, domnilor, zice
profesorul-zeu,
numai cuvântul naște lumină.
Întunericul naște din sine,
mileniul s-a născut
în oglinda fântâinii.
Se vor culca privirile
celor din urmă pelerini
veniți în țara făgăduinței,
rătăcind în lungul poemului.*

Identitate

*Desenez, desenez o pasăre sîdefie,
un cerb, pădure. Acum
ar trebui inventat zborul,
alergătura slăbiciunii,
desimea copacilor.
Ar trebui inventată țara
acestor povești, un spațiu misterios,
cât zâmbetul unui înger,
ar mai trebui
inventate anotimpul, clipa întâlnirii,
sub umbra înserării,
pasărea schiopătând,
cerbul năruind văzduhuri,
pădurea limpezind zorii.
Și ar trebui însemnate
cuvintele foșnitoare și chiar
numele meu privegheat
de tăceri.*

Natură vie cu visuri

*Ce scurtă copilărie!
Mama trebăluind
prin visele mele,
mereu, mereu dereticând,
luând legumă cu legumă
și așezându-le în grădină.
Dar bostanul turcesc revenea
castel singuratic pe deal, dar
ceapa vrăjea, descânta
împreună cu usturoiul,
mai se certau cu morcovii,
astfel, destul de tăcuți.
Și, deodată, se treziră cu toate.
Era dimineață, mama stropea
legumele; acestea, buimace,
vedeau că e ziuă, vedeau și
încă refuzau să iasă
din visele mele.*

Nu știam

*Ah, nici nu știam că
floarea sălbatică se va prăbuși
cu petalele peste dale și ierburi
dispărute dintr-o pâlpâire,
nu știam
că sărbătoarea se ascunsese
într-o firidă, nu știam că
proprietarul vânduse
mai pe nimic
magazia de vise.*

Nedumeriri

*Veșnicia e o vorbă fără sens,
rătăcită-n aerul secundeii dens!
Depărtarea e o clipă amețitoare,
despărțindu-mă de mine, oare?
Sunt și nu-s, în timpul meu,
sub privirea unui zeu?*

Primeniri

*Rostire – moartea cuvântului,
tăcere – o clipă de viață,
frunza căzând,
humusul venind de ani și ani.
Trupul mileniului, trupul secundeii?
Frunza deliberează căzând.
Viața copacului – evitarea,
humusul crește fecund,
un albastru rotund,
delirul planetei.*

Vești

*Atâta pustiire-n suflet,
un câmp zădărnicit de oase,
ca o surzenie din tunet
vrând deznădejdie să se lase...
Și-atâta prospețime în văzduhuri
și-atâta viață-n glasul tău
venind din gurile a mii de duhuri
să-ți spună despre Dumnezeu...
Și-atâta de tăcut cuvântul
acestei împlinite seri,
încât ai crede că pământul
e un întreg între tăceri...*

**...pe umărul meu stâng s-a așezat întristarea...!!!
(poem de suferință și visare mută)**

*...de ce nu m-am dus niciodată dar niciodată
la tine acasă...???*

*...vroim să știi vroiam să te cunosc să văd
dacă toate viețuiesc cu tine și cresc la locul lor
părul gâtul oasele buzele sânii coapsele
sărutul îmbrățișarea șoapta plânsul ochii ce-mi
sfredelesc poemul
astea le priveam cu șfială cu alint cu suferință
să văd dacă știi iubirea
buzele dacă știi sărutul acela câteodată sardonice
spre vis ce cu emfază îl afixai...!!!*

*...de fapt cred
și mi-a șoptit un crin ce zâmbea de după gânduri
că s-a întâmplat asta cu tine
am vrut de drept
altă iubită...!!!*

*...într-o zi de joi am murit
mi s-a năruit sufletul și inima a luat-o la plimbare
pe malul arinului
ce cu jale cânta vântului din părul despletit sau
ridicat în spini ca o dulce vrere
ce se depărta de tine
da
trupul parcă mi s-a sfărmat de o stâncă perete
și se prăbușise rănit
inima mi-o iau în brațe apoi îmi iau ființa în gând
o alint o mângâi o descânt o contopesc
și ți-o dărui de tot în veșnicie
toate astea mă forțez și le aștern în petale de maci
să-ți explic
nu eu nu tu
doar noi...!!!*

*...așa-i
iubirea noastră nici n-a înflorit
nici nu s-a rostogolit în crângul nopților
și vai
a murit...!!!*

...mă voi trece și eu iubito...!!!

*...mă prescriu să mă trec
mă prescriu să mai fiu
doar un oprit aș mai sta
departe pe deal
s-a-necat un vârtej în vânt
de cu zi
noiembrie plânge
deasupra mea de iubit
printre stânci și cascade împletite
mă amăgesc și-mi alung
împlinirea...!!!*

*...un drum
(da iubito)
pe care strig și ochii mi se-ncălcesc în tine
spre un final ce parcă doare
pașii se lunecă și se destramă din zbor întins
cu o lumină pură de felinar ascuns
un mesteacăn s-a prăbușit
în eu...!!!*

*...în izvor mă admir
șoapte gânduri mărturisiri
și totuși plec
îngerii mă cuprind
și-mi deschid
brațele primindu-mă
cu pământ
rugăciuni
și altare...!!!*

M. N. RUSU

Cătălina Hașotti, o scriitoare în ascensiune

După apariția volumului de proză scurtă *Armele lui Max*, Ed. Beta, București, 2020, Cătălina Hașotti revine editorial cu un excepțional volum de poeme (nu poezii!), *Flamuri albe peste Atlantic* (RawexComs, București, 2021) care impresionează nu prin numărul lor mare, sau modic, ci prin câteva dintre ele care sunt

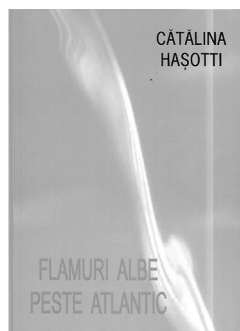
antologice, suficiente să ne dezvăluie un „cutremur” ontologic și axiologic prins în adâncimile sufletului ei creator ignorat cam de prea multă vreme.

„Ce neputințe azi -, / toți caii îmi par troieni”, scrie poeta în *Ruptura*, anunțând părăsiri tematice la diferite niveluri semantice și nu numai: „Sentâmplă ca anotimpurile / să ne elibereze de-atâtea / grele așteptări, / ca să putem fi cei de mâine, / în zori să hoinărim / prin spiralele înlăcrimate, / prin corăbii ieșite la uscat, / prin alte timpuri scăpate din ziduri largi de pușcărie” (*Anotimp de timp interior*).

Cătălina Hașotti nu se lasă ademenită de portative lirice uzate, ci accede, manifestă voința să readucă în atenția cititorului muzica gravă a violoncelului, a unor orizonturi necercetate încă. Muzica lui Vivaldi devine, în versurile ei, o muzică dramatică deși are coloritul solar al viitorului intangibil, captiv în anotimpuri sempiternice: „Femeie pleonasm / ascunsă / în si bemolul rătăcit / născută-n zodia neștiută / pe-un portativ nefericit / ești o sincopă lungă / când tristă, când răzândă / descinsă chiar / din munții Pind / pierdută la barbut / răscumpărată / uneori scoasă / la mezat. / Muză dorită / nefardată / pusă pe versuri / de-un poet ratat / ori regăsită și pictată / cu sânii goi / cu ochii triști / de câțiva pictori / suprarealiști” (*Femeia pleonasm*).

Sau: „Îmi lipsesc sufletul de altar / s-ascult, să simt, să pipăi / timpul trecut prin mine. / scâncetul de copil va veni târziu. / și sărutul va fi mult mai târziu. / Și-abia atunci voi învăța / să mă îndepărtez / numai atât cât să măntorc / și să mă satur de propria-mi hrană / așa cum norii mai demult s-au săturat / de carnea lor bolnavă” (*Cotidian viitor*). Se aud și se simt aici vibrații din Isarlăcul lui Ion Barbu și din Nichita Stănescu ... „Norilor voi foste căni”

Dar în acest volum cu note rebele de neascuns se produce o lovitură de teatru prin *Căinele roșu*, ca și în *Adamică*: „Stau cu tine în același sac gros / închis la gură cu o sfoară / și agățat de ultima creangă din măr / ca disperatul aruncat în mare / încerci să scapi / să spinteci iuta groasă / cu

degetele tale lungi / ca să mai poți zbura prin Rai / eu stau lipită de tine / și vreau să îți arăt / că sub talpa mea este un măr / i-al dracului și mușcă din el”.

Într-o concluzie pasageră, iată ce scriam pe coperta patru a volumului de față:

„Cartea sugerează o mișcare ideativă între estul european și spațiul transoceanic pe direcția prevăzută de Hegel în filosofia sa, în sensul că motorul interior al creației este o mare fierbere cosmică.

Consider că poema *Câinele roșu* din acest volum al Cătălinei Hașotti reprezintă o dovadă indubitabilă că ne aflăm în fața unui talent puternic și original.

În totalitatea ei, cartea propune noi vibrații existențiale și semantice, motive poetice inedite în peisajul literar actual din România, suprasaturat cu perifraze și declarații de iubiri fatale.”

CATALINA HAȘOTII

Câinele roșu

Câinele meu de rasă pură nu se mai oprește din lătrat.

Blana lui albă de-atâta furie s-a înroșit.

*I-am dat calmante, i-am dat ceai de tei
degeaba, e revoltat.*

Lătră fără încetare pe limba lui de câine

zicând că lumea asta-i nebună,

că el nu mai vrea de-acum decât să urle

sperând s-o facă mai bună

și tot felul de chestii de-astea câinești.

Sunt disperată, nu-l mai suport.

Deageaba-i explic că lătratul lui infernal e fără rost.

I-am propus chiar să facem un joc de imaginație,

cum că răul nu mai e decât în cărțile de istorie,

că-l voi vopsi în negru să fie la modă,

că-l voi dresa în câine polițist

ca să-și găsească și el un rost pe lume.

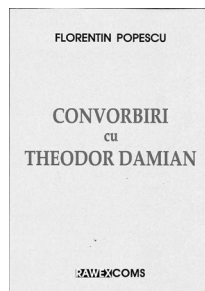
Dar câinele meu e un câine cu imaginație zero.

Așa că de mâine nu-mi rămâne decât

să-l pun să mă-nvețe să latru.

Portrete, ceață și fum
Ca o busolă a spiritului românesc

*Pustia este locul unde Dumnezeu
te duce ca să vorbească inimii tale.
Și ceea ce auzi aceea mărturisești.*
Theodor Damian

Ajuns la țărnul unei vârste, să-i zicem „grele”, te întreb în fel și chip cum să treci mai departe, oricât ar măsura acest „departe”. De exemplu, eu mă întreb de ce nu mă vindec de boala cititului nici acum, când ochii mă ajută tot mai anevoie, când obolesc și nu mai pot alerga noaptea prin câmpiile de gânduri ale unor oameni deosebiți, scriitorii cei buni, cei adevărați.

Mă întreb, dar mi-e teamă să răspund. Pentru că fără aceste boli și bucurii n-aș mai fi sau aș fi altul, străin de mine.

Transcriu aceste rânduri și gânduri având în față o carte în care mi-am reîntâlnit doi prieteni buni, doi scriitori care respiră lângă mine în aerul de leac al unui cenaclu bucureștean pe care întemeietorii lui l-au numit fioros: „Catacomba”.

Vorbesc despre Theodor Damian, cel de la Botoșani și de la New York, și despre Florentin Popescu, acela de la Chiojdu Buzăului și de la București.

Ei mi-au dăruit o carte ca o bucurie de toamnă lungă în acest an crispat și ciudat, trăit sub semnul unei molime nimicitoare. Cartea se cheamă *Convorbiri cu Theodor Damian*, e semnată de Florentin Popescu și editată la Rawex Coms de minunata noastră prietenă, Raluca Tudor.

Nu e o carte de „convorbiri” în sens clasic. E un portret-interviu, pe care Florentin Popescu, scriitor, gazetar, istoric literar, îl realizează cu un om cu totul deosebit prin biografie, operă și idealuri, un om pe care eu l-aș defini doar astfel: o busolă a spiritului românesc. Busola arată Nordul, mereu Nordul, ca un semn de la care poți să judeci toate zările cardinale. Pentru că el, scriitorul, profesorul universitar, omul de cultură Theodor Damian, s-a născut în Nordul magic al acestei țări numite România. Din Bucovina, din aerul care se respiră și la Ipoteștii lui Mihai cel Etern, a plecat apoi, urmând vocația credinței sale de preot ortodox, în lumea largă, la Lausanne, după aceea la New York, în Lumea Nouă, unde și-a întemeiat familia și viața.

Florentin Popescu știe, simte acest drum cu semnificații aparte și-l luminează cu întrebări pertinente, tocmai pentru a-i desluși toate sensurile.

Un interviu se poate face în mai multe feluri. Vă rog să mă credeți pe cuvânt, am o experiență de o jumătate de veac în meseria asta nebună, în cursa asta de fluturi, cum am numit-o într-o carte a mea. Poți să faci un

interviu formal, să dai impresia că interlocutorul servește numai ideile tale, scopurile tale. Poți să faci un interviu în care să demaști, să lovești, să faci dezvăluiri de tot felul. Dar, mai presus de toate aceste formule gazetărești, poți să faci un interviu de bun simț, de cunoscător profund al interlocutorului tău, pe care vrei să-l aduci în fața luminată a lumii. Aceasta din urmă este maniera la care apelează Florentin Popescu.

Pentru că omul și opera care-i stau în față sunt copleșitoare. Așa că „reporterul” îl provoacă, discret și cu prietenie caldă, pe Theodor Damian să vorbească despre copilăria lui, despre aventurile existențiale ale băiatului sărac, având o valiză de carton presat și încercând să urmeze cariera de preot. La început, fără a-și pierde podoaba capilară, fără a se lăsa umilit, atunci când încearcă să ajungă seminarist. Apoi revenind cu toate convingerile lui. Urmează Lumea din Nord, prietenii, visele dintâi. În continuare, o carieră fulminantă de preot și cărturar, bursa la Lausanne, cu recomandarea unui mare ierarh ca Antonie Plămădeală, după aceea trecerea „apei celei mari” în New York, unde a rămas până azi.

Abilitatea gazetărească a lui Florentin Popescu îl conduce pe interlocutorul său pe drumurile unei vieți în care Theodor Damian, omul blând și cald pe care noi, toți prietenii lui, ne-am obișnuit să-l numim Doru Damian, a realizat, rând pe rând, publicații, parohii (la Lausanne și New York), un Institut Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, o revistă de circulație mondială, *Lumină lină*, ca în splendidul poem al lui Ioan Alexandru și ca în rugăciunea fundamentală a credinței noastre. Și alte și atâtea lucruri care pot să încapă într-o viață de om.

A-l face pe un asemenea interlocutor să se destăinuie, să se mărturisească, înseamnă a fi un excelent gazetar. Și autorul cărții, Florentin Popescu, demonstrează acest lucru. În paginile tulburătoare, Theodor Damian nu vorbește nici pe departe doar despre el însuși. Vorbește despre lumea în care s-a născut și a crescut, despre oamenii care îi sunt alături azi, într-un concept de diasporă românească fără niciun fel de conotații politice contemporane. Despre prieteni, despre scriitori, despre oameni cu dor de țara lor natală. Și, cu duioșie de poet adevărat, despre femeia care l-a însoțit în aventura vieții lui, despre doamna Claudia, „o nemțoaică mai româncă decât mulți români”, despre ajutorul primit de ea în tot ce a făcut.

Ar mai rămâne un mister: Theodor Damian, poetul profund din *Semnul Isar* și din atâtea alte volume pe care le-a publicat. Citiți, vă rog, *motto*-ul acestor însemnări și poate veți înțelege misterul talentului unui poet adevărat.

Doamne, ce carte de învățătură mi-a trimis prietenul meu vechi, colegul meu de facultate, scriitorul Florentin Popescu!

A se citi toamna, când fumează septembrie, când se face lumină în vii, când pământul miroase a vin bun și nou și când ne e dor să fim încă un pic tineri.

Patria din poezie

Am primit – nu cu mult timp în urmă – o carte frumoasă (la propriu și la figurat). Un obiect frumos, făcut cu grijă, cu sufletul adică îngrijit, dar și cu mintea, ne încântă totdeauna.

Este vorba în cazul de față despre volumul de poeme *Patria din cer* (autor Alexandru Ghe. Drăghici), carte care îi apare mai întâi celui ce o privește, sub aspect grafic, drept obiectul frumos despre care făceam vorbire înainte, cu un covor oltenesc pe copertă, cu fotografiile color din loc în loc, în interior.

De bună seamă, autorul și-a gândit toate aceste imagini ca semn vizual de introducere în mesajul transmis prin cuvinte.

Am ajuns astfel la necesitatea de a ne justifica afirmația de mai sus – aceea despre frumusețea de dincolo de realizarea grafică a cărții – , în fapt despre poezia cuprinsă între cele trei „capitole” sub care se desfășoară mesajul liric: I. „Tinda serii”, II. „Gulaguri vegetale”, III. „Muguri de cruce”.

Separate, și totuși împreună, aceste trei paragrafe dau seamă toate despre un topos recurent în poezia lui Alex. Drăghici, *satul natal* (chiar un volum anterior – din 2012 – se numea *Valea Bună*, numele satului său, dar și un poem din cartea în discuție poartă același nume; un alt volum, din 2015, fusese intitulat *Acasă*).

Din sat, de *acasă* „copilăria nu mai vrea să se mute”, iar acest vers, completăm, încheie un poem cu titlul ce-l repetă pe cel al volumului din 2015. Să ne amintim că Blaga va tânji mereu după „îndepărtata copilărie”, că spre ea va „striga” mereu „sângele” poetului (v. „În marea trecere”), motivul „copilăriei depărtate” apărând adesea în poezia blagiană (v. și „Liniște între lucruri bătrâne”).

Întorcându-ne la poezia lui Alex. Drăghici ne vom întreba ce înseamnă acel „acasă”, ce elemente îl definesc și îl structurează?

Înseamnă casa, biserica, dealul care duce „spre mănăstire”, carul cu boi, casele cu scoarțe și icoane pe pereți. Toate acestea și încă altele alcătuiesc satul în care „curg stele-n grădini”, iar „cerul se scutură de păsări”, în care bătrânii „urcă spre biserică-n lumină/ cu macate puse-n car”, transferându-se pe rând în „satul de sus”.

De fapt, conceptul de „acasă” primește o întrebare „explicație” într-un poem intitulat direct „Definiție”: „Acasă este/ salcia înverzită în colțul copilăriei/ întâia scrisoare pe valiza recrutului,/ magnolia înflorită în fereastra spitalului,/ dorul de părul colegei de liceu/ acoperind grădina unde visam/ că mă înec într-un ocean/ cu cireși înfloriți.”

Acasă mai înseamnă, extinzând spațiul, țara, „pământul cu moaște”, „Ardealul nost”, martirii, eroii, credința – toate reprezentând „Patria din cer” pentru cei plecați „prin străini”.

Dar, mai presus de toate, „acasă” înseamnă părinții, mai ales tatăl, cel care se constituie poetic într-o reprezentare a locului pierdut, de vreme ce „tot satul îi curgea prin vine”. Figura tatălui devine o obsesie poetică, un simbol al legăturii cu locul de unde copilul a plecat în lume, cu originea în cele din urmă. Mai este și mama, a cărei casă „poartă în pereți/ fotografia unei dimineți”. Ambii părinți sunt „candele arzând/ tot întunericul din lume”, dar poartă în suflet „iarnă desculță”.

Amintirea părinților, a bunicilor „cu bisericile-n mâini” trimite apoi și la permanenta amintire a copilăriei, a tinereții, a anilor de liceu, a prietenei din adolescență al cărei păr „mirosea a copilărie”. Toate acestea sunt păstrate și rememorate cu nostalgia lui *fugit irreparabile tempus*, a timpului, dar și a locului care nici el nu mai este la fel. În prezent, sentimentul major este *dorul*; acum, în sufletul poetului, ca să cităm termenul său, „se închearbă un dor”.

Ajunși la acest vers, nu putem trece cu vederea frumusețea cuvântului regional-arhaic „a se încherba”, folosit de câteva ori și în alte poeme, simbol și el al graiului de-acasă.

Un inventar al termenilor, regionalisme și arhaisme, repetate uneori obsesiv, ar putea deveni o altă poartă de intrare în universul poeziei lui Alex. Drăghici. Lexicul folosit, metaforele – nu de puține ori inedite, neașteptate chiar – sugerează universul rural din care poetul vine către oraș, dar în care continuă să locuiască cu sufletul. „În tinda serii” „stă în capul oaselor lumina”. Dar ce loc mai ocupă termenul „tindă” în vocabularul modern? Un arhaism, înțeles poate astăzi de tot mai puțini. Pentru sătean, *tinda* reprezintă intrarea în casă, în spațiu; în poezie înseamnă intrarea în timp, începutul de înserare, când „se-mpiedică timpul de ieri”. În acest timp „se-aude lumea încet cum se trece”, căci aceasta e și lumea părinților, a mamei, cu casa ei, în care „în ramă, pe o scoarță stau frumos/ la răsărit Preasfânta și Hristos”, iar „smerenia/ arde-n candelă/ întunericul blând.”

Alteori stau umăr la umăr arhaismul cu un cuvânt mai recent, dintr-un registru aparent nepoetic: „*Instanțele* nopții sentințe *închearbă*/ doar lumina *grațiază*/ un imperiu de iarbă.” („Atentate cu flori”). Tot din sfera contrariilor – *primăvara* (cu „răni” însă) și *toamna* în care „rugina-n frunze învață să coboare”, iar lumina „trage de zăvoare-n porți” („Tei suferind”) Și totuși, chiar și în toamnă „pune Dumnezeu lumina”, apropiind astfel contrariile.

O parte a poemelor din volum trimite la poezia religioasă, reprezentată la noi de poezii din jurul *Gândirii*, de Nichifor Crainic, cel care își puna propria poezie sub semnul ortodoxismului altoit în multe poeme pe tradițiile folclorice vechi, de Vasile Voiculescu ori de Tudor Arghezi (pe care Ov. S. Crohmăniceanu – în ampla sa analiză asupra *Literaturii române între*

cele două războaie mondiale – îl numea „poetul cu cea mai pronunțată înclinație religioasă”.

Poezia lui Alexandru Drăghici se revendică, în opinia noastră, din „gândiriști”. Poetul simte permanent aplecare spre credință; la el, precum la marii înaintași, avem de-a face cu un Dumnezeu invocat adesea, familiar, apropiat de om, *înomenit* ca la Crainic („Doamne, chiar treceai prin curtea mea”/ „mă țineai de mână pe poteci/ și azi m-aștepți când pe la poartă treci”). Vechile tradiții se împletesc permanent cu credința profundă în Cel dorit drept *călăuză, Lumină și Cuvânt*. Fiindcă Dumnezeu nu este o entitate îndepărtată, el nu este temut, ci iubit, de El îi e permanent dor omului, rugăciunea, prin cuvânt, fiind calea prin care se realizează o legătură cu transcendentul.

Încă din deschiderea cărții, moto-ul cu un fragment din „Psalmul 103 al lui David” pune volumul sub semnul relației om-divinitate, omul „cântându-I Domnului” în toată viața lui. Titlurile înseși la unele poeme sugerează dintru început mesajul, fie că se referă la o sărbătoare („Florii” ori „De Paști”), fie trimit la elemente de cult („Sărindare”, „Lângă icoane”) ori la o adresare directă către Divinitate („Tatălui ceresc”, „Dor de rugăciune”).

Exemple pot fi date în continuare, volumul, neavând mari dimensiuni, este însă dens ca substanță ideatică (și nu am amintit mai sus și de poemele în cheie istoric-patriotică, în care sunt evocate locuri istorice, sunt evocați vitejii și martirii neamului în versuri de mare frumusețe: „La Mărășești și Oarba jertfa-i vie/ cu îngeri stau în rugăciuni frumos”, „Cu Avram Iancu-n fiecare poartă/ Banul Mihai ne cere aproape frații/ la Putna Ștefan prin icoane se arată/ șira spinării noastre sunt Carpații”, iar în această *Patrie din cer* (titlul poemului nu întâmplător a fost ales drept titlu al întregului volum) „lui Horea i se tânguie o roată”.

„E greu să scrii despre o carte de versuri pe care încă nu le știi pe dinafară”, scria cândva N.I. Herescu într-o cronică dintr-o revistă a exilului.

Citesc rând pe rând poemele; le recitesc apoi la întâmplare pe câte unele, încep să știu versuri pe dinafară și realizez astfel că pe poteci neștiute, fără ostentație, pe drumurile bogate, dar atât de întortocheate ale limbii române încă trăiesc păstrători și făuritori de vorbe meșteșugit alese, de împerecheri de cuvinte, de imagini neașteptate. Astfel de „gospodari” ai cuvântului deschid și mai larg poarta spre lumina limbii ce-o vorbim.

Alex. Drăghici face parte, fără îndoială, din familia făuritorilor de meșteșugit cuvânt în poezie.

Mărturiile hierofantului. O poveste „apocrifă” despre geografia sacră a românilor

Privită aerian, câmpia înaltă și vălurită a Ardealului, având în centru o cetate de stânci, pare un cuib de pasăre. E ca și cum o imensă acvilă preistorică, rotindu-se lin în zbor, și-ar fi odihnit ghearele ascuțite peste îngrămădirea de piatră, imprimându-și profilul peste spinarea Carpaților de miazăzi. Departe, spre sud și spre vest, se distinge o coadă stufoasă, de păduri eterne, iar trupul se întinde pe văile săpate adânc de valurile înspumate ale apelor născute din topirea ghețarilor. Umplute cu roci aluvionare, săpate de viituri și modelate de vânturi, văile subcarpatice se întind falnic, ca o terasă piemontană, străjuită de gorgane, ori de imense menhire naturale, modelate de vreme, care așteaptă parcă să-și dezvăluie tainele. Privite ca o „carte de istorie”, aceste peisaje, aieva supranaturale, ascund cu grijă trecutul, lăsând rareori la iveală câte un detaliu uitat. O călătorie spre origini ne amintește de drumul *în răspăr* al lui Făt Frumos, spre castelul părintesc, privit dinspre o ipotetică *tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, imaginată de „uncheașul” sfântos, Petre Ispirescu: „Ajungând la moșia Gheonoaiei făcu întrebări, ca și la moșia Scorpiei, și primi asemenea răspunsuri. Nu se putea dumiri el cum, *în câteva zile* (n.n.), s-au schimbat astfel lucrurile. Și iarăși, supărat, plecă, cu barba albă până la brâu, simțind cum îi cam tremurau picioarele, și ajunse la moșia tătăne-su. Aici, alți oameni, alte orașe și cele vechi erau schimbate de nu se mai cunoșteau... Întrebă pe unii și pe alții despre Scorpie și împărăția ei, dar ei îi răspunseră că bunii lor auziseră de la străbunii lor povestindu-se asemenea fleacuri”.

Un astfel de „uncheaș” sfântos, la fel de iscoditor de întâmplări tainice din vremea... Scorpiei și a Ghionoaiiei, este și profesorul de limbă și simțire românească, Constantin Giurginca, gugulan „din moși strămoși”, născut în „Craina” bănățeană, în localitatea Petnic, din Caraș-Severin, pe malul râului Craiova, la marginea „voievodatului” lui Litovoi, unde se întâlneau cândva teritoriile dacilor, ale geților și ale ilirilor, alungați din Dacia aureliană de urgia celților și a vizigoților. Asemeni înainte-mergătorilor săi, de la vajnicul învățător Iancu Cârpanu, alias Janos Karpany, cel care a ajuns cu *suplica* până la Împăratul de la „Vieana”, după ce fusese „țâpat” afară din învățământ pentru propagandă românească, dar și mai de departe, de la Nicolae Densușianu, de la care, cu o naivitate sfielnică, și-a adăugat numelui și o misterioasă cifră 7, re/cunoscută doar de apropiați, profesorul Constantin Giurginca a moștenit, odată cu un steag tricolar „din vremea Revoluției de la 1848”, și amintirile neșterse de la moșii săi, „grăniceri” împărătești din tată-n fiu, sau poate mai de demult, de când românii de la Dunăre ce și-au păstrat nealterate, chiar supuși sub talpă străină, drepturile, obiceiurile și

credința. Chemat să reînvie, după 1970, spiritul național al învățământului militar românesc, profesorul Constantin Giurginca și soția sa au constituit, la Breaza, „a cincea cancelarie” cantemiristă, de la care se revendică *Piramida cantemiristă. De la lampaș, la vipușca de general*, după titlul unei lucrări, publicată în 2007, de Centrul Tehnic Editorial al Armatei.

Cu o răbdare și o clarviziune de *hierofant*, profesorul Constantin Giurginca a extras din mituri, ritualuri, legende, toponime, cu totul, dintr-un *conglomerat* cum îl numesc filosofii, o adevărată *știință* despre ordinea și sensul lumii, căruia nu-i lipsește caracterul metodic și sistematic.

Nevoia de explicație asupra unui trecut, mai mult sau mai puțin îndepărtat, este fundamental omenească. Rezultatul investigației „populare”, întreprinsă de profesorul Constantin Giurginca, se deosebește de acel al unei cercetări „științifice”, prin har. Patrimoniul spiritual, *nechestionabil*, dar profund și concret, se transmite din generație în generație, prin așa numiții *marcatori identitari*. Obiectiv, orice societate, mai mult sau mai puțin evoluată, dispune de o învățătură *orală*, ce exprimă o atitudine comună despre lume, un set de credințe, informații și opinii *vitale*, de care depinde supraviețuirea, ca neam și ca individ. În cadrul societăților tradiționale, schimbarea viziunii despre lume se făcea lent, imperceptibil, astfel că, de la apariția primelor culegeri despre tradițiile și obiceiurile străvechi, de acum două secole, puține lucruri s-au schimbat. Sensibil la mersul „vremurilor”, gata să recupereze *in situ* dovezi ale spiritualității românești genuine, profesorul Constantin Giurginca merge apăsător pe urmele primilor noștri *etnografi*, de la Hasdeu încoace, care au analizat creațiile cosmogonice populare ca pe adevărate elemente ale unei culturi precreștine, încă vie în conștiința contemporanilor, asta în condițiile când cosmogoniile populare non-biblice aproape că au dispărut din folclorul Europei occidentale (v. Mircea Eliade, *De la Zalmoxis, la Genghis-Han. Studii comparative despre folclorul Daciei și Europei Orientale*, Ed. Humanitas, București, 1995, p. 135).

Această *atitudine* față de lume a neamului nostru, numită de Mircea Eliade *creștinism cosmic*, animă cartea lui Constantin Giurginca *Arhivele transcendente. O peregrinare prin istoria sacră a pământului românesc* (Editura Universității „Titu Maiorescu”, București, 2020), conferindu-i caracterul unei veritabile *epopei epice*. Compusă în cânturi și versete, chiar și în versiunea autohtonizată a lui George Murnu, având, în esența ei polimorfă un sâmbure cosmogonic nativ, cartea ar putea deveni, printr-o promovare eficientă, o adevărată *Biblie a neamului*. Ea ne oferă, cu o asupra de măsură (hiperabundența este adesea dușmanul adevărului istoric - n.n.) o concepție populară, arhaică, despre totalitatea elementelor *văzute și nevăzute* din spațiul românesc, ce se identifică, riguros, cu existența noastră tradițională. Revelând *firea neamului*, esența existenței văzută în totalitatea sa ancestrală, profesorul Constantin Giurginca are viziunea, naturală, a caracterului *hieratic* al dăinuirii noastre străvechi, ce pune la conducerea umană

în concordanță cu firea lucrurilor. Această *consonanță*, ce sună și ca o adeziune, sau ca o împăcare cu lucrurile, cu pietrele și cu apele, transpare din toate produsele „populare” investigate de autor, din creațiile folclorice, din toponime și din cercetarea unor vechi forme de viață socială, grupate în jurul unor spații „sacre”, majoritatea bătute personal cu piciorul de profesorul Constantin Giurginca. Reunind simbolic spațiul românesc într-o viziune organică, naturală și temporală, cartea cuprinde mărturii unice despre *anistorismul* ce a încitat multă vreme pe cercetătorii lumii rurale tradiționale. În spatele unei aparente retrageri în istorie, a unei tăceri „eterne”, subsistă o realitate vie, pulsabilă, ce ține de o anume ritmicitate a naturalului, dar și de o traiectorie cumulativă a cunoașterii.

Experiența poporului român cu *spațiul și timpul*, în cazul de față cu *factorul preistoric*, atât de invocat de profesorul Constantin Giurginca, este mai degrabă *calitativă*, căci între lumea „de aici”, și de azi și cea „de dincolo”, dedusă din mărturii arheologice și din tradiții, sugerate atât de expresiv în carte, nu există deosebiri fundamentale. „Lumile” se întrepătrund, fără traume și explicații transcendente. Ceea ce pare „ultra-sensibil” sau „transcendent” nu este, în mentalul colectiv, decât o *continuare*, o *trecere*.

Pe un plan mai larg, lucrarea *Arhivele transcendente* se încadrează în ceea ce profesorul Gh. D. Iscru numea *istoria mitologică a neamului* (*Traco-daco-geții, naștinea matcă din spațiul carpato-danubiano-balcanic*, Casa de Editură Nicolae Bălcescu, București, 2003). Asemeni arheologului Heinrich Schlieman (1822-1890) descoperitorul ipoteticei Troia, profesorul Constantin Giurginca investighează povești, *fabulații*, sau chiar mituri ale altor popoare, ce stau la baza civilizației ariene, pentru a descoperi urmele populațiilor „legendară”, ale hiperboreilor „vegheții noștri eterni”, ce au înălțat, pe platoul Bucegilor, „cel mai colosal monument al lumii pelasgice”: *Columna cerului și a pământului*, închinat victoriei lui Prometheu asupra lui Zeus, și a dobândirii „focului”, rupt din esența divină.

Harnic culegător de varii date și informații, unele „fantastice”, sau aparent lipsite de o semnificație concretă, profesorul Constantin Giurginca susține, invocând adesea „o altfel de bibliografie”, nonconvențională, provenind de la „conservatori” ai memoriei arhaice a pământului românesc, de la universitari de alte profesii decât istoria ori filosofia, ori de la oameni „simplici”, pădurari, ciobani „autodidacți”, călăuze anonime prin universul fabulos al vestigiilor preistorice, teza, (încă) *îndrăzneală*, a intervenției „genetice” asupra rasei umane, operată de „Fiii cerului”, ființe *avansate* despre care vorbesc, mai mult sau mai puțin cifrat, majoritatea povestirilor „biblice și mitologice” ale omenirii. Din „coabitarea” oamenilor divini cu pământeni, aflați pe o treaptă biologică inferioară, s-a născut o nouă civilizație despre care știm foarte puține, căci odată cu „izgonirea din Eden”, am pierdut *codul de comunicare cu trecutul*.

Despre această nouă „generație de Titani”, creatori ai unei civilizații megalitice, „uriași” care s-au răzvrătit împotriva lui Zeus, încalcându-i hotarele străvechi (*Brazda lui Novac*, sau a *Uriașului*, stă mărturie), uzurpându-i supremația, ne vorbește profesorul Constantin Giurginca, aducând detalii și argumente suplimentare față de cele consemnate de Nicolae Densușianu în *Dacia preistorică* (reeditare, vol. I-VI, Ed. Obiectiv, Craiova, 2007-2008), sau de Zecharia Sitchin (*Războiul zeilor cu oamenii*, Aldo Press, București, 1995 și *A 12-a planetă*, Aldo Press, București, 1999), care susține că luptele pentru supremație între Zei și Titani s-au dus deasupra Muntelui/Munților Hemus (azi Balcani - n.n.), din Tracia. Cum informațiile „directe” nu pot fi verificate, ne rămân mărturiile *arheologice* (puține! -n.n.), ce păstrează urme ale *pelasgilor*, națiunea matcă, localizate din Sud (actuala Grecie), până spre Vest (Italia), și Est (actuala Asia Mică și Anatolia). Cele mai stufoase referiri la tradițiile pelasgice le găsim, susțin istoricii, în mitologia românească, fără ca această realitate să se reflecte și în studii sistematice. În acest sens, mărturiile despre *Zei cei dintâi*, consacrați, ai lumii vechi, ca și despre „altarele” lor de pe platoul Bucegilor, vestiții *megaliti* semnalati și de N. Densușianu, în cartea sa (*Sfinxul/sfincșii, babele și „mesele” ritualice*), reprezentate simbolic și pe numeroase „obiecte” de cult din zona romanică, grecească ori etruscă, reprezintă o contribuție importantă a profesorului Constantin Giurginca la reconstituirea unei mitologii originale.

Cândva, scriitorul pașoptist Cezar Bolliac, scria în *Trompeta Carpaților*: „Am venit de două ori aici (la Vârful cu Dor, precizează Constantin Giurginca - n.n.) și am urcat de la Sinaia, peste muntele Furnica, către Ialomița, unde am întâlnit *trei mese mari de piatră* (s. C.B. - n.n.), cărora nu le-am putut ghici altă destinație decât că au servit ca altare de sacrificii (Gh. D. Iscru, *op.cit.*, p. 43). În opinia lui N. Densușianu, era vorba de *trei altare* închinat zeităților primordiale, Saturn și Gheea (Mama Mare, sau Mama/Muma Pământului). Tradiții cărturărești, citate de N. Densușianu, atribuie „execuția” acestor altare, „ciclopilor”, „titanilor” sau „uriașilor” (popular „jidovi”), acestea fiind, *tradițional*, temple megalitice ce cuprindeau „mese” și „scaune” de piatră, supradimensionate, loc de „sfat” și „altare” de închinare. Despre aceste spații sacre, aflăm, tot de la profesorul Constantin Giurginca, prin intermediul lui René Guenon (*Simboluri ale științei sacre*, Ed. Humanitas, București, 1997), că aveau „sensuri multiple”, existând o corespondență între „ordinea naturală”, pentru care au fost construite, și „ordinea divină”, cărora le erau destinate. Cum simbolistica vechilor spații sacre este mult mai complexă, azi având doar o imagine simplificată asupra lor, nu ne putem decât imagina că *via sacra* din Bucegi cuprindea peșterile din Muntele Ascuns, inclusiv adăpostul sacru al zeului-profet, Zamolxis, cursul subteran al râului Ialomița, împreună cu tot platoul pe care se înalță enigmaticul Sfinx și „pentagrama” celor cinci Babe (Gh. D. Iscru, *op.cit.*, p. 46). Surprinzător, această reprezentare în „cinci pași” a

„monumentelor” megalitice de pe platoul Bucegilor ne duce cu gândul la configurația sacră a Templului lui Apollo, de la Delfi, unde drumul pelerinilor, *aletheia*, despre care vorbea Platon, trecea pe la Fântâna Kastalia, pe la *Omphalos*/Centrul, „ombilicul” Pământului, apoi pe la Templu, Teatru și Stadion, de unde, odată la patru ani, Zeul se adresa muritorilor, *deus ex machina*, stârnind emoție, teamă și tulburare, adică ceea ce anticii numeau *catharsis*.

Despre *Bătrâna*, Muma Primordială, zeița Mamă a Pământului, sau, popular, Moașa, denumiri păstrate în numeroase toponime locale, mai aflăm că avea un rol important în ierarhia religioasă, statală și cultică a obștei, între altele, însoțind și călăuzind spiritele în călătoria spre Cealaltă lume. „Mama Bătrână era *Moașa tuturor*” (s.n.), conchide profesorul Constantin Giurginca, identificând în spațiul pan-românesc, mai multe *Bătrâne*, respectiv *praguri stâncoase*, stânci abrupte „pietre tăiate”, etc.

Poate nu lipsite de importanță, în acest context, sunt și etimologiile cumane, mai puțin evocate de Constantin Giurginca, despre care vorbește profesorul-academician Alexandru Surdu, în studiile sale istorico-filosofice. Evocând celebra fotografie a *Coloanei cerului*, de pe platoul Bucegilor, inserată de N. Densușianu în *Dacia preistorică* (Cap. XIV, *Kion Ouranoy*) este amintit și textul poetului latin Ovidiu: „Această Columnă legendară a cerului se afla în partea de nord a lumii cunoscute, pe muntele cel mai înalt și vast din Țara Hiperboreilor, anume Atlas. Țara nu e strămtorată în nici o parte de hotarele vecinilor...” . Alături de maiestuoasa „Columnă”, de pe Vârful Omul/Atlas, se mai poate azi vedea (tot mai erodat de vreme - n.n.) și profilul unui vultur, sau poate o acvilă, ca o trimitere la „legenda” lui Prometheus. „Ambele figuri sunt monumentele de artă națională ale pelasgilor nordici”, conchide N. Densușianu (*Dacia preistorică*, II, ..., p. 100).

Astăzi silueta păsării uriașe, „cunoscută de toți montagnarzii”, observă Constantin Giurginca, poartă denumirea de *Porumbelul*, etnomim ce ar trebui desigur „decodificat”, și care trimite spre ideea de... perfecțiune divină. De altfel, înțelesul acestor vechi *semne divine*, presărate parcă anume pentru a stârni curiozitatea cercetătorilor, se schimbă după timpuri. Adânc cunoscător al zonei Brașovului, străvechea *Caucas*/sau *Caucaland*, cum îi ziceau anticii, profesorul Alexandru Surdu ne lămurește că în zonă persistă „oronime” cu semnificație cumano-pecenegă. Astfel *Caraiman* ar însemna *vrăjitor*/șaman/*iman negru* (kara), deci ar fi vorba tot de un fel de Munte Vrăjit/al Vrăjitorului, în vreme ce *Baba/babele*, la popoarele turcice înseamnă „deal”. Evident, pentru noi, termenul echivalent, încetățenit în limbă, este acela de *bătrân/bătrână* (vezi, *Baba Novac*, respectiv Moș/ul Novac), dar asistăm și aici la un transfer de termeni, respectiv la o *îngemănare*. De plidă, într-o denumire precum *Baba Runca* întâlnim doi termeni diferiți: *baba* (bătrân, vechi) și *runc* (deal defrișat), în limbile turcice. Rostite la un loc, cele două cuvinte indică un *loc vechi*, defrișat. Același

fenomen se aplică în cazul Babelor din Bucegi, unde teremenul local (*babă*, persoană în vârstă, venerabilă) se suprapune peste cumantul *vrăjitor*/șaman, noul sens indicând o (posibilă) semnificație religioasă a locului. În mod identic, denumirea *Omul*, local, *bărbat*, soț, se suprapune peste denumirea turcică de *omur* (vultur), fapt ce trimite iarăși spre cele două „monumente”, coloana și vulturul/porumbelul/pasărea sfântă. Cum deasupra Vârfului Omul plutea în vechime zăganul, cel mai maiestuos exemplar de pasăre de paradă din Munții Carpați, asocierea cu *omurul* turcic este plauzibilă. De altfel, observă profesorul Al. Surdu: „*Dacia preistorică* a lui N. Densușianu (sursa multor afirmații ale lui Constantin Giurginca - n.n.) cuprinde, evident, teze inacceptabile, dar și ipoteze corecte, ce n-ar trebui respinse ușor doar pe motiv că nu există date suficiente spre a le susține” („Toponimia cumană în spijinul ipotezei lui N. Densușianu”, în *Șcheii Brașovului*, Ed. Kron-Art, Brașov, 2010, p. 298).

La fel, riscantă, dar plauzibilă în acest context, devine toponimia comunei Cicănești, invocată de Constantin Giurginca, sat de oieri de la poalele sudice ale Făgărașului, al cărei nume s-ar trage de la un strămoș, *Cican*, recompensat de voievozii Basarabi cu aceste terenuri (etimologic, *cican* ar însemna înalt, puternic, întâiul), nume provenind „de la o poreclă”. Pe același criteriu, denumirea de Țigănești nu vine de la etniile migratoare, care, de altfel, nu aveau obiceiul să crească oi în vârful munților, ci este o alterare de la același patronim, *Cican* (cu sens figurat, *conducător*). Din această categorie de etnonime cu sens schimbat, face parte și localitatea Țiganca, de pe malul Prutului, unde se află Cimitirul de Onoare ce adăpostește mormintele a 1.040 de eroi căzuți în iunie-iulie 1941, în luptele pentru eliberarea Basarabiei, la fel, o „alterare” onomastică, ce trimite la un strămoș, întemeietor, probabil tot un *cican*.

Stufoasă, arborescentă, încărcată de sensuri și trimiteri surprinzătoare, cartea lui Constantin Giurginca oferă și nebănuite surprize filosofice, și nu numai. Este vorba de identificarea și reproducerea integrală a unui text inedit al *Baladei/ Cântecului păcurarului*, varianta bănețeană a *Mioriței*, culeasă în anii 30 ai secolului trecut de folcloristul, „mesagerul salvator” Ioan Fonoș, de la un „tăietor de lemne din pădurile Arminișului”, și publicată pentru prima dată în 1994, ziarul lugojan *Redeșteptarea*.

Referindu-se la ideea de „armonie în firea”, prezentă în creațiile *folclorice*, cercetătoarea Mona Mamulea dă exemplul baladei *Miorița* (în versiunea culeasă în Munții Vrancei de V. Alecsandri și Alecu Russo, în 1846), care „combină trei motive care *au circulat autonom* (s.n.), în contexte narative diferite: povestea păstorului ucis de rivali; poveste femeii (mamă, soră, iubită, zână etc.) care își caută fiul/soțul pierdut (prezentă mai ales sub formă de colinde), și, în fine, motivul „nunții cosmice”, răspândit și ca bocet, însoțitor al ritualurilor de înmormântare („Ce este lumea”, în *Istoria filosofiei românești*, Ed. Academiei Române, București, 2018, p. 100).

Varianta prezentată de Constantin Giurginca în *Arhivele transcendente* (pp. 256-263) în reproducere literară (varianta muzicală „nedespărțită de text”, fiind prelucrată de muzicologul Sabin Drăgoi în creația sa simfonică, *Rapsodia română*) se concentrează, în special, asupra secvenței finale împletite în „mozaicul” baladei, respectiv reprezentarea *cosmosului antropomorfizat*, secvență rezervată ritualurilor de înmormântare pentru tinerii necăsătoriți. Este vorba de o fuziune între cele două structuri antropologice, nunta și moartea, cântecele de înmormântare românești antrenând și elemente cosmice, ce acționează ca *substitut*, ne spun folcloriștii. Analizând fenomenul, Mircea Eliade interpretează acest element natural (moartea - n.n.) ca pe o „resemnificare în plan metafizic” (*De la Zalmoxis...*, p. 261). În „gândirea” tradițională, între planul natural, real, al existenței și cel mitologico-simbolic nu există o diferență semnificativă, ideea de *fire* reunindu-le armonios.

Pădurarul, din balada bănățeană „Crăișorul munților/Munților cărunților/Și drăguțul zânelor” ascultă cântecul „Zânelor fecioare/Când ieșeau la scăldătoare” și prinde „a hori”, din *fluier și cu gura până când*, „Toți munții răsunau / Zăpada toată o topeau / Râuri mi se revărsau”. Episodul, fantastic, al întâlnirii cu Zânele se împletește cu *Cântecul mortului*: „În satele de pe vale / Se făcea o jale mare / Mări pe la asfințit (s.n.), / Mări atuncea a pornit / De prin sate un voinic...” Recitativul amintește de „Cântecul zorilor”, ce însoțește despărțirea dureroasă de viață. Voinicul pornit *pe drumul fără întoarcere* poposește pe Muntele Mic: „Dar bine n-a adormit / Un cântec a auzit / Cântecul ciobanului / De pe vârful muntelui...”. La auzul acestui „glas” divin „Munții coamele-și plecau / Pășările amuțeau / Zânele se adunau / Și în horă se prindeau”. Urmează un episod sângeros, Voinicul îl provoacă la luptă pe Păcurar, (sau provocarea e reciprocă !), cert e că, la final, „La umbra unui stejar / Tace dus un păcurar / Pe chilim de iarbă moale / Nu-i nădejde să se scoale...”. În acest moment se produce miracolul, supranaturalul: una din Zâne fură „iarbă verde, fermecată” dintr-o peșteră ascunsă, redându-i viața „celui adormit”: Doamne, mult am adormit / Abia că m-am pomenit... Apoi Voinicul „povestește” călătoria fantastică urmată: Și ce vis am mai visat / Parc-au căzut două stele / La picioarele mele...

Este reiterat și episodul cu fluierul vrăjii ce cheamă oile ca să-și jelească stăpânul: „Cu fluierul fluiera / Și din gură-așa cânta: Sărace-oițele mele / Mi-a fost tare drag de ele.” Cântecul este „de joc / din fluier de soc / și cu voie bună / Zânele se-adună...”, iar peste toată *firea* rămâne stăpână doar moartea: „Căci el a căzut / Și n-a mai putut / De dor a murit / În mijloc de munte...” Finalul este o simfonie a morții, o *evadare în metafizic*, o reiterare a noicianului *n-a fost să fie*.

Cartea profesorului Constantin Giurginca merită citită mai ales ca pe o *Biblie* „apocrifă” a neamului. Povestite cu har, recompuse din amănunte, secvențele narative se suprapun peste investigații arheologice originale, iar părțile recitative se împletesc cu trimiteri ezoterice. Cartea nu are început,

ori sfârșit, este un lung și captivant expozeu despre o lume mai degrabă transcendentă, o invitație la lecturi suplimentare și la meditație. În *Enciclopedia miturilor creației* (ed. a II-a, Ed. Abc-Clio, Santa Barbara, CA, USA, 1994), David Leeming afirmă că mitul nu se naște *ex nihilo*, existând oricând un „rezidu mitologic”, sedimentat în structura mentală umană, care să ne conducă spre concluzii ce nu pot fi susținute întotdeauna faptic. Mîntea umană are *oroare de gol*, astfel că aceste *semințe de adevăr* cuprinse în cartea profesorului Constantin Giurginca, pot da, cândva, roade. Cartea, sub forma tipărită, în ciuda dimensiunilor, pare incompletă. Ea trebuie privită și altfel: nu este o *reflexie* despre adevăr, cât o *cântare* a lui.

HORIA ION GROZA

Poezia dragostei de Dumnezeu

Remarcabilul și inepuizabilul preot-poet Dumitru Ichim ne propune un nou volum surpriză din izbulul mereu proaspăt și bogat al creației sale. El își alătură cele 31 de poeme ale sale, celor 27 poeme scrise sau culese (și traduse) de Adrian Grauenfels într-un frumos volum cu o minunată copertă și cu ilustrații din arta nativ-americană pe care cei doi autori l-au intitulat cu un fel de titlu experimental *Din poezia naivă a lumii* (Ed. Saga, Israel, 2020).

Poetul ne-a uimit recent cu noutatea *Psaltirii apocrife a Dreptului Iov* (Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015), a poemelor înflăcărate din *Așa-i cânta îndrăgostitul din Sumer* (Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016) și a minunatelor 150 sonete, atât de entuziast primite de public, din *Tu știi că te iubesc* (Ed. Cathisma, București, 2016), volume adăugate bogatei sale creații poetice, mereu de adâncă spiritualitate. De data aceasta, poetul Dumitru Ichim ne propune o incursiune în cosmogonia populației indiene (nativ americane) care, prin frumusețea profundă a sufletului uman exprimată într-însa, stărnește reverberații în spiritul creștin ortodox al autorului. Rezultatul este o carte a iubirii și a respectului pentru natură, pentru Creație și Creator, sentimente care se distilează într-o carte a esențelor, abstractă aproape, bogată în simboluri, o carte ilustrând piscurile unei înțelepciuni eclesiastice proprii vârstei târzii a poetului, când totul se transfigurează și se încarcă de grele înțelesuri.

În studiul său *Über naive und sentimentalische Dichtung* (1795) Friedrich Schiller clasa toată poezia antică, pe Shakespeare și pe Goethe, în categoria poeziei naive, prin contrast cu poezia sa și a contemporanilor săi

care era definită ca sentimentală, o poezie mult prelucrată și sofisticată. El scria: „Sunt momente în viața noastră când dedicăm multă dragoste și deosebit respect naturii prin plantele, mineralele, animalele și peisajele sale așa cum abordăm natura umană prin copiii ei, etica omului de la țară și simplitatea și puritatea primară a lumii ei”.

Poetul Dumitru Ichim a fost impresionat adânc de vizita într-o comunitate indiană, de dragostea și respectul membrilor acesteia pentru natura în care ei intuiesc o viață proprie, ascunsă și sacră. „Dacă omul se îndepărtează de natură, inima lui se împietrește” (Lakota). „Privește Cerul ca pe tatăl tău, Pământul ca pe mama ta și toate celelalte lucruri ca pe frații și surorile tale” (Anonim). „Toate plantele sunt frații și surorile noastre, ne vorbesc mereu și, dacă vrem să le ascultăm, le auzim” (Arapaho). „Umbă cu grijă primăvara – Pământul Mamă poartă făt” (Kiowa). „Când arătam respect pentru celelalte ființe vii, ne respectă și ele” (Arapaho). „Fiecare animal știe mai mult decât știm noi” (Nez Perce). „Nu este nimic mai elocvent decât coada unui șarpe cu clopoței” (Navajo). „Ce este viața? Scăpărarea unei găze luminoase în bezna nopților de vară, aburul răsufării unui zimbru iarna, umbra care aleargă prin iarbă și dispare în amurg” (Blackfoot).

„Prima expresie a întâlnirii dintre Dumnezeu și om este cea a religiilor păgâne”, scrie Jean Danielou (*Dieu et nous*, Editions Bernard Grasset, Paris, 1967). Păgânii simt o forță misterioasă dincolo de fenomenele naturii, cum este căldura și strălucirea soarelui sau puterea distructivă a furtunii, pe care o cuprind în hierofanii (Mircea Eliade, citat de Jean Danielou). Atitudinea religioasă este proprie ființei umane iar Dumnezeu are grijă deopotrivă de toate semințiile omenești de pe pământ (Fapte 14, 16-17).

Emoția poetului la vederea și descoperirea permanențelor sufletului uman, a miraculosului univers plin de cădură și frumusețe al omului integrat armonios în natura pe care o iubește și căreia îi poartă respect, face ca inima lui, contemplând religia animistică a indienilor, să înțeleagă și mai bine credința sa proprie, creștină, și să freamăte în fraternitate cu semenii indieni „ca ochiul bouului din Betleem, / [și] cântecul zimbrului alb” (*Yoho, fratele Taborului*). Oamenii pe care i-a cunoscut și îndrăgit poetul sunt din tribul Nakoda (tălmăcit „prieten”) din munții provinciei Alberta, care face parte din marele grup Assiniboine din Vestul Canadei (Alberta, Manitoba și Saskatchewan), onorat cu vizita personală a Regelui George VI și Reginei Elisabeta în 1939. Tribul Nakoda este cunoscut și sub numele „Stoney”, pentru că folosea pietre înfierbântate în foc pentru a le pune în ceaanul din piele pentru a le fierbe supă. „Oamenii Muntelui / ai ultimului munte / ce a vorbit către oameni / tot ce știa despre cer, / pe tobele lunii, / ca fiii de tunet, cu palmele bat: / «Iyahe nakoda, ehage nakoda, / e-ha-ge, e-ha-ge, e-ha-ge, / ehage nakoda» /.../ Nu pielea, / ci tobele noastre sunt roșii, / ca inima / atotputernicului Wakan-Tanga / ca flăcările / iubirii din arderi de tot”. Astfel sună poemul *Imnul soarelui către Wakan-Tanga* cu care începe volumul.

Poetul vede cu ochi creștini cosmogonia oamenilor trăind în inima munților și preeriei, și își primenește văzduhul spiritual propriu cu noi nuanțe care măresc evlavia și uimirea în fața slavei și puterii lui Dumnezeu, fără a uita însă iubirea Creatorului și sensurile Jertfei și Crucii. Indienii folosesc cuvântul Yoho pentru „evlavie și uimire” (awe and wonder): „Munte al munților noștri / Yoho, / vârful și început al minunii / iartă-ne Vinerea Mare / hlamida / pe umerii Mirelui Sfânt” (*Wapiti*). Yoho întruchiează divinitatea supremă al cărei nume sacru nu poate fi pronunțat fără a fi pedepsit, așa cum credincioșii Vechiului Testament se fereau a pronunța numele lui Dumnezeu Care și-a dat ca nume lui Moise o formulare neprecisă, dar evidentă prin sine însăși care inspiră teamă și evlavie: „Eu sunt Cel ce sunt”. Când Domnul Iisus le-a spus soldaților care-L căutau în grădina Ghetsimani „Eu sunt”, cuvinte ce repetau numele de înfricoșătoare putere al Dumnezeirii, ei au căzut cu frică la pământ.

În poemul *Pre limba lui Wapta* citim: „Izvorul Alb / a ajuns la noi pe pământ / din cântecul înalt către Yoho. // Fetele / beau seara pe furiș / din limpezimea lui / și privind spre vârful lui Yoho / își pun o dorință în gând. / În limba lui Wapta / și-al cornului de aur al lunii / taina Izvorului Alb / s-ar putea tâlmăci / «voal-de-mireasă-cântând»” Nu amintesc aceste versuri obiceiul românesc păstrat din bătrâni, conform căruia femeile de Bobotează luau apă din limpedele izvorului stropind cu mănunchiuri de cimbru și busuioc și spuneau: „Bună dimineața râu de rouă, / Am venit la apă nouă”? Iar după Sfintele Paști, după tradiționalul „Hristos a înviat”, băieții de pe meleagurile noastre vărsau o ulcică de apă limpede pe grumazul și fața fetelor spunând: „Să-ți fie inima curată ca apa, ca ea să te ferească de orice boală.” Legenda Izvorului Alb din Muntele Athos al nostru, Ceahlăul, povestește că numele izvorului vine de pe vremea întemeitorului Dragoș Vodă care a urmărit un zimbru alb până sub vârful Toaca.

Legenda cascadei Niagara, „apa tunătoare”, imaginată de indieni ca fiind gâtul dintre cap (Lacul Erie) și corp (Lacul Ontario), povestește despre Lelawala, mireasa fiului lui Heno, zeul tunetului. Ea trezește ecouri în sufletul de moldovean al poetului: „Mireasa nebună / a îmbrâncit bolțile cerului / și râde. // E toată îmbrăcată în alb, / culoarea de doliu, / așa cum se poartă la noi / de munte, de apă, de lună” (*Doliul alb*).

Cortul indian, din piei întinse pe un schelet de trunchiuri subțiri, *teepee*, unde se adună familia să se odihnească în taina și liniștea nopții este ca sufletul secret al fiecărui lucru a cărui cheie sălășluiește într-un anume nume. „Teepee / sunt hărțile noastre în formă de con / din piele de urs sau de zimbru. / Fiecare lucru are un teepee / pentru duh băntuind lăuntricul lui. / În piatră / e duhul de munte. /.../ Noi locuim în nume, / precum inima îndrăgostiților / duhul roșu al vinului. /.../ În afara cuvântului / își are sălașul, / și-atât de departe de numele lui, / că lacul și codrul și marea / sunt scrise de el pe hârtie, / hârtie uscată, vopsită și tare / ca inima Omului Alb” (*Teepee*).

A se observa nota amară din sfârșitul poemului ce rezultă din comparație: superficialitatea, artificialul lumii noastre de azi, a Omului Alb.

Wapiti este regele cerbilor și măreția sa impune respect. El cunoaște taine pe care noi nu le-am aflat încă. „Din când în când Wapiti, / regele cerbilor duși după ei, / cel nevăzut de urmă omenească, / se-ntoarce noaptea spre «Lacul Pomenirii» - / Părintele tuturor apelor / cu nume de-al Pieilor Roșii: / «Rubinele-Suspiniului-de-Soare». // Numai ale lui / sunt cărările spre «Lacul Pomenirii» / și ale lunii. // Pe frunte / împărăteștile-i coarne / poartă rădăcinile / «Pădurilor-de-Dincolo-de Moarte-care Râd»” (*Pădurile Algonquinilor*).

Se cuvine aici să ne întoarcem la comorile înțelepciunii poporului nostru, la Cerbul „bătut tot cu pietre scumpe” din care “una în frunte strălucește ca un soare” din minunata poveste a lui Harap Alb scrisă de Ion Creangă. Omul râvnește la aceste pietre „dar nu se poate apropia nime de cerb. Căci este solomonit și niciun fel de armă nu-l prinde; însă el pe care l-a zări nu mai scapă cu viață”. Din fericire, cerbul se scutură o dată la șapte ani când cade câte o piatră din el. Sfânta Duminică îi vine în ajutor lui Harap Alb și îi dă obrăzarul și sabia lui Statu-Palmă-Barbă-Cot. Eroul așteaptă la izvorul la care cerbul vine la amiază ca să bea apă. Gânditorul român Vasile Lovinescu notează: Cerbul oprit lângă un izvor de apă simbolizează sufletul însetat după apa Eternității, conform versetului din Psalmi: „Cum dorește un cerb izvoarele de apă, te dorește sufletul meu pe Tine, Dumnezeule” (Psalm 42:1-2, Biblia, trad.Cornilescu). Sfânta Duminecă este Polul ceresc și Verde Împărat este Polul pământesc. Faptul că la șapte ani odată cerbul își scutură pielea de diamante indică o reînoire ciclică, o *renovatio mundi*. Vasile Lovinescu merge mai departe cu interpretarea esoterică presupunând că pietrele încrustate în piele sunt dispuse în configurațiile stelare reproduse sacerdotal de civilizațiile vechi europene în temple megalitice, precum Babele și lespezile din Stonehenge, ca semne zodiacale încrustate în pielea pământului. Sub acest aspect Cerbul „spațializează timpul” (Vasile Lovinescu, „Harap Alb” în *Creangă și creanga de aur*, Rosmarin, București, 1996).

Gitche Manitou înseamnă „Marele Spirit” în multe graiuri algonquiene. Misionarii creștini când au tradus Sfânta Scriptură și rugăciunile în aceste graiuri au tradus numele lui Dumnezeu cu Gitche Manitou. Poetului creștin contemplarea acestui nume îi trezește ecouri din lucrarea Fiului lui Dumnezeu întrupat. „Genele spicului / seamănă atât de mult / cu genele mielului. / Numai ele cunosc / ochiul lui Kitchi Manito / duhul din fiecare lucru. / Grinda seminței / întotdeauna a fost / temelia de piatră-a iubirii”. Poetul continuă: „Întrebat a fost Yoho / «Spune-ne nouă Începător-de-Lumină / de unde-i izvodul iubirii?» / Și Yoho tăcea / Răspunsu-le-a lor Kitchi Manito: / «Din mâinile voastre. Când una alteia-i dor / ... / Fericți / cei cu inima-n limpede grai / c-adâncul lor poate să-l vadă / cu-același ochi / vârf nelumesc al vârfului Yoho / ce poartă pe

umeri de altar / așteptările Mielului Alb” (*Ochiul lui Kitchi Manito*). Întrevedem aici afirmațiile teologilor ortodocși contemporani despre „iubirea nebună a lui Dumnezeu și misterul tăcerii Sale”. Dar dacă Dumnezeu Tatăl este tăcerea, Dumnezeu Fiul este Cuvântul. Iar noi cărora ne-a vorbit pe munte Fiul lui Dumnezeu întrupat știm că „Fericiți [sunt] cei curați cu inima căci aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Matei 5:8). Motivul fericiților din predica Domnului Iisus apare și în poemul *Ochiul negru al flăcării*.

Motto-ul poemului *Umărul părintesc al lui Yoho*, cu cuvintele „Și s-a suit în munte și era singur”, amintește hotărât de momentul când Domnul Iisus S-a desprins de mulțime în pustietatea muntelui ca să se roage (Matei 14:23). Poetul încheie astfel poemul scris sub semnul acestui motto: „Fiii Soarelui / Îl biciuiesc a doua oară / până la umărul părintesc / al Răstignirii pe munte. // Și era singur, / fără de umbră în noapte.”

În *Pragul de sus al lui Yoho* apar motive creștine, familiare nouă din Noul Testament, precum „Cina de taină”, „Eu sunt ușa”, „Eu și lumina suntem una, / a zis Muntele”. Versurile de încheiere rotunjesc înțelesurile: „Lumina începe măsura de Om / de la cuiul bătut în pragul de sus / așa cum oul se citește / de-a-naltul în rotundul de cuib / al Coroanei de Spini”. Coroana hristică de spini din sufletul creștin poate fi și metafora coroanei de spini a cuibului unei păsări mari, respectate de indieni – un vultur sau mai bine un corb, dacă ne gândim la numeroasele legende la Algonquini legate de această remarcabilă pasăre care a fost implicată în crearea lumii, a cerului și a stelelor, a pământului dintre ape.

Ideea Maicii Domnului apare în *Cântecul spre lume al Muntelui*: „Ce Notre-Dame ne-ar trebui / să poată Muntele acesta / să cânte alături de noi? // Deasupra lumii / se-aude Spicul de Grâu / când Muntele / își strigă Tatăl cântând cu toți munții: / «Ale Tale dintru ale Tale»”. Pe aceeași linie vin imagini și din poemul *Epistola de joi a lui Yoho*: „Din coasta voastră / am zămislit / porumbul cu mătasea gângurită-n scutec / și zisu-am vouă / în zilele vechi / ale zimbrului alb: // «Iată, Fecioara / cu Pruncul în brațe / vine spre voi!» / Fără de margini / preeriilor, lumină mare / va fi numele vostru spre piatră.” Șirul imaginilor continuă cu cea a Domnului Iisus, alfa și omega al universului: „Numai Iubirea Spăimântătorului / poate să fie / rotundul și mai rotundul / din neamul Spiralei / din neamul Omega / scrisă cu slova de os a zimbrului alb.”

În mod evident, poezia religioasă din acest volum nu este erezie. Poetul nu aderă la animism și nici nu comite un hibrid animism-ortodoxie. Poetul-preot privește în frumusețea sufletului ființei omenești, vede într-însul suflarea lui Dumnezeu, înțelege aspirația omului către înălțimi exprimată în termenii simpli, animistici și răspunde, în fraternitate umană, cu credința sa puternică de creștin ortodox, așa cum, respingând acuzațiile iconoclaștilor ne închinăm la icoane dar nu la lemnul lor ci la profunzimea și adevărul reprezentării.

Cele 31 de poeme „naive” ale lui Dumitru Ichim, deținător al unui timbru original și bine conturat în vasta pluralitate de voci din poezia românească contemporană, dezvăluie un nou aspect fascinant al puternicului său talent, aflat de multă vreme în deplină maturitate a meșteșugului artistic și a gândirii lirice. Ele sunt o călătorie în spiritualitate și realizează o sinteză relațională în care se amestecă cauze și fapte, fără a se mai ține cont de logica lor cronologică, pentru a se închea într-o revelație a organicității armonioase a întregului care este peste timp și peste spații, într-o înțelegere profundă a sensurilor Creației ca o lucrare continuă a Creatorului, într-un dinamism al cărui mers este o manifestare de perfectă ordine și nesfârșită iubire.

Editată într-o elegantă formulă grafică, cartea cuprinde și o serie de poeme pe variate teme scrise de diverși autori și puse împreună de către Adrian Grauenfels, poeme care concură la realizarea unui inedit moment de poezie.

ANA DOBRE

Armele lui Max și armele Cătălinei Hașotti...

Se simte, în cele 15 proze reunite de Cătălina Hașotti în volumul *Armele lui Max* (Ed. Beta, București, 2020), o mare plăcere de a scrie, de a se confesa, ficționalizându-se, și de a împărtăși cu ceilalți această voluptate, acest nevinovat viciu. Cătălina Hașotti se privește des în oglinda eternă a artei, cititul și scrisul sunt, cu siguranță, bucuriile ei, și, din această periodică reflectare în apele eternului, alege pietrele prețioase ale cuvântului pe care le investeste cu posibilitatea de a străluci în montura poveștilor sale.

Realitatea cea aieva este, pentru Cătălina Hașotti, sursa inepuizabilă, dar inspirația o poartă dincolo de coaja evenimentelor, a faptelor, a întâmplărilor ce agită suprafața, conducând-o, în cele mai bine realizate estetic, spre profunzimea semnificantă a acestora, care constituie esența simbolică prin care se realizează mesajul, parte a viziunii personale asupra lumii pe care o creează. Spiritual, Cătălina Hașotti este o optimistă... pesimistă, fapt relevat de ultimul enunț al volumului, un îndemn punctual, în acest context al pandemiei globale: „Să nu uităm că suntem ființe unice! Să ne ascultăm inimile!” Scriitorul, pare a spune prozatoarea, este o voce a umanității, care împrumută, acum și aici, propria voce.

Cele 15 proze sunt integrate într-o construcție coerentă, cu o simetrie vizibilă, mesajul final făcând lectura reversibilă. De această ascultare/auscultare a inimii umanității depinde receptarea empatică, din această ascultare/auscultare derivă un mod anume de a citi și de a înțelege semnele realului și de a le transpune, transfigurându-le, în propriul discurs care o implică pe prozatoare în tripla relație cu universul, cu lumea, cu sine.

Fiecare proză e precedată de un motto care rezumă acțiunea, concentrând-o în generalitatea aforismului, cu intenția de a sugera particularizarea generalului prin povești de viață, prin care adevărurile abstracte să se însuflețească, primind suflul necesar al creației de oameni și de viață. Ca formulă narativă, Cătălina Hașotti preferă obiectivitatea narațiunii, fără totala impersonalizare. Naratorul omniscient al Cătălinei Hașotti nu se simte niciodată; la modul imperativului flaubertian, el este ca Dumnezeu în creație: să se simtă peste tot, dar să nu se vadă niciunde. Empatia auctorială se insinuează mereu și învăluie faptele în lumina propriei sensibilități. Subiectivitatea este preferată în forma diaristică din *Jurnalul de carantină al unei fanteziste*, având ca motto: „Poate doar oamenii care știu să înoate în ocean se vor putea salva. Dar ce-o să se aleagă de noi, cei care știm să înotăm într-o lacrimă?”. E acesta un jurnal indirect, nu doar ficționalizat, ci fictiv al „tocilarei” Andrada. Perspectivele fuzionează prin sugestia dublului, Andrada văzându-se alternativ *din afară* și *din lăuntru*. Cele cinci zile scoase din anonimatul timpului (10-15 martie 2020) schițează o dramă de familie, având ca fundal situația provocată de pandemia de coronavirus.

Multe din aceste proze – *O relație complicată*, *În lumea miresei*, *Străinele*, *Medic de țară*, *Cacealmaua*, au ca dominantă tematică eșecul în complexe determinări sociale și individuale: eșecul în iubire, în carieră, în viață. *Străinele*, de exemplu, concentrează tema în jurul dramei emigrantului, o dramă a înstrăinării, provocată de noul context globalizant, care întreține iluzia că omul are alternativa exilului voluntar pentru a se împlini atingându-și/valorificându-și întregul potențial. După o viață eșuată în România, trădată de omul de lângă ea, Eliza are parte de un alt eșec în spațiul pe care-l crezuse benefic, iluzoria Franță. Sperața care nu o părăsește pe autoare se află în solidaritate, epicizată prin relația dintre cele două românce care se regăsesc în Franța, Roxana și Eliza, Roxana devenind salvatoarea și călăuza Elizei în toposul decăzut al marginalilor occidentali, nu occidentalizați. E o lume care-i refuză și acest efect îl resimt ambele.

Eșecul provenit din neadaptare, generat de dificultatea de a armoniza idealul cu realul apare în *Cacealmaua*, semnalat, mai întâi, prin interogația retorică din motto: „Oare vocea din tine care îți spune că nu vei reuși este mincinoasă?”, apoi prin concretizare epică în povestea lui Tiberiu Bătuceanu, tânărul aflat la vârsta christică, vârstă simbolică de 33 de ani, care trăiește acut, prin interiorizarea conflictului dintre aparență și esență, dintre *ce se zice* și *ce se face*, discrepanțele realului și care are curajul

sinucigaș de a-și afirma dezacordul, într-o superbie a afirmării libertății. Cătălina Hașotti creionează aici o posibilă tipologie a noului inadaptat, prin sugestia dramei intelectualului român, strivit de mecanismele multinaționalelor. Tiberiu Bătuceanu luptă cu un sistem, lupta este inegală, iar la capătul experienței se insinuează convingerea sartriană: *L'Enfer c'est les autres...*

Pandemia este temă de reflecție în *Armele lui Max*, *Jurnalul de carantină al unei fanteziste*, *Remedii*, *De-a dura pe tobogan* și *Foste neliniști viitoare*.

Proza omonimă, *Armele lui Max*, își concentrează sensurile în interogația retorică din motto: „Lumea iar a devenit un nod. Cu ce arme să-l desfacem?” Nodul existențial în care se află Max este singurătatea, resimțită acut ca însingurare, agravată, pe fondul pandemiei, până la alienare. Soluția existențială nu poate fi colectivă, ci individuală. Max trebuie să-și clarifice raporturile cu ceilalți și să se clarifice pe sine. Țipătul lui, invocând-o/evocând-o pe Drina, concupiscenta, are ceva din tragedia țipătului alienant, sugerat în tabloul lui E. Munch: e țipătul ființei alienate, ultragiate.

Jurnalul Andradei, adolescenta de 18 ani, dilată limitele tragediei de la individ la familie, și sugestiv, de la individ la marea familie a planetei, de la om la umanitate. Nucleul epic are complexitatea faptului de viață privit în determinismele sale. În familia Andradei, drama care se consumă privește generații diferite: bunica, bolnavă de cancer moare în spital și e înmormântată fără nici un fel de ceremonial. Este aceasta *moartea lumii vechi*. Geanina, fiica ei, obligată de contextul social-economic, muncește ca badantă în Italia, lăsându-și în țară fiul de trei ani. Moartea ei marchează simbolic *moartea lumii noi*. Robert, fiul ei e opt ani, crește fără părinți. Este drama generației fără rădăcini. Distanța socială impusă de pandemie este, moral, o prăpastie, în care se prăbușesc toate dramele, acutizând bolile secolului. Blocajul pe care-l resimte Andrada este total, pe toate planurile: al relației cu familia, cu semenii, cu propria ființă, prin limitarea posibilităților de afirmare (suspendarea Olimpiadei de limba și literatura română), prin imposibilitatea de a-și sărbători majoratul. Paralel cu drama din România se consumă, la Roma, drama Geaninei. Ultimul ei mesaj e premonitoriu: „Roma e pustie și ingenunchată ca și sufletul meu”. Prin Andrada, speranța se afirmă în iluzia vie: „...vreau să visez o stare și o lume mai bună pe pământ”, pentru a se pierde în cutia de Pandoră a realității copleșitoare. Moartea bunicii e urmată de moartea Geaninei, iar diarista se învâluie, shakespeareian, în tăcere: „Din momentul ăsta eu nu mai scriu în jurnal nimic. Acum tac...” *Restul e tăcere*: în creație și în lume.

Alte proze sunt flash-uri, crochiuri ale realului, adunate ca niște fotografii în album: *Doamnele Florinei*, *Crăciun cu mama*, *Apropieri*. 1989. *Șobolanii din Gara de Nord* e o ficționalizare a unei experiențe personale, cu intenția de a o exorciza prin istorisire, obținând, astfel, un *catharsis* terapeutic, necesar pentru salvarea ființei, adevăr intuit și concentrat în

formula sintetică a aforismului-motto: „Când visele noastre se usucă de-atâtea gânduri și întâmplări grele, pumnul începe să se încingă”. Bine realizat este personajul colectiv, mulțimea, surprinsă, psihologic, într-un moment de panică, generată de frica de moarte.

Atmosfera generală a volumului are tonalitățile gravității, tensiunea generată de implicarea afectivă a prozatoarei în problematica asupra căreia meditează. Tușele întunecate, ca-n tablourile lui Géricault, au puține săgeți de lumină. Cătălina Hașotti interoghează dramatic, își dă răspunsuri aproximative, povestește pentru a-și lua revanșa asupra unui real care nu se supune rațiunii ordonatoare, ieșind din matca firească a creației. Sacrul e invadat devastator de profan, iar ea caută înfrigorat hierofaniile. Prozele ei surprind și prind în tușe realist-obiective *foste neliniști viitoare*. Mottoul degajă fior patetic: „Cândva mi se lipise de gene o stea. Acum de pleoape mi s-au lipit niște călți”. Dincolo de această privire parțial obturată, soarele continuă să lumineze. A-l recunoaște înseamnă a conștientiza libertatea absolută de care omul dispune. Armele Cătălinei Hașotti sunt armele frumosului, iar frumusețea va salva lumea. Speranța nu poate muri...

ION HAINES

Iuliana Paloda-Popescu sau îngerul poeziei

Într-o formulă grafică simplă, elegantă, cu un Heruvim (simbol central) pe un fundal alb, simbol al purității, Iuliana Paloda-Popescu publică un nou volum de versuri - *Litanii*, la Editura RawexComs, București, 2020. Titlul este neobișnuit, dar specific autoarei, care scrie o poezie religioasă de cea mai bună factură, într-o manieră modernă, o poezie de meditație filozofică, în care simbolurile religioase au o valoare general-umană, privitoare la sensurile existenței, la raporturile dintre om și divinitate, la timp și la condiția umană.

Avem de-a face cu o poezie iconică, o poezie-rugăciune, prin care poeta își exprimă evlavia față de divinitate, dăruirea totală, dorința de creație și aspirația spre Înalt, spre Cer, spre absolut. Ne reîntâlnim cu teme mai vechi, îngeri, păsări misterioase, aripi de lumină, cu un spațiu mirific, colorat, un spațiu sacru, aureolat.

Forma poeziilor este, de asemenea, originală. Versurile curg unul din altul ca nisipul într-o clepsidră, într-o mare concentrare lirică sau imaginează

o coloană fără sfârșit, unde aspirația spre Cer, spre divinitate e o permanență.

Litania este o rugăciune lungă, de vorbe monotone, ca o melodie gravă, ceremonioasă.

Aș putea spune că majoritatea poeziilor reprezintă o Artă poetică, în care autoarea se definește prin Cuvânt, raportat la Logosul inițial, prin care Dumnezeu a creat lumea, „Cerule și Pământul, apele, aerul, focul” - elementele fundamentale - și, de asemenea, Omul: „Tu în chip minunat ai / însuflețit o fărâmă de lut cu Suflarea / Ta și ai zămislit Omul”. Toate au fost create cu dragoste, „le-ai dat nume / și le-ai chemat pe toate cu Duh / Sfânt le-ai binecuvântat , toate / de la Tine au plecat și / la Tine se vor / întoarce - ființe de lumină” (*Litania Facerii*).

Litania-ntâi este a iubirii. Poeta se adresează ceremonios: „Doamne, / au trecut ani / și-am învățat să scriu poeme / pe vâlul de mătase din care se / iveau păsări și-mi strigau / numele”. Îmbrăcată în veșminte albe (albul predomină) și „îngândurată”, poeta așteaptă ploile (simbol al rodirii, al belșugului) și se roagă „pentru sănătatea Pământului, pentru / cei plecați, pentru păsările / ce înfiorau mările!”. Lângă „Schitul de rouă, / ea caută Crucea” pentru a afla „Chipul / Tău, Sângele din care înfloreau / macii și Litania-ntâi, a iubirii”.

Poemele sunt de o mare frumusețe și prosepțime, dar și de o mare densitate de idei, toate, cum spuneam, pe tema Artei poetice. Iată *Litania închinării*, în care mărturisește „într-un poem prelung” că „scriu pe aer / cuvintele și le dau nume, / le chem, iar ele se întorc în / mine ca niște prunci”. Dumnezeu se arată și îi binecuvântează „credința, / dragostea, viața, speranța”, iar „Cuvintele sunt / veșmintele / albe ce mă învăluie / când vin la Altar și văd / cum Te-nalți și învăț să fiu / Crucea pe care îți deschizi / brațele și cu dragoste / cuprinzi Lumea”.

Prin Dumnezeu, „ne vom primeni”, ne vom înnoi, vom lua „nume nou, chip nou” pentru că Dumnezeu „va vesti un veac / nou, cântec nou și ne / va purta în tăcere spre un / Cer nou, Soare nou, unde vom / primi suflet nou” (*Litania tămâilor albe*).

Dialogul cu divinitatea este unul sincer, deschis, convingător, dar ea dialoghează și cu sine însăși: „suflete-al meu, / în albastrul de ziuă, Îngerul / iubirii se arată înveșmântat în mantia / de fum și-mi șoptește să scriu despre tine /... și mă strigi și mă chemi din adâncul ființei tale, / cu numele cel nou și te rogi / împreună cu mine” (*Litania ploii*).

Îngerul e un mesager al divinității și el traversează permanent poezia Iulianei Paloda-Popescu.

Scrisul apare ca o comandă divină: „Umbra / mea mă-nconjoară și visează / cu mine și așteaptă cu vise, pe / treptele scării de ceară, semnul / îngerului din ținuturile albe și / mă-ndeamnă să scriu despre / noi, despre ținuturile albe și / oglinzile de foc / ale inimii!” (*Litania umbrei*).

Ea vorbește despre „Suflarea sfântă, / din care, cândva, / ne-am ivit!”, despre „memoria apei”, ceea ce trimite la începuturi, când „Duhul lui Dumnezeu se purta deasupra apelor” (*Litania toamnei*).

Primăvara, sufletul poetei „se perindă / printre pomii-nfloriți, îngerii se / arată la ferestrele Cerului” și ascultă „cântecul stelelor” care o vor învăța „să alerg peste timp, să / mă-nalț în gândul hoinar, / să mă lepăd de / umbră, de teama că vom pleca și / înfrigorată să visez într-o frunză / uitată, să adorm împreună cu / ea, în copacul de smirnă / înflorit lângă / ape” (*Litania primăverii*).

Într-un moment al înstrăinării, primăvara, ea își exprimă speranța de a primi un „cuvânt pe care inima mea îl visa, / un cuvânt prin care puteam învia”. Așteptarea durează până la înflorirea „cireșelor de purpură”, până la „amiază” (vârsta târzie), când „culegeam în taină cuvintele / ivite din sămburii împăcării!” (*Litania cireșelor*).

Vara înseamnă pentru poetă amintirea copilăriei îndepărtate, a mamei cu „ochii ei blânzi / ca două flori de rouă / înmiresmate” (*Litania verii*).

Înstrăinarea erotică („nici măcar trandafirul / de pe umărul meu nu-l vedeai, / parfumul lui îți era străin” ... „în zadar speram să-l alegi, să-l așezi / în buchetul meu de mireasă!”) îi provoacă un sentiment de regret și încercarea de a alege „un nou început!” (*Litania trandafirului*).

Mai multe poezii pe această temă, a înstrăinării, („Era iarnă și ne / înstrăinam tot mai mult”) îi provoacă dorința de împăcare („singuri, începeam / să-nviiem Pasărea împăcării, / să-i aflăm cântecul!”) (*Litania uitării*).

Sau: „Ne-nstrăinam, / iar vorbele piereau ca / păsările în ținuturile reci și / deveneam doar două umbre / mute ce visează-n peștera / de cretă Litania / durerii” (*Litania durerii*).

Înstrăinarea, uitarea, speranța sunt motivele frecvente în ultimele poezii. „Înstrăinarea / începe cu prima uitare, / când simți că tăcerea triumfă, / iar speranța se pierde în lacrima / inimii tale și doare!” (*Litania călătoare*).

Poeta adresează o invocație: „Suflete alb, / suflete bun, primenit / în aburul mării, vindecă / rănilor lumii pustii...” (*Litania sufletului*).

Poeta nu vorbește numai despre *Înălțarea* omului, aspirația la Cer, la divinitate, ci și despre *Căderea* omului („Mărturisește, suflete-al meu, Amintește-ți / noaptea în care cădeam din Cer!”). Ea vorbește despre rătăcirea drumului, despre rătăcirea cuvintelor „prin aburii nopții” (*Litania inserării*).

Închisă în sine, poeta crede că este prea târziu pentru speranță, pentru refacerea visului pierdut. Și, totuși, „Niciodată / nu este târziu, dragostea / pleacă și vine pe ape, visul îți / cerne lumina sub pleoape” (*Litania încrederii oarbe*).

În final, poeta se roagă ca visul de a rămâne împreună, visul împăcării, să se împlinească (*Litania împăcării*) și, încă o dată, își exprimă credința puternică și transfigurarea sa și învierea sa: „Pentru Tine luam chip / nou,

nume nou și mă închinam, / doar pentru Tine îmi urmam / credința” (*Litania învierii*).

O poezie de o mare frumusețe și armonie, de o mare puritate și sensibilitate este poezia Iulianei Paloda-Popescu, o voce lirică unică în peisajul poeziei române contemporane.

O ultimă observație: excelentă prefața Pr. Prof. univ. Dr. Theodor Damian.

ELA IAKAB

Dubla origine a iubirii

Cu certitudine, Mihaela Albu nu face parte din seria poezilor atinși de nostalgia vieții pe pământ înainte de Turnul Babel. Limba unică a muritorilor însetați de cer până la revoltă metafizică e o temă care îi rămâne străină. Frumusețea diversității limbilor și a formelor de scriere sunt, poate, mistere între misterele creației divine. Nu există om care să le poată cuprinde într-o singură viață. Poate, nici în două, trei sau șapte. Cartea Mihaelei Albu, *10 poeme în 10 limbi* (Editura Aius, Craiova, 2020), se naște din această putere a contemplației extatice, chiar dacă apoi crește din conștiința lucidă a scriitorului postmodern, fascinat de intertextualitate. Cele zece poeme transpuse în engleză, franceză, germană, greacă, italiană, rusă, poloneză, sârbă, spaniolă, au ca punct originar versuri plătuite de șapte poeți români și doi străini: Gabriela Melinescu, Nichita Stănescu, Constanța Buzea, Spiridon Popescu, Ilarie Voronca, Gheorghe Grigurcu, Fernando Pessoa, Rainer Maria Rilke, Dan Angheliescu.

Dincolo de afinitățile electivă, răsfrânte în texte citate cu rigoare filologică, poemele Mihaelei Albu sunt centrate pe dualitățile definitorii ale existenței umane: spaimă și liniște interioară, fragilitate și putere, mistuire și ieșire din timp, angoasă și bucurie, solitudine și eros, întuneric opac de pe pământ și transparența zărilor, apropiere și îndepărtare de mister. Emblematic, în acest sens, e poemul *Necuprinsul*: „În urmă – șerpuind – Cărarea. // Drum oarecare. / Îmi pare cunoscut... // *Taina* întâmplărilor nedeslușite / împletită cu misterul lui „*va urma*” / un întreg univers // În seara de iarnă / poveștile sunt desprinse din miracol / înainte și înapoi / distanța: neștiutul // Locuim într-o casă de sticlă / peretele dinspre apus – opac / dau să-i șterg întunericul / încerc să privesc în zarea / cu cărări abia ghicite / privirea mi-e atrasă / spre țărnul rămas / tot mai în urmă // *Coajă* sunt. /

Fructul, al firii miez, / vine din primul strigăt / se împlinește cu ultimul suspin. // Începutul – întregul cuprins în necuprinsul din față.”

Privită în ansamblul ei, lirica Mihaelei Albu e așezată sub dublul semn al erosului și al logosului. Rostit în gând, în vis ori în vers, așternut în scrisori și manuscrise, cuvântul poetic e menit să păstreze „ora astrală a întâlnirii” faste între principiul feminin și enigmaticul „poet al depărtărilor”. Călătoria cuplului spre orașul în care „bunicul grec o furase pe fata vecinului” e mai puțin o străbateră a spațiilor reale, marcate de case din alt secol, cât o întoarcere în marea poezie a lumii. Bărbatul scrie despre „lada cu îngeri”, răătăcește pe mare, recită, femeia încearcă să deslușească tăcerea din poem, ori să cuprindă în vers stigățul corăbierului trecând de la un țărnam la altul, de la o vârstă la alta.

Mihaela Albu imaginează istoria fragmentară a unui cuplu de pământeni care se iubesc și iubesc poezia în egală măsură. O istorie solară, a cărei durată e însăși durata vieții, chiar dacă amintirea nu păstrează întreaga ei fluiditate. Golurile uitării se vor umple de poeme, cine va ști să descifreze semnele, va avea o cale de acces în neștiut. Un poem capodoperă închipuie, în felul vechii literaturi oraculare, trecerea poeziei din lumea obiectuală în sfera umană. Va veni o vreme când poeziile celor doi îndrăgostiți vor dansa în levitație, când poezia va fi o făptură feminină peregrinând între oameni și îngeri, între aici și dincolo: „Poetul Virgil nu mai are unde își păstra poezia / Dulapul / armoarul / cu poeme / s-a vândut pe bani grei / la muzeul literaturii // Un muzeu / chiar și al literaturii / poate fi el un depozit de suflete? / Poetul Virgil și Poetul Vergilius / se întâlnesc ei / fac ei schimb de metafore / ori de tristeți? // Și totuși ... / La muzeu s-ar păstra poezia. / Noaptea, când toți muritorii își mută nădejtile / în vise / când nimeni nu are timp / și nici dorință / să citească poezie, / ușile dulapurilor s-ar deschide / prin încăperi ar putea dansa împreună / în deplină armonie / sonete cu catrene, haiku-uri cu balade / trena clasicelor epitețe ar atinge / în treacă / avangardiste versuri. // Cineva, cândva poate va deschide / toate dulapurile / din muzee / și ușile muzeelor / ar da drumul Poeziei să umble prin lume / să cumpere oameni / să cumpere îngeri care să caute oameni. / De dincolo de lume / Poeții și-ar contempla cărțile în vitrine. / Din când în când câte una / ar dispărea / semn că o frunte va sta aplecată / pe vers / Din când în când un muritor / s-ar visa poet // Dar: *ce e / în fond / un poet / nimeni nu știe* // și poezia, ea, Poezia, cât mai poate rămâne închisă în / dulapul cel fără de uși / din tristul muzeu al literaturii?” (*Dulapul din Muzeul Literaturii*).

Însă reușita Mihaelei Albu rezidă în ambiguitatea pe care o menține de la poemul dintâi, până la cel din urmă: este iubirea punctul de origine al poeziei sau poezia este punctul de origine al iubirii? Sau iubirea are o dublă origine: în sine și în logos, daruri cerești care să amintească muritorilor că există un Creator, că sunt făpturi divine, că destinul lor nu a fost niciodată pecetluit.

Feerie mov

*Porumbeii de metal fac talente
se răzvrătesc
sentimentele mov
duc funinginea îngerului îndragostit
imbrobodesc fotografia
din punctele cardinale
un pastel nămolos sunt canalele de vânt putred
la marginea liniei 7
al schemei tramvaiului șubred prin care
o cârpă de cerneală abrazivă
destramă o mână în alta
umbă
trucuri bolnave ale odiosului deceniu
văgăuna se leapădă de sine
pe bulevardul acestui noiembrie
fantomele propriilor emoții nu mă mai recunosc
martor*

*în fine
durerile râd fericite
frunzele se dezic de trunchiul piramidal
coincidențele fac nod
cu spasmofilia de serviciu
la căpătâiul momentului arta lui Shakespeare e
hoitul defecat
sinele tranzitoriu pare înghețat în formă
dar totuși nuntă cu hăuleli între
maidanezii din cartier*

Din nimic s-a ițit

*Când umbrele nu mai răspund la comenzi
soarele e ascuns într-o eboșă
a ucenicului
împing o poartă înțepenită în propriile ei scuze
să plec înhămat pe o idee care nu se lasă
cumpănită prin încercări
buzunarele zilei se feresc să-și reproșeze reciproc*

dezavantajos pentru că
opuse unul altuia două vise
se opresc totuși la un ceai din fructe
mă cercetează prin aburii periferici de parcă
m-ar preveni cu o dezordine presupusă
în punctul cu mișcare lentă
de-l găesc pe cel care știe că nu știe
și despărțindu-ne să rămânem
împreună
să mai aruncăm un lemn ostenit pe foc

Fotografie de sezon

aripile zborului de dimineță repauzat între resturi
textile mucuri de țigări întrețin dizarmonii
stînse în partea gravă
povestea unor alibi
cărora sunt parte
mă îndeamnă să-mi văd de drum
țipete surde
lovind mânia arborii despuiați în
sârme de nori
se tăvălesc suspicios liniile
de înaltă tensiune
mă reazemă de imaginile lor șubrede
peste altele
se disconfortează desenul
câmpul mat îmi lipește degete
șablonul ipostazelor
deconturat

Poezia în care locuiesc

are apucături blestemate
se exhibă în momentele mele critice
îmi caută de la începutul lumii o iubire care
s-o taie pe a ăluia
ce s-a urcat cu scara în mreaja lui Venus
mă amăgește că ar fi totuși ceva ceva
de capul meu pătrat
pe care-l port prin sălile tribunalelor

s-o găsesc pe duduia legată la ochi
mă smintește să deschid soarelui poarta
să-și facă adăpost în inima mea
să nu mai stau noaptea de veghe pentru
o pasăre maiastră care
sigur doarme în brațele altui copac
iar în ultima vreme mi-a indus
ocupația extravagantă pentru viața urbană
să sap
să cultiv grădina și să las dracului
rețelele de socializare ăloră
care au fugit de acasă

Stridența după-amiezii

presupun că fibra nu mai are dinamică
elementele de legătură au pus
lacăt pe distribuția caloriilor
care nu s-au lasat invitate
până deunăzi
țipătul se frânge în cochilie și nu mă
mai aud
de atâta tăcere explodată
în partea în care nimeni nu dă vreun preț
e violet violet decorul precipitat
porumbel e coșmarul
prieteni pentru care-am murit
se grăbesc să dezică segmentul de umbră
o regulă aruncă peste gard pe cea
șubredă
mă închei la palton cu un nasture ce urmează
să cadă în oricare clipă
prin preajmă

ALEXANDRA ROCERIC

Sapientia

Totdeauna, soțului meu iubit, Iliuță Chioariu

- ❖ Ce sărbătoare este să întâlnești o minte deschisă, din care radiază lumină!
- ❖ Numere! Și fraza-corset: „Cifrele nu mint niciodată” – Corect, doar că ne înșală profund, dacă, impresionată de precizia lor, uităm să le limităm semnificația.
- ❖ Fiorul este măsura frumuseții absolute.
- ❖ Măștile: foarte probabil esențiale în luptă cu nemilosul virus Corona-Covid 19, desfigurându-ne și acoperindu-ne fețele. Botnițe triste pe care le acceptăm cu diferite grade de resemnare. Rămân să ne exprime ochii, demult descriși ca „oglina/ferestra sufletului”. Ochii – iubiți, cântați în romane, temuți în pasiuni, bănuți în conflicte, analizați în laboratoare, immortalizați în imagini, invocați în taine și în revelații. Ochii. Ne punem speranța în ei, dar acum, într-adevăr, nu putem „face cu ochiul” și nu-i deloc simplu să facem haz de necaz!
- ❖ Obsesiile nu lasă loc pentru îndoieli!
- ❖ Să lovești un copil este tot atât de ușor pe cât este de neiertat.
- ❖ O singură notă falsă poate distruge o armonie perfectă. Este o nedreptate care are puterea unui păcat. Nu poți sluji muzica decât dându-i-te total.
- ❖ Tentațiile riscă să ne facă prizonieri.
- ❖ Atâtea întâlniri accidentale par aranjate cu mare grijă. Până unde putem împinge încrederea noastră în coincidențe?
- ❖ Modestia exagerată: o formă de resemnare?
- ❖ Să nu ratăm șansa de a face greșeli! Și nici de a trăi cu adevărat, de teama unor greșeli posibile, ori probabile.
- ❖ Inclina să cred toate „poveștile de dragoste” pe care le-am auzit vreodată. Pentru că nici adunate la un loc ele nu pot epuiza tezaurul ideal al lumii, dragostea.

Camelia Pristavu, *Interpretare după El Greco*
(23 x 17 cm)

CONSTANTIN SEVERIN

Școala de artă medievală de la Putna

Nu întâmplător numele Putna vine, se pare, de la cuvântul slavon *put* (cale), deoarece vestita mănăstire a devenit în timp cea mai sigură cale pentru regăsirea identității naționale. Cuvânt-fântână pentru spiritualitatea românească creștin-ortodoxă, Putna ne solicită o scufundare inițiativă în propriul trecut, pentru a ne reîntâlni valorile autentice, fără de care nu putem merge mai departe, pe un drum al adevărului și al frumuseții morale și estetice. Încă prea puțini români știu că la Mănăstirea Putna, ctitoria sfințită de Ștefan cel Mare în 3 septembrie 1470, a luat ființă o veritabilă școală de artă și spiritualitate de tradiție ortodoxă medievală, una dintre cele mai puternice din Europa acelor vremuri, care a iradiat lumină asupra unui imens spațiu est-european, de la Sofia la Moscova, dar a impresionat și pe marii cărturari occidentali din toate timpurile. În anul 1493, când Ștefan cel Mare a primit în dar, de la un trimis al Papei, unul din primele ceasuri de buzunar apărute în lume, inventat și meșteșugit de Petter Heller din *Nürnberg*, Școala de la Putna funcționa deja ca un ceasornic al spiritualității românești, pe mai multe planuri: pictura religioasă (icoane și fresce), broderia, arta celebrelor manuscrise și miniaturi, muzica bizantină, sculptura în piatră și lemn, traducerile, etc.

Broderiile de la Putna sunt capodopere ale artei românești și universale

Cronicarii moldoveni și tradiția orală a frumoasei zone, cu dealuri spiralate împădurite și ape pline de vrajă, afirmă că Ștefan cel Mare a înălțat Mănăstirea Putna la îndemnul lui Daniil Sihastrul, iar locul a fost ales în urma unui concurs de tir cu arcul ad-hoc, pe care l-ar fi câștigat tânărul Sion. Tot în legenda spațiului putnean se spune că sfântul lăcaș, conceput de Ștefan încă de la început ca necropolă voievodală, a avut parte de ritualul străvechi al jertfei zidirii, deoarece tânărului Sion i s-ar fi tăiat capul, *nu pentru că a cutezat să tragă cu arcul mai departe ca domnul Moldovei, ci pentru că s-a dovedit cel mai puternic și mai demn de a fi jertfit la temelii viitoarei mănăstiri*, așa cum susține și Claudiu Paradais, în monumentală sa lucrare, *Comori ale spiritualității românești la Putna* (Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1988). Un deget de la mâna dreaptă a lui Daniil Sihastrul, ferecat în 1749 în argint și împodobit cu mărgăritare de egumenul Ghedeon din Voroneț, gest artistic care pune în umbră obiectele de artă *ready-made*

aduse în prim-plan de Marcel Duchamp, în secolul al XX-lea, rămâne peste timp o mărturie materială și simbolică, în același timp, despre triada magică Ștefan-Putna-Daniil.

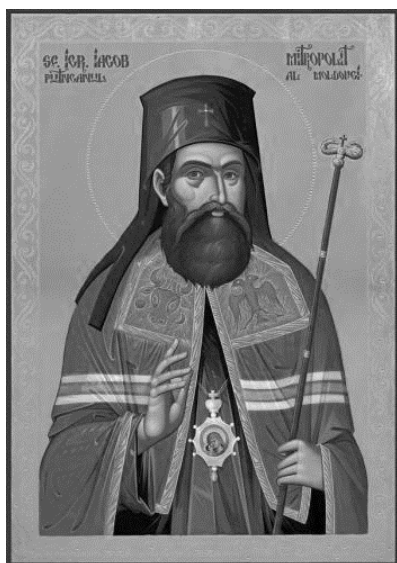
Toți specialiștii în arta veche susțin că în timpul domniei lui Ștefan cel Mare s-a cristalizat la Putna și în celelalte așezăminte religioase semnificative, un nou curent în arta europeană a timpului, stilul moldovenesc, o sinteză originală între arta bizantină, goticul târziu și Renașterea italiană, la care se adaugă bineînțeles o undă de căldură umană și vibrație înaltă, specifice enigmaticului suflet românesc. Legăturile lui Ștefan și ale cărturarilor și meșterilor moldoveni cu unele orașe italiene, în special cu Veneția lui Giovanni Bellini, Tizian sau Tintoretto, a permis celor dintâi să îndrăznească mai mult, în încercarea de a împinge arta sacră în apropierea celei laice, tensiune din care au fășnit numeroase capodopere, mai ales în pictura de frescă din exteriorul mănăstirilor din nordul Moldovei sau în broderia realizată de călugării din Putna.

În cea de-a doua jumătate a veacului al XV-lea, dar și în prima jumătate a secolului al XVI-lea, școala de broderie a monahilor putneni a dominat cu autoritate celelalte ateliere similare din țările române și din Europa de sud-est. Cei mai cunoscuți artiști-brodeuri au fost monahii Zosima, Ioil și Mardare. Opere majore ale artei românești și universale sunt considerate numeroase broderii de la Putna: Înelitoarea de mormânt a Mariei de Mangop (1477), Epitaful de la 1490, Dvera Bunei Vestiri (1500), Dvera Înălțării (1484), Dvera Adormirii Maicii Domnului (1485), Dvera de la 1510 ș.a. Broderiile în stil bizantin cu destinație cultică, păstrate în ctitoria unde odihnește marele domnitor, frapează prin euritmia și hieratismul gesturilor personajelor, cu făpturi alungite, ca în operele lui Modigliani sau Giacometti, prin armonia culorilor sobre și ingeniozitatea compozițională, prin expresivitatea de un tragism reținut a chipurilor și desenul viguros și exact, care merge direct la esențe. Epitafurile, aerele și pocrovețele, dverele (vălurile de tâmplă), precum și piesele de bază ale costumului sacerdotal (stiharul, orarul, epitrahilul, rucavițele, felonul, omoforul, mitra, etc.) sunt brodate în fir de aur, de argint și de mătase colorată, adeseori bătute cu mângăritare și pietre scumpe. Principala temă iconografică a unui epitaf este scena plângerii lui Iisus, după coborârea de pe cruce. Aerul (văzduhul), simbolizează cerul pe care a strălucit steaua călăuzitoare a magilor, în drumul lor spre staulul din Bethleem, unde s-a născut Iisus, și este purtat de preot pe umeri, la ceremonia ieșirii cu sfințele daruri. Dverele sunt menite să acopere spațiile goale de sub icoanele iconostasului, uneori îndeplinind rolul unor uși între naos și altar, cele mai frecvente reprezentări iconografice fiind Buna Vestire, Nașterea lui Iisus, Răstignirea, Învierea, Adormirea Maicii Domnului.

Școala de muzică bizantină de la Putna a avut ecou în tot spațiul ortodoxiei

Un fenomen unic în cultura și muzica medievală, cu ecouri pregnante la Sofia, Athos, Kiev și Moscova, este școala de muzică psaltică din Putna, întemeiată de Eustatie Protopsaltul, despre care se bănuiește că s-a format la Mănăstirea Neamțului, într-o altă perioadă de avânt al culturii noastre, cea din vremea lui Alexandru cel Bun. Acesta a fost un autentic erou civilizator, primul domnitor care a imprimat o tentă europeană civilizației și artei locale. Medieviștii români susțin că școala de muzică bizantină de la Putna a acoperit aproape un secol, între anii 1490 și 1580. Au fost găsite până în prezent 10 manuscrise cu peste 350 de cântări, aflate la Putna, Iași, București, Sofia, Lesbos, Leipzig și Moscova. Multe dintre acestea aparțin psalților români Eustatie (un *Antologhion* cu cântări de strană), Dometian Vlahu, Ioan Diaconu, Kir Gheorghe, Ioasaf ș.a., dar și unor cunoscuți compozitori bizantini ai epocii: Glykys, Ioannes Lampadarios, Kukuzeles, Korones, Hrisafes etc. Desenul melodic cald și strălucitor, formulele de intonație (*glăsuiri*), volutele sonore îndrăznețe, alcătuind un adevărat arabesc de sunete, structurile melodice originale (heruvice, chinonice, stihiri, etc.), amplitudinea ambitus-ului fac din cântările descifrate de la Putna opere majore ale genului. Printre cele 35 de cântări originale, aparținând lui Eustatie Protopsaltul, se numără și un *Imn al Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava*. Cunoscutul compozitor și muzicolog bucovinean, Viorel Munteanu, a prelucrat în ultimele sale creații motive din psalții lui Eustatie, în compoziții cu o structură compozițională modernă și incitantă, care se bucură de un mare succes în lumea specialiștilor și în rândul marelui public.

Nu au putut fi descifrate toate cântările, deoarece multe dintre ele par să ascundă un secret de notație, un cifru încă nedezlegat, așa cum afirmă Cristian Moisescu, în monografia *Putna*. Semnele muzicale propriu-zise, ce amintesc de scrierea arabă, și textele în greacă (aproape 90%) și slava veche bisericească sunt scrise cu cerneală neagră, iar titlurile și alte notații mai mari, cu cerneală roșie. Despre impactul acestei școli muzicale, cu o activitate intensă în întreg spațiul ortodoxiei, stau mărturie și numeroase manuscrise muzicale rusești din secolul al XVII-lea, pe care se pot citi specificații de genul: *imena putnago znameni* sau *zadostviniki putnîia*. Muzica bizantină s-a constituit în spațiul sudic al ortodoxiei în secolele V și VI d.H., la români această tradiție începând să se structureze în secolele VI și VII d.H. Până în secolul al X-lea, străromânii au folosit în biserică limbile greacă și latină, iar după aceea au adoptat atât în viața cultelor cât și în cancelarii, slavona bisericească, dar trebuie precizat faptul că în țările române nu se poate vorbi de o cultură muzicală slavonă, ci de una bizantină, cu accente specifice melosului românesc.

Renașterea putneană din vremea mitropolitului Iacob Putneanul

Manuscrisele, miniaturile și ferecăturile realizate la Putna constituie o altă pagină glorioasă din istoria culturii române, din perioada medievală. Scriptorii sau copiiștii putneni Ioasaf, Nicodim, Ghervasie, Casian, Chiriac, Vasile, Iacov ș.a. sunt de asemenea continuatori ai tradiției ilustre inaugurate la Mănăstirea Neamțului de extraordinarul Gavril Uric, miniaturist de excepție. Au urmat alți maeștri ai manuscriselor medievale formați în atmosfera duhovnicească din Putna, Paladie, Spiridon, Filip și Paisie, care au lucrat cu toții la celebrele tetraevangheliare, mineie, psaltiri, apostoli, octoihuri, tipicoane ș.a., texte liturgice transformate în capodopere ale artei românești și europene, prin talentul și migala acestor monahi înzestrați cu har divin. În patrimoniul național sunt înregistrate peste 60 de manuscrise slavo-române, datând din secolele XV-XVIII, realizate pe foi de pergament și ulterior pe hârtie fină importată din Occident, filigranată cu capete de bouri, vulturi bicefali, siluete de mistreți, lei, cai, turnuri crenelate, coroane arhieresti și princiare, stele, flori, inimi, clopote etc. Impunătoarele tomuri, din care 11 aparțin epocii lui Ștefan cel Mare, sunt legate în scoarțe acoperite cu piele, catifea sau ferecături din argint aurit. Desenul e viguros și esențializat, culorile sunt vii, îmbinate în combinații sobre și uneori contrastante, iar compozițiile sunt de o expresivitate rară, datorată ingeniozității cu care sunt cuplate personajele, de un hieratism mai cald decât cel bizantin, cu fundalurile arhitectonice în stil futurist și chenarele sau inscripțiile de un arabesc eclatant, anticipând barocul și arta rococo.

O autentică Renaștere a școlii de artă medievală de la Putna s-a produs în secolul al XVIII-lea, secolul luminilor, și ea s-a datorat în întregime unui singur om, Iacob Putneanul (1719-1778). Prin inițiativele sale, acest ierarh al Bisericii Ortodoxe Române se înscrie pe linia marilor mitropoliți ai

Moldovei, Varlaam și Dosoftei, fapt remarcat și de Prea Fericitul Teoctist, patriarhul BOR, care i-a dedicat celebrului înaintaș o excelentă monografie publicată în 1978, în vremea în care era el însuși mitropolit al Moldovei și Bucovinei.

Mitropolitul Iacob Putneanul s-a născut în 20 ianuarie 1719, în Rădăuți, într-o familie evlavioasă. La vârsta de 12 ani intră la Mănăstirea Putna, de care va fi legat profund întreaga viață, iar la 25 de ani ajunge stareț, în 1744. Urcând rapid treptele ierarhice, datorită calităților sale de om al lui Dumnezeu și de cărturar de excepție, Iacob Putneanul ajunge în 1750 Mitropolit al Moldovei, timp de 10 ani desfășurând o activitate intensă, atât în planul vieții eclesiastice, cât și în domeniile culturale și sociale. Mitropolitul Iacob Putneanul a fost întotdeauna alături de oamenii simpli din lumea satelor și a acordat o mare atenție emancipării culturale și instrucției în școli. A realizat și a tradus numeroase texte cu caracter liturgic (Liturgier, Psaltire, Moltifelnic, Penticostar ș.a.), dar și cărți laice de învățătură, precum celebra *Adunare de multe învățături* (1757). Un fragment din această carte de adâncă spiritualitate a neamului românesc, poate fi relevant pentru limba dulce și viziunea duhovnicească a fostului mitropolit al Moldovei: „Precum matca din multe flori în vreme de vară tocmește și gătește ceea ce ar fi de trebuință albinelor în vreme de iarnă și, de o păzesc acum cu bună păstrare, le scoate pre dânsle și la alt timp cu viață, așa și noi acum din multe scripturi am tocmit și am gătit aceasta (mai dulce decât fagurul) sufletească hrană, zic, această cărțutie ai căreia bune învățături, făcându-le și păstrându-le toate în inimile voastre, să fiți încredințați că și pre voi vă va scoate la alt timp al vieții veșnice.”

Bolind cu inima pentru neamul său, Iacob Putneanul a depus toate eforturile pentru ridicarea spirituală a acestuia și a dat strălucire școlii din cadrul Mănăstirii Putna, promovând-o la rangul de *Academie duhovnicească*. Înalt Prea Sfinția Sa a insistat pentru obligativitatea școlilor publice de 6 ani și a venit în sprijinul celor ce vroiau să studieze, prin tipărirea primului abecedar românesc, *Bucvarul* (1756). Bucvarul tipărit la Viena, în 1771, este o reeditare amplificată a abecedarului întocmit de mitropolitul Iacob. Din 1760, el s-a retras la Putna, unde a închis ochii în ziua de 15 mai 1778. Pentru activitatea acestui ierarh cu inimă mare, desfășurată în cadrul mănăstirii și pentru că aici și-a petrecut cele mai numeroase și frumoase clipe ale vieții, Biserica Ortodoxă Română l-a denumit Putneanul. Aristotel și Dostoievski erau convingși că marile fapte și idei nu sunt inspirate de minți mari, ci de inimi mari.

Toți acești umili monahi de la Putna, prin harul și creația lor de-a lungul generațiilor, au reușit cu adevărat să ne scoată *la alt timp al vieții veșnice*, un liman al purității spirituale și morale.

Copilărie

*Copilărie, felie de soare,
Diafan clipocit de izvoare,
Nețârmurită pajiște-nverzită,
Caldă suflare îndumnezeită.*

*Copilărie, ocean de lavă,
Anii ți-s ca florile-n dumbravă.
Copilărie, galaxie de sori,
Născută din triluri de privighetori.*

*Copilărie, fluviu de candoare,
Clipa nu te frânge, nici nu te doare,
Pe toate cărările aleargă pașii tăi,
Dorurile-ți albastre ard în vâlvătăi.*

Deltă

*În delta fluviului meu de sânge
cea mai mare din sud-estul
inimii mele
cresc nuferi galbeni
lebede albastre și
pești zburători peste
plavii de dorințe*

*în cea mai frumoasă deltă din lume
apele fierb în adâncuri
dar la suprafață sunt limpezi
ca o electrocardiogramă de nou născut*

*în cea mai frumoasă deltă
a sufletului meu
fiecare soare ce răsare
e o minge pe care Dumnezeu
mi-o ridică la fileu...*

Spovedanie

Părinte
am furat o scânteie
din tăriile celeste...

voi avea vreodată iertare?

fiule
foc ai furat

focul te va purifica...

arzi

și cenușa îți va fi viscolită
până la stele...

Șoaptă

Izbește-te de toate pietrele
izbește-te de toate zidurile
izbește-te de toate colțurile
cuvântului!
izbește-te cu încrâncenare
și poate vei găsi ușa secretă
prin care să intri în altarul sacru
unde să te rogi cu pioșenie
până ce ți se vor afunda genunchii
în piatră!..
atunci poate se vor deschide
cerurile albastre
inundate de ploile de stele
care să te călăuzească
spre deslușirea
semnului
atunci
poate atunci

O clipă unică

Fulgerele luminează o secundă
miraculoasa tâmplă a nopții
cât să încerci să descifrezi

scrierea cuneiformă
săpată adânc în marmura ei neagră
în care ți se dezvăluie că
divinii constructori
ai celor șapte minuni ale lumii
și ai sublimelor catedrale
s-au inspirat mereu din arhitectura sacră
a clipei unice în care te-am zărit
prima oară...

MIHAI EMINESCU

The Lake

*The blue lake inside the forest
Full of yellow water lilies
In white circles undulating
Rocks a small boat on its surface.*

*As I'm walking along its shores
I seem to listen and wait
From the reeds her to appear,
On my chest to lay her head.*

*In the small boat we may both jump,
As the water serenades us
To let the helm drop from my hand
And to leave the oars untied.*

*Thus we may float in enchantment
Under the moon's light so mild –
The calm breeze the reeds to rustle
Waving water to resound!*

*But she does not come... So lonesome
In vain I do sigh and suffer
Near the lake that is so blue
With the water lilies covered.*

Translated by Fr. Ion Ioniță

MESUT ŞENOL graduated from the Political Science Faculty of Ankara University. He earned his Master's Degree in Public Administration and Public Relations. His five poetry collections were published, and many of his poems and literary translations appeared in several national and foreign literary publications and anthologies. He is a freelance editor, TV host, translator and instructor on public relations, communications, public speaking and voluntarism. He attended a number of national and international poetry and literary festivals in the country and abroad, and acted as an organizer for some of them. He received numerous literary awards in the country and abroad. He is member of many literary organizations. In May 2016, he was elected to serve on the Executive Board of the Three Seas (Baltic Sea, Black Sea and the Mediterranean Sea) Writers and Translators Council. He is the Turkey Culture Delegate of the Liceo Poetico de Benidorm based in Spain.

Sinaia's novel

*legend says once it was dark all over
dragons of evil roamed the valley and its river
fear was reigning the land as many fled in tears
though hope gained a momentum on the horizon
of the forest where thresholds disappear
and as the thoughts of Sinaia's kids caught the wise men
in their action to be a shiny beacon to its enthusiastic residents
they took up the challenge to encounter dragons
worked hard even in their day-and-night dreams
souls of the brave threw them into ditches of the town
drops of water diluted the spilled blood on the alert skin
it was not a fight with fighters one can imagine as it is
yelling of elevated hearts eventually died down
leaving traces of bitterness of an incomplete commission
now it is time to be awake and feel the dream
to live it through anything may be hindering
the special novel of Sinaia is to be written
volunteers wipe the tears of desolation
human capital lies in the minds and hearts
Sinaia's writers know what is being done
and on a white paper Sinaia's novel is in the making*

Her teeth and dreams

*the moment one takes a step for a journey
equal to the hurting and tickling pleasure of biting
one wonders whether the helm of the dream-sailed ship steers
for sure she is destined to reach the mid oceans
one would look between the teeth and dreams
of the waters accompanied by the fatigue of the voyages
in the race with the wind pretending to whistle
ecstatic from the cinnamon smell of sleeplessness
without touching of the fingers on the neck
there is an awkwardness in the riddle solved through kisses
the projections of light from the passing and shooting stars reflect
the greenhouse of our soul seems to be the dungeon for rare flowers
an attack through the brainwaves but without any riffles or artillery
the bullets of the soul have a genuine power to injure
in order to pick the fallen ones behind the line
some run and fetch them to teach a lesson
a cure for longing, just a drop out of the thirst medicine
shall enter stubbornly into the noble soul carried by that body*

OSMAN ÖZTÜRK. Being one of the leading figures in the field of security in Turkey, Osman Öztürk authored numerous projects and publications on the security of different aspects of life. He published 5 poetry collections in Turkey. His poems have been translated into 23 languages, rewarded with international prizes in a number of countries, and many pieces of his lyrics have been composed by renowned composers in Turkey. Some of Osman Öztürk's international publications are as follows: in Hamburg, Germany, *Sommerblau - Yaz Mavisi*; in Serbia, *You Were Much of the Green as well as the Blue*; in Italy in three languages, *La Mia Isola - Island - Ada*, and in Mongolia in three languages *Hope – Umut*. In his books, Osman Öztürk expresses his feelings ranging from love to loneliness, from joy to sorrow and the different circumstances of a human being, in the readers' own tongues. He is able to reflect the genuineness of the folk culture via his lines in a pure and clear fashion.

Neither Reunion nor Farewell

*O my soul, get under sail
 Let my captivity end in these calm waters
 Chart a hidden route from Istanbul to the Mediterranean
 Steer the wheel
 Let the end of the road go wherever it reaches
 Let any wind devastate you if it wants*

*Listen to your heart from time to time
 Do not forget
 Both hope and despair are inside it*

*Let the seagulls shriek to relieve your pain
 Let any wind blow if it wishes
 Let any wave hit if it cares
 Let the sun set on your bosom if it desires to go down*

*Let two continents collide chest to chest like two hearts
 Such an earthquake letting the scarlet lightning come off from your veins
 It doesn't matter whether it affects the earth, the sky or the sea
 Let your flames embrace that night with a northeaster*

*Neither reunion nor farewell offers a possibility
 In life, whatever will happen will happen anyway
 Do not forget to have your hopes all the time*

Let the earth keep trembling as much as it takes

*The seed fallen on the ground will bloom one day
Whatever fate dictates will come true
Both goodness and evil will find you*

*Do not be afraid of the wind
Let you sail swell
During a merciless hurricane
My soul happens to be your port of refuge*

*Who would bow their head vis a vis a farewell
Who would run after a hope
At the bank of a betraying night
While striking out towards unknown
There wasn't anything to illuminate the sea
Neither a moon nor those stars
The Maiden Tower had lowered its head out of pain*

*One should keep the faith for life
I would not seek a reunion
Nor a farewell
I am so much full with longing
Each moment passing without you makes me suffer
I would not abandon my journey once I took out
Every farewell brings a hope to me to lead to a reunion*

*Now I crowded on my sail
My eyes are on the compass
No wind would suffice for me
In those horizons
I have no patience left
Let this thunderstorm break out if it is the case*

*Why do not the leaves wiggle in this lonesome night
Why do not the wild waves cease
And why do not these heaven and the sea appreciate me*

*Why do the harsh storms break out in the deepest seas
Why do the cruel waves rise in the shallowest waters*

*O so many dreams could be forged by those shores
And nobody knows how much sorrow went through*

*Is there any possibility left behind
Think carefully, and listen to the sound of solitude
Be under sail or keep a tight rein on it*

Just keep in your mind that one should not put back

What are you waiting for to have your heart on your sleeve

For certain, one day, longing would break the chains

Take a deep breath

And have a very strong wind coming out of your chest

Let us get on

The wailing and shrieking of the seagulls would embrace the night soon

Autumn Solitude

An Autumn solitude hugged

Brazen mountains of my heart deeply

Autumn solitude is worse than the mountain gust

Even though you don't show concern for me

One smile on your face would suffice.

Your voice is like gurgling river's melody

Your misty eyes are the sea of fantasy

Your tongue is honey dropping from the natural honey comb

Your pouring one drop of honey on my lip would suffice.

When you are away, my soul cannot be in peace

A crazy wind fills me

As my leaves were drying like branches

Striking a match would suffice to burn me.

My soul is calm in your clear river like highland waters

There is no desert thirst cracking on my lips

Neither a grief stings my silent chest

It would suffice

If you would bloom like a highland flower at one dawn

On my chest.

The one in my mind cannot be sufficient for my heart

The hidden sentences I made would become tangled

Longing left by you freezes inside me

Then your soulful touching would suffice.

Let no one know my soul's fondness for you

Without you, my turning into an orphan child in swaddle

My crying and laughing with you

My loving you so strongly

It would suffice if you let yourself know it only.

English Translation by Mesut Şenol

GEORGE FILIP
(Canada)

Truth

*I have scribbled this poem
out of a ferocious patriotism
because due to democracy
I ride my bike daily
in the two imposed languages
French and English
I make use of my native language
only on Sundays when I miss it
tears course down my cheeks
and I go together with ELIADE
to the well of memory
on the path of the hermeneutics
until with a white beard
I shall finalize my poem
about ferocious patriotism
because I believe in nothing...*

**Translated from Romanian
by Muguraş Maria Vnuck
and David Paul Vnuck**

PASSIONARIA STOICESCU

The Poet

*A creature
chased away later on from heaven,
with cherub's wings
and an archangel's sword,
with a snake's crawling
and an angel's flight...*

*He prays to fire,
not to dust,
and would always clean up
in his own language,*

*different than the ordinary one
chasing away words that have no meaning,
but only say...*

*The only gift he values
is for him to read –
he cries although he hides his tears
whenever you recite a line of his
rejoicing moderately
in those that equal his.*

*His soul is a cross between
paradise and hell
riding the skies,
piercing abyss
for the joy
of not finding itself...*

*Forgive and understand him if you can,
(an organ for Poetry is not born in anybody,
only in those who know how to rise up from pain,
only in those who know how to decay in joy)
and don't speak highly of him –
'cause that will be only a pleonasm to hurt him.*

*He caresses with despair his book,
the last Mohican of the light,
conjures darkness on the TV screen,
forgets disgustedly the computer password,
because he was chased away from the city,
forest is no longer his brother,
the poet...*

**Translated from Romanian
by Muguraş Maria Vnuck
and David Paul Vnuck**

Gheorghe Mosorescu, *Cale*
(acrilic și șlagmetal/pânză, 70 x 50 cm)

LUCIA OLARU NENATI

Aurora Cornu, personaj și personalitate

Aurora Cornu a fost o persoană cu destin complex, parcă simbolic și exemplar. Ea a fost prima soție a lui Marin Preda, în anii 50, iar scrisorile lui către ea, publicate mai demult¹, dezvăluie o față cu totul inedită, chiar de neimaginat, a marelui și sobrului prozator: aceea a unui tânăr îndrăgostit, de-o tandrețe cuceritoare și – ceea ce mi se pare mai important – a unui suflet ce, tocmai de aceea, se exprima liric. Căci acele scrisori nu sunt, de fapt, altceva decât minunate poeme în proză semnate de Marin Preda, cu drept de viață autonom în câmpia literară și cu nimic mai prejos decât, de pildă, sonetele unor mari poeți ai lumii. Așadar, fără prea multă exagerare, ele pot completa „fișierul literar” cu un nou compartiment, acela al *poetului* Marin Preda. Aceste scrisori, apărute mult după moartea autorului lor, consună într-un mod tulburător cu alte scrisori, scoase la lumină după o și mai îndelungată ascundere, cele ale lui Eminescu către Veronica Micle². Amândouă aceste grupaje epistolare luminează, mutatis mutandis, brusc și neașteptat, sufletele „civile”, vulnerabile sub acțiunea iubirii, ale unor mari scriitori români îndrăgostiți, ale unor personalități complexe și dramatice ale literaturii noastre, fiecare situat în etajul său temporal al acestui zигurat; dar având ceva ce-i apropie extrem de mult: dragostea zeificatoare pentru femeia iubită: Veronica Micle și, respectiv Aurora Cornu. Paralelismul între aceste două ipostaze ale creatorului român îndrăgostit de Laura sa merită interesul și-și păstrează ispita pentru altcândva.

Viața Aurorei cu Marin Preda a fost pentru amândoi un timp al fericirii (mă tentează pe drept, atributul „auroral”!) personale depline, dar, mai ales, un timp al roadelor literare; prozatorul scrie atunci *Moromeții*,

Aurora Cornu (st.)
și Lucia Olaru Nenati

¹ Marin Preda, *Scrisori către Aurora*. Eugen Simion, Aurora Cornu, *Convorbiri despre Marin Preda*, Ed. Albatros, București, 1998.

² *Dulcea mea Doamnă / Eminul meu iubit* - Corespondență inedită Mihai Eminescu – Veronica Micle, Editura Polirom, Iași, 2000.

reluând un text lăsat în părăsire, acțiune determinată decisiv de Aurora, iar aceasta, scria atunci, așa cum declara mai târziu, „singurele 20 de poeme pe care le-aș lua cu mine și acum în lume.” Așadar, o eră de aur a vieții și creației a doi scriitori îndrăgostiți, dar trăitori „mereu în istoria literară” (a cărei prezență Aurora o simțea acut ca pe o terță - și chiar incomodă - persoană în viața lor de atunci).

Citind aceste confesiuni mi-am explicat impresia pe care o aveam de multă vreme, de pe când studiam „cu lupa” viața și scriitura lui Preda pentru a-mi redacta, în anii 70, lucrarea de licență: că *Moromeșii* a fost scris parcă, spre deosebire de toate celelalte romane ale sale, dramatice, contorsionate, cu cerneală de lumină. Pusesem, ca toată lumea, acest efect pe seama haloului mitic al copilăriei care îmbracă imaginile în auriul amintirii. Aveam să înțeleg că nu era numai atât, ci și că zodia unei intense iubiri fericite dinamiza, stimula și dădea lumină eleată capodoperei lui Preda. Îmi amintesc că, îndrăznind să-l întreb mai multe lucruri pe scriitorul studiat de studenta care eram pe atunci, pentru a-mi ușura demersul exegetic (rămas, din păcate, nepublicat!), l-am întrebat și despre aceste lucruri, dar în cadrul unei problematice mai largi referitoare la coeficientul de relație dintre existențial și opera creată. Marin Preda, pe atunci - directorul Editurii Cartea Românească - ușor amuzat de ipostaza de subiect al unei lucrări de licență (se pare că prima de acest fel!) mi-a răspuns confirmând hotărît existența acestei legături și importanța ei în operă.

După atâția ani de la acele întâlniri „de lucru” cu Marin Preda, mi-a fost dat s-o întâlnesc pe acea misterioasă ființă, atât de importantă pentru istoria literară, Aurora Cornu, inspiratoarea atâtor personaje ale operei sale și să aflu că și ea a avut, după despărțirea de Preda, o traiectorie existențială spectaculoasă. Plecând din țară, a devenit (și) actriță și a jucat roluri importante în filme ajunse în top, precum celebrul *Genunchiul Clarei* al lui Erich Rohmer, că a produs ea însăși filme, precum *Bilocation*, realizat la Londra, care a reunit pe generic nume importante ale lumii filmului și pentru care a obținut un premiu de Feature la Psychic Film Festival – New York – Montreal. Toate acestea, fără a-și părăsi nici „armele” și libertatea - clamată - a scrisului literar, drept care Aurora Cornu figurează în *Histoire de la Litterature (2) Encyclopedie de la Pleiade* a lui Raymond Queneau, apărută la celebra editură Gallimard din Paris, alături de alți câțiva scriitori - tineri, pe atunci - români de marcă, reușind să reprezinte atât la Paris cât și la New York (orașe unde locuiește deopotrivă, în mod echitabil) ceea ce Marin Sorescu denumea a fi un tip de „exil superior” românesc (spre a-l deosebi de acela abuziv și profitor!), categorie la care asocia și numele ei alături de cele ale lui Cioran, Eliade, Vintilă Horia și alți câțiva.³

³ Apud prof. dr. Mihaela Albu, *Citind la New York scriitori români*, Ed. Axa, Botoșani, 2002; „Aurora Cornu sau despre poezie ca libertate” în *Lumină lină*, An V, Nr.4, octombrie-decembrie, 2000, New York.

Așa cum arată Eugen Simon în cartea citată, dar cum afirma și Marin Preda însuși – ea a știut să strălucească fără complexe în saloanele Europei (și Americii!) fiind o amfitrionă de clasă, demnă să primească în casa ei chiar un șef de stat; ceea ce chiar s-a și întâmplat, căci la cea de-a doua ei căsătorie – fericită - cu Aurel Cornea, le-au fost nași familia Jacques Chirac, la Biserica Ortodoxă din Paris. Așadar, Aurora Cornu n-a fost numai o muză inspiratoare a unui mare creator, ci și una dintre personalitățile - nu prea multe la număr, din păcate – care au adus românilor ceva răvnit cu îndelungă patimă: prețuirea și stima Europei și chiar a lumii.

Aceasta este ființa cu totul specială pe care am cunoscut-o la New York și am reîntâlnit-o în noiembrie ulterior când, după lansarea cărții și casetei mele despre Eminescu și muzica,⁴ Aurora m-a invitat, împreună cu soțul meu, în semn de mare prețuire, la ea acasă, într-un apartament din centrul vestitului Manhattan, situat la un etaj fără număr dar aflat între nivelul 12 și 14. Acolo am putut admira o adevărată și neașteptată grădină de flori cultivate cu evident simț estetic iar memoria livrescă mi-a adus irepresibil la suprafață ecoul grădinilor suspendate ale Semiramidei care nu vor fi fost o mai spectaculoasă minune a lumii decât această grădină de trandafiri, suspendată deasupra centrului aglomerat al metropolei americane de azi. Și nu numai atât: Aurora mai are un noroc excepțional pentru cineva care locuiește în miezul dens al unui asemenea oraș: în building-ul de alături, există, la același nivel, o altă terasă mai mare pe care un proprietar excentric și mereu absent a plantat ceva și mai uimitor: o pădure de copaci tineri, unduitori și, la vremea autumnală târzie a vizitei noastre, etalând pictural o simfonie de frunze arămii. De-acolo, de sus, apărată de-o grădină de flori și de-o pădure de foioase în mijlocul metropolei poluate, Aurora Cornu, o ființă fără vârstă, parcă eternizată într-o tinerețe matură și luminată de inteligența și umorul subtil ale unui spirit viu, privea și contempla lumea de sus, parcă la modul simbolic. Gazdă originală ca în tot ce a întreprins, Aurora ne-a invitat la masă la un mic dar deosebit local unde obișnuia să-și invite prietenii din țară și din lume, Coldwaters, de pe Second Ave, unde se servesc cei mai grozavi homari (lobsters) din America. Aventura luptei cu homarii a fost ea însăși un eveniment memorabil în sine pe care spirituala și subtila Aurora îl pregătea, cred, cu premeditare, ca pe o probă inițiativă, tuturor oaspeților ei, înveșmântați cu mari șervete-babetă, purtând desenul racilor pe ele, ca în niște armuri de luptă, dotați cu cleștișori de metal, dălțițe, găletușe și fel de fel de instrumente speciale, cu boluri în care sticleau insidios mironenii lichide. Eram înarmați pentru confruntarea cu celebrii *lobsters* pe care, cu amuzată și complice temeritate, îi „dovedim” până la urmă, reușind să

⁴ Lucia Olaru Nenati, *Eminescu. De la muzica poeziei la poezia muzicii*, Editura Gea, 2000, Botoșani și caseta muzicală *Cântecele lui Eminescu*, prefețe de: acad. D. Vatamaniuc și Viorel Cosma.

extragem, după eforturi substanțiale, din adăposturi de os încăpățânat, bucățele de carne foarte albă care capătă astfel gust de trofeu neprețuit.

Însă dincolo de aventura culinară, reductabilă în sine, masa aceea a fost, așa cum spunea Aurora că era o cină cu Marin Preda: „o bucurie a inteligenței. O petrecere în sens vechi. Un veritabil taifas între doi oameni care, nu-i așa, e ceva de capul lor”. Conversația cu Aurora era un regal de spirit, de umor subțire, de comunicare mai profundă decât stratul de suprafață al cuvintelor. Și câte întâmplări amuzante, dar cu miez adânc nu știa să spună gazda noastră, ființa care a străbătut lumea și a cunoscut Oameni dar a și cules ca albina polenul atâtor întâmplări! Cum n-am putut scoate, pur și simplu, reportofonul să înregistrez conversația ca pe un interviu, căci întâlnirea noastră avea un cu totul alt statut, nu pot reproduce în litera, ci în spiritul lor câteva asemenea “mostre”.

Am aflat astfel, cu hazul irezistibil pe care-l produce interpretarea unei –totuși - actrițe, despre efectul neașteptat al unui joc amuzant pe care ea și soțul ei, Aurel, îl practicau la Paris. Stimulați de o anume situație repetabilă și, în fond, foarte tristă, ea și soțul ei, pe atunci încă în viață, au început să dea telefoane românilor domiciliați în Paris și să recite (aproximativ) următorul text: „Sunt poetul Ionel Frunzăverde (să zicem) și am venit acum din București; am numărul dvs. de la dl. X, mă aflu în gară, sunt bolnav și n-am nici un franc și vă rog să mă ajutați și să nu lăsați pradă disperării un tânăr și talentat poet român”. Sunând în acest fel la mai multe persoane, rezultatul era că fiecare dintre acestea, cu o singură și merituasă excepție, se scuza în felurite chipuri, că tocmai pleca din Paris, că tocmai... etc. Și *tocmai* când se amuzau ei mai cu poftă pe seama acestui scenariu diabolic, sună telefonul și - în mod incredibil – cineva recită în receptor aproape același text ca al lor: „sunt poetul X din Iași, am numărul dvs. de telefon de la persona Y, sunt în gară, nu am bani și vă rog mult să mă ajutați”. După momentul de stupefacție în care au putut contempla ironia sorții de a-i supune și pe ei la testul de solidaritate literar-interretnică pe care l-au imaginat în joacă, s-au dezmeticit și au răspuns cu brio acestui test: au invitat omul, l-au ajutat și deci i-au îndeplinit speranțele. Ulterior, întâlnindu-l și întrebându-l pe cel în cauză despre acel episod, mi-a confirmat că într-adevăr cei doi s-au purtat admirabil cu el, însă el n-a știut că fusese eroul involuntar al unei coincidențe spectaculoase și amuzante.

Am aflat apoi despre profilul Aurorei ca prezență distinctă în viața literară românească de la New York; despre câte se fac și se desfac în acel „ecosistem” în care mulți scriitori plecați din țară cu o anume imagine, pozează în victime sau își alcătuiesc alte imagini de semn contrar. Aurora Cornu, ființa opusă structural ipocriziei, se implica, lua atitudine, rupea chiar vechi relații atunci când mistificarea depășea limita acceptabilă, borna de corectitudine normală, resimțită aproape concret de această ființă construită pe scheletul onestității. Mai mult de atât, deși doritoare de societate culturală, de conversație, de contacte umane (ca dovadă: ea a fost aceea care m-a

abordat pe mine, cu ani în urmă, făcând astfel posibilă relația noastră), deci deși o persoană eminamente sociabilă, un om de lume și de rasă, Aurora nu pregeta să rupă relațiile cu reprezentanța culturală românească la New York atunci când constata în mod repetat, modul lamentabil în care se realiza acolo misiunea specifică (și bine retribuită din țară!), lucru pe care l-am aflat din multe surse românești de acolo și l-am putut constata prin proprie experiență. Și anume că, în vreme ce la acel centru, zis cultural, s-a înstăpânit elitismul uscat și găunos, claustrarea în subiectivism și favoritism exclusivist și alte vicii rostite pe șoptite, departe de nevoia de climat propice comunicării culturale a comunității românești din New York, adevăratul centru cultural românesc – neretribuit de nimeni - se muta treptat la Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”, al cărei preot paroh, scriitorul, universitarul și doctorul multor universități, Theodor Damian a înființat un Institut de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, un Cenaclu literar „Mihai Eminescu”, o revistă culturală de tot mai mare prestigiu - *Lumină lină* - și, mai ales, animând o emulație durabilă și crescătoare în lumea literară și spirituală românească, făcând astfel din New York un centru de consacrare literară (mai mult decât) românească.

Cum ospătărița ne tot aducea instrumente de torturare a bietelor crustacee, Aurora își mai amintea o parabolă cu miez despre un local unde ospătarii nu știau românește în care cineva a cerut în această limbă să i se aducă lapte la cafea. I s-a adus o linguriță la care omul a protestat cerând iar lapte; apoi i s-a dus un șervețel și tot așa, de multe ori până când un martor bilingv a intervenit cerând lapte în limba respectivă, la care ospătarul a răspuns că a înțeles bine de la început dar că nu au lapte. După consumarea efectului scontat de respectiva istorioară, Aurora i-a tradus morala printr-o mărturisire personală de-o șocantă sinceritate. Și anume că așa i s-a întâmplat și ei mereu: a primit „lingurițe”, „șervețele” și altele asemenea în viața ei adică: bogăție, dragoste, fericire, călătorii, relații etc. dar n-a primit niciodată până acum „laptele” dorit, adică gloria, succesul și adevărata consacrare. Deși fiecare creator din lume visează gloria din prima clipă a demersului său ca atare, n-am auzit pe nimeni până la ea să recunoască acest lucru franc, fără sfială și ipocrizie. Am înțeles atunci de ce toți cei care o cunosc, și înșuși Marin Preda în scrisorile pomenite, îi constată sinceritatea și lipsa de ipocrizie, deci Autenticitatea ridicată la rang exemplar, ca pecete identitară.

În cartea-convorbire cu Eugen Simion, revine ca un leit-motiv obsedant explicarea părăsirii vieții fericite trăite cu Marin Preda (care era un amant perfect, un soț grijuliu și tandru, ș.a., dar exercita o presiune imposibil de suportat) dorința ei, - prezentată implicit, nu explicit – de libertate și, mai ales, de devenire personală creativă proprie, deci – bref – de glorie și consacrare proprie, nu mediată. Poate că parabola aceasta cu laptele și lingurița a fost tocmai o constatare-bilanț a Aurorei celei de atunci referitoare la această „frumoasă fără corp” care a făcut-o și pe ea, ca pe Miron cel din povestea eminesciană, să plece în lume în căutarea ei. Doar că pentru o

persoană cu atâtea – totuși – realizări, constatarea era parcă excesiv de autocritică. Și-apoi Aurora era încă în plină creativitate literară, ea scriind atunci un roman în trei volume care-i va aduce poate gloria așa cum și-o dorise ea.

Ne-am plimbat apoi pe străzile aglomerate dar atât de pitorești ale marii metropole și am luat cafeaua în clădirea unei uriașe librării din centrul acesteia unde Aurora a ținut să mai combată încă o prejudecată vehiculată în țară și anume aceea a totalei inculturii și inapetențe pentru lectură a americanilor. Plimbându-ne prin multele etaje și câmpii nesfârșite cu rafturi de cărți unde oamenii pot nu numai să cumpere ci să și citească oricât și orice carte din lume, Aurora ne-a arătat în mod semnificativ cum zeci de oameni citesc ore întregi acolo, în acel întins ținut al cărții în care te poți și rătăci (și, de fapt, m-am și rătăcit în mod dramatic vreo jumătate de oră, încât reîntâlnirea cu Aurora a fost ca o bucurie caldă a regăsirii cuiva drag și pierdut, hélas! într-un labirint de ... cărți !)

Discutând cu Aurora Cornu, mi se părea oarecum că toate personajele feminine din opera lui Preda (prezent implicit dar constant și sensibil între noi) îmi vorbeau reunite și reprezentate prin câte ceva în persoana ei și că mai rămânea încă mult loc pentru propria ei personalitate autentică și puternică, atât de tânără la zeci de ani de când opera pe care i-a inspirat-o marelui prozator s-a așezat temeinic în rafturile istoriei literare. Am aflat în ea un om sincer și pătrunzător, care știe fără greș să evalueze caratele cuiva și să prețuiască, expert, pe cei ce-i merită prietenia. Încercând după destul timp de la acea întâlnire, pe care am simțit-o și eu, acut, ca trăire în istoria literară, să definesc lapidar identitatea acestei ființe speciale, cel mai mult mă tentează acum sintagma – atribut pe care am așezat-o pe frontispiciul acestui text: personaj și personalitate.

Cupon de Abonament

Lumină Lină • Gracious Light
30-18 50th Street
Woodside, NY 11377

4 numere pe an: 60\$ inclusiv expediția

Numele
Adresa
Oraș/stat
Cod
Țară

Donații și contribuții pentru revistă:

Numele
Adresa
Oraș/stat
Cod
Țară

Suma:

Atât abonamentul cât și donațiile pot fi făcute prin check sau money order. Donațiile se scad la taxe.

Broadway Medical Office

Napoleon Săvescu, MD Medicina interna, mica chirurgie
F. Christodoulidou, MD Med. interna, haematologie, oncologie
Iqbak, MD Cardiologie
Mircea Golimbu, MD Urologie, Prof. NYU
Dan R. Cimponeriu, MD Gastroenterologie, Hepatologie

Cabinetul nostru este dotat cu echipament
nou si modern pentru:

X-Ray
EKG

Spirometrie (Evaluari Pulmonare)

**Sonografii Abdominale,
de Rinichi si Cardiace**

Cardiotrace (EKG prin telefon)

24 de ore Halter Monitor

Sigmoidoscopii si Pap smear

Tens (Stimulare electrica)

Ultrasound

Timpanometrie

toate testele de sange si urina

teste pentru depistarea

cancerului de colon si ulcer

teste pentru aids (rezultatul in 24-48 ore)

Tratamente specializate

Luni, Marti, Joi 10am-8pm

Miercuri 4-8pm

Sambata 10am - 4pm

Fara programare

21-26 Broadway, LIC, NY 11106 (718) 932-1700

subway: N pana la statia Broadway (Queens)

bus: Queens 104 de la 48 Street, Sunnyside, Q 19 A de la 82nd Street,
Jackson Heights

Manhattan 101 de la 59th Street, Manhattan, pana la Steinway,
unde schimbati cu Q 104.

Prinț și cerșetor

*A fost odată un prinț venit din altă lume, ce-a vrut a ști cum este a fi cerșetor,
Așa-ntrupat din râul Hudson pornit-a pe New York-eze străzi de mare renume,
Ce-adăpostesc faimoase diamante și alte fine giuvaieruri,
Negociate de precupeți cu patimi pasionale de obor.*

*Cum fața schimbată a orașului forțat a deveni în filme, avatar,
A dat deplină libertate monopolistilor să pună-n faliment pe multi antreprenori,
Un cerșetor încălțat în opinci, privire cuminte, sumanul lung pe-alocuri rupt la subțiori,
Citea pe străzi pustii, scânteietoare reclame ce aminteau glamurul de-altădată al nocturnelor regal.*

*Îmbrățișat de râul Hudson financiarul hub al lumii a fost de-un an frenetic pus la fezandat,
Cleștarul zgârie norilor celebri de unde tranzacții de miliarde de dolari în lume meșteșugit s-au răspândit,
Oglindesc slăbiciuni hulpave umane, manechinele-n vitrine de-atâta nemișcare s-au plictisit,
New York-ul cu Londra și Hong Kong-ul fac trio ilegal căsătorit.*

*În liniștea asta, din ceața de râu,
Avut-ai un timp cu Eul arămiu,
Condeiu de zugrăvit lumea-nmuia în cerneală de vin ghiurghiului,
Croia zile cu dimineți în care îngerii acopereau cu safire cerul sângerieu.*

*În liniștea asta cu natură de râu,
Valurile mușcă pământul zgândărite de pietre cu obrazul colbiu,
Parcă din apă văd cum se ridică suflete,
Sunt chemate la Domnul pentru misiuni ce râul nu-l știu.*

*Din străfunduri se simte vibrația pământului,
Apa spală doinind melancolia gândului,
Într-o cutie de oțel mi-am închis sufletul meu,
I-am dat drumul pe apă, de-acolo va ști să găsească un viitor neateu.*

*Plutesc pe luciul de apă sufletele de păcate-mbibate,
Aripile îngreunate i-a lăsat la greu,
Cu burțile-n sus încă-și strâng în brațe averile cu lăcomie pe pământ
create,
De ei râd pescărușii ce-i privesc ca hrană pentru puii lor, îi cred
colapsate gigantice egrete.*

*Și turnurile Manhattanului în ceață se scufundă,
Văzut-au orori dar și plăceri cât lumea-ntreagă să cuprindă,
E primăvară, copacii se dau în vânt sărutându-și mugurii cu inima
fierbândă,
Într-o explozie a dulcii reînvieri, înlocuit-au recviemuri cu jazuri în
oglinďă,
Dantelele lor se-ntind pe străzile bătute de suflete cu karmă adâncă.*

*Yellow cabs colorează orașul ce economic se vrea împins la vale,
În încrângături de relații de business multiple mesaje prin wires la
globalism subscriu,
Internetul vitezei răscolește liniștea râului în care plante și animale,
Domnesc în pace în adâncuri în care niciodată nu e prea întuneric ori prea
târziu.*

*Sirenele orașului ce veșnic nu doarme, anunță pe cei care încă sunt vii,
Că viața i-o primăvară ce trece ca o boare, când ai un destin stăpânit de
mișei,
Opulența luxului dă noroc cu sărăcia lucie, boli intră în familiile înalților
prelați,
Sănătoși rămân cerșetorii, decis-au un codru de pâine,
Să îl împartă cu-n stol de îngeri, în porumbei preschimbați.*

*Ochiul lui Dumnezeu nu doarme, fruntea lui asudă la a omenirii dureri,
De-ar ști lumea asta cât de importantă e curăția sufletului,
Ar merge bogații în genunchi să ceară iertare,
La cei pe care i-au condamnat a fi cerșetori c-o viață-n dureri.*

Loredana Carmen Levițchi

THEODOR DAMIAN

Ion Scorobete, reflecții de pandemie

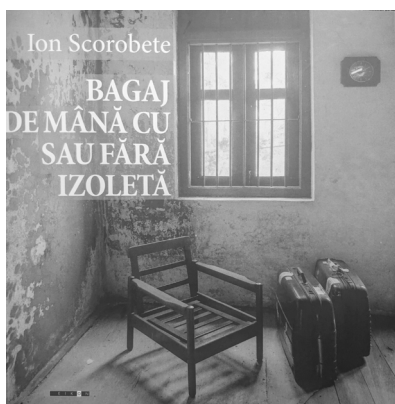
Pandemia a intrat în lume, în oameni, și iată, intră în și în literatură. S-a scris mult deja, în fel și chip, dar Ion Scorobete, în volumul său *Bagaj de mână cu sau fără izoletă* (Ed. Eikon, București, 2020) scrie altfel, ca o întoarcere la marea întrebare: ce sau de ce? În acest volum poetul vine cu definiții și

descrieri, comparații neașteptate, coboară în adâncul problemei pentru a o înțelege din interior și apoi a o de-masca, vorbește sobru dar și ironic, un fel de râsu-plânsu, despre efectele plăgii, pentru a trece apoi la reflecții filosofice despre lumea decăzută în care trăim și chiar despre rolul politicii în această decădere, și în sfârșit, reamintește filosofic și teologic despre fragilitatea ființei umane, despre nevoia de simplitate, despre condiția trăirii pe orizontală, sugerând implicit verticala, și despre apofază sau paradoxul ca, eventual, unica soluție.

Ion Scorobete folosește un limbaj deosebit de plastic pentru a descrie acest virus ce a întors lumea, prin efectele lui, cu susul în jos, limbaj ce duce cu gândul la o imaginație de tip Hieronymus Bosch. Virusul, scrie autorul, este „un chip țâșnit din adâncul fără capăt” (p. 12), o reptilă (p. 50); parcă vezi iadul cu monștrii lui venind tot mai aproape, cuprinzându-te, fără scăpare...

Autorul critică și modul în care măsurile autorităților au dat o amploare unică acestui fenomen astfel încât el a devenit un fel de nouă religie (p. 31) unde aceste măsuri au devenit sacrosancte, mai stricte și cu pedeapsă imediată, decât în religiile tradiționale unde libertatea omului decide chiar în fața poruncii divine. Ipocrizia autorităților la pandemie este măiestrit articulată în volum: „se cos propoziție cu propoziție/ fragmentele acestei narațiuni/ care nu se decide să te privească în ochi” (p. 50). Cine sunt actanții acestei ipocrizii? Ne spune poetul: „trișorii așezați în vârful piramidei” (p. 21).

Ion Scorobete nu se sfiște să vorbească deschis despre efectele acestei pandemii, mai ales după felul în care ea este „administrată”, în primul rând de frică, factorul psihologic atât de important, dar de asemenea de moarte, moartea în multe feluri. Unul din feluri este acela unde se duc „pe

bandă rulantă sufletele/ deșurubate de la oxigen” (p. 58). Și la fel de tragic, notează autorul, „răceala față de cei care mor” (p. 53).

Această „măcinare pe față și pe dos a lumii” (p. 34) îl face pe autor să constate încă o dată că „lumea s-a dilit” (p. 20), chiar dacă fenomenul nu e nou și chiar dacă aparent în spatele acestei derive sunt cele mai bune intenții, cel puțin așa cum sunt ele trâmbițate de cei care se consideră responsabili.

Din loc în loc Ion Scorobete își punctează critica, ironia, decepția cu străluminări filosofico-teologice, ca atunci când observă fragilitatea ființei umane: „cât de frânt te reazemi de fărâma de timp” (p. 77), folosind acest deosebit de sugestiv limbaj unde combinația „frânt”, „fărâmă” deschide calea unei noi reflecții despre legătura dintre fizică și metafizică, într-un fel, așa cum citim în Psalmul 102: „Omul, ca iarba; zilele lui ca floarea câmpului, așa va înflori. Că duh a trecut printr-însul și nu va mai fi și nu se va mai cunoaște încă locul său.”

În virtutea acestei constatări autorul propune o lecție a simplității (p. 71), adică a dezlipirii de creșterea pe orizontală („să te desprinzi chiar și pentru o clipă de această dimensiune orizontală”, p. 22) în folosul creșterii (și) pe verticală, adică a trăi nu numai în perspectiva lumii, ci și în perspectiva lui Dumnezeu.

Iar când vorbește despre Dumnezeu, abscons, poetul devine dintr-o dată apofatic și paradoxal, așa cum se și cuvine și cum nu se poate altfel: „te luminezi cu sâmburele din întuneric” (p. 28) zice el, amintind de marii mistici ai creștinismului cum ar fi Grigore de Nisa, Pseudo-Dionisie și Meister Eckhart, între alții, potrivit cărora lumina divină este ascunsă în întunericul necunoașterii fără a fi însă mai puțin eficientă în revelația cea mai presus de fire și de cuvânt și în posibilitatea omului de a o simți.

Așadar, Ion Scorobete, prin rândurile acestui volum, nu numai că pune în nuce realitatea vremurilor triste și chestionabile pe care le trăim, dar, printre rândurile lui, oferă și o lecție necesară și binevenită despre cum ar trebui să reacționăm, și mai direct, despre cine suntem.

Sintezele lui Ion Haineș

Ion Haineș este o personalitate bine cunoscută în cultura română contemporană; profesor universitar, ziarist, critic și istoric literar, prozator, poet, cunoscut cititorilor revistei *Lumină lină* datorită îndelungatei sale colaborări, prolificul scriitor ne oferă spre bucuria lecturii un nou volum intitulat *Synthesis* (Ed. RawexComs, București, 2020, 380 pp.).

Acesta este prefațat de distinsul critic literar Florentin Popescu, redactorul-șef al revistei *Bucureștiul literar și artistic* și cuprinde patru mari părți: istorie literară, poezia filosofică, eseu și cronică de carte, articole pe teme de media/comunicare.

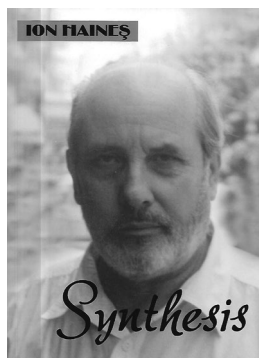
Cum autorul însuși mărturisește în „Argument”, volumul reprezintă o sinteză a preocupărilor sale prin ani, și este bine spus “o sinteză” pentru că la mulțimea de cărți, studii și articole publicate de prolificul scriitor, se poate vorbi nu de una, ci de mai multe sinteze.

În paginile de istorie literară Ion Haineș îl introduce pe cititor în istoria simbolismului oferind interpretări și teze documentate, bazate atât pe o lectură atentă și competentă, analitică a textelor în discuție, cât și pe considerațiile criticii literare de autoritate confirmată. În acest context profesorul Haineș se oprește asupra creației lui Dimitrie Anghel, Ștefan Petică, Ion Minulescu și George Bacovia.

Cu aceeași competență și documentare autorul discută despre poezia filosofică analizând în detaliu relația poezie-filosofie pentru ca apoi să se centreze pe metafora timpului. Ca și categorie filosofică timpul este privit din punct de vedere artistic, în dimensiunea sa istorică și individual, adică legat de persoana creatoare în existența contingentă, incluzând aici și fenomenul visului și al anamnezei, însă și din punct de vedere transcendental, în relația clipă-durată, ca într-un fel de pelerinaj între Chronos și Kairos, fapt ce justifică o examinare pe care autorul o face cu privire la relația timp-moarte și timp-veșnicie.

Pentru a ilustra analizele sale Ion Haineș recurge la operele unor scriitori precum Lucian Blaga, Alexandru Filipide, A. E. Baconsky, Ioan Alexandru, Tudor Arghezi.

În partea a treia a volumului sunt prezentate 22 de cronici și eseuri despre cărți ale unor autori contemporani (cu excepția unei eseuri despre Tudor Arghezi), cronici în care Ion Haineș se uită la partea plină a paharului, cum remarcă Florentin Popescu în prefață, prin aceasta exercitându-și darul pedagogic, acela de a cultiva în autor ceea ce trebuie continuat. Criticile constructive, accentuarea valorilor reprezintă exerciții prin care Ion Haineș arată autorilor analizați cum ordinarul poate deveni extra-ordinar. Cu alte

cuvinte noi nu citim cărți pentru a vedea dacă ele sunt conforme cu valorile noastre spirituale, sociale, politice, estetice, etc. în care caz am deveni niște monștri ai egoismului și exploatării; citim cărți și apoi scriem despre ele pentru a-l face pe autor să-și descopere și mărească propriul sine, cum ar zice Harold Bloom.

Se vede că și aici avem de a face cu profesorul.

Ultima secțiune a cărții, axată pe ideea de comunicare și mass-media, începe cu o incursiune în activitatea jurnalistică a lui Eminescu, apoi discută în detaliu problema manipulării, a dezinformării și a altor abuzuri și deficiențe ce caracterizează mass-media în special în perioada post-totalitară, pentru a discuta apoi relația dintre autor și cititor în comunicarea electronică, dar și pentru a face o susținută critică a degradării limbii române în comunicarea actuală la diferite niveluri și paliere.

Volumul se încheie cu două interviuri și o prezentare a revistei *Destine literare* din Canada.

Ion Haineș este un scriitor de profunzime care știe să pună lucrurile complexe în limbaj simplu și curat, direct și luminos, facilitând astfel asimilarea informației și bucuria lecturii.

Theodor Damian

Un ghid spiritual pentru problemele lumii contemporane

Lumea de azi este o lume a confuziei și a contradicției mai ales în ceea ce privește locul și rostul existențial al omului și nevoia de a ieși din starea de perplexitate în care cade pe multiple fronturi, de la nivel moral-spiritual, la nivel politic, social, psihologic, educațional etc.

Ce mai este bine și ce mai este rău în lumea asta? Cum distingem anomalia devenită un nou normal de normalul care devine tot mai mult anomalie? Mă refer aici în special la procesul lent (sau poate chiar nu așa de lent) dar masiv al inversării valorilor într-o societate care de mii de ani și-a dovedit stabilitatea tocmai prin conservarea și transmiterea acestora din generație în generație.

O ieșire din acest impas o oferă volumul Pr. Prof. univ. Dr. Nicolae Răzvan Stan intitulat *Datoria de a rămâne viu: Teme de teologie și spiritualitate ortodoxă* (Ediția a II-a, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 2017, 227 pp.).

Lucrarea este apărută sub egida Centrului de Studii Teologice și Interreligioase al Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității din Craiova cu binecuvântarea și cu o semnificativă prefață semnată de Înaltpreasfințitul Dr. Irineu Popa, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei.

Cititorul are în față o culegere de meditații teologice publicate prin ani în diverse reviste bisericești.

Textele care împletesc virtuți de eseu, pe alocuri de cateheză sau predică, sunt destinate marelui public spre luare aminte și conștientizare a situației lumii contemporane oferind un important ghid spiritual și sprijin moral, mai ales în privința discernerii valorilor.

Lista temelor alese de autor este relevantă din acest punct de vedere. Iată câteva dintre ele: viața ca dar, trăirea în Hristos, păcat și mântuire, accesibilitatea lui Dumnezeu, timp-veșnicie, dragoste și comuniune, modelul vieții duhovnicești, rolul virtuților, pericolele autonomiei, viață-moarte-înviere, rugăciunea, a fi creștin azi, valoarea vieții, Biserica, Sf. Scriptură, sensul existenței umane etc.

O altă categorie de teme indică preocuparea autorului cu ceea ce se întâmplă azi în România, dar și în lume; de exemplu el abordează problema educației laice și religioase în școlile publice, reia din unghiuri noi problema ateismului, chestionează cultura contemporană și analizează sistemele sociale și politice actuale, aduce în discuție aspecte legate de spiritualitate, secularizare, globalizare, modernism și post-modernism, ecumenism, rolul Bisericii în toate acestea ș.a.

Aceste preocupări transpar și în partea a doua a volumului care conține trei interviuri cu personalități marcante ale vieții religioase și cultural-spirituale din România: I.P.S. Prof. univ. Dr. Irineu Ion Popa, Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei, Pr. Prof. univ. Dr. Dumitru Popescu și Pr. Prof. univ. Dr. Wilhelm Dancă.

În tratarea subiectelor Părintele profesor este mereu atent să își centreze analiza și interpretarea pe temeuri biblice și patristice, dar și pe cercetări actuale din teologia contemporană, prin aceasta dovedind trăinicia valorilor creștine pe care le promovează, valori care au definit lumea creștină în întreaga perioadă a ultimelor două milenii.

Discutând viața omului modern, grăbit, dezorientat, nerăbdător, în contextul stării spirituale precare a lumii contemporane, Părintele profesor punctează iară și iară soluția unică și indubitabilă: Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu și Mântuitorul lumii.

Enigma ambulantă care este omul nu-și are cheia și dezlegarea decât în Iisus Hristos Domnul. Nu ne putem proteja de prăpastia viitorului decât intrând prin Iisus Hristos în adâncul lui Dumnezeu, atât cât ne este permis de El.

„Dintru adâncuri am strigat către Tine” (Ps. 129, 1). Dorul de Dumnezeu mă scoate din adâncul propriei mele ființe și mă leagă de adâncul lui Dumnezeu. *Abyssus abyssum invocat.*

Dorul de Dumnezeu, care este definiția sfințeniei după Sfinții Părinți, reprezintă antidotul la anihilarea morală a unei lumi fără Dumnezeu în care omul devine fiară pentru om, *homo homini lupus*, sau ia chipul fiarei și apoi idolatrizează acest chip, vorba lui N.Berdiaev și a lui A.Heschel, în loc de a

deveni un om al oamenilor cum Dumnezeu s-a făcut un Dumnezeu al oamenilor în Iisus Hristos, deci în loc de a deveni un *homo homini homo* sau și mai înalt, *homo homini deus*, unde omul să fie un Dumnezeu pentru om.

Unul din importantele mesaje ale volumului este legat de prezentarea vieții ca dar al lui Dumnezeu. Întrebarea care se pune este aceasta: Ce faci cu ce ți s-a dat? (Idee prezentă în pilda talanților).

Idea principală în acest context este legată de conștientizarea că tot ce avem ni s-a dat. Fapt care duce la întrebarea paulină: ce lucru ai pe care să nu-l fi primit? (I Cor 4, 7); și întrebarea în volum vine astfel: și dacă tot ce ai, ai primit, de ce nu dai înapoi sau de ce nu împărtășești, măcar parțial, ceea ce ai primit?

Acest lucru ține acum de teologia faptei, iar autorul explică în mod convingător cum adevărata iubire devine slujire, iar slujirea temelie a mântuirii.

În virtutea celor arătate mesajul este clar: omul este responsabil pentru cine este și pentru ceea ce face, iar ceea ce face îl face să fie cine este, iar în funcție de înțelegerea adecvată a acestui lucru consecințele unei vieți pot fi distrugătoare sau mântuitoare pentru tot ce este în jur, oameni și lucruri, întreaga creație divină încredințată omului spre administrare și îngrijire.

În concluzie, temele propuse spre reflecție, dar și analiza și interpretarea lor, fac din acest volum una din lucrările relevante în ceea ce privește starea moral-spirituală a lumii contemporane, dar și pentru soluțiile oferite de teologia ortodoxă și de Biserica slujitoare.

Scris într-un stil nepretențios și într-un limbaj necomplicat, volumul Părintelui profesor Nicolae Răzvan Stan este menit a avea un impact direct și imediat asupra cititorului conștient de cine este, ce face, și cum merge pe calea mântuirii.

Theodor Damian

Passionaria Stoicescu: Cronica unui ecou pentru țipete și șoapte

Prieteni și confrăți „literatori” au participat / asistat la lansarea online a volumului de versuri *Declarații pe propria răspundere. 20 de poeme din anul 2020* de Passionaria Stoicescu (editura eLiteratura, București, 2020), (20 mai 2020 la ora 17:00 „ora României”).

Autoarea, un nume „pasionant”, relevant, puternic dezvoltat în scrierea literară românească din zilele noastre (poetă „mai mult decât contemporană”), în „nebulia cu pandemia” din primăvara anului 2020, a luat hotărârea de a circula printre noi (prin scrierea și publicarea a 20 de poeme aferente anului 2020) fără „să circule”, să nu se lase „țesută în războaiele altora”.

Passionaria Stoicescu are un larg registru bibliografic personal, regăsit în cărțile sale publicate de-a lungul timpului: liric, tragic, comic.

Cartea aceasta, recomandată cu deschisă admirație, are valențe cam din toate filele registrului referențial amintit.

Cea mai dificilă întreprindere practică a poetului, în general, este de a alcătui o rețea de opinii cu cititorii, bazată pe un holism acțional de prezentare a enunțurilor sale poetice. Acest demers nu poate fi realizat inginereste, ori rațional-raționalizat, întrucât modelul interpretărilor enunțiative poetice este predilect teoretic, iar interlocutorii (cititorii) nu au predispoziție de angajament în dependențe relaționale, oricare ar fie ele și orice scop ar ținti, ori urmări individual sau împreună.

Ca atare, în condiții de restricție pandemică generală, Passionaria Stoicescu a apelat la „zoom”-ul facilitator al întâlnirilor.

Nu ni s-a părut că autoarea se luptă cu pandemia ei, mai degrabă cu „marea tulburare a pandemiei” în cadrul conturat de „țipăt și șoaptă”.

Tristețea, bucuria, exaltarea, speranța nu au reglementări, norme, situații legitime.

În cartea sa, Passionaria Stoicescu, în baza unor „declarații pe propria răspundere” furnizează cititorului momente memorabile „poemice”, precum:

- trebuie să vorbim deschis despre „nesupunerea, ieșirea din rând” (evident, generice);
- am ajuns să vedem „esența celor mai negre esențe”;
- auzim îndemnuri precum: „importantă este masca / jos să n-o dați”, „spălați spiritul”, „păstrați distanța (...) de sfinți” ș.a.

Poeta ne explică, în continuare, că „masca ajută disperarea să fie mută”, iar „murmurele nu întorc sunetele”. Ca atare, „de unde atâta ecou, / de unde reverberare?” Este clar că „nimic nu mai e cum era”.

Întotdeauna, un poet, în general vorbind, consideră scrierea sa drept o justă atitudine / intenție, ca atare el se va strădui să identifice căi, rute, drumuri ș.a. considerate: 1) adevărate, 2) utile, 3) estetice, 4) ș.a., însă întotdeauna drepte atitudinal / intențional.

În schimb, este observabilă și o anume o devoluție a spațialității și temporalității poeziei, atâta timp cât poetul folosește în elaborare sensibilitatea sa, voința și inteligența, toate fiind derivative și generatoare de iterări ori reiterări, care balansează, echilibrează sau dezechilibrează lucrarea poetică.

Pe această bază, Passionaria Stoicescu a scris o carte despre o anume revoltă față de „ceea ce este”.

Cadrul cvasi-bacovian este completat de precizarea sa că „plouă impersonal”, ar putea exista chiar „iubitul pandemic”, să luăm cunoștință de faptul că „suntem în Europa, / suntem în România, / Dumnezeu știe unde vom mai fi / după ce ne-a lovit pandemia”.

Omul-poet, precum Passionaria Stoicescu, poate ajuta omul obișnuit să intre în lumea poetică și, prin retroversiunea buclelor reactive, inverse (feedback-uri), să treacă (să revină) de la scepticism la optimism, de la nefericire la fericire.

Este relevantă asumarea realității că poezia are cel puțin un scop, asimilat cu cel puțin un obiectiv. Nu se întâlnește poezie fără scop obiectiv.

Chiar „scrierea” poeziei reprezintă aliniamentul formalizator minim al unui scop/obiectiv pentru „a fi scrisă”, din dorința de „a scrie”, pentru „zicere” bazată pe cerința obiectivă/ independentă de comunicare, exprimare, pentru „a fi citită”, pentru a rămâne o anume consemnare, ș.a.

Autoarea, într-un astfel de cadru, observă că „privim și răsprivim fără a vedea”, iar „ascultarea ne domină”, în timp ce ea „îngăduie și este îngăduită”.

Totodată, „s-au înmulțit sforarii” iar „materialismul vorace al acestei lumi” afectează „trăirea autentică din noi” când, cu multă ușurință, tot mai mulți, „mințim cu spor, (deoarece) adevărul doare”.

Pe bună dreptate, autoarea susține că „arta, poezia, pot fi sprijin, armă de apărare” și, mai mult decât atât, „poezia este reparatoare de răni”.

Împăcată cu sine, lăsată în voia poeziei, Passionaria Stoicescu nu este copleșită de teamă, deoarece constată și este convinsă, potrivit spuselor sale, că „rana care-i poetul, n-are nimic prețios pentru vânătorii de rând”. Totuși, „se-nvârte cheia sensului”, afirmă autoarea.

Pasionaria Stoicescu are minunata dispoziție, predispoziție, reala asumare și deschis angajament ca, prin poemele sale să răsucescă, în fapt, cheia sensului nostru, într-o deschidere a ușilor, zărilor și speranțelor spre bine.

Marcel Miron: *Poeme din anticamera vieții*

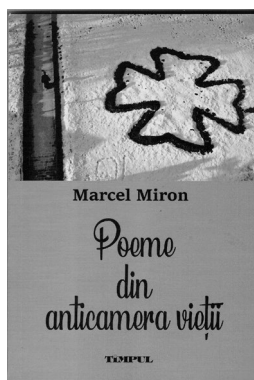
A fost să fie ca în acest 2020, din pricina pandemiei, să ne întâlnim mai rar cu noi apariții editoriale, (cel puțin până acum), așa că, orice carte cu inscripționarea aferentă capătă o adnotare în plus. Este și cazul proaspătului volum semnat de Preotul Marcel Miron și intitulat, *Poeme din anticamera vieții*, apărut la Iași, Editura Timpul, cu o prefață semnată de Mircea Platon, iar pe coperti alte nume grele din literatura contemporană: Gellu Dorian, pe prima clapetă și Cassian Maria Spiridon pe ultima copertă.

Cu asemenea recomandări, este cam greu să te hazardezi în a spune ceva nou și pertinent referitor la cele 83 de pagini câte însumează excursul liric. Înainte de-a porni la un periplu de lectură, se cuvine a menționa excelenta condiție grafică a cărții reprezentând Curtea Mănăstirii Golia, într-o viziune fotografică aparținând lui Dan Mititelu.

Autorul înscrie în palmaresul său al cincilea volum de versuri, debutul fiind în 2015 cu *Versuri albastre și aurii* (Editura Junimea, Iași, 2015), iar precedentul, adică al patrulea, în 2018, sub titlul *Șarpele de pe balustradă* (Editura 24-Ore, Iași, 2018). Am putea spune că este un poet prolific, adică anul și volumul trimis către public.

Poeme din anticamera vieții, la care vom face o scurtă referire în cele ce urmează este o treaptă în structurarea lirică a poetului, în sensul că frazarea lirică, chiar amplasarea în spațiu a versurilor se diferențiază de celelalte publicații lirice ale sale. Oricât de mică ar fi noutatea, într-un traseu creativ aceasta este binevenită. De cele mai multe ori.

Pornind de la titlu, înțelegem fără a fi nevoie de descifrări speciale, că vom avea de-a face cu poeme scrise în tonalitate meditativă, cu nuanțare filozofică explicită. Se înțelege că anticamera vieții, a celei pământene desigur, precede viața de dincolo. Eternitatea. Așadar, ne-am putea aștepta la o tematică a angoasei, a spaimii de necunoscut, sau, la apăsătoarele întrebări existențiale care au fost spuse și puse în variate formulări de omenirea întreagă. Nu este însă chiar așa. Marcel Miron, cunosător al convențiilor teologice și al preceptelor acestora, preot fiind, alege calea înțelepciunii. Așa cum de altfel remarcă și Mircea Platon în prefața cărții. Poemul care deschide excursul liric, intitulat *Cateheză*, are subtile trimiteri spre ceea ce fiecare om gândește, simte, încercând să ajungă la un consens cu sine însuși raportat la misterul universului. Și la marea taină a vieții veșnice dezvăluită nouă în etape, începând cu miracolul nașterii din Betleem:

„Vă aștept / ca pe apostoli / să mă învățați învierea / și clătinarea potirului / așezat pe pupa corăbiei / bătută de vânturile Mării Roșii” (p. 13).

Evident că se operează cu simboluri, vânturile corăbiei fiind greutatea vieții, iar așteptarea este de fapt, chemarea lui Iisus formulată metaforic; a învăța învierea, ne putem imagina că înseamnă a învăța să devenim veșnici, a ne obișnui cu misterul de dincolo de viața terestră. Aceasta fiind o anticameră a celei veșnice.

Din acest punct, volumul ne deschide calea unei dualități permanente: viața de aici și cea promisă, eternă, binele de aici și calea spre binele veșnic. De remarcat că această dualitate, repetabilă în existența umană de altfel, este identificabilă în lupta cu sinele. Mereu căutarea, în care sinele are un rol imperios necesar. Poetul, precum călugărul Mina pe care-l acceptă ca pe o altă imagine a propriului eu, nu aduce în discursul său angoase, așa cum am mai spus, mai degrabă se erijează în omul care cumpănește între două existențe. Un pelerin înțelept pare a fi și el deopotrivă și călugărul în zeghe pedepsit: „Printre martiri și sfinți / un călugăr îmbrăcat în zeghe / scoate din inimă / firimituri de lumină / semne vizibile / pe cărarea lui Hristos” (p. 40).

Se poate sesiza în subtext sau, chiar explicit, acel Aici și aspirația secretă spre Dincolo. Spre eternitate. „Aici potirul / sângere speranță / cu apă și vin / pentru grădina / de pe tărâmul celălalt” (p. 13).

Vorbind despre calea căutată, poetul, desigur, vizează adevărul. Căutarea implică sinele în raportarea, din nou, duală. Raportarea la elementele defnitorii din lumea reală și lumea visată, misterioasă, a veșniciei. Pentru cunoașterea lumii văzute, reale, poetul alege atitudinea calmă, nu extaz dar nici încrâncenare. Dimpotrivă, în lumea reală, în anticameră dacă parafrazăm titlul, există frumuseți, păduri, ape, fluturi și iubiri. Citez dintr-un poem admirabil care poate fi suspus multiplelor interpretări pe care le sugerează: „Era ca o pădure de apă / în mijlocul mării / copacii / jeturi de apă /și marea / care creștea pădurea de apă / cânta în zgomot asurzitor /toate cuiburile din pădurea de apă / Erau legate strâns / de apele de sus / cu frânghii de curcubeu /” (*Vis cu apă și păsări*, p. 71).

Cât despre lumină, aceasta are rolul ei de semnificant în creația dăruită nouă pe pământ. Lumina este pilon care, atât în realitate cât și simbolic, susține viața: „Înflorește lumina / în lampadarul din mijlocul grădinii / Fluturile și lumina” (p. 51).

„Ar trebui să ne vedem cu ochi buni / sau măcar să ne trimitem bezele luminoase / precum astrele /” După care urmează un vers fermecător: „Când se va sfârși lumea? Când va muri cărarea / de dorul trecătorilor” (p. 25).

Întrucât am mers pe ideea dualității ca expresie artistică, poetul nu ezită în a extrapola oferind imaginea duală, Om–Dumnezeu.

Dumnezeu, omniprezent, pentru iubirea căruia păcatul trebuie sacrificat pe altarul renunțării. Al ispășirii. De asemenea, dualitatea rai–iad, nu poate lipsi din întregul acestui demers poetic-filozofic. Raiul are în volumul

de față o definiție poetică splendidă: „Acolo te ții de flacăra / și treci pe o ușă de rouă” (p. 59).

Cartea este un excurs despre viață, în care s-ar potrivi să nu cheltuim nesăbuit pe argint și stele cum spune autorul (p. 74), dacă vrem să aflăm calea de dincolo de anticameră... Viețuind în miezul creației cititorită din cuvinte, noi, Adami și Eve, să nu uităm că prin cuvânt ne definim conștiința, ființa... „La început / Cuvântul / s-a scris singur / de către sine / pe sine / cu cerneală de foc./ Când oamenii au învățat să scrie / Cuvintele s-au îmbrăcat / Cu cerneală de foc / și ne regăsim / în lectură sacră / din Cartea vieții” (p. 49).

Volumul în atenție poate fi considerat o pledoarie pentru credință în cele veșnice și o cumpănită căutare a cărării potrivite spre viața de dincolo de anticamera sa terestră.

REPORTAJE

AURELIA C. MITRESCU

Evocare Nichita Stănescu Elena Mitru: Noi apariții editoriale

Îmi place să spun că ne aflăm și la această dată (13 dec. 2020) în mijlocul „familiei de duminică”, așa precum frumos a numit părintele nostru Theodor Damian întâlnirile românilor din diaspora de la New York.

În acest context, cu toate condițiile vitrege determinate de pandemia Covid-19, Cenaclul literar „M. Eminescu” și-a deschis lucrările și în ziua de 13 dec. 2020 pentru două evenimente deosebite:

1. Nichita Stănescu - in memoriam - 37 de ani de când marele poet român s-a angajat pe drumul fără întoarcere, lăsând în urmă opera sa ca un *dar* oferit generațiilor viitoare iubitoare de literatură.

2. Elena Mitru - lansare de carte.

Cu privire la primul eveniment, Pr. Prof. Theodor Damian, M. N. Rusu, critic și istoric literar, Mariana Terra, profesor și jurnalist, au vorbit despre însemnătatea poemelor pe care Nichita Stănescu le-a scris și publicat. S-a accentuat și explicat faptul că Nichita Stănescu a fost unul dintre cei mai importanți scriitori pe care i-a avut literatura română din secolul XX, alături de Lucian Blaga, George Bacovia, Tudor Arghezi etc.

De la st.: Th. Damian,
M. N. Rusu
(cu fotografia lui Nichita
Stănescu),
Elena Mitru,
Mariana Terra

Următorul eveniment a fost legat de lansarea volumelor de proză semnate de scriitoarea Elena Mitru:

Portrete românești de peste Ocean, vol. I și II – interviuri,
Pod peste timp,
Covijurnal.

Acestea au fost prezentate de aceiași vorbitori, fiecare scoțând în evidență aspecte prin care cărțile în discuție pot avea un impact atât informațional cât și emoțional asupra cititorilor.

În cuvântul de încheiere, autoarea Elena Mitru, a prezentat mai întâi cele două volume de interviuri, *Portrete românești de peste Ocean*, explicând că le-a alcătuit din dorința de a crea un liant mai solid între scriitori și cititori.

Volumul *Pod este timp* evocă aprecierea exprimată în cuvinte scrise de „colegii de condei”, care, pentru autoare, înseamnă o încurajare în a continua activitatea literară și cărora le mulțumește pe această cale.

Volumul *Covijurnal* descrie starea în care s-a aflat autoarea odată cu restricțiile lansate de situația pandemică apărută pe neașteptate, ceea ce a văzut și înțeles în scurt timp din acțiunile oamenilor bulversați de situație.

Elena Mitru a mulțumit de asemenea pentru onoarea care i s-a acordat de a lansa cărțile odată cu evocarea marelui poet român Nichita Stănescu.

VIORICA COLPACCI

O întâlnire binecuvântată: Olivier Clément și Elena Murariu

Galeria SPIRITUS are bucuria de a vă prezenta întâlnirea pe plan spiritual a două personalități ale timpului nostru: teologul ortodox francez Olivier Clément, și artista Elena Murariu, restauratoare, iconografă și graficiană din România.

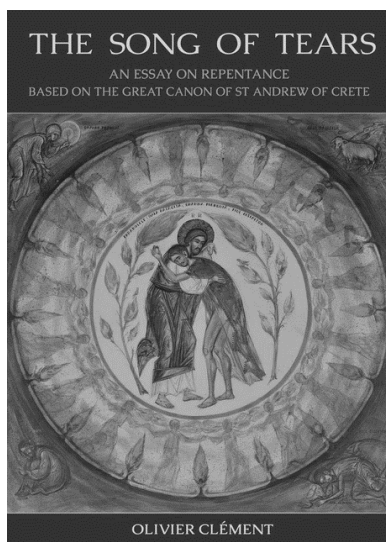
Apariția de curând a cărții lui Oliver Clément *The Song of Tears* la editura Sf. Vladimir din SUA a prilejuit această întâlnire prin alegerea de către editură a lucrării Elenei Murariu *Întoarcerea Fiului Risipitor* pentru a ilustra coperta cărții.

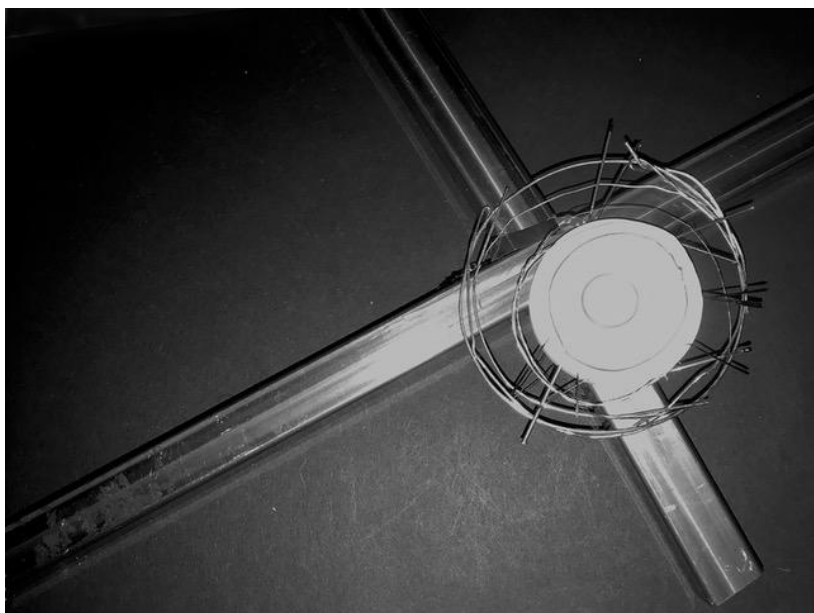
Născută la 29 iunie 1963 a studiat arta de la 10 ani la Școala de Muzică și Arte Plastice din Botoșani, apoi la Liceul de Arte din Iași și la Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu” din București, secția Pictură Monumentală-Restaurare. A restaurat o serie de monumente istorice, pentru care a primit numeroase premii de recunoștință, medalii și diplome acordate de ministerul Culturii, Institutul de Patrimoniu al României, premii ale Uniunii Artiștilor Plastici pentru restaurare, precum și câteva premii acordate de Patriarhia Română, pentru a aminti numai câteva din realizările ei. Voi menționa diploma de omagiu „Sfinții Martiri Brâncoveni” acordată de Patriarhia Română ca un exemplu elocvent al aprecierii noutății introduse de către artistă în reprezentarea iconografică, și a sensibilității și credinței ei trăitoare.

Lucrarea aleasă de editură este și ea un astfel de exemplu, în care străvechea iconografie ortodoxă primește haina nouă a modernității.

Lucrările ei au fost de asemeni apreciate la numeroasele expoziții personale și colective pe care artista le-a avut în România, Europa și Statele Unite.

În aceste timpuri de restriște, această asociere spirituală în numele și spre slava Domnului aduce o rază de lumină în așteptarea Învierii Domnului.

Viorica Colpacci, *A doua cădere a Domnului* (metal și led)

ANUNȚURI

Biserica noastră: St. George Episcopal Church in Astoria, pe 27 Ave cu 14 Street (lângă East River).

Slujbele duminicale (Sf. Liturghie) au loc la ora 1:00 PM.

Mijloace de transport: Metrou N și W până la stația Astoria Boulevard; bus Q18 (stop 14 street), Q102 și Q103.

Studiul Biblic (sunați pentru înscriere la 718-626-6013)

Cenaclul literar „M. Eminescu”: vinerea sau duminica la fiecare două săptămâni.

Vizitați www.romanian-institute-ny.org sau vedeți anunțurile afișate pe pagina facebook „Theodor Damian – New York”.

Vizitați www.romanian-institute-ny.org sau vedeți anunțurile afișate pe pagina facebook „Theodor Damian – New York”.